

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta
Katedra Politologie

**Komparace konfliktů v Salvadoru, Nikaragui a Chiapasu z
pohledu teorie řešení občanských válek**

Disertační práce

Autorka: Mgr. Aneta Křičková, M.A.

Studijní obor: 6701V027 Latinskoamerická studia

Studijní program: P6701 Politologie

Školitelka: Mgr. Petra Měšťánková, Ph.D.

V Hradci Králové dne 18. 1. 2016

Zadání disertační práce

Autor: Mgr. Aneta Kříčková

Studium: F1118

Studijní program: P6701 Politologie

Studijní obor: Latinskoamerická studia

Název disertační práce: **Komparace konfliktů v Salvadoru, Nikaragui a Chiapasu z pohledu teorie řešení občanských válek**

Název disertační práce AJ: Comparison of the conflicts in El Salvador, Nicaragua and Chiapas from the Perspective of Civil Wars Settlement Theory

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Tématem výzkumného projektu jsou mírové procesy a řešení občanských válek, které proběhly během 20. století v Latinské Americe. Hlavním cílem výzkumného projektu je analýza a komparace jednotlivých případů latinskoamerických občanských válek z pohledu teorie řešení občanských válek. Práce se zaměří na občanskou válku v Salvadoru (1979-1992), Nikaragui (1979-1988) a konflikt v Chiapasu (1994 - ?). Předmětem výzkumu a komparace jsou především mírové dohody v Salvadoru, Nikaragui a v Chiapasu, přičemž v prvních dvou zmíněných zemích vedly dohody k ukončení konfliktu. V Chiapasu také proběhlo několik kol mírových jednání, která však nebyla úspěšná a chiapaský konflikt tak zůstává nevyřešen. Z tohoto důvodu bude výzkumný projekt zkoumat, jakým způsobem byly konflikty ukončeny a jaké byly motivy aktérů konfliktu pro vstup do mírových rozhovorů. Z metod práce použije obsahovou analýzu vybraných dokumentů, komparaci a případové studie.

Grenier, Yvon. 1999. *The Emergence of Insurgency in El Salvador. Ideology and Political Will*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press. Morley Morris H. 2002. *Washington, Somoza and the Sandinistas: Stage and Regime in US Policy toward Nicaragua 1969-1981*. Cambridge University Press. Navarro, Enrique Camacho. 1991. *Los usos de Sandino*. México, D.F.: Universidad Nacional Autónoma de México. Nuñez Soto, Orlando. 1987. *Transición y lucha de clases en Nicaragua 1979-1986*. México: Siglo XXI/Coordinadora Regional de Investigaciones Económicas y Sociales. Rojas, Rosa. 1995. *Chiapas: la paz violenta*. México: La Jornada. Ross, John. 1994. *Rebellion from the Roots: Indian Uprising in Chiapas*. Common Courage Press. Wallensteen, Peter. 2002. *Understanding Conflict Resolution. War, Peace and the Global System*. London: Sage Publications. Walter, Barbara. 1996. *Designing Transitions from Violent Civil War*. Institute on Global Conflict and Cooperation. Walter, Barbara F. 2002a. *Civil War Resolution Data Set Codebook*. University of California. Walter, Barbara F. 2002b. *Committing to Peace: The Successful Settlement of Civil Wars*. Princeton: Princeton University Press.

Garantující pracoviště: Katedra politologie,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Petra Měšťánková

Datum zadání závěrečné práce: 17.9.2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto disertační práci vypracovala pod vedením své školitelky Mgr. Petry Měšťánkové, Ph.D. samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 18. 1. 2016

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat své školitelce Mgr. Petře Měšťánkové, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady, připomínky a čas, který mi věnovala. Poděkování patří rovněž mé rodině za její podporu během studia.

Anotace

ANETA KŘIČKOVÁ. 2015. *Komparace konfliktů v Salvadoru, Nikaragui a Chiapasu z pohledu teorie řešení občanských válek*. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, s. 258, Disertační práce.

Tématem výzkumného projektu jsou mírové procesy a řešení občanských válek, které proběhly během 20. století v Latinské Americe.

Hlavním cílem výzkumného projektu je analýza a komparace jednotlivých případů latinskoamerických občanských válek z pohledu teorie řešení občanských válek. Práce se zaměří na občanskou válku v Salvadoru (1979–1992), Nikaragui (1979–1988) a konflikt v Chiapasu (1994 - ?). Předmětem výzkumu a komparace jsou především mírové dohody v Salvadoru, Nikaragui a v Chiapasu, přičemž v prvních dvou zmíněných zemích vedly dohody k ukončení konfliktu. V Chiapasu také proběhlo několik kol mírových jednání, která však nebyla úspěšná a chiapaský konflikt tak zůstává nevyřešen. Z tohoto důvodu bude výzkumný projekt zkoumat, jakým způsobem byly konflikty ukončeny a jaké byly motivy aktérů konfliktu pro vstup do mírových rozhovorů. Přínosem práce bude nový náhled na chiapaský konflikt a především jeho analýza z hlediska teorie řešení občanských válek v komparaci se způsobem řešení občanských válek v Salvadoru a Nikaragui.

S cílem práce se pojí výzkumné otázky: Kdo byli hlavní aktéři v jednotlivých studovaných občanských válkách? Jak probíhal mírový proces v jednotlivých zemích? Jakým způsobem byly ukončeny studované občanské války? Za tímto účelem bude v práci prostudován průběh mírového procesu a samotné řešení konfliktu, včetně mírových dohod. Práce se zaměří zejména na skutečnost, zda při vyjednávání dohody figurovaly tzv. třetí strany, zda tyto dohody obsahují možnost začlenění povstalců do vlády, či právo povstaleckých hnutí přeměnit se na politické strany. Třetí strana (garant) může změnit úroveň strachu a nejistoty, která doprovází uzavírání smlouvy a usnadňuje vzájemné vyjednávání. Garant tak zajistí, aby zisky z pokračování občanské války nepřevyšovaly přínosy mírové dohody. Jakmile se nedodržování dohod stane nákladné, tak se spolupráce mezi aktéry konfliktu stává pravděpodobnější.

Práce se bude zabývat následujícími hypotézami:

Hypotéza 1: Aktéři občanské války jsou ochotni vstoupit do mírového procesu, pokud předpokládané náklady na dosažení vítězství vzrůstají. Tato hypotéza bude měřena pomocí tří ukazatelů: doba trvání války, přítomnost vojenské patové situace a intenzita války (měřeno dle počtu úmrtí za měsíc), přičemž vojenský pat značí rovnováhu sil bojujících skupin.

Hypotéza 2: Pokud do mírového procesu občanské války není zahrnuta třetí strana, tak se buď nepodaří dosáhnout dohody, nebo dosažené dohody rychle zanikají. Důvěryhodnost třetí strany bude měřena pomocí dvou základních podmínek. Zaprvé, třetí strana musí signalizovat vyřešení konfliktu. To znamená schopnost odradit od použití agrese, aniž by musela využít síly, pokud vypukne další střet. Tyto signály odhalují skutečné preference třetí strany a posilují důvěryhodnost jejích slibů. Zadruhé, garant musí být ochoten použít sílu, pokud je to nutné. Jeho vojenská síla musí být dostatečná, aby byl schopen potrestat toho, kdo porušuje smlouvu. Vyšší síla je tak nezbytná pro účinné odrazení od nedodržování dohody.

Z metod práce použije obsahovou analýzu vybraných dokumentů, komparaci a případové studie.

Obsahová analýza je základní technikou analýzy dokumentů. V práci budou analyzovány především smlouvy přijaté během mírových procesů, jednotlivá prohlášení a zákony.

V této práci bude použita komparativní metoda, která na rozdíl od srovnání musí splňovat čtyři základní pravidla: určení cíle komparace, stanovení kritérií pro výběr komparace (kritéria komparace se volí v závislosti na cílech komparace), výběr objektů komparace (tři typy: případová studie, systematická komparace, globální statistická analýza), vymezení komparace k časové ose. Cílem komparace je porovnání dokumentů mírových smluv z hlediska jejich obsahu. Kritérii pro komparaci budou kritéria, která jsou nutná pro úspěšné řešení občanské války. Cílem případové studie v komparativním rámci bude testovat výše zmíněné hypotézy. V rámci vymezení komparativního postupu k časové ose lze určit diachronní komparaci, jelikož mírové procesy budou studovány v toku času, tedy z pohledu jejich vývoje, který se měnil.

Klíčová slova: *Nikaragua; Salvador; Chiapas; Teorie řešení občanských válek; Řešení konfliktů*

Literatura

Grenier, Yvon. 1999. *The Emergence of Insurgency in El Salvador. Ideology and Political Will*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press.

Morley Morris H. 2002. *Washington, Somoza and the Sandinistas: Stage and Regime in US Policy toward Nicaragua 1969–1981*. Cambridge University Press.

Navarro, Enrique Camacho. 1991. *Los usos de Sandino*. México, D.F.: Universidad Nacional Autónoma de México.

Nuñez Soto, Orlando. 1987. *Transición y lucha de clases en Nicaragua 1979-1986*. México: Siglo XXI/Coordinadora Regional de Investigaciones Económicas y Sociales.

Rojas, Rosa. 1995. *Chiapas: la paz violenta*. México: La Jornada.

Ross, John. 1994. *Rebellion from the Roots: Indian Uprising in Chiapas*. Common Courage Press.

Wallensteen, Peter. 2002. *Understanding Conflict Resolution. War, Peace and the Global System*. London: Sage Publications.

Walter, Barbara. 1996. *Designing Transitions from Violent Civil War*. Institute on Global Conflict and Cooperation.

Walter, Barbara F. 2002a. *Civil War Resolution Data Set Codebook*. University of California.

Walter, Barbara F. 2002b. *Committing to Peace: The Successful Settlement of Civil Wars*. Princeton: Princeton University Press.

Annotation

ANETA KŘIČKOVÁ. 2015. *Comparison of the conflicts in El Salvador, Nicaragua and Chiapas from the Perspective of Civil Wars Settlement Theory*. Hradec Králové: Philosophical Faculty, University of Hradec Králové, pp. 258, Doctoral Thesis.

The theme of the research project is the peace process and the solution of civil wars that took place during the 20th century in Latin America.

The main objective of this research project is the analysis and comparison of individual cases of Latin American civil wars from the perspective of civil wars settlement theory. Research focuses on the civil war in El Salvador (1979-1992), Nicaragua (1979-1988) and the conflict in Chiapas (1994 -?). The subject of research and comparison are primarily peace agreements in El Salvador, Nicaragua and Chiapas, where the first two of these agreements led to an ending of the conflicts. In Chiapas also held several rounds of peace talks, but they were not successful and the conflict remains unresolved. For this reason, the research project examines how these conflicts have been terminated and what were the motives of the participants to enter into peace talks. Contribution of this thesis will be a new perspective on Chiapas conflict and mainly its analysis from the perspective of civil wars settlement theory in comparison with the solution of civil wars in El Salvador and in Nicaragua.

The aim of the research project is linked with research questions: Who were the main actors in the studied civil wars? How was going on a peace process in the studied countries? How were the studied civil wars terminated? For this purpose, the research studies the development of the peace process and the resolution of the conflict, including peace agreements. The work will focus on whether in the negotiations figured the third party, whether these agreements contain provisions for the integration of rebels into the government and the right of rebel's movements to convert into political parties. The third party (guarantor) may change the level of fear and uncertainty that accompanies the making of the agreements and facilitates mutual negotiations. The guarantor will ensure that the benefits from continuing of civil war will not outweigh the benefits of the peace agreement. Once the agreement's breach becomes costly, cooperation between actors of the conflict becomes more likely.

The research project will address the following hypotheses:

Hypothesis 1: The actors of civil war are willing to join the peace process, if the estimated cost of achieving victory increases. This hypothesis will be measured by three indicators: the duration of the war, the presence of military stalemate and the war intensity (measured as the number of deaths

per month), where a military stalemate means the balance of forces between fighting groups.

Hypothesis 2: If the third party is not included into peace process, all peace efforts either fail to reach an agreement or agreements quickly disappear. The credibility of a third party will be measured using two basic conditions. First, the third party must indicate the resolution of the conflict. This means the ability to discourage the use of aggression, without having to use force if another conflict breaks out. These signals reveal the true preferences of third party and strengthen the credibility of its promises. Secondly, the third party must be willing to use force, if necessary. Its military strength must be sufficient to be able to punish those who breach of contract. Therefore, the higher power is necessary for effective deterrent to breach the agreement.

Following methods are used in the thesis: a content analysis of selected documents, comparison and case studies.

Content analysis is a basic technique of document analysis. The research project will analyse primarily peace agreements that were made during peace processes, the various declarations and laws.

In this research will be used comparative method as well, which has to meet four basic rules: determine the aim of comparison, the establishment of criteria for comparison (comparison criteria are chosen depending on the objectives of comparison), selection of the object of the comparison (three types: a case study, systematic comparison, global statistical analysis), defining comparison to the timeline. The aim of the comparison is to compare peace agreements in terms of their content. The criteria for comparison are the criteria that are necessary for a successful solution of the civil wars. A case study in a comparative framework will test the hypotheses that are mentioned above. Within the definition of comparative procedure can be determined a diachronic comparison, since the peace process will be studied in the time flow, therefore from the viewpoint of their development, which has changed.

Key Words: *Nicaragua; Salvador; Chiapas; Civil Wars Settlement Theory; Conflict Resolutions*

Literature

Grenier, Yvon. 1999. *The Emergence of Insurgency in El Salvador. Ideology and Political Will*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press.

Morley Morris H. 2002. *Washington, Somoza and the Sandinistas: Stage and Regime in US Policy toward Nicaragua 1969–1981*. Cambridge University Press.

- Navarro, Enrique Camacho. 1991. *Los usos de Sandino*. México, D.F.: Universidad Nacional Autónoma de México.
- Núñez Soto, Orlando. 1987. *Transición y lucha de clases en Nicaragua 1979-1986*. México: Siglo XXI/Coordinadora Regional de Investigaciones Económicas y Sociales.
- Rojas, Rosa. 1995. *Chiapas: la paz violenta*. México: La Jornada.
- Ross, John. 1994. *Rebellion from the Roots: Indian Uprising in Chiapas*. Common Courage Press.
- Wallensteen, Peter. 2002. *Understanding Conflict Resolution. War, Peace and the Global System*. London: Sage Publications.
- Walter, Barbara. 1996. *Designing Transitions from Violent Civil War*. Institute on Global Conflict and Cooperation.
- Walter, Barbara F. 2002a. *Civil War Resolution Data Set Codebook*. University of California.
- Walter, Barbara F. 2002b. *Committing to Peace: The Successful Settlement of Civil Wars*. Princeton: Princeton University Press.

OBSAH

Úvod.....	1
Vymezení tématu a cíl práce	1
Hypotézy a výzkumné otázky.....	6
Metodologie.....	7
Struktura disertace	8
Dosavadní zpracování tématu v odborné literatuře	9
1. Teorie řešení konfliktů.....	18
1.1 Vývoj oboru, definice a druhy konfliktu.....	18
1.2 Definice konfliktů dle mezinárodních institucí.....	22
1.2.1 <i>Heidelberský institut.....</i>	<i>23</i>
1.2.2 <i>Výzkumný program Uppsala.....</i>	<i>25</i>
1.2.3 <i>Correlates of War (COW).....</i>	<i>27</i>
1.3 Studium konfliktu a jeho fázování	29
1.4 Teorie řešení občanských válek	36
1.4.1 <i>Způsoby ukončení občanské války</i>	<i>44</i>
1.4.2 <i>Podmínky úspěchu řešení občanských válek.....</i>	<i>49</i>
1.4.3 <i>Teorie řešení bezpečnostního dilematu a role mediátora</i>	<i>56</i>
1.5 Závěrečné shrnutí teoretické kapitoly.....	62
2. Občanská válka v Salvadoru.....	66
2.1 Latentní fáze: Vytváření podmínek pro vznik konfliktu a výzkum jeho příčin.....	67
2.1.1 <i>Socio-ekonomické příčiny konfliktu</i>	<i>68</i>
2.1.2 <i>Politické příčiny konfliktu</i>	<i>72</i>
2.1.3 <i>Závěrečné shrnutí a určení příčin konfliktu.....</i>	<i>75</i>
2.2 Fáze manifestace: Vnitropolití aktéři salvadorského konfliktu.....	77
2.2.1 <i>Proces formování FMLN</i>	<i>78</i>
2.2.2 <i>Nový politický aktér: Masová lidová fronta.....</i>	<i>80</i>
2.2.3 <i>Dílčí závěry fáze manifestace.....</i>	<i>84</i>
2.3 Fáze eskalace: Vypuknutí občanské války.....	86

2.3.1	<i>Puč v roce 1979 a selhání poslední šance na reformu režimu..</i>	86
2.3.2	<i>Proměna strategií FMLN a vlády</i>	87
2.3.3	<i>Intenzita a doba trvání konfliktu: Aplikace Wallensteenovy definice ozbrojeného konfliktu na konflikt v Salvadoru</i>	90
2.3.4	<i>Dílčí závěry fáze eskalace</i>	93
2.4	Fáze deeskalace a řešení konfliktu.....	94
2.4.1	<i>Započetí mírových rozhovorů</i>	95
2.4.2	<i>Role třetího aktéra.....</i>	99
2.4.3	<i>Proces implementace mírové dohody z Chapultepecu.....</i>	103
2.4.4	<i>Aplikace teorie řešení občanské války na salvadorský konflikt</i>	110
2.4.5	<i>Dílčí závěry fáze deeskalace</i>	116
3.	Sandinistická lidová revoluce.....	118
3.1	Latentní fáze: Vytváření podmínek pro vznik konfliktu a výzkum jeho příčin.....	118
3.1.1	<i>Socio-ekonomické příčiny</i>	119
3.1.2	<i>Politické příčiny</i>	122
3.1.3	<i>Závěrečné shrnutí a určení příčin konfliktu.....</i>	125
3.2	Fáze manifestace: Vnitrostátní aktéři nikaragujského konfliktu.....	126
3.2.1	<i>FSLN: Ideologie a strategie povstání</i>	127
3.2.2	<i>Dílčí závěry fáze manifestace.....</i>	131
3.3	Fáze eskalace: Vypuknutí občanské války.....	133
3.3.1	<i>Povstání v roce 1979.....</i>	133
3.3.2	<i>Vláda FSLN (1979–1990).....</i>	135
3.3.3	<i>Válka s Contras.....</i>	137
3.3.4	<i>Intenzita a doba trvání konfliktu: Aplikace Wallensteenovy definice ozbrojeného konfliktu na konflikt v Nikaragui</i>	140
3.3.5	<i>Dílčí závěry fáze eskalace</i>	142
3.4	Fáze deeskalace a řešení konfliktu.....	143
3.4.1	<i>Mírové rozhovory.....</i>	144
3.4.2	<i>Role třetího aktéra</i>	148
3.4.3	<i>Proces demobilizace a provádění dílčích reforem.....</i>	150

3.4.4	<i>Aplikace teorie řešení občanské války na nikaragujský konflikt</i>	154
3.4.5	<i>Dílčí závěry fáze deeskalace</i>	160
4.	Chiapaský konflikt	162
4.1	Současný Chiapas	162
4.2	Latentní fáze: Vytváření podmínek pro vznik konfliktu a výzkum jeho příčin	165
4.2.1	<i>Domorodá povstání v historii Chiapasu</i>	166
4.2.2	<i>Socio-ekonomické a politické příčiny: agrární reforma a vznik rolnických hnutí</i>	167
4.2.3	<i>Politické příčiny: Období vlády PRI</i>	171
4.2.4	<i>Závěrečné shrnutí a určení příčin konfliktu</i>	175
4.3	Fáze manifestace: Vnitrostátní aktéři chiapaského konfliktu	178
4.3.1	<i>EZLN a jeho ideologický základ</i>	179
4.3.2	<i>Struktura a organizace EZLN</i>	180
4.3.3	<i>Manifestace požadavků ze strany EZLN</i>	183
4.3.4	<i>Dílčí závěry fáze manifestace</i>	184
4.4	Fáze eskalace: Povstání v Chiapasu	186
4.4.1	<i>Intenzita a doba trvání konfliktu: Aplikace Wallensteenovy definice ozbrojeného konfliktu na Chiapas</i>	191
4.4.2	<i>Dílčí závěry fáze eskalace</i>	192
4.5	Fáze deeskalace a řešení konfliktu	193
4.5.1	<i>První fáze mírových jednání: Přítomnost patové situace?</i>	194
4.5.2	<i>Druhé kolo mírových vyjednávání: Dohody ze San Andrés</i>	197
4.5.3	<i>Aplikace teorie řešení občanské války na chiapaský konflikt</i>	201
4.5.4	<i>Zhroucení mírového procesu: COCOPA iniciativa a Zedillova iniciativa</i>	206
4.5.5	<i>Konec vlády PRI a nová naděje na obnovení řešení konfliktu</i>	210
4.5.6	<i>Rozvoj autonomních struktur</i>	212
4.5.7	<i>Dílčí závěry fáze deeskalace</i>	215
	Závěr	220

Literatura a prameny	230
Literatura.....	230
<i>Monografie.....</i>	<i>230</i>
<i>Working papers a disertační práce</i>	<i>241</i>
<i>Odborné časopisy.....</i>	<i>243</i>
<i>Příspěvky z konferencí</i>	<i>251</i>
Prameny a internetové zdroje	251
<i>Dokumenty</i>	<i>251</i>
<i>Webové stránky</i>	<i>256</i>

Seznam zkratek

- ARENA – *Alianza Republicana Nacionalista* (Nacionalistická republikánská aliance)
- ATC – *Asociación de Trabajadores del Campo* (Sdružení zemědělských dělníků)
- BPR - *Bloque Popular Revolucionario* (Revoluční lidový blok)
- CCNIS – *Consejo Coordinador Nacional Indígena Salvadoreño* (Národní domorodá koordinační rada Salvadoru)
- CEDEMA – *Centro de Documentación de los Movimientos Armados* (Centrum pro dokumentaci ozbrojených hnutí)
- CNC – *Confederación Nacional Campesina* (Národní konfederace rolníků)
- CNI – *Congreso Nacional Indígena* (Národní domorodý kongres)
- COCEI – *Coalición Obrera, Campesina, Estudiantil del Istmo* (Koalice dělníků, rolníků, studentů pevninské šíje)
- COCOPA – *Comisión para la Concordia y Paz* (Komisi pro usmíření a mír)
- CONAI – *Comisión Nacional de Intermediación* (Národní komise pro mediaci)
- CONARA – *Comite Nacional de Restauración de Áreas* (Národní výbor pro navrácení území)
- CONCULTURA – *Consejo Nacional para la Cultura y el Arte en El Salvador* (Národní rada pro umění a kulturu při Ministerstvu školství)
- COPAZ – *Comisión Nacional para la Consolidación de la Paz* (Národní komise pro upevnění míru)
- COPRI – *Copenhagen Peace Research Institute* (Kodaňský insitut pro výzkum míru)
- COW – *Correlate of War* (Korelát války)
- CRM – *Coordinación Revolucionaria de Masas* (Revoluční koordinační výbor lidových mas)
- ERP – *Ejército Revolucionario del Pueblo* (Lidová revoluční armáda)
- EZLN – *Ejército Zapatista de Liberación Nacional* (Zapatova armáda národního osvobození)
- FAES - *Fuerza Armada de El Salvador* (Ozbrojené síly Salvadoru)

FAPU – *Frente de Acción Popular Unificada* (Fronta jednotné lidové akce)

FARN – *Armadas Fuerzas de Resistencia Nacional* (Ozbrojené síly národního odporu)

FDR – *Frente Democrático Revolucionario* (Revoluční demokratická fronta)

FMLN – *Frente Farabundo Martí para la Liberación Nacional* (Fronta Farabunda Martího pro národní osvobození)

FPL – *Fuerzas Populares de Liberación Farabundo Martí* (Lidové síly osvobození Farabunda Martího)

FSLN – *Frente Sandinista de Liberación Nacional* (Sandinovská fronta národního osvobození)

GPP – *Guerra Popular Prolongada* (Prodloužená lidová válka)

HIK – *Heidelberger Institut für Internationale Konfliktforschung* (Heidelberský institut pro mezinárodní výzkum konfliktů)

HSFK – *Hessische Stiftung Friedens und Konfliktforschung* (Hesenská nadace pro studium míru a konfliktů)

JBG – *Junta de Buen Gobierno* (Úřad dobré vlády)

INI – *Instituto Nacional de los indígenas* (Národní domorodý institut)

INBIERNO – *Instituto de Bienestar Campesino* (Institut pro blahobyt rolníků)

MAR – *Minority at Risk* (Menšina v tísni)

MINUSAL – *Misión de las Naciones Unidas en El Salvador* (Mise OSN v Salvadoru)

NAFTA – *North American Free Trade Agreement* (Severoamerická dohoda o volném obchodu)

OAS – *Organizace amerických států*

OECD – *Organisation for Economic Co-operation and Development* (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj)

ONUCA – *Grupo de Observadores de las Naciones Unidas en Centroamérica* (Pozorovatelská skupina OSN ve Střední Americe)

ONUSAL – *Observadores de las Naciones Unidas en El Salvador* (Pozorovatelé OSN v Salvadoru)

ONUV - *Oficina de las Naciones Unidas de Verificación* (Úřad OSN pro ověřování)

ONUEN – *Observadores de las Naciones Unidas para la Verificación de las Elecciones de Nicaragua* (Pozorovatelé OSN pro ověření voleb v Nikaragui)

OSN – *Organizace spojených národů*

PAN – *Partido Acción Nacional* (Strana národní akce)

PCN – *Partido de Conciliación Nacional* (Národní smírčí strana)

PCS – *Partido Comunista Salvadoreño* (Salvadorská komunistická strana)

PDC – *Partido Demócrata-Cristiano* (Křesťansko-demokratická strana)

PNR – *Partido Nacional Revolucionario* (Revoluční národní strana)

PRD – *Partido de la Revolución Democrática* (Strana demokratické revoluce)

PRI – *Partido Revolucionario Institucional* (Institucionální revoluční strana)

PRIO – *Peace Research Institute Oslo* (Mezinárodní institut výzkumu míru v Oslu)

PRM – *Partido de la Revolución Mexicana* (Mexická revoluční strana)

PRONASOL – *Programa Nacional de Solidaridad* (Národní program solidarity)

PSN – *Partido Socialista Nicaragüese* (Nikaragujská socialistická strana)

PRTC – *Partido Revolucionario de los Trabajadores Centroamericanos* (Revoluční strana středoamerických dělníků)

RN – *Resistencia Nacional* (Národní odpor)

SICA – *Sistema de la Integración Centroamericana* (Středoamerický společný trh)

SIPRI – *Stockholm International Peace Research Institute* (Stockholmský mezinárodní institut pro výzkum míru)

UCDP – *Uppsala Conflict Data Program* (Uppsala konflikt data program)

UDN – *Unión Democrática Nacionalista* (Nacionalistická demokratická unie)

UN – *United Nations* (Organizace spojených národů)

UNO – *Unión Nacional Opositora* (Národní opoziční svaz)

USA – *United States of America* (Spojené státy americké)

USAID – *US Agency for International Development* (Americká agentura pro mezinárodní rozvoj)

Úvod

Vymezení tématu a cíl práce

Tématem disertační práce jsou občanské války, které se odehrály v průběhu 20. století v zemích Latinské Ameriky. Tato práce vychází z definice občanské války projektu *Correlates of War* (COW), kdy za občanskou válku lze považovat jakýkoli ozbrojený konflikt, který zahrnuje organizovanou vojenskou akci uvnitř státu, aktivní participaci národní vlády a efektivní odpor ze strany obou aktérů (Eberwein, Chojnacki 2001: 10).

Práce bude konkrétně zkoumat občanskou válku v Salvadoru (1979–1992), v Nikaragui (1979–1990) a také konflikt v mexickém státu Chiapas, který stále trvá od roku 1994. Hlavní pozornost bude věnována způsobu řešení těchto konfliktů, které se uskutečnilo na základě mírových procesů, přičemž za stěžejní lze považovat výsledky, jež tato mírová jednání přinesla. Půjde o to, zda mírový proces vedl k úspěšnému ukončení konfliktu a následné implementaci mírové dohody, nebo zda naopak mírová jednání selhala. V práci budou rovněž studovány a zhodnoceny vzájemné postoje, taktiky a metody hlavních aktérů, především vlád a povstaleckých skupin, při vyjednávání a řešení konfliktu v daném období. Hlavním cílem práce je tedy analýza a komparace výše uvedených případů latinskoamerických konfliktů na základě teorie řešení občanských válek.

Prvním ze zkoumaných konfliktů je ten, který proběhl v Salvadoru. Jeho kořeny můžeme nalézt již v 19. století, kdy nejvíce úrodné zemědělské půdy byly soustředěny v rukou několika velkých latifundistů, kteří půdu využívali k pěstování kávy, jež byla důležitým vývozním artiklem země. Drobným zemědělcům byla ponechávána pouze méně kvalitní půda, což s sebou neslo následky nejen v podobě prohloubení sociálních rozdílů mezi bohatými velkostatkáři a chudými rolníky, ale i nerovného přístupu k zemědělské půdě a politické reprezentaci. Výsledkem této situace byla občanská válka, jež vypukla na přelomu roku 1979 a 1980. Až v lednu roku 1992 vedení hlavní povstalecké skupiny *Frente Farabundo Martí para la Liberación Nacional* (FMLN) podepsalo mírovou dohodu se salvadorskou

vládou, čímž došlo k ukončení dvanáct let trvající války. Mírový proces, který samotné dohodě předcházela a mnohými odborníky je považován za jeden z nejúspěšnějších, následně vedl k implementaci mírové dohody.¹ Nedlouho po ukončení války se navíc tato původně partyzánská skupina transformovala do jedné z nejsilnějších politických stran v zemi. Z tohoto důvodu je tato mírová dohoda mnohými považována za počátek institucionalizace demokratického režimu v Salvadoru.

Druhou zkoumanou zemí je Nikaragua, kde se válka, které se také často říká Sandinistická revoluce, rozhořela v roce 1979 a trvala až do roku 1988. *Frente Sandinista de Liberación Nacional* (FSLN) neboli sandinisté své jméno odvozují od nikaragujského vůdce Augusto Cesara Sandino, jež vedl odboj proti diktátorské vládě rodiny Somozů². Primární příčinou revoluce v Nikaragui byla rostoucí chudoba a sociální nerovnost, a to v důsledku kruté vlády rodiny Somozů. Zemi navíc v roce 1972 postihlo mohutné zemětřesení, nicméně veškerá pomoc a podpora od humanitárních organizací proudila k hlavním spojencům rodiny Somozů, což ještě více zhoršilo špatné životní podmínky chudého obyvatelstva. V roce 1979 se jednotlivé frakce FSLN sjednotily a otevřeně vystoupily proti diktatuře Somozů v tzv. závěrečném útoku (*Ofensiva Final*). Úspěchy Sandinistů byly nepochybné a dne 17. června 1979 Anastasio Somoza Debayle oficiálně rezignoval na prezidentský post a následně emigroval do zahraničí. Počáteční ozbrojené povstání proti diktátorskému režimu následně přerostlo v dlouholetý konflikt, ve kterém proti sobě stála nově vzniklá vláda FSLN a jednotky *Contras*. Tato tzv. *Contras* válka (1979–1990) byla vedena ozbrojenými jednotkami *Contras*, jež nesouhlasily s levicovými idejemi vládnoucí FSLN, která se k moci dostala po svržení rodiny Somozů. *Contras* byly podporovány Spojenými státy, což vycházelo z jejich politického přístupu zadržování komunismu na americkém kontinentu. Přestože v tomto dlouholetém konfliktu lze pozorovat mezinárodní vliv, tak

¹ V obecné rovině úspěšná implementace mírové dohody znamená ukončení konfliktu, přičemž však nesmí dojít k jeho znovuobnovení a k násilí během následujících pěti let od jeho konce. Zároveň musí dojít k prosazování mírové dohody v praxi. Přinejmenším musí být provedena částečná demobilizace a vytvořena nová vláda (Walter 2002a: 1–5).

² Rodina Somozů vládla v Nikaragui od roku 1934 a tento diktátorský režim byl podporován ze strany USA.

veškeré boje probíhaly na území Nikaragui. Celá válka byla ukončena až v roce 1989/90, kdy došlo k podepsání několika mírových dohod o příměří.

Třetím studovaným případem je konflikt v Chiapasu. Situace chiapaského domorodého a rolnického obyvatelstva je ve většině vědeckých publikací a nevládními organizacemi hodnocena jako problematická. Původní obyvatelé se potýkají nejen s diskriminací a porušováním lidských práv, ale i s marginalizací, tedy vyloučením z politických rozhodovacích procesů, znevýhodňováním při vzdělávání, ekonomickým vykořisťováním a vyháněním z pozemků ze strany velkostatkářů. Domorodá společenství zde měla po mnoho desetiletí malý přístup k ekonomickým zdrojům a politické reprezentaci. V této oblasti často docházelo ke konfliktům mezi malými vlastníky půdy a velkostatkáři. Domorodé společenství tak muselo snášet bídu, diskriminaci a násilí. Povstání v Chiapasu lze proto považovat za reakci na rostoucí ustupování vlády od podporování malých zemědělců, na sérii náhlých ekonomických šoků, které poškodily šance malých zemědělců, a na rostoucí vládou používané násilí k potlačení protestů. Tyto faktory zhoršily už tak nejisté podmínky domorodých společenství a vytvořily prostor pro formování nových požadavků, které se týkaly domorodých práv, vlastnictví půdy a hospodářského rozvoje. Nakonec nedostatek institucionálního prostoru pro vyjádření svých požadavků uvnitř politického systému spolu se zhoršující se ekonomickou situací vedl k tomu, že se mnoho domorodých společenství a rolnických hnutí připojilo k malé rebelantské skupině v Selva Lacandona, známé jako *Ejército Zapatista de Liberación Nacional* (Zapatova armáda národního osvobození, EZLN). Tato skupina se v roce 1994 postavila v ozbrojeném boji mexické vládě. Navzdory tomu, že krátce po vypuknutí konfliktu došlo k ukončení bojů a zahájení mírových jednání, tak tento spor zůstává doposud nevyřešen.

Za účelem studia vybraných zemí bude v práci analyzován a komparován průběh mírových jednání a samotné řešení daných konfliktů, včetně vzájemné neslučitelnosti a vnitřního bezpečnostního dilematu. Práce se zaměří zejména na to, zda podepsané dohody obsahují možnost začlenění povstalců do vlády, armády či právo povstaleckých hnutí přeměnit se na politické strany. V tomto směru bude pozornost věnována mírovým

dohodám podepsaným ve zkoumaných zemích. Důležitým dokumentem, který ukončil válku v Nikaragui, byla tzv. dohoda Esquipulas II. Tato dohoda vznikla v polovině 80. let a jejím úkolem bylo ukončit konflikty, které se rozhořely na území střední Ameriky, tedy i v Nikaragui. V případě Salvadoru se jedná o mírovou dohodu z Chapultepecu podepsanou v roce 1992 v Mexiku, jež byla z velké části inspirována právě dohodou Esquipulas a úspěšně vedla k úplnému ukončení občanské války v zemi. V chiapaském konfliktu sehrála zásadní roli Dohoda ze San Andrés.

Na zkoumané případy bude aplikován teoretický rámec vycházející z konfliktního cyklu a jeho jednotlivých fází, což poskytne základ pro analýzu příčin a průběhu konfliktu, či deklarovaných cílů a postojů hlavních vnitropolitických aktérů. V případě Chiapasu se jedná se o cíle a ideologickou strukturu *Ejército Zapatista de Liberación Nacional* (EZLN), kteří jsou hlavními mluvčími indiánské populace. V Salvadoru lze za hlavního aktéra občanské války považovat *Frente Farabundo Martí para la Liberación Nacional* (FMLN), která vznikla z několika levicově smýšlejících skupin. Guerillová skupina *Frente Sandinista de Liberación Nacional* (FSLN) patří mezi stěžejního aktéra konfliktu v Nikaragui. Disertační práce bude také zkoumat, jakým způsobem byly konflikty ukončeny a jaké byly motivy uvedených aktérů konfliktu pro vstup do mírových rozhovorů. V rámci tohoto posledního konfliktního cyklu, v tzv. fázi deeskalace, se práce zaměří na samotné řešení občanské války, jež lze chápat jako proces, který se skládá ze tří částí (Walter 2002a: 1–5):

(1) Zahájení aktivních a formálních rozhovorů: V této fázi je zásadní, aby aktéři konfliktu byli ochotni diskutovat o podmínkách příměří a vyjednat podmínky kapitulace.

(2) Podepsání dohody: Tato kategorie zkoumá, za jakých podmínek jsou nepřátelené strany ochotny dosáhnout a podepsat mírovou dohodu. Tento bod vyžaduje splnění dvou kritérií. Za prvé, bojovníci byli schopni se dohodnout na komplexním mírovém plánu, který zahrnuje politické i vojenské řešení konfliktu. Za druhé, mírová smlouva musí být podepsána všemi aktéry konfliktu. Jestliže jedna z hlavních válčících stran odmítne podepsat smlouvu nebo jí je zabráněno v podpisu jinými aktéry, tuto

smlouvu nelze považovat za skutečný krok k míru a ani nemůže být uznána za „podepsanou smlouvu“.

(3) Úspěšné implementování mírové dohody: V tomto případě nesmí dojít k znovuoobnovení konfliktu a násilí během následujících pěti let od jeho konce. Pětiletý časový rámec je standardně používán v odborné literatuře pro určení míry úspěšnosti smlouvy. Zároveň musí dojít k implementaci a prosazování mírové dohody v praxi. Přinejmenším musí být provedena částečná demobilizace a vytvořena nová vláda.

Jsou to samotní aktéři konfliktu, kteří rozhodnou, zda projdou všemi třemi fázemi. Na základě jejich ne/splnění může dojít k následujícím výsledkům: žádné vyjednávání; aktivní a formální vyjednávání; podepsání dohody; úspěšná implementace mírové dohody. Pokud daný případ úspěšně projde posledními třemi částmi, tak lze mluvit o úspěšném vyřešení občanské války.

Za hlavní přínos této práce lze považovat nový a ojedinělý náhled na řešení vybraných konfliktů ve střední Americe. Na základě komparace zkoumaných případů pomocí uvedeného teoretického přístupu dojde k určení rozdílů a podobnosti v oblasti příčin, průběhu a samotného řešení daných konfliktů, kterým v českém prostředí není věnována přílišná pozornost. Podobně však i zahraniční studie postrádají komplexní analýzu těchto tří případů na základě jejich komparace.³ Tato práce tak umožní porozumět způsobům ukončení občanských válek, a to především prostřednictvím ověření důležitosti třetí strany, čímž zároveň dojde i k ověření teorie řešení občanských válek, která je představena v první části této práce.

³ Z velké části se jedná o publikace, které zkoumají pouze určitou část uvedených konfliktů, přičemž v mnoha případech se však nejedná o jejich komparativní studii. Jako příklad výkumu pouze jedné z částí konfliktů, lze uvést publikaci *Comparative Peace Processes in Latin America* od Cynthie Arnson a kol., ve které se autoři zabývají mírovými procesy v Nikaragui, Salvadoru, Chiapasu, Peru, Kolumbii a Guatemale.

Hypotézy a výzkumné otázky

Práce bude ověřovat následující hypotézy, které se pokusí potvrdit či vyvrátit:

H₁: Aktéři občanské války jsou ochotni vstoupit do mírového procesu, pokud předpokládané náklady na dosažení vítězství vzrůstají. Tato hypotéza bude hodnocena pomocí tří ukazatelů: doba trvání války, přítomnost vojenské patové situace a intenzita války (měřeno dle počtu obětí), přičemž vojenský pat značí rovnováhu sil bojujících skupin.

H₂: Pokud do mírového procesu občanské války není zahrnuta třetí strana, tak se buď nepodaří dosáhnout dohody, nebo dosažené dohody rychle zanikají. Důvěryhodnost třetí strany bude hodnocena pomocí dvou základních podmínek. Zaprvé, třetí strana musí signalizovat vyřešení konfliktu. To znamená schopnost odradit od použití agrese, aniž by musela využít síly, pokud vypukne další střet. Tyto signály odhalují skutečné preference třetí strany a posilují důvěryhodnost jejích slibů. Zadruhé, garant musí být ochoten použít sílu, pokud je to nutné. Jeho vojenská síla musí být dostatečná, aby byl schopen potrestat toho, kdo porušuje smlouvu. Síla je tak nezbytná pro účinné odrazení od nedodržování dohody.

S hypotézami práce se pojí následující výzkumné otázky, které pomohou potvrdit či vyvrátit uvedené hypotézy: Kdo byli hlavní aktéři ve studovaných občanských válkách? Jak probíhal mírový proces v jednotlivých zemích? Jakým způsobem byly ukončeny studované občanské války? Za tímto účelem bude v práci prostudován průběh mírového procesu a samotné řešení konfliktu, včetně mírových dohod. Práce se zaměří zejména na skutečnost, zda při vyjednávání dohody figurovaly tzv. třetí strany, zda tyto dohody obsahují možnost začlenění povstalců do vlády, či právo povstaleckých hnutí přeměnit se na politické strany. Třetí strana (garant) může změnit úroveň strachu a nejistoty, která doprovází uzavírání smlouvy a usnadňuje vzájemné vyjednávání. Garant tak zajistí, aby zisky z pokračování občanské války nepřevyšovaly přínosy mírové dohody. Jakmile se nedodržování dohod stane nákladné, tak se spolupráce mezi aktéry konfliktu stává pravděpodobnější.

Metodologie

Tato práce bude zpracována dle *most-similar research design* se třemi velmi podobnými případy, které však měly odlišná vyústění v oblasti úspěšnosti řešení konfliktů. Konkrétně došlo k vybrání dvou úspěšných případů a jednoho neúspěšného případu v oblasti řešení občanských válek za účelem analýzy vytyčených komparačních kritérií a jejich vlivu na úspěšnost vyřešení konfliktu.⁴ Základním pojícím prvkem těchto tří zkoumaných zemí jsou kromě stejného regionálního umístění i důvody pro vypuknutí konfliktu, jelikož ve všech třech případech se jednalo o neslučitelnost v oblasti vlády (*Incompatibility concerning government*)⁵ založené na podobných ideologických postojích. Další podmínkou pro výběr těchto případů bylo uplynutí nejméně pěti let od podepsání mírové dohody, tak aby bylo možné určit ne/úspěšnost mírového procesu.

V práci bude použita komparativní metoda, v rámci které dojde k určení cíle komparace, stanovení kritérií komparace, vybrání objektů komparace a vymezení komparace k časové ose.

Cílem komparace je porovnání zkoumaných případů, jejich příčin, průběhu a mírových procesů, hlavně dokumentů mírových smluv z hlediska jejich obsahu.

Kritérii pro komparaci budou ty, které jsou zásadní pro potvrzení či vyvrácení výše uvedených hypotéz. Konkrétně zkoumané konflikty budou komparovány na základě (1) doby trvání konfliktu; (2) existence/neexistence patové situace; (3) z hlediska intenzity války; (4) ne/zahrnutí třetí strany do mírového procesu

Co se týká vybrání objektů komparace, tak na úrovni jednotlivých případů bude každý případ zpracován jako instrumentální případová studie.

⁴ Mírový proces byl úspěšný ve dvou zkoumaných zemích, v Nikaragui a v Salvadoru. Na opačném konci stojí mírová jednání, která proběhla mezi hnutím EZLN a mexickou vládou, jelikož nevedla k úspěšnému vyřešení konfliktu, ale naopak tento mírový proces se v prosinci 1997 zcela zhroutil.

⁵ Neslučitelnost týkající se vlády (*Incompatibility concerning government*) dle definice *Uppsala Conflict Data Program* (UCDP) vychází z nesouhlasu nad typem politického systému s cílem vyměnit ústřední vládu či změnit její složení (UCDP 2015).

Oproti jedinečné případové studii, která od případové studie neočekává nic jiného než detailní prozkoumání daného případu, instrumentální případová studie klade na případovou studii požadavek, aby dále pracovala s teorií (Drulák 2008: 33–34).

V rámci vymezení komparativního postupu k časové ose lze určit: diachronní komparaci (daný jev/jevy jsou studovány v toku času), synchronní komparaci (jev či jevy jsou studovány v jednom časovém bodě či intervalu), komparaci analogických historických situací (kombinace dvou předchozích komparací). Z výše uvedených typů komparací bude použita komparace diachronní, jelikož mírové procesy budou studovány v toku času, tedy z pohledu jejich vývoje, který se měnil.

Práce využije i obsahovou analýzu, jež se řadí mezi základní techniky analýzy dokumentů. V práci budou především analyzovány smlouvy přijaté během mírového procesu, jednotlivá prohlášení vydaná vedením FSLN, FMLN a EZLN. Jedná se například o dohodu Esquipulas, Dohodu z Chapultepecu, Dohody ze San Andrés, Prohlášení z Lakandonského pralesa či jednotlivé zákony o dialogu, usmíření a důstojném míru.

Struktura disertace

Práce je kromě úvodu a závěru rozdělena do čtyř kapitol. V první kapitole jsou představena klíčová teoretická východiska, o které se práce bude opírat a aplikovat na zkoumané případy. První část se věnuje teorii řešení konfliktů. Tato kapitola se zabývá vývojem oboru, definicí konfliktu a fázováním konfliktů, jež poskytne rámec pro analýzu daných konfliktů, ale zároveň i základ pro zodpovězení výzkumných otázek a pro potvrzení/vyvrácení hypotéz. Tato kapitola také obsahuje podkapitulu zabývající se teorií ozbrojených konfliktů, kde jsou představeny tři mezinárodně uznávané výzkumné instituty, Heidelberský institut, Výzkumný projekt Uppsala a Correlate of War, a jejich pohled na studium konfliktů.

Další část první kapitoly práce se věnuje teorii občanské války, jejím příčinám, řešením a způsobům jejího ukončení. V této části práce budou

představeny hlavní teoretické přístupy a rovněž pro ucelený pohled bude zmíněn i ekonometrický CH model vytvořený Collierem a Hoefflerovou.

Druhá, třetí a čtvrtá kapitola bude vždy rozdělena do čtyř podkapitol, které odpovídají jednotlivým fázím konfliktu. Vytváření podmínek pro vznik konfliktu bude vždy rozebráno v první podkapitole. Tato fáze konfliktu je označována jako latentní fáze. Druhá podkapitola se zabývá druhou fází konfliktu, která je nazývána fáze manifestace. Zde dojde k určení hlavních vnitropolitických aktérů sporu, kteří artikulují své neslučitelné zájmy. Budou zde představeny především jejich postoje a požadavky. Samotná fáze eskalace tvoří třetí podkapitolu, která se zaměřuje na bezprostřední podněty k vypuknutí konfliktu. Na fázi eskalace navazuje fáze deeskalace, která zkoumá, jak byly konflikty řešeny prostřednictvím mírových procesů. V závěru autorka reviduje výstupy a poznatky získané prostudováním daného tématu. Zároveň bude odůvodněno potvrzení či vyvrácení hypotéz a rovněž budou zodpovězeny výzkumné otázky položené v úvodu práce.

Dosavadní zpracování tématu v odborné literatuře

Dle významného výzkumu Colliera a Sambanise došlo na celém světě od roku 1945 k více než sedmdesáti občanským válkám, což mělo za následek zhruba dvacet milionů mrtvých a často nedobrovolné přemístění více jak šedesáti sedmi milionů lidí.⁶ Pochopení způsobu řešení těchto konfliktů je proto velmi důležité. Řada studií prokázala, že mírové procesy a výsledné mírové dohody nejsou pouhými papíry, ale že skutečně mohou podporovat spolupráci znepřátelených stran po ukončení vojenských konfliktů (Leeds 2003), územních sporů (Mattes 2008) či etnických sporů a konfliktů na ochranu lidských práv (Hathaway 2002). Například V. P. Fortnaová (2003, 2004) tvrdí, že dohody o příměří, které vytvářejí určité mechanismy, jako jsou opatření pro budování důvěry, mírových sil či

⁶ Jedná se o dva svazky publikací od autorů Colliera a Sambanise: Collier, Paul & Sambanis, Nicholas, eds. 2005. *Understanding Civil War: Evidence and Analysis. Volume 1: Africa*. Washington, DC: The World Bank; Collier, Paul & Sambanis, Nicholas, eds. 2005. *Understanding Civil War: Evidence and Analysis, Volume 2: Europe, Central Asia, and other Regions*. Washington, DC: The World Bank.

postupů pro urovnávání sporů, jsou schopné pomoci aktérům konfliktu překonat překážky na cestě k míru, tedy i prodloužit dobu trvání míru po válce.

Práce bude na zkoumané případy v Nikaragui, v Salvadoru a v Chiapasu aplikovat teorii řešení občanských válek a z tohoto důvodu se rovněž zaměří na jejich příčiny a způsoby jejich ukončení. Příčiny vzniku konfliktu jsou často předmětem odlišných výkladů. Rozdílný pohled řady odborníků můžeme pozorovat na příkladu chudoby jako příčiny vzniku sporu. Zatímco Anke Hoefflerová a Paul Collier (2004) interpretují chudobu jako situaci, která poskytuje rebelantským skupinám příležitost pro nábor nových členů, tak James Fearon a David Laitin (2003)⁷ zdůrazňují roli nedostatečné vojenské a politické kapacity státu v chudých rurálních oblastech země. Collier a Hoefflerová také zjistili, že civilní konflikty jsou více pravděpodobné v zemích, jež jsou ovládnuty pomocí jedné etnické skupiny, a které mají větší zásoby primárních komodit, zatímco Fearon a Laitin nenachází žádný vliv etnického štěpení nebo existence primárních komodit na pravděpodobnost vzniku konfliktu. Anke Hoefflerová a Paul Collier ve svých publikacích *Economic Causes of Civil Conflict and their Implications for Policy* či *Understanding Civil War* přicházejí s ekonomickým pohledem na občanské války, tedy za hlavní příčinu jejich vypuknutí považují ekonomické faktory. Důraz přitom kladou na ziskuchtivost (*greed*), která je maskována tvrzeními o křivdách (*grievance*) způsobených na určité části obyvatelstva. Mezi hlavní faktory, které Hoefflerová s Collierem zkoumají, patří velikost populace, fragmentace společnosti, přírodní zdroje, vzdělání, geografické faktory, velikost diaspor, politické instituce, ekonomický růst a HDP na hlavu. U těchto vyjmenovaných faktorů autoři analyzují, jak velký je jejich vliv na riziko vypuknutí občanské války. Ekonometrická teorie Colliera a Hoefflerové je běžně označována jako tzv. CH model.

Mezi přední odborníky v oblasti teorie řešení konfliktů patří Peter Wallensteen, který se zaměřuje na studium konfliktů, vnitrostátní spory a

⁷ Fearon, D. James, Laitin, David. 2003. „Ethnicity, Insurgency, and Civil War.“ *American Political Science Review*, Vol. 97 no. 1, 75–90.

jejich prevenci i řešení, a rovněž i Barbara Walterová, která jako jedna z mála autorů předkládá konkrétní kroky a postupy, jež vedou k úspěšnému řešení občanské války. Konkrétně se jedná o zahájení jednání, dohodnutí se na kompromisu ohledně cílů a principů, provádění podmínek stanovených ve smlouvě. Připomíná však, že podepsání dohody nemusí znamenat mír, jelikož podmínky podporující podepsání dohody se nejeví jako dostatečné k nastolení míru. Walterová tvrdí, že jednání selžou, jelikož soupeřící strany nemohou důvěryhodně slíbit dodržování podmínek, které vytvářejí řadu příležitostí pro zneužití poté, co smlouva je podepsána a implementace začíná. Fázi implementace dohody tudíž považuje za nejobtížnější část mírového procesu. Autorka v předkládané teorii řešení občanských válek představuje dva faktory, které určují, zda skupiny podepíší a implementují mírovou dohodu: záruky dané třetí stranou kontrolovat demobilizaci a záruky sdílet moc v první poválečné vládě. Walterová zjišťuje, že záruky dané třetí stranou a pakty o sdílení moci jsou silně propojeny s urovnáním konfliktu, protože nepřátelené strany jsou ochotny uzavřít dohodu, pokud třetí strana garantuje provedení demobilizace. Její případová analýza potvrdila silné spojení mezi bezpečnostními zárukami třetí strany, paktem o sdílení moci a mírovým řešením občanské války. Tato práce využije tyto závěry o občanských válkách, které podle Walterové nemohou skončit, pokud třetí strany neposkytnou věrohodné přísliby a nezaručí bezpečnost válčícím stranám v období po ukončení konfliktu. Konkrétně se na zkoumaných případech pokusí zjistit, zda zahrnutí či nezahrnutí třetího aktéra, tedy garanta bezpečnosti, vede k úspěšnému vyřešení konfliktu (viz Hypotéza 2).⁸

Implementací mírových dohod se rovněž zabývají autoři Stedmana, Rothchilda a Cousensové ve své knize *Ending Civil Wars*. Autoři definují implementaci mírových dohod jako proces provedení specifické mírové dohody a snahu dovést bojující strany ke splnění jejich psaných závazků k míru. Přičemž úspěch je měřen ve vztahu k ukončení násilí a války, a pokud

⁸ Barbara Walterová se řadí mezi autory tzv. mikroteorií mezinárodního peacekeepingu. S tímto pojmem přichází Paris Roland, který se obává, že odborná literatura zaměřená na studium konfliktů a operací na udržení míru postrádá „trvalé úsilí zabývat se ústředními teoretickými diskuzemi disciplíny mezinárodních vztahů“, ačkoli dle jeho názoru jí nechybí teoretický základ jako takový (Paris 2001: 28–29).

Zcela opačný úhel pohledu zastává Alexander Downes, autor článku *The Problem with Negotiated Settlements to Ethnic Civil Wars*, který se snaží dokázat, že ukončení občanských válek vojenským vítězstvím jedné ze stran konfliktu může vést k více stabilnímu míru než dohoda o sdílení moci v rámci státu. Svoje tvrzení zkoumá na několika případech etnických válek Bosně a Kosovu. Autor ve svém textu dochází k závěru, že jakmile v plném rozsahu vypukne etnická válka, tak velice nepravděpodobným způsobem urovnání konfliktu je právě sdílení moci. Naopak více stabilním řešením je, pokud vojensky vyhraje pouze jeden z aktérů sporu. Dle autora se vojenským vítězstvím pouze jednoho aktéra předejde dlouhému procesu vyjednávání, které je často doprovázeno vzájemnou nedůvěrou a existencí bezpečnostního dilematu, jež může vést k obnovení konfliktu. Vojenské vítězství pouze jedné ze stran také poskytuje rozhodující verdikt v boji o moc ve prospěch jedné strany konfliktu a zároveň ponechává soupeře méně ochotné, ale především méně schopné obnovit válku. Autor ale opomíjí možnost vnějšího vojenského zásahu v případě, že vítěznou stranou je skupina, která není uznána okolními státy. Tato situace nastala v Salvadoru a i v Nikaragui, kde se k moci dostaly původně partyzánské skupiny, které byly ze strany USA vnímány jako hrozba.

Při studiu jednotlivých zemí bude práce vycházet především ze zahraniční literatury. Vzhledem k tématu práce je využita především anglofonní a hispanofonní literatura a zdroje. V českém prostředí naopak prozkoumání této oblasti a této tematiky z velké části zcela chybí, v čemž můžeme spatřovat i přínos této práce, která se pokusí toto bílé místo alespoň částečně vyplnit.

Publikace týkající se samotných konfliktů lze rozdělit dle zemí, ve kterých konflikt proběhl. Nicméně jako každý konflikt i tyto rozdělují lidi na stoupence a odpůrce jedné ze stran konfliktu, proto je třeba dát si pozor na míru nestrannosti autorů a zjednodušený náhled na zkoumané konflikty.

Zajímavý pohled na občanskou válku v Salvadoru přináší Rafael Antonio Pleitez, jenž se ve svém textu snaží odpovědět na otázku, která je zároveň i názvem celého článku *Por qué ocurrió una guerra civil en el Salvador y no en Honduras*. Tento text tak lze zařadit mezi ty práce, které

určují příčiny konfliktů na základě jejich komparace. Autor si správně klade otázku, proč občanská válka vypukla v Salvadoru a nikoliv v Hondurasu, i když se obě země potýkaly se stejnými problémy, jako je chudoba, sociální nerovnost či tradice autoritářských režimů. Na základě svého výzkumu autor dochází k závěru, že důvodem nevypuknutí občanské války v Hondurasu byla celá řada faktorů, mezi něž se řadí především to, že v Salvadoru byla vyšší míra nerovností v rámci distribuce půdy. Autor však také upozorňuje na další důležité faktory, které v tomto směru sehrály významnou roli. Především lze upozornit na skutečnost, že v Salvadoru oproti Hondurasu existovala dlouholetá tradice politicko-vojenských organizací, které nabídly radikální alternativu nespokojeným rolníkům a zemědělcům.

Další autor Brett Kyle se také zabývá příčinami občanské války v Salvadoru. Jeho text *Causes for Civil War and Failed Revolution in El Salvador* tak poskytuje základní informace o tom, co vedlo k občanské válce v zemi. Kyle zkoumá salvadorskou občanskou válku na pozadí teorie od Timothyho Wickham-Crowleyho, což umožňuje studovat původ guerillových hnutí především z hlediska sociálních faktorů. Tento teoretický přístup ke guerillám v Latinské Americe tak vysvětluje i vznik občanské války v Salvadoru, mezi jejíž hlavní příčiny se řadí přetrvávání represivního režimu, uzavřený politický systém, který nereprezentoval nově vzniklé a rychle rostoucí sociální skupiny ve společnosti, ale svou roli sehrály i vnější vlivy.

Charlese T. Calla se v knize *Ending Civil Wars* jako jeden z mála autorů zaměřuje na post-konfliktní období a navazuje tak na předchozí zmíněné publikace, které míří svou pozornost na příčiny konfliktu. Autor se konkrétně pokouší zhodnotit salvadorský přechod od občanské války k mírovému stavu. Za klíčový lze v tomto ohledu považovat mírový proces, který vytvořil prostor pro politickou demokratizaci země, zlepšení lidských práv, posílení demokratických institucí a legitimacy. Ačkoliv Charles Call hodnotí mírovou dohodu uzavřenou po válce jako velice pokrokovou a ve svém důsledku především jako úspěšnou, tak zároveň upozorňuje na skutečnost, že dohoda nevedla ke zlepšení nerovnosti v sociální a

ekonomické rovině, což byla i hlavní příčina občanské války. Autor proto varuje, aby tyto faktory v budoucnu nezpůsobily další konflikty. Na tuto skutečnost poukazuje i tato práce v úvodní části věnované salvadorské občanské válce. Hlavní problém v tomto směru představuje to, že žádná z mírových dohod se nezabývala otázkou domorodých práv nebo otázkou práva na sebeurčení. Nedostatkem výše uvedených textů týkajících se konfliktu v Salvadoru, ale týká se to i publikací o konfliktech v Nikaragui a Chiapasu, je jejich zaměření pouze na určitou fázi konfliktu, což neumožňuje jejich komplexní uchopení a zhodnocení, o které se pokouší tato práce. Nicméně podrobná analýza, například pouze příčin konfliktu, může sloužit jako základ pro následný výzkum dalších částí konfliktu, což lze hodnotit velice kladně.

Analýzu nikaragujského konfliktu nabízí kniha Santiaga Pozase Pardo *Nicaragua (1979-1990), Actor singular de las relaciones internacionales en el final de la guerra fría*, která poskytuje ucelený pohled na válku v Nikaragui. Autor se kromě analýzy hlavních aktérů zaměřuje i na strategie v zahraniční politice Sandinistů, zároveň ale nezapomíná ani na vnitřní politické faktory (etnické problémy, náboženské či ekonomické otázky), které měly bezpochyby velký vliv na utváření postojů *Frente Sandinista de Liberación Nacional* (FSLN). Kladem této publikace je zasazení mírového procesu do širšího dialogu vedeného v rámci Latinské Ameriky, který je považován za jeden z nejdůležitějších mechanismů, jehož cílem bylo ukončit konflikt v Nikaragui.

Podobně Parra Rojas a Gutiérrez Montenegro, kteří jsou autory textu *Apuntes para un análisis de la ideología Elenista y Sandinista, en marcada en la guerra irregular*, analyzují ústředního aktéra války v Nikaragui *Frente Sandinista de Liberación Nacional* (FSLN) v komparaci s kolumbijskou skupinou *Ejército de Liberación Nacional* (ELN). Díky této komparaci je tak umožněn nový náhled na Sandinisty, na jejich strategii, postoje a ideologii, kterou autoři zkoumají v toku času.

Konfliktu v Chiapasu se věnuje celá řada publikací. Nicméně je zarážející, že žádná z nich podrobněji nezkoumá roli katolické církve v mírových rozhovorech. Důvodem může být pravděpodobně fakt, že zde

katolická církev sice sehrála určitou roli, která však neměla širší dopad na výsledky mírového procesu, na což poukazuje i tato práce. Překvapivé je také zjištění, že oproti předchozím konfliktům, byl chiapaský konflikt prostudován i několika českými autory. Za zmínku dozajista stojí Přemysl Mácha, který ve své knize *Plamínek v horách, požár v nížině* rozebírá indiánské povstání v mexickém Chiapasu od jeho počátku až po rok 2003, kdy byla kniha publikována. Jedná se přitom o nejpodrobnější práci s danou tematikou. Ačkoliv Přemysl Mácha přiznává, že na počátcích svého bádání, kdy do Mexika cestoval jako tzv. „revoluční turista“, stranil indiánským povstalcům a aktéry konfliktu rozděloval na „zlou“ vládu a „dobré“ povstalce. Autor celý konflikt zasazuje do ekologických, kulturních a politických souvislostí. Kladně lze hodnotit to, že se autor ve své publikaci neomezuje pouze na Zapatisty, ale pozornost věnuje i jejich předchůdcům, rolnickým hnutím v Chiapasu a Mexiku. Zajímavý je také autorův závěrečný pohled na zapatistické povstání z širší perspektivy, která umožňuje nalézt nové souvislosti.

Další českou publikací je kniha od Pavla Pečínky *Od Guevary k Zapatistům*. Tato kniha se nevěnuje pouze povstání v Chiapasu a Zapatistům, ale zabývá se guerillovými hnutími v devatenácti latinskoamerických zemích. Autor v knize načrtává formování a vznik prostředí, které bylo potřebné pro vývoj guerill. Z těchto důvodů popisuje politický profil iberoamerických států. Důvody propuknutí povstání v Chiapasu a vznik EZLN autor vidí v sociálním konfliktu mezi chudými Indiány a majetnými majiteli půdy z řad španělských míšenců, k čemuž se přiklání i řada jiných autorů (např. níže uvedení autoři). Tato kniha je přínosná tím, že díky širšímu záběru knihy umožňuje komparovat jednotlivé guerillové skupiny z hlediska příčin jejich vzniku, vývoje a požadavků.

Zajímavou publikací v oblasti mírového procesu v Chiapasu je *Frozen Negotiations: The peace process in Chiapas*, která je dílem tří autorů: Raúl Benítez Manaut, Andrew Selee a Cynthia J. Arnson. Navzdory názvu je velká část věnována rovněž původu samotného konfliktu, který nalézají v sociálních a ekonomických příčinách. Tato publikace je originální v tom směru, že nabízí náhled na studium konfliktu v Chiapasu na pozadí

ukončení vlády jedné strany, PRI. Pro toto období byly charakteristické velké naděje, které byly vkládány do demokraticky zvoleného prezidenta Vincenta Foxe ze strany PAN. Ten ve své inaugurační řeči zdůraznil, že vyřešení chiapaského konfliktu bude jeho prioritou. Nicméně jak autoři správně podotýkají, nový mírový dialog nebyl nastartován a Foxova administrativa přispěla spíše k jeho „zmrazení“.

Samostatnou skupinu informací o postojích a názorech zapatistů tvoří jejich dokumenty a texty, z nichž většina je volně přístupná na internetu. Jedná se například o jednotlivá prohlášení z Lakandonského pralesa, která jsou svou strukturou často podobná. Především pokud jde o určení hlavního viníka všech problémů v zemi, za něhož je téměř vždy označena mexická vláda. Dále se také jedná o články a publikace vydané Subcomandantem Marcosem.

1. Teorie řešení konfliktů

Každý konflikt prochází určitým vývojem a fázemi. Z tohoto důvodu analýza konfliktu vyžaduje ucelený přístup, který musí zahrnovat studium jeho příčin, aktérů, samotný vývoj a následné způsoby ukončení sporu.

Tato kapitola se zabývá krátkým vývojem teorie řešení konfliktů, představí hlavní definice (kvalitativní i kvantitativní), druhy aktérů a způsoby fázování konfliktu, které lze využít a aplikovat na námi zvolené případy konfliktů ve střední Americe. Druhá část se již konkrétně zaměří na teorii řešení občanských válek, kterou řada odborníků považuje za jeden z druhů konfliktu, jenž musí splňovat určitá kritéria, tak aby došlo k jejímu odlišení od ostatních, např. mezistátních konfliktů.

1.1 Vývoj oboru, definice a druhy konfliktu

Řešení konfliktů (*Conflict Resolution*) zahrnuje dlouhodobé strategie, krátkodobé taktiky a činnost ze strany soupeřů stejně jako zprostředkovatelů. Skládá se z práce akademických analytiků, státních i nestátních odborníků. Rychle se rozrůstající oblast řešení konfliktů není přesně definovanou disciplínou, ale je obecným přístupem (Kriesberg 2001: 407).

Vývoj oboru řešení konfliktů lze rozdělit do čtyř období, které se navzájem prolínají. První období zahrnuje roky 1914 až 1945. V této době se výzkum zaměřil na neracionální důvody k propuknutí válek a revolucí, náchylnost k propagandě a osobní rysy manipulujících vůdců. Formovaly se tak první myšlenky vedoucí k vytvoření oboru řešení konfliktů. Následující období 1946–69 dalo vzniknout prvnímu státnímu institutu pro Výzkum míru a konfliktů ve Švédsku, který je ve světě známý jako *Stockholm International Peace Reserch Institute* (SIPRI 2014).⁹ Mezi další známé instituty patří nezávislý výzkumný institut PRIO (*Peace Research Institute*

⁹ Myšlenka založení institutu pro výzkum míru, později pojmenovaném *Stockholm International Peace Reserch Institute* (SIPRI), vznikla ve Švédsku již v roce 1964. Institut ve svých počátcích stanovil jako cíl pochopit předpoklady stabilního míru a přispět k mírovému řešení mezinárodních konfliktů (SIPRI 2014).

Oslo) založený v roce 1959, dále COPRI (*Copenhagen Peace Research Institute*) či HSFK (*Hessische Stiftung Friedens und Konfliktforschung*) založený hesenskou zemskou vládou v roce 1970.¹⁰ V letech 1970–85 nastává období krystalizace a rozmachu oboru. Konec bipolarity přinesl výzkumu míru a konfliktů nová témata, kterými byly konflikty v oblasti ekologie, hospodářských vztahů a společenských procesů, čímž došlo k rozšíření konceptu bezpečnosti o ekologický, sociálně-kulturní a ekonomický sektor.¹¹ Od roku 1986 do současnosti je velká pozornost věnována rozdělení konfliktu podle fází. Jiní analytici a odborníci se zaměřují na způsoby zastavení eskalace konfliktu, iniciování deeskalace, peacekeepingové intervence a aplikování sankcí (Kriesberg 2001: 407–415).

Pokud bychom chtěli postihnout význam *Conflict Resolution* můžeme využít definici Petera Wallensteena, který řešení konfliktů považuje za „*situaci, ve které strany konfliktu vstupují do dohody, která řeší jejich hlavní neshody, akceptuje jejich pokračující existenci a zastavuje jejich vzájemné násilné akce*“ (Wallenstein 2002: 8).¹² *Conflict Settlement* oproti *Conflict Resolution*, konflikt potlačí či utlumí, ale nehledá hlubší vztahy a příčinu konfliktu (Kriesberg 2001: 417). Řešení konfliktů předchází existenci samotného konfliktu, který je definován v následující části práce.

„Konflikt“ má význam v každodenním životě. Konfliktem je například i stávková akce odborů. Konfliktem je rovněž, když dva státy vstoupí spolu do války s tím druhým, a kde události během jejich vzájemných bojů určují jejich vztah. Zastavení palby neznamená konec konfliktu. Strany konfliktu nezastaví své akce, dokud existují neslučitelné postoje stran, které jej způsobily. Konflikt obsahuje vážné neshody mezi nejméně dvěma

¹⁰ PRIO vydává významnou publikaci v oblasti řešení konfliktů - *Journal of Peace Research* (PRIO 2014). Copenhagen Peace Research Institute vznikl jako nezávislý institut v roce 1985 v Dánsku. Tento dánský institut se zaměřuje na podporu a posílení výzkumu v oblasti míru a bezpečnosti (COPRI 2014). Hessenská nadace pro výzkum míru v Německu se zaměřuje na příčiny násilných mezinárodních a vnitrostátních konfliktů (HSFK 2014).

¹¹ Ekonomický sektor se týká přístupu k finančním zdrojům, které jsou důležité pro udržení životní úrovně. Předpokladem rozvoje je zaručení společenské bezpečnosti, která zahrnuje udržitelnost národních zvyků a tradic. Environmentální bezpečnost požaduje zachování lokální a celoplanetární biosféry (Buzan et al. 2005: 17).

¹² Další Wallensteinova definice *Conflict Resolution*: „*Sociální situace, ve které se strany ozbrojeného konfliktu dobrovolně rozhodnou pro mírové soužití nebo řešení základních příčin rozdílnosti svých zájmů a pro zastavení používání zbraní či násilí*“ (Wallenstein 2002: 50)

stranami, jejichž požadavky nemohou být současně splněny ze stejného zdroje. Omezené zdroje tedy způsobí, že problémy porostou. Pokud však strany přizpůsobí své požadavky, tak existuje reálná šance, že konflikt zmizí. Neslučitelnost se jeví jako klíčová pro existenci konfliktu (Wallensteen 2002: 15; Gleditsch, Metternich a Ruggeri 2014: 301–314). Pokud se v konfliktu vyskytuje pouze neslučitelnost, tak se jedná o latentní konflikt. Konflikt ve fázi manifestace požaduje jak akce, tak neslučitelnost. Nicméně pro úplné pochopení konfliktu je nutné zahrnout aktéry sporu.

Aktéři nebo strany konfliktu jsou pro existenci konfliktu nezbytné. Pochopení aktérů, jejich role a jejich zdrojů jsou důležitými prvky v analýze konfliktů, jelikož každý konflikt obsahuje tři základní komponenty: činnost, neslučitelnost a aktéry. Jejich kombinací dojdeme ke kompletní definici konfliktu: Konflikt je sociální situace, při které proti sobě stojí minimálně dvě strany/aktéři (jednotlivci, skupiny, státy), jež prezentují své odlišné zájmy (Wallensteen 2002: 16). Tyto zájmy jsou navzájem neslučitelné.

Klasické pojetí vidí konflikt jako dynamický fenomén, kdy jeden z aktérů reaguje na činnost jiného aktéra. V následujícím sledu událostí je těžké rozpoznat, který z aktérů konflikt započal. Svou dynamickou povahou konflikt pohlcuje aktéry sporu, zatlačuje je do rostoucího konfliktu a nutí je reagovat na stoupající úroveň hrozby a násilí (Wallensteen 2002: 34).

Politický (mezinárodní) konflikt je třeba ale více vymezit. Frank Pfetsch a Christoph Rohloff definují politický konflikt jako „*střet překrývajících se zájmů v oblasti národních hodnot a témat (nezávislost, právo na sebeurčení, hranice a území, distribuce domácí a mezinárodní moci, přístup k moci). Politický konflikt musí trvat určitou dobu a musí mít určitý rozsah. Konflikt probíhá nejméně mezi dvěma stranami (státy, skupinami států, organizacemi nebo organizovanými skupinami), které jsou rozhodnuty prosazovat svůj zájem a dosáhnout vítězství. Minimálně jednou ze stran musí být organizovaný stát. Nástroji, které je možné používat v průběhu konfliktu, jsou vyjednávání, autoritativní rozhodnutí, hrozba, nátlak, pasivní či aktivní ukončení nebo použití fyzického násilí a války*“ (Pfetsch, Rohloff 2000: 27). Tuto definici lze považovat za obecně přijímanou, nicméně existuje i další teoretické vymezení konfliktu. Jedním

z nejznámějších je definování konfliktu na základě kvalitativního či kvantitativního přístupu.¹³ Kvalitativní postup při studiu konfliktu zastává Heidelberský institut (HIIK), který se zaměřuje i na konflikty, které ještě nepřešly do násilné fáze a nevedly tudíž k obětem na životech. Oproti tomu Uppsalský institut (*Uppsala Conflict Data Program*) pracuje s kvantitativní definicí konfliktu, což v praxi znamená, že se zaměřuje pouze na konflikty, při kterých bylo zabito nejméně 25 osob. Širší rozpětí HIIK při vymezení konfliktu mu umožňuje postihnout a studovat větší počet konfliktů, jež jsou při kvantitativním výzkumu přehlíženy. Za největší výhodu kvalitativního přístupu však lze považovat možnost predikovat vývoj nenásilných konfliktů a zabránit tak jejich případnému přesunu do násilné fáze, což má vysokou důležitost pro samotnou prevenci konfliktů.

V obecné rovině lze konflikty rozlišit podle několika kritérií:

1. Podle příčin konfliktu: ekonomické (vátky o zdroje)¹⁴, mocensko-politické (konflikty o udržení či získání moci), ideologické (např. bipolární konfrontace) a teritoriální (spory o území)¹⁵ konflikty. Mnohdy jsou konflikty multikauzální, což znamená, že v sobě zahrnují více příčin (spory o území, nerostné zdroje,...)¹⁶.
2. Podle použitých prostředků v konfliktu: násilné a nenásilné.
3. Podle hladiny analýzy: systémové konflikty, mezistátní konflikty, vnitrostátní konflikty.

¹³ Kvalitativní a kvantitativní přístup studia konfliktů je podrobněji představen v následující podkapitole.

¹⁴ Nevyvážený ekonomický růst a nerovnosti v distribuci zdrojů mohou zvýšit napětí. Je to způsobeno tím, že se k přidělování zdrojů dostanou pouze ti, kteří kontrolují státní aparát. To vede k marginalizaci určitých skupin a zanedbávání méně se dynamicky rozvíjejících regionů. Spor o mezinárodně sdílené zdroje může ohrozit stabilitu sousedních zemí a někdy i celé regiony (OECD 2001: 88).

¹⁵ V letech 1816–1945 mělo 65 % válek svůj původ v územních sporech a po druhé světové válce toto procento stoupl na 72 % (Vasquez a Henahan 2011: 184). U územních mezistátních konfliktů je také pravděpodobnější, že povedou k závodům ve zbrojení (Senese 2005; Rider 2013), stejně jako k tvorbě politicky relevantních aliancí (Gibler 1996, 1997; Sprecher 2004; Senese 2005).

¹⁶ Například Theisen poukazuje, že nedostatek vody nemá žádný vliv na vypuknutí občanské války (Theisen 2008: 801–818). Oproti tomu Hendrix a Glaser uvádí, že nedostatek vody zvyšuje riziko občanské války v subsaharské Africe (Hendrix a Glaser 2007: 695–715). Urdal se domnívá, že kombinace nedostatku půdy a vysoké míry populačního růstu zvyšuje riziko občanské války (Urdal 2005: 417–434; Urdal 2008: 590–617).

Dreyer ve své studii uvádí, že územní spory jsou obzvláště konfliktními, pokud jsou spojeny s dalšími problematickými otázkami (Dreyer 2010: 779–795). Občanské války jsou také často důsledkem bojů o území. Mezi hlavní příčinu přibližně poloviny všech občanských válek od roku 1990 patřily požadavky etnických skupin usilujících o větší autonomii nebo státnost. V letech 1940 až 2000, 98 % občanských válek vedených za kontrolu určitého území bylo propojeno s etnickými skupinami a 73 % všech občanských válek založených na boji za identitu bylo zároveň sporem o kontrolu území (Toft 2006: 34–69). Jedním z nejvíce konzistentních zjištění výzkumů o teritoriálních válkách je, že války o území mají tendenci trvat déle a zároveň patří mezi obtížněji řešitelné, než války s jinými příčinami sporu. V důsledku toho územní spory často vedou k trvalému soupeření (Goertz a Diehl 1992, 1993; Fuhrmann a Tir 2009; Dreyer 2012).

Konflikty klasifikované podle hladiny analýzy si lze určit podrobněji. Systémové konflikty jsou spory, které vedou ke změně distribuce moci, pravidel a norem v systému.¹⁷ V mezistátním konfliktu musí být jeho aktéry minimálně dva státy.¹⁸ Nedochozí při něm ke změně struktury systému. Posledním jmenovaným je vnitrostátní konflikt. Ten obvykle probíhá mezi vládou státu a nevládní skupinou, kterou mohou představovat různé autonomistické, opoziční či separatistické skupiny.¹⁹

1.2 Definice konfliktů dle mezinárodních institucí

Tato podkapitola představuje tři nejznámější mezinárodní ústavy, Heidelberský institut, Uppsalský program a projekt Correlates of War, které se problematikou konfliktů zabývají. I když každý z nich přichází s rozdílnými kritérii a postupy pro studium konfliktů, tak přesto lze najít obecnou shodu, tedy že konflikt musí probíhat mezi nejméně dvěma aktéry. Hlavní rozdíl mezi těmito institucemi, především mezi Heidelberským a Uppsalským institutem, spočívá v analýze intenzity konfliktu. Heidelberský

¹⁷ Mezi systémové konflikty lze zařadit první a druhou světovou válku či studenou válku.

¹⁸ Příkladem může být válka mezi Velkou Británií a Argentinou o Falklandské ostrovy (1982), válka mezi Bolívií a Paraguayí o oblast Gran Chaco (1932-1935).

¹⁹ Jedná se například o války za nezávislost (Východní Timor-Indonésie, Alžírsko-Francie), autonomistické konflikty (Ach-Indonésie) a občanské války (Sierra Leona, Somálsko).

institut zkoumá intenzitu dle charakteru násilí. Na základě této klasifikace rozlišuje konflikty na násilné a nenásilné úrovni. Naopak Uppsalský projekt posuzuje intenzitu konfliktu na základě počtu obětí, které v průběhu konfliktu padly. Pro COW je při definování konfliktu stěžejní aktér, tedy zda se jedná o mezistátní či vnitrostátní konflikt. Tyto tři přístupy pro studium konfliktů nám tak umožní rozdílný náhled na zkoumané případy, konkrétně nám pomohou určit, o jaké konflikty se jednalo z hlediska intenzity a z hlediska jejich aktérů.

1.2.1 Heidelberský institut

Heidelberský institut pro výzkum mezinárodních konfliktů (HIIK: *Heidelberg Institut für Internationale Konfliktforschung*) se řadí mezi neziskové organizace, které se věnují výzkumu, hodnocení a dokumentaci vnitrostátních a mezistátních politických konfliktů. Existence Heidelberského institutu se odvíjí od výzkumného projektu „Konflikty od roku 1945“ (*Konflikte seit 1945*). Tento projekt byl veden Prof. Dr. Frankem R. Pfetschem, který je v současnosti vedoucím Heidelberského institutu (Heidelberg Institut for International Conflict Research 2014). HIIK má svou databázi KOSIMO (*Konflikt-Simulations-Modell*). Ta zaznamenává informace o politických konfliktech od roku 1945 až do současnosti. Od roku 2003 pracoval HIIK s databází KOSIMO 2.0, který navazuje na KOSIMO 1.3. Nová koncepce KOSIMO 2.0 umožňuje detailnější popis násilných a nenásilných fází konfliktu. Kromě toho zahrnuje rozšířené informace o struktuře státních a nestátních aktérů. Databáze KOSIMO je základem pro Konfliktbarometer, což je publikace, kterou HIIK vydává každý rok. Popisuje současné směry ve výzkumu konfliktů, eskalací, deeskalací a ukončování konfliktů (HIIK/KOSIMO 2014).

Heidelberský institut pracuje s kvalitativní definicí konfliktu a války, jejichž intenzitu určuje podle úrovně napětí či charakteru násilí.²⁰ Odmítá

²⁰ HIIK klasifikuje konflikt jako „střet neslučitelných zájmů (rozdílných pozic) týkajících se národních hodnot (nezávislosti, práva na sebeurčení, hranice a území). Konflikt musí mít určité trvání a rozsah. Zároveň musí zahrnovat minimálně dvě strany (státy, skupiny států

klasifikaci konfliktů podle počtu obětí, tedy kvantitativní definici. Předmět konfliktu nachází HIIK v různých příčinách. Může se jednat o boj o území a zdroje (nafta, diamanty, vodu, ...), snahu o autonomii nebo separatismus, ideologii atd. (HIIK 2014).

Do roku 2002 HIIK rozlišoval intenzitu konfliktů podle čtyř stupňů, které byly v roce 2003 rozšířeny o pátý stupeň intenzity. Roztržka (jedna ze stran vyjadřuje svůj požadavek, který je nepřijatelný pro druhou stranu) a nenásilná krize (požadavky spojené s hrozbou použití násilí) se řadí mezi nenásilné konflikty, jelikož stupeň intenzity je nízký. Roztržka se na stupnici intenzity označuje jako 1 a nenásilná krize má číslo 2. Násilná krize (sporadické použití násilí) střední intenzity se značí se stupněm 3. Mezi násilné konflikty vysoké intenzity patří omezená válka (organizované násilí) se stupněm intenzity 4 a válka (systematické a dlouhodobé použití síly) se stupněm intenzity 5 (HIIK 2014).

Například konflikt mezi EZLN a mexickou vládou je Heidelberským institutem²¹ hodnocen následujícím způsobem:

Tabulka 1: Hodnocení chiapaského konfliktu dle HIIK

Označení intenzity	Násilná krize (sporadické použití násilí)
Stav násilí	Násilný konflikt
Kategorie intenzity	Střední intenzita
Stupeň intenzity	3
Změna	● = bez změny
Začátek konfliktu	1994
Strany konfliktu	EZLN vs. vláda
Předmět konfliktu	Boj za autonomii a o zdroje, systémový/ideologický konflikt.

Zdroj: Konfliktbarometer HIIK 2014

či organizace, organizované skupiny). Nejméně jedna ze stran je organizovaný stát. Strany musí být rozhodnuty prosadit své zájmy, a tak vyhrát spor.“ (HIIK 2014).

²¹ Vzhledem k tomu, že Heidelberský institut sleduje pouze probíhající konflikty, tak války v Salavadoru a v Nikaragui zde nejsou uvedeny, jelikož oba konflikty už byly ukončeny.

Konfliktbarometr, vycházející z databáze KOSIMO, rozlišuje mezi násilnými a nenásilnými konflikty, což podle HIIK vede ke dvěma důležitým výhodám (HIIK 2014). První výhoda: Všechny násilné konflikty vycházejí z nenásilných konfliktů. Násilné konflikty nejsou ukončeny skrze „náhlý mír“. Proces zmírňování napětí probíhá postupně a má různé hladiny kolísání. Konfliktbarometr rovněž monitoruje konflikty, které už nejsou doprovázeny užitím násilí, a přezkoumává, zda konec násilných rozepří skutečně znamená konec konfliktu (HIIK 2014). Dále tím, že se HIIK neomezuje na prozkoumávání pouze násilných konfliktů, tak neztrácí možnost pohledu na konflikty, které jsou řešeny mírovou cestou. Analyzování případů, ve kterých krizový management uspěl při předcházení vypuknutí násilí, tak poskytuje obsáhlý náhled na svět a konflikty v něm.

1.2.2 Výzkumný program Uppsala

Výzkumný program Uppsala (*Uppsala Conflict Data Program*) patří k nejnámějším projektům, které se zabývají výzkumem vývoje počtu konfliktů, jejich příčinami a stupni intenzity. Tento projekt vznikl ze spolupráce katedry výzkumu míru a konfliktů Uppsalské univerzity ve Švédsku a Mezinárodního institutu pro výzkum míru v Oslu. Data jsou publikována v SIPRI Yearbook a celý projekt je veden Peterem Wallensteenem.

Uppsalský projekt studuje pouze ozbrojené konflikty, které definuje jako „*střet neslučitelných zájmů, které se týkají vlády nebo území. Při použití ozbrojené síly stranami sporu, z nichž minimálně jedna představuje vládu státu, následně zahyne minimálně 25 lidí.*“ (UCDP 2014).

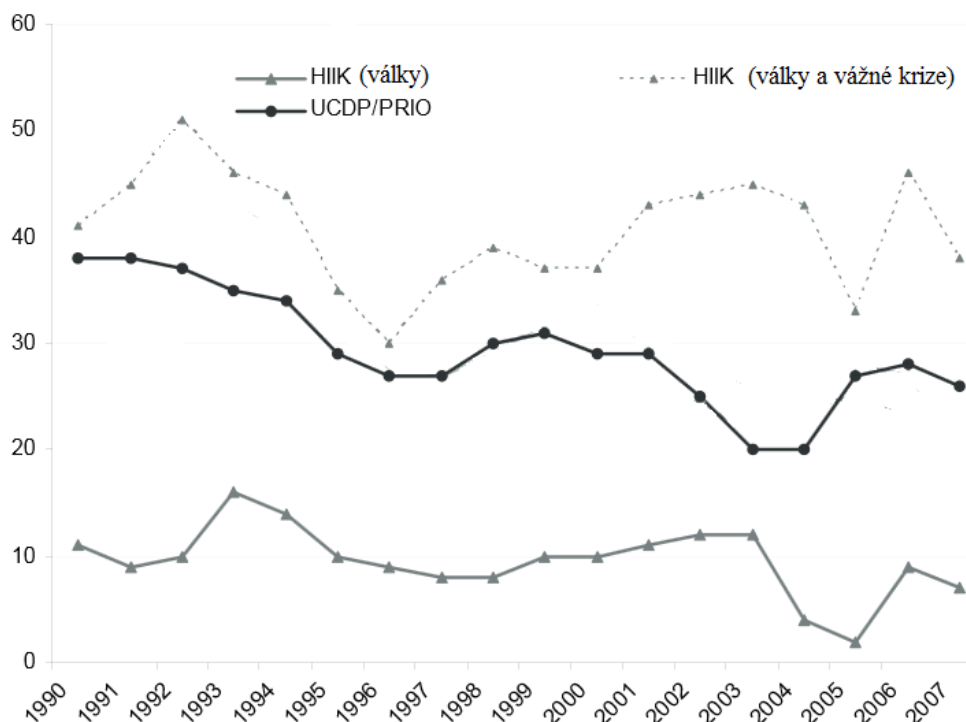
Wallensteen, jakož i výzkumný projekt Uppsala, u ozbrojených konfliktů rozlišuje tři stupně intenzity a samotná intenzita je posuzována podle počtu obětí (Wallensteen 2002: 24; UCDP 2014):

1. stupeň intenzity: Menší ozbrojené konflikty (*minor armed conflicts*) - konflikty s více než 25 mrtvými za rok, ale méně než 1000 obětí v průběhu celého konfliktu

2. stupeň intenzity: Středně ozbrojené konflikty (*intermediate armed conflicts*) - jedná se o konflikty s více jak 25 a méně než 1000 mrtvých za rok, ale v průběhu celého konfliktu musí zahynout více jak 1000 obětí
3. stupeň intenzity: Války (*wars*) - konflikty s více jak 1000 obětí v průběhu jednoho roku

Dle definice UCDP se úmrtí musí vyskytnout ve válce, která zahrnuje ozbrojené síly válčících stran. Obvykle k úmrtí dochází během samotných bojů, během partyzánské činnosti a během všech druhů bombardování měst a vesnic vojenskými jednotkami. Za oběti války či konfliktu jsou považováni rovněž civilisté zabití v přestřelkách či v průběhu bombardování – došlo k nim tedy v takových situacích, které mají bojové účely (UCDP 2014).

Graf 1: Porovnání počtu přetrvávajících vnitrostátních válek dle projektů HIIK a UCDP v letech 1990–2007²²

Zdroj: Upraveno autorkou dle grafu od Chojnacki a Reisch 2008: 238

1.2.3 *Correlates of War (COW)*

Projekt *Correlates of War* jako první poskytl ucelenou a systematickou databázi informací o mezinárodním konfliktu, respektive o válce. Celý projekt vznikl v roce 1963 pod vedením politického vědce Davida Singera, který působil na *University of Michigan*. Cílem projektu je již od jeho založení systematické shromažďování vědeckých poznatků o válce. Po připojení Melvina Smalla, začal projekt více pracovat s rozsahem a výskytem mezistátních a extra-systémových válek v ponapoleonském období. Oba vědci si uvědomovali potřebu jasně definovat, co je „stát“ a co přesně znamená „válka“. V roce 1972 vydal David Singer s Melvinem Smallem zásadní publikaci, *The Causes of War*, která dala vzniknout

²² Tento graf dokazuje to, co bylo zmíněno výše. HIIK klasifikace oproti UCDP umožňuje zahrnout a analyzovat větší počet konfliktů, což je názorné na grafu, kde po zahrnutí vážných krizí, HIIK dochází k většímu počtu vnitrostátních konfliktů pro období 1990 až 2007.

standardní definici války, jež se stala předlohou pro velkou řadu odborných výzkumů.²³ Hlavním cílem projektu na jeho počátku nebylo pouze měřit územní změny ve válce, ale identifikovat faktory, které by tyto změny vysvětlily. Z těchto důvodů byly zkoumány následující faktory, které by pomohly vysvětlit válku. Jedná se o národní kapacity, aliance, geografii, polaritu a postavení v ponapoleonském období. Projekt umožnil profesní vývoj dnes světově uznávaných odborníků na mezinárodní vztahy. Od roku 2005 do roku 2012 projekt pokračoval pod vedením Paula Diehla. V současné době stojí v čele projektu Maoz Zeev spolu se Scottem Bennettem (Correlates of War 2014).

Projekt se zaměřuje na historii války a konfliktu mezi státy a uvnitř států. Dále na základě kvantitativních výzkumů zkoumá příčiny vedení válek. V současné době projekt *Correlates of War* shromažďuje ve své databázi data o celkem 412 válkách v rozmezí let 1816 až 2007 (Correlates of War 2014).

Projekt COW je založen na paradigmatu Realpolitik, což znamená, že vysvětluje příčinu války pomocí tradičního geopolitického soupeření. Primárně se COW zaměřoval na mezistátní násilí. Konflikt je považován za nezbytný motor změny. Zároveň je zásadní pro integraci uvnitř a mezi společnostmi, pokud není přítomno násilí. Konflikt můžeme tudíž považovat za hlavní produktivní sílu ve vývoji vztahů uvnitř a mezi společnostmi. Ve chvíli, kdy je použito násilí se konflikt stává rozvratným a destruktivním (Eberwein, Chojnacki 2001: 2).

COW v rámci své databáze rozlišuje tyto tři typy válek: (1) *mezistátní války* vymezuje jako ozbrojené konflikty mezi dvěma nebo více členy mezinárodního systému s celkovým počtem nejméně 1000 mrtvých v boji (*battle-deaths*)²⁴; (2) *extra-systémové války* definuje jako ozbrojený konflikt mezi členem mezinárodního systému a politickou entitou, která sebe nepovažuje za člena tohoto mezinárodního systému (dále se člení do

²³ Tato publikace vznikala na základě poznatků Pitirima Sorokina, Lewise Frye Richardsona a Quincyho Wrighta (Correlates of War 2014).

²⁴ Mezi bojové oběti (*battle-deaths*) se řadí oběti, které padnou v průběhu konfliktu jak na straně vlády, tak ozbrojených složek opozice. Nepočítají se mezi ně oběti padlé v důsledku represí či etnických čistek. Dále můžeme rozlišovat oběti z řad ozbrojených složek (*combatant*) a válečné oběti (Tomeš, Festa, Novotný a kol. 2007: 88).

koloniálních a imperiálních válek); (3) *občanské války* – jedná se o jakýkoli ozbrojený konflikt, který zahrnuje organizovanou vojenskou akci uvnitř státu, aktivní participaci národní vlády a efektivní odpor ze strany obou aktérů (Eberwein, Chojnacki 2001: 10).

V typologii válek vytvořené Singerem a Sarkeesovou je občanská válka definována jako boj vlády a opoziční entity, buď o kontrolu nad státem, nebo z důvodů nějakého lokálního sporu. Nejčastějším předmětem sporu je specifický politicko-mocenský status (např. autonomie) či kontrola zdrojů (Eberwein, Chojnacki 2001: 31).

1.3 Studium konfliktu a jeho fázování

Pro ucelenou představu o charakteru konfliktu a jeho aktérech je třeba zaměřit se při studiu konkrétního konfliktu na jeho základní proměnné:

1. Výzkum pozadí konfliktu (historie vzájemných vztahů oponentů i konfliktu samého).
2. Určení druhu aktérů (státy, mezinárodní organizace, revoluční skupiny, guerillové skupiny, atd.).
3. Výzkum charakteru a povahy stran konfliktu.
4. Výzkum příčin konfliktu (co je tématem sporu).
5. Výzkum prostředí konfliktu (kdo další je do konfliktu zapojen, kdo jednotlivé strany podporuje, kdo se snaží o vyřešení konfliktu).

Konflikt nelze považovat za statický a neměnný stav, ale za dynamický a proces. U každého konfliktu lze rozlišit různé fáze, kterými konflikt prochází. Na základě kombinace faktorů lze určit, zda konflikt eskaluje nebo pomine, proto přechod z jedné fáze do druhé nemusí být nutně výsledkem jediné události. Bez ohledu na různorodost příčin konfliktu je možné konflikt rozdělit do následujících fází, které dohromady vytvářejí konfliktní cyklus (OECD 2001: 87):

1. fáze: Základy konfliktu (latentní konflikt)/ Situace se skrytým napětím
2. fáze: Manifestace/ Situace s rostoucím napětím
3. fáze: Eskalace/ Erupční fáze otevřené konfrontace a násilného konfliktu
4. fáze: Deeskalace/ Křehká tranzice
5. fáze: Ukončení konfliktu/ Postkonfliktní situace

Ne každý konflikt projde všemi stádii konfliktu. Někdy může být konflikt vyřešen již na jeho počátku, jindy svou intenzitou může dospět až do stádia války. U některých konfliktů dochází k opakování určitých fází konfliktu, v takovém případě mluvíme o tzv. konfliktní spirále, kdy se například několikrát za sebou může opakovat fáze eskalace (Waisová²⁵ 2002: 83).

Uvedené fáze konfliktu poskytují základ pro vytvoření struktury disertační práce:

1. *Latentní fáze konfliktu*: Kořeny a příčiny salvadorského, nikaragujského a chiapaského konfliktu (základy konfliktu)
2. *Fáze manifestace*: Hlavní vnitropolití aktéři studovaných konfliktů
3. *Fáze eskalace*: Propuknutí otevřeného násilí ve studovaných konfliktech
4. *Fáze deeskalace*: Ukončení násilí, řešení konfliktu skrze mírová jednání a jejich výsledky

V latentní fázi konfliktu jsou již přítomny základní podmínky pro vznik konfliktu. Zároveň se formují sporné strany, žádný z aktérů ale ještě není ochoten otevřeně artikulovat své zájmy a tím otevřeně vystoupit proti svému protivníkovi. I v zemích, kde existuje relativní mír, se mohou

²⁵ Doc. Šárka Waisová patří v českém prostředí mezi odborníky v oblasti mezinárodních vztahů. Její publikace „*Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích*“ poskytuje ucelený pohled na příčiny, vznik, průběh a řešení konfliktů v mezinárodní politice.

vyskytnout podmínky, které způsobí, že se země stane náchylná k vypuknutí násilí. Z tohoto důvodu je v této fázi potřeba sledovat signály včasného varování a analyzovat informace. Za této fáze konfliktu by mělo dojít k omezení šíření zbrojení, zabezpečit respektování lidských práv, podporovat dobré vládnutí, redukovat chudobu či zlepšit alokaci přírodních zdrojů. Dále mezi základní nástroje prevence této fáze konfliktu patří víceúrovňová diplomacie, dlouhodobé budování stabilního míru a vytvoření mediační struktury a dialog mezi hlavními aktéry (OECD 2001: 90; Waisová 2005: 50).

V případě, že výše uvedená preventivní opatření nejsou efektivní, konflikt přechází do fáze manifestace. Jedná se například o sociální nepokoje, masové demonstrace, zbrojení opozice. V této fázi alespoň jeden z aktérů otevřeně artikuluje své zájmy a požadavky. Ty jsou pro druhou stranu konfliktu nepřijatelné, což vede k přeměně latentního konfliktu v konflikt zřetelný. Fázi manifestace lze také považovat za zásadní pro určení aktérů konfliktu, protože jednotlivé strany zde vystupují zcela otevřeně. Dle aktérů lze také určit, o jaký druh konfliktu se jedná. Jednu ze známých klasifikací představuje Holsti, který se zaměřuje jak na aktéry, tak na příčiny samotného konfliktu. Konkrétně autor vytváří čtyři kategorie: (1) mezinárodní války a ozbrojené intervence s velkým počtem obětí; (2) dekolonizační národně-osvobozenecké války (což se týká hlavně dekolonizačních bojů na africkém a asijském kontinentě); (3) vnitrostátní války s ideologickými cíli; (4) vnitrostátní války etnických, jazykových či náboženských skupin, které mají často separatistické záměry (Holsti cit dle Miall, Ramsbotham a Woodhouse 1999: 31).

Ve fázi manifestace by se mělo zabránit a monitorovat zásobování zbraní stranami konfliktu. Prevence konfliktu a peace-building musí být koordinované, pokud chtějí být úspěšné v podpoře míru. Stejně jako v předchozí fázi, i zde budou aktivity účinné, pokud se zaměří na příčiny konfliktu. V této fázi konfliktu lze využít preventivní diplomacie jako základní nástroj jeho řešení (OECD 200: 90; Waisová 2005: 51).

Ve fázi eskalace dochází k vyhocení konfliktu do násilné fáze. Ani jedna ze stran není ochotna ustoupit ze svých požadavků a pro svůj účel se

snaží získat další aktéry. Průběh samotného konfliktu záleží na mnoha faktorech. Například na síle protivníka, na možnostech řešení, na existenci případných zisků či rizik, na zapojení dalších aktérů do konfliktu, ale i na samotném předmětu sporu. Na vyhocení konfliktu do fáze eskalace přispívá asymetrické postavení protivníků, narušení komunikace mezi aktéry, zvýšení počtu sporných témat, rostoucí frustrace stran sporu, převzetí moci armádou, existence negativních stereotypů o druhé straně a strach ze ztráty prestiže. Takovýto konflikt je třeba řešit již v počáteční fázi eskalace. Obvykle je využita preventivní diplomacie a vojenská opatření pro ukončení nepřátelství, zmírnění konfliktu a započetí mírových jednání. Tato jednání mezi soupeřícími stranami mohou otevřít cestu k jiným diplomatickým iniciativám, které pomohou ukončit konflikt. Tyto iniciativy vyžadují úzkou koordinaci mezi bezpečnostní politikou, diplomacií, humanitární pomocí a kooperujícími organizacemi (OECD 2001: 90; Waisová 2005: 51).

Fáze eskalace může svou intenzitou dosáhnout až destruktivního stupně, při kterém se hlavním cílem aktérů stává zničení protivníka. V této části konfliktu je jediným řešením především vynucení míru.

K fázi deeskalace přispívá okamžik, kdy konflikt ustrne na tzv. mrtvém bodě, kdy ani jedna ze stran není schopna prosadit svůj požadavek a tím dosáhnout vítězství. Naskytá se tak možnost započít vzájemná jednání. Avšak dynamická povaha vnitrostátního konfliktu způsobuje, že je těžké rozeznat, kdy násilí skončí a vzniknou tak podmínky pro obnovení míru. Ve fázi deeskalace se sporné strany snaží obnovit komunikaci a najít takové řešení, které bude přijatelné pro všechny. Jedním ze způsobů jak toho dosáhnout je snížit ze svých požadavků, obnovit diplomatické vztahy, omezit rozsah sporných témat, specifikovat své požadavky či odzbrojení. Rovněž je důležité, aby aktéři chápali konflikt jako hru s nenulovým součtem. Peace-building a iniciativy k řešení konfliktu jsou důležité pro zajištění úspěchu mírových jednání. Před usmířením je důležité obnovit bezpečnost a roli zákona. Po fázi deeskalace následuje postkonfliktní rekonstrukce, která je velmi křehká a nestabilní. Aby se předešlo obnovení konfliktu, musí dojít k pochopení základních příčin a pozadí konfliktu. Dále

je nutné se vyrovnat s důsledky války, což zabrání opětovnému návratu do násilné konfrontace (OECD 2001: 90–91; Waisová 2005: 53–54).

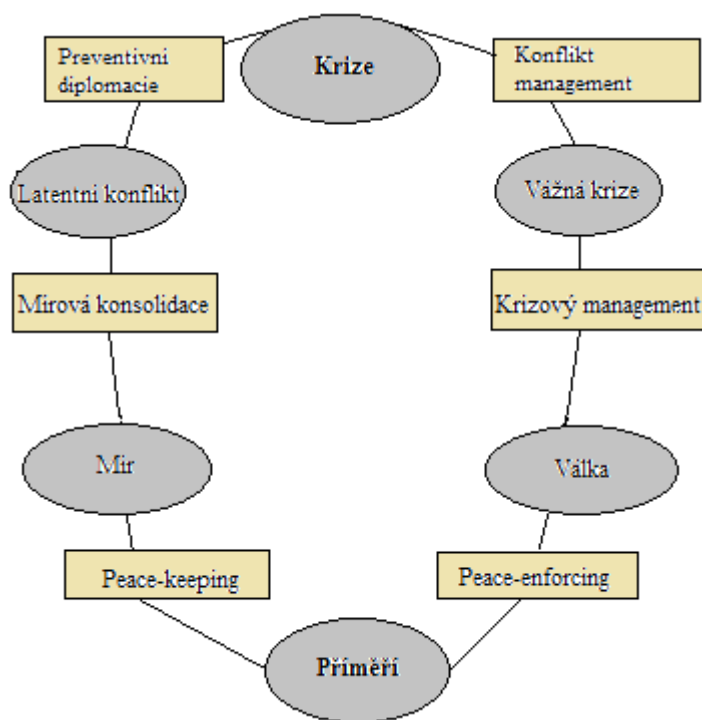
Strategie peace-buildingu a postkonfliktní rekonstrukce je z velké části založena na čtyřech základních principech (Sisk, Risley 2005: 9):

- 1) Poskytování humanitárních a základních služeb, spolu s dlouhodobějším ekonomickým vývojem. Rozvojová politika by se měla zaměřit na obzvláště zranitelné skupiny, zejména mládež a ženy.
- 2) Vytvoření rámce pro demokratické instituce a instituce rozhodovacího procesu. Všechny skupiny, zejména znevýhodněné by měly mít své zastoupení.
- 3) Okamžité provádění a implementace bezpečnostních a krizových opatření. Především je potřeba se zaměřit na řešení krizových situací a monitoring násilí, pokud k němu nadále dochází. Hlavní roli v této fázi by měly sehrát lokální politické autority a policejní složky. Ačkoli v bezprostřední situaci po ukončení konfliktu jsou obvykle místní orgány neschopny zaručit bezpečnost obyvatelstva, tak přesto je nutné stanovit minimální podmínky pro garantování bezpečnosti, protože pouze tak může být následný peace-building účinný. V přechodném období – tedy do doby, kdy budou odpovědné místní policejní sbory vyškoleny – bude nutné řešit "bezpečnostní mezery" a to vhodnou formou přímé vnější pomoci.
- 4) Budování sociálního kapitálu prostřednictvím ekonomických pobídek a uspořádání voleb, jelikož volby lze považovat za základní cestu k získání legitimacy pro vlády na místní úrovni. Zároveň budování autonomní, sociálně integrované občanské společnosti je důležitým předpokladem k vytvoření sociálního kapitálu nezbytného pro existenci míru.

Na následujícím Obrázku 1 od autorů Pfetscha a Rohlofffa je znázorněn konfliktní cyklus spolu s komplexním přístupem k řízení a řešení konfliktu. Například klid zbraní musí být zabezpečen peace-keepingovými silami a uzavřené mírové smlouvy by měly být propojeny s konsolidací

míru. Pokud konflikt dojde do fáze krize, tak se využívají nenásilná opatření na základě kapitoly VI Charty OSN. Naproti tomu ve fázi násilné krize je použita intervence a opatření k vynucení míru na základě kapitoly VII Charty OSN. Mimo OSN zde hrají důležitou roli rovněž regionální organizace, nevládní organizace, jedinci, sociální aktéři či církve (Pfetsch, Rohloff 2000: 15). Místní orgány hrají klíčovou roli v řešení konfliktů (*conflict management*). Často se jedná i o členy lokálních vlád: starostové, členové zastupitelstev či členové policie. Vždy však záleží na jejich schopnosti reagovat na krize či zvládat konflikty, tak aby se zabránilo dalšímu vypuknutí násilí. Zásadní je pak role lokálních vlád při rekonstrukci zdevastovaného poválečného prostředí (Sisk, Risley 2005: 10).

Obrázek 1: Vývojový cyklus konfliktu s nástroji řízení konfliktu (*conflict management*)

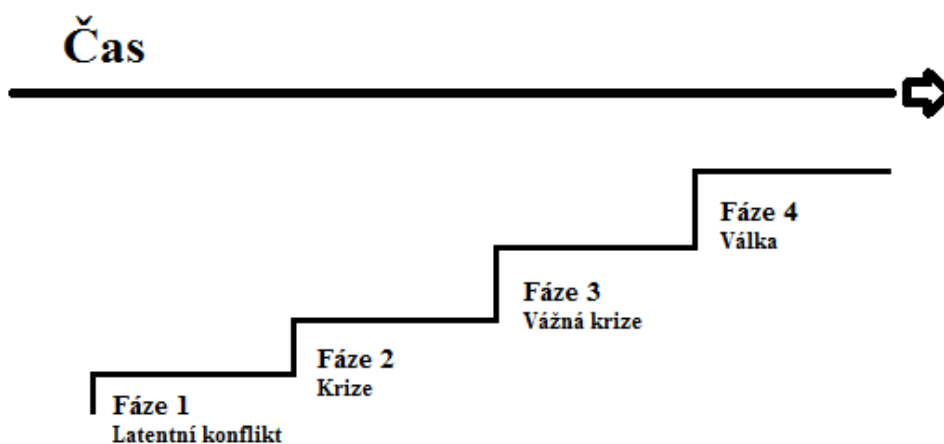

Zdroj: Vypracováno autorkou dle schématu od Pfetsche a Rohloffa (Pfetsch, Rohloff 2000: 16).

Pfetsch a Rohloff řadí latentní konflikt (*latent conflict*) a krizi (*crisis*) mezi nenásilné fáze konfliktu, jelikož příčiny konfliktu lze vyřešit bez

použití násilí a tím se odlišují od násilných konfliktů. Vážná krize (*severe crisis*) a válka (*war*) se řadí mezi násilné konflikty. Vážná krize je definována jako stav vysokého napětí mezi dvěma stranami, přičemž užití síly je spontánní a sporadické, nelze ho přirovnat k organizovanému, kolektivnímu použití síly. Pokud konflikt dospěje do vážné krize, jsou zde použita donucovací opatření, jako jsou nátlaky, hrozby, ekonomické a vojenské sankce, ale i vojenské operace. Válka je Pfetschem a Rohloffem definována jako forma násilného masového konfliktu, kdy proti sobě stojí minimálně dva protivníci s organizovanou vojenskou silou, boje nejsou sporadické, ale mají určité trvání, boje jsou intenzivní, což znamená, že mají vysoký počet obětí a vysoký rozsah destrukce. Konflikt nemusí nutně projít všemi fázemi konfliktu (viz obr. 2). Například spor může být ukončen již v latentní fázi uzavřením dohody mezi stranami konfliktu a tím předejít eskalaci konfliktu (Pfetsch, Rohloff 2000: 31–34).

Obrázek 2: Dynamický model intenzity konfliktu

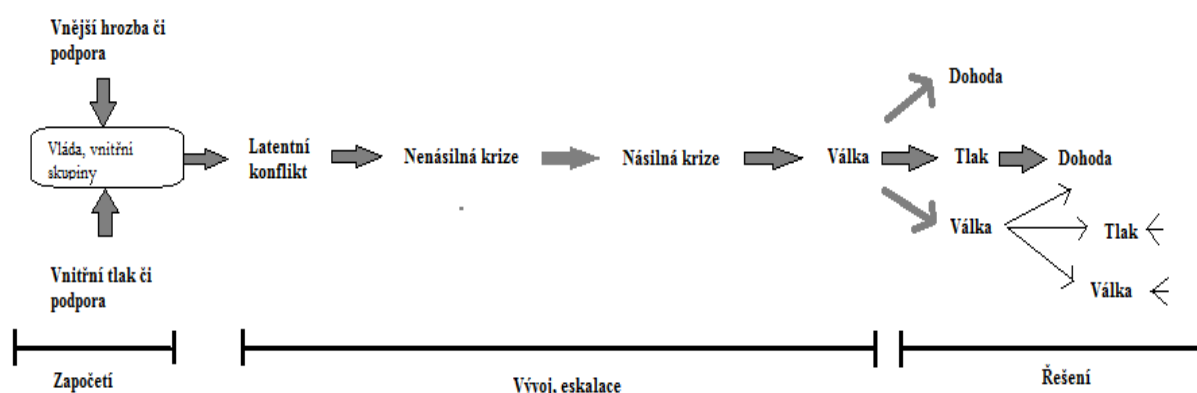

Zdroj: Vypracováno autorkou na základě schématu od Pfetsche a Rohloff (Pfetsch, Rohloff 2000: 34).

Obrázek 3 ukazuje základní fáze, kterými konflikt prochází. Jedná se o tři fáze: započetí (*initiation*), eskalace (*escalation*) a řešení (*resolution*). Pro fázi započetí konfliktu je typické formulování požadavků domácími nebo vnějšími stranami vůči vládě nebo režimu u moci. Rozhodování vlády

je v této konfliktní situaci ovlivňováno především domácími tlaky (nebo podporou), vnějšími či mezinárodními tlaky (nebo podporou), uvědomováním si svých vlastních zájmů nebo politických možností a akcí a reakcí podle tohoto vnímání. Původ každého konfliktu je ovlivněn řadou faktorů: ekonomické, vojenské, geografické, domácí nebo mezinárodní faktory. Dále je to ovlivněno postoji aktérů, typem aktérů a jejich schopnostmi (Pfetsch, Rohloff 2000: 31–34).

Obrázek 3: Dynamický model fází

Zdroj: Vypracováno autorkou dle schématu od Pfetsche a Rohloff (Pfetsch, Rohloff 2000: 33).

1.4 Teorie řešení občanských válek

Mezi nejsložitější a nejhůře řešitelné konflikty současnosti patří válka. Války jsou odlišné od všech ostatních konfliktů tím, že jsou nezvratnou akcí. Války zahrnují násilné zabránění území, vypuzení obyvatel, smrt vojáků a civilistů, zničení majetků, zdrojů, prostředí, narušení mentality a psychiky lidí, ekonomiky a kulturního rozvoje země. Dle Wallensteena se válka řadí mezi jevy s největší ničivou silou, kterou jedna skupina lidí může zasadit jiné (Wallenstein 2002: 17).

Po konci studené války došlo ke změně v charakteru konfliktu. Pokud bychom použili kritéria pro typologizaci válek, tak z hlediska prostoru je většina válek lokálních, konflikty jsou nízké intenzity (viz Obr. 4), jsou

vleklé a motivy války nelze generalizovat.²⁶ Dle údajů projektu *Correlates of War*, který sleduje vývoj konfliktů od roku 1823, lze vysledovat obrovský pokles mezistátních válek (viz Tab. 2).

Tabulka 2: Vývoj počtu mezistátních a vnitrostátních válek

OBDOBÍ	1823–98	1900–44	1945–89	1989–2002
MEZISTÁTNÍ VÁLKY	30	26	23	3
VNITROSTÁTNÍ VÁLKY	71	38	81	33

Zdroj: *Correlates of War* 2014

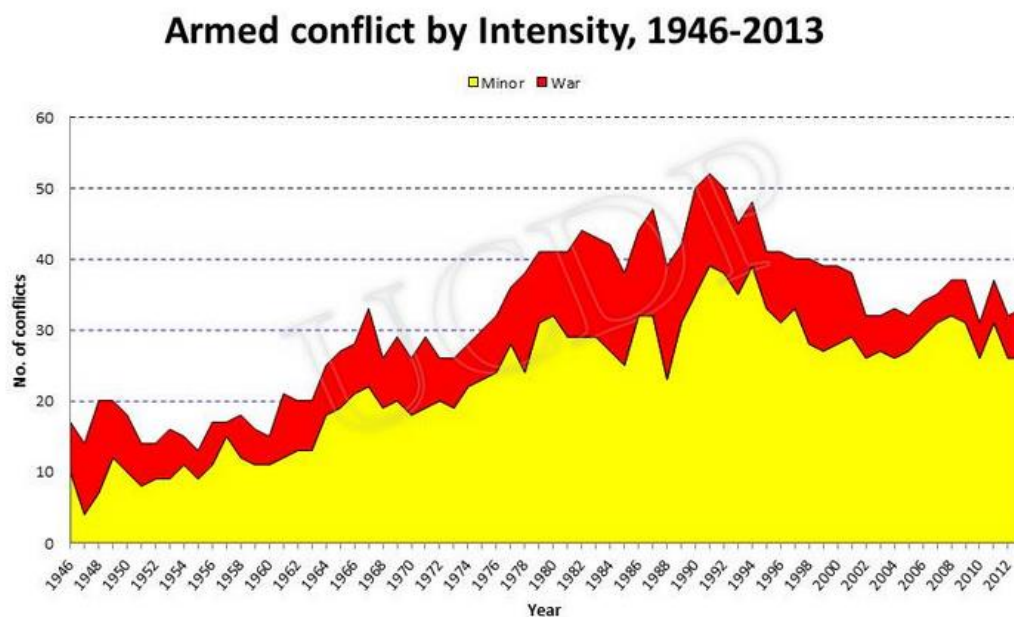
Aktuálnější informace o vývoji intenzity a počtu mezistátních i vnitrostátních konfliktů poskytuje Uppsalský projekt (viz Obr. 4 a 5). Řada teorií vysvětluje pokles mezistátních válek jako důsledek konce studené války, který ukončil vedení tzv. zástupných válek (*proxy wars*) a také hrozbu použití jaderných zbraní. Další studie tvrdí, že vést mezistátní válku se jednoduše nevyplatí či, že se tradiční války staly zastaralými a to už ke konci první světové války, což se týká především vyspělejších zemí.²⁷ Opačný pohled zastává Fearon a Laitin, kteří vyšší počty občanských válek po roce 1990 považují za výsledek postupného hromadění konfliktů od konce druhé světové války.²⁸ Podle jejich názoru tudíž vyšší míra občanských válek nemá žádnou spojitost s koncem studené války (Fearon a Laitin 2003: 75–90).

²⁶ Lze se řídit podle Martina Wighta, který určuje tři hlavní motivy: války ze ziskuchtivosti, války ze strachu a války ze zásady. Válku ze strachu přitom nelze vnímat jako výsledek iracionálních emocí, ale naopak jako racionální představou o napadení nebo ztrátě své výhodné pozice nad protivníkem (Wight 2002: 142–143).

²⁷ Tento názor zastává Finsterbusch s Greismanem ve své publikaci *The Unprofitability of Warfare: An Historical-Quantitative Approach* (1974). Dalším autorem je například profesor John Mueller a jeho článek *War has almost ceased to fire* (2009).

²⁸ Fearon a Laitin uvádí, že v letech 1945–1999 z celkového počtu 127 případů představovaly mezistátní války 25 případů a ve zbylých 102 případech se jednalo o vnitřní (občanské) války, přičemž tyto války způsobily pětikrát více úmrtí (16,2 milionu) než případy mezistátních válek (3,3 milionu) (Fearon a Laitin 2003: 75–86).

Obrázek 4: Vývoj ozbrojeného konfliktu podle intenzity v letech 1946–2013

Zdroj: Uppsala Conflict Data Project 2014²⁹

Podle definice Kalyvase je občanská válka ozbrojeným bojem uvnitř hranic mezinárodně uznané svrchované entity mezi stranami, které na počátku nepřátelství podléhají společné autoritě (Kalyvas 2006: 17). Členové válčících skupin se skládají z organizovaných ozbrojených sil, skupin a jednotek. Civilisté se neúčastní bojů v rámci ozbrojeného konfliktu, ať už prostřednictvím samotných bojů či pouhým nošením zbraní (Downes 2006: 157). Stathis Kalyvas argumentoval, že v občanských válkách musí ozbrojené skupiny řídit postoje k civilnímu obyvatelstvu, mohou tak činit prostřednictvím sankcí (Kalyvas 1999: 251). Tato kontrola umožní určit, zda násilí proti civilistům je svévolné, selektivní nebo zcela chybí. Selektivní násilí vůči civilnímu obyvatelstvu je pravděpodobnější v oblastech, které jsou sporné, ale v nichž jedna ze stran konfliktu je dominantní. Dominantní skupina v těchto oblastech provádí násilí selektivně, zatímco nedominantní skupina zde páchá násilí na civilním obyvatelstvu bez rozdílu (Kalyvas 2006: 6–7).

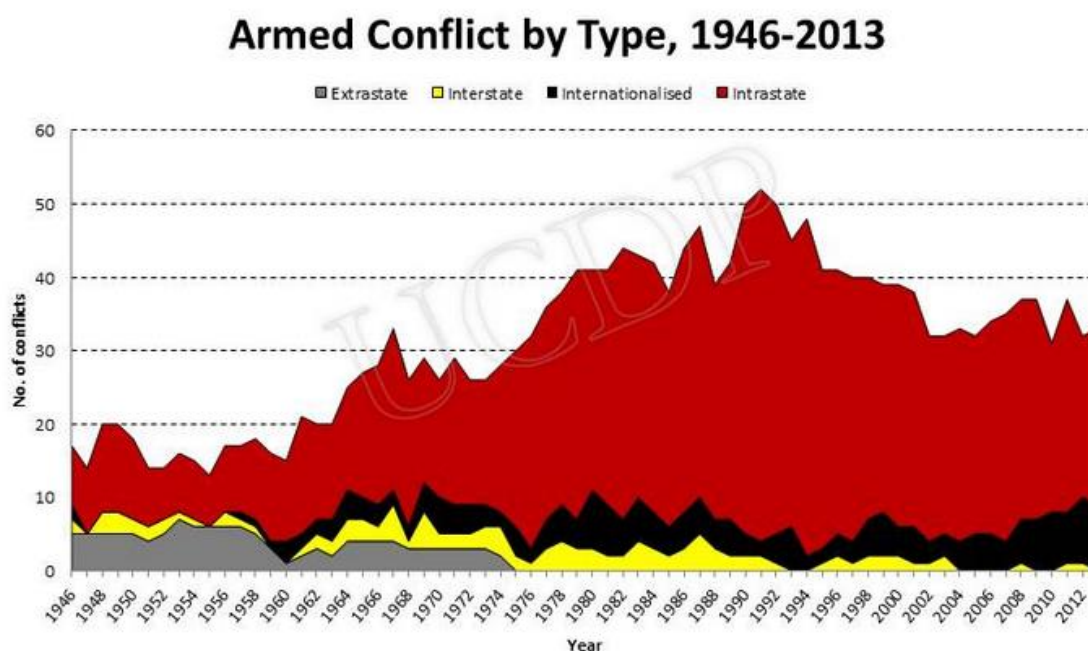
²⁹ Výzkumný program Uppsala (*Uppsala Conflict Data Project*) patří k nejznámějším projektům, které se zabývají výzkumem vývoje počtu konfliktů, jejich příčinami a stupni intenzity. Studuje však pouze ozbrojené konflikty (Uppsala Conflict Data Project 2014).

Jednu z nejvíce používaných definic občanské války vytvořil Small a Singer, kteří občanskou válku definují jako jakýkoliv ozbrojený konflikt, jež splňuje následující kritéria: (1) jedná se o vojenský zásah v rámci státu; (2) aktivním účastníkem je národní vláda; (3) musí existovat aktivní odpor ze strany obou aktérů konfliktu; (4) musí dojít k alespoň 1000 úmrtí během každého roku války (COW 2014).

S podobnou definicí přichází i Doyle se Sambanisem, kteří za občanskou válku považují ozbrojený konflikt, jež splňuje následující kritéria (Fortna 2008a: 1):

- 1) Válka má za následek více než 1000 obětí.
- 2) Válka představuje výzvu svrchovanosti mezinárodně uznanému státu.
- 3) K válce došlo v rámci hranic tohoto státu.
- 4) Jednu z hlavních stran konfliktu představuje stát; povstalecká skupina byla vůči němu schopna vytvořit organizovanou vojenskou opozici a tím státu způsobit značné ztráty.

Obrázek 5: Vývoj konfliktů podle typu v letech 1946–2013³⁰

Zdroj: Uppsala Conflict Data Project 2014

Podle mnoha autorů mezi hlavní příčiny současných vnitropolitických konfliktů patří snaha o sebeurčení a etnonacionalismus. Právě silný nacionalismus vyplnil ideologické vakuum vzniklé po rozpadu Sovětského svazu. Mezi hlavní příčiny etnických a náboženských konfliktů je často považována etno-religiózní diverzita, která zvyšuje riziko konfliktů, proti čemuž vystupuje Collier či Fearon s Laitinem. Právě Fearon a Laitin, podobně jako Paul Collier s Anke Hoefflerovou, se domnívají, že etnická a lingvistická heterogenita naopak snižuje riziko konfliktu. Podle Fearona s Laitinem nejsou etnické křivdy pro vysvětlení vypuknutí konfliktu dostačující, jelikož jsou všudypřítomné. Příčiny občanské války spočívají v tzv. teorii povstání (*Insurgency Theory*). Většina občanských válek byla dle jejich výkladu ve svém základu povstáním, které obvykle vyvolaly malé, lehce ozbrojené venkovské skupiny praktikující partyzánskou válku. Zásadní pro tuto teorii jsou politické příležitosti, které umožní a zároveň i usnadní propuknutí konfliktu. Mezi nejdůležitější se řadí slabé vlády,

³⁰ Na obrázku 2 lze vidět, že nejvyšší počet vnitrostátních konfliktů (červená barva) probíhal v 90. letech, zatímco mezistátní konflikty (žlutá barva) naopak postupně klesají a v 90. letech zaznamenaly dle databáze UCDP dokonce propad na hodnotu nula. Podobné kolísání můžeme vidět i po roce 2000.

konkrétně z hlediska politických a vojenských schopností kontrolovat venkovské oblasti. Důležitou roli také hraje podoba terénu a vzdálenost venkovských oblastí od centra moci. Mezi další faktory patří i velký počet obyvatel či přístup ke zbraním, s čímž je spojena i schopnost získat zahraniční podporu pro povstání (Fearon a Laitin 2003: 75–90). I když Fearonova a Laitinova studie empiricky dokazuje, že etnicita sama o sobě nepatří mezi hlavní hnací síly konfliktu, tak to v žádném případě nevyvrací možnost, že etnicita může být doprovodnou příčinou války. Etnicita je navíc lehce zneužitelný důvod k zahájení konfliktu a může proto často sloužit jako záminka, která zakryje skutečné příčiny sporu. V tomto směru lze souhlasit s Fearonem a Laitinem, jelikož v etnicky heterogenní společnosti je složité provádět mobilizaci obyvatelstva, pokud jako tmelící prvek považujeme právě etnicitu. Z tohoto důvodu lze etnicky homogenní společnost považovat za rizikovější, co se týká vlivu na vypuknutí konfliktu. Dominance jedné etnické skupiny také může vést k utlačování slabší skupiny, což by mohlo mít za následek konfliktní vztahy, které by byly zneužitelné a ve svém krajním důsledku by mohly být příčinou války.

Ekonomické teorie pohlízejí na válku jako na kalkulaci očekávaného zisku oproti teoriím, které se zaměřují na křivdu jako na hlavní motiv pro povstání. Collier s Hoefflerovou ve svém ekonometrickém přístupu ke studiu občanské války zastávají názor, že koordinace je pro povstalce snazší na nízké úrovni etno-lingvistické frakcionalizace a stává se těžší, jak etnická frakcionalizace roste.³¹ Tudíž čím větší je různorodost společnosti, tím se snižuje pravděpodobnost občanské války. Pro Colliera a Hoefflerovou tudíž nemá etno-lingvistická frakcionalizace významný vliv na riziko občanské války. Naopak etnická dominance, která se vyskytuje, pokud největší skupina tvoří 45-90 % populace, zvyšuje riziko občanské války (Sambanis 2003: 12–13). Naproti tomu Elbadawi se Sambanisé zjistili významný vztah mezi etnickou fragmentací a rozšířením občanské války. Podle Sambanise etnická heterogenita patří mezi největší a nejvýznamnější

³¹ Paul Collier je profesorem ekonomie na univerzitě v Oxfordu a ředitelem *Centre for the Study of African Economies*, kde rovněž působí i Anke Hoefflerová jako výzkumná pracovnice. Toto centrum je součástí univerzity v Oxfordu (Oxford University 2014).

určovatele občanské války (Collier, Sambanis 2005: 3; Sambanis 2001: 9–10; 12–13).³²

Collier s Hoeflerovou ve své studii občanské války představili tzv. CH model, v němž je účast na občanské válce vysvětlena jako racionální rozhodnutí, které je ovlivněno očekáváním užitku z války.³³ To co způsobuje vypuknutí občanské války, nejsou politické represe nebo legitimní křivda.³⁴ Autoři pro vysvětlení vypuknutí občanské války zkoumají dva hlavní motivy: „ziskuchtivost“ (*greed*) a „křivdu“ (*grievance*). Tvrdí, že touha po ekonomických ziscích je tím, co vysvětluje politické násilí. CH model pohlíží na povstalce jako na „bandity“, „piráty“ a teprve válka ze ziskuchtivosti ukáže, kdo je motivován objektivně měřitelnou křivdou (*grievance*) nebo ideologií napravit sociální křivdy. Náprava křivd může sloužit k legitimizování povstání a nárůstu podpory, kterou povstalci získávají od veřejnosti. Ale kritickým faktorem je schopnost zorganizovat a podporovat účinné povstání (Sambanis 2003: 11; 19). Sociální křivdy jako je např. nerovnost či nedostatek demokracie, mají malý vliv na riziko, jelikož občanské války se podle Colliera vyskytují tam, kde jsou povstalecké organizace finančně životaschopné. Finanční životaschopnost povstalců je příčinou občanské války, což je také důvod, proč jsou občanské války natolik odlišné od mezinárodních válek. Povstalecké organizace mohou být motivovány celým okruhem důvodů (uvědomění si křivdy, získání moci), ale bojovat může pouze tehdy, pokud je finančně životaschopná během konfliktu. Collier přímo píše: „*Válka nemůže být vedena pouze na základě naděje a nenávisti.*“ (Collier 2006: 3). Povstalecká

³² Nicholas Sambanis je profesorem politické vědy na Yale University. Zabývá se studiem vztahu mezi ekonomickým vývojem, politickými institucemi a občanskou válkou (Yale University 2014).

³³ CH model na základě kvantitativních testů utvořil několik zjištění. Jednak že chudoba zvyšuje riziko války, vysoký ekonomický růst snižuje riziko války a technologie povstání (hornatý terén; vnější financování od diaspor) zvyšuje riziko války, tím že ho dělá více životaschopným. Dále riziko války se snižuje v zemích s vysokou mírou středoškoláků, což se týká zejména mužů. CH model zjišťuje významný pozitivní vztah mezi povahou přírodních zdrojů (měřenou podílem exportu primárního zboží v HDP) a rizikem občanské války. Občanská válka pravděpodobněji hrozí v zemích s velkou populací (Sambanis 2003: 12–13).

³⁴ S podobnými výsledky a závěry nezávisle na Collierovi a Hoeflerové přišli dva političtí vědci, James Fearon a David Laitin, kteří sledovali stejný přístup (Fearon a Laitin 2003).

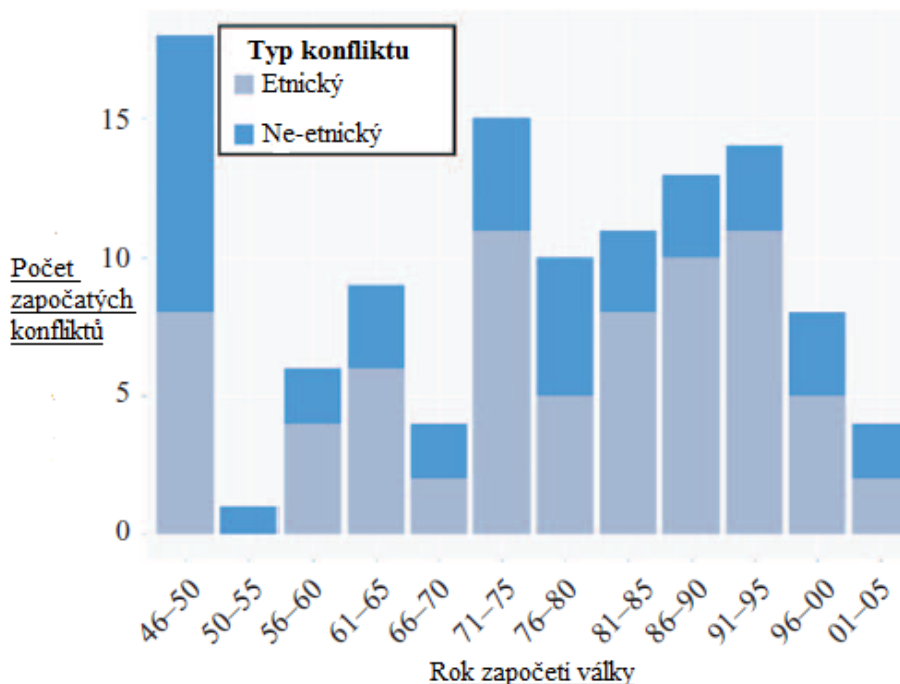
organizace se může během konfliktu chovat kořistnický, což nemusí být jejím cílem, ale způsobem jejího financování (Collier 2006: 1–3).³⁵

Autoři Denny a Walterová naopak tvrdí, že etnicita hraje v občanských válkách významnou úlohu. Etnické skupiny³⁶ obvykle pocítují určitý druh křivdy vůči státu, zároveň dle autorů jednodušeji dosahují organizovanosti a mobilizace svého hnutí. Podle autorů každý z těchto faktorů je umožněn kvůli třem již existujícím vzorcům spojených s etnicitou. Za prvé, pokud je politická moc rozdělena dle etnických linií, vládnoucí elity mohou neúměrně zvýhodňovat vlastní etnickou skupinu na úkor druhých. Tím se vytvoří křivdy podél etnických linií. Za druhé, etnické skupiny mají tendenci žít společně na stejném území, kde sdílejí stejný jazyk a zvyky. To znamená, že etnické skupiny, cítí-li se poškozeny, snadněji mobilizují podporu v případě konfliktu. Za třetí, skutečnost, že etnická identita bývá méně flexibilní, než jiné typy identit vede k tomu, že věrohodné závazky k vyjednávání - před a během konfliktu - budou obtížněji dosažitelné. Výsledkem jejich výzkumu je tvrzení, že etnické skupiny mají větší počet důvodů, příležitostí a stimulů k mobilizaci a bojům, než ne-etnické skupiny (Denny a Walter 2014: 199–212).

³⁵ Za kořistnické chování Collier považuje „užití síly k vynucení zboží nebo peněz od jejich legitimního vlastníka.“ (Collier 2006: 3).

³⁶ Pro definici etnické skupiny lze využít Barthovo vlivné dílo, kde uvádí čtyři kritéria: (1) být soběstační; (2) sdílet základní kulturní hodnoty; (3) slouží jako oblast pro komunikaci a interakci; a (4) členství, které může být identifikováno ostatními na základě společných rysů skupiny (Denny a Walter 2014: 2000).

Obrázek 6: Občanské války započaté po r. 1945³⁷

Zdroj: Denny a Walter 2014: 201

Collier se rovněž zabývá stranami konfliktu a jejich strategií. Obě strany konfliktu nabízejí vysvětlení pro své činy a jejich cílem je získat si na svou stranu veřejnost. Některé větší povstalecké organizace jsou schopné pro tento úkol najímat profesionální firmy na vztahy s veřejností, aby propagovaly své vysvětlení. Stejný krok činí i vlády, které jsou v opozici a najímají si rivalské firmy na veřejné vztahy. Rebelové mohou časem uvěřit své vlastní propagandě, ale pokud jsou jejich slova znehodnocena jejich chováním, potom má jejich rétorika malou přesvědčovací sílu (Collier 2006: 1-3).

1.4.1 Způsoby ukončení občanské války

Poučení vyplývající z násilného konfliktu by mělo určit způsoby, jak zabránit opakování a novým konfliktům. Mírové procesy by se proto měly

³⁷ Obrázek 1 ukazuje četnost občanských válek zahájených po roce 1945 v pětiletých rozmezích, přičemž Denny a Walterová zde rozlišují mezi etnickými a ne-etnickými konflikty. Graf jasně znázorňuje, že etnické občanské války dominovaly téměř po celé období od konce druhé světové války.

zabývat sladěním rozdílů, tak aby se zabránilo dalšímu násilí. Riziko opětového vypuknutí starého konfliktu se zvyšuje, pokud nebyly úspěšně vyřešeny základní příčiny a dopady sporu.

Podle Colliera s Hoefflerovou a Soderboma existuje relativně dobrá šance, že konflikt skončí v prvních dvou letech. Během třetího a čtvrtého roku vyhlídky na konec konfliktu jsou minimální a obvykle se potom oživí. Přechod od míru k občanské válce je shodný s vytvořením obrovské, nenásilné nevládní organizace, která je životaschopná během konfliktu. Válka může skončit proto, že tato organizace vyjednala dohodu, která je mnohem výhodnější než samotný konflikt nebo proto, že se organizace stane neživotaschopnou. Podle autorů se jeví jako velice nepravděpodobné, že by konflikt skončil proto, že organizace vymizí. Hlavní rozdíl mezi post-konfliktní situací a obdobím před konfliktem je ten, že povstalecká organizace již existuje. To může vést k obnovení konfliktu, což je mnohem pravděpodobnější než započetí konfliktu za jinak stejných okolností (Collier, Hoeffler, Soderbom 2001: 12; 16).

Podle Doyle a Sambanise přibližně u 25 % občanských válek (tj. 28 z celkového počtu 113 občanských válek) došlo během pěti let od ukončení původní války k jejímu obnovení a stejný počet případů nadále vykazoval nízkou intenzitu pokračujícího násilí. Zbýlých 50 % případů (tj. 56 z celkového počtu 113 občanských válek) nadále trpí určitou mírou násilí dokonce i poté, co byla válka ukončena (Doyle a Samabnis 2000: 779–801).

Výzkumný projekt Uppsala (UCDP) sbírá data o mírových dohodách, čímž umožňuje bližší pohled na frekvenci odlišných typů ukončení války. Podle UCDP ozbrojené konflikty mohou končit (1) vítězstvím, což znamená kapitulaci jedné ze stran ve formě dohody, stažení se z boje nebo jiné způsoby. Konflikt rovněž může (2) pokračovat v nízké úrovni činnosti, která nedosáhne prahu 25 mrtvých ve válce. V takovýchto případech se může vyskytnout tajná kapitulací dohoda, tajná mírová dohoda nebo dohoda o zastavení palby. Nebo (3) je podepsána mírová dohoda, jež je otevřeně uznána a sjednána mezi stranami. Nakonec některé konflikty mohou

pokračovat, což vytváří další kategorii (4) neukončených konfliktů (Wallesteen 2002: 28–29).

Velké množství prací se při studiu způsobu ukončení občanské války a jeho vlivu na trvalost míru zaměřuje na roli povstaleckých organizací v post-konfliktním uspořádání (např. Hartzell 2009). Jedním z předpokladů pro existenci trvalého míru je úplné vítězství pouze jedné ze stran konfliktu, jelikož poražená strana nebude mít vojenské kapacity pro opětovné uchýlení se k násilí v budoucnu. Přičemž za nejstabilnější způsob ukončení občanské války je považováno vítězství povstalecké skupiny, protože ve svém důsledku rebelové mají tendenci a motivaci upřednostňovat liberalizaci politického prostoru po občanské válce (viz např. Toft 2009). Řada autorů naopak zastává názor, že vytvoření trvalého míru po občanské válce vyžaduje úplné zničení povstalecké skupiny (viz např. Licklider 1995; Quinn, Mason a Gursesem 2007; Wagner 1993). Podobně Downes zastává názor, že ukončení občanských válek vojenským vítězstvím jedné ze stran konfliktu může vést k více stabilnímu míru než dohoda o sdílení moci v rámci státu (Downes 2010: 232).

Tento přístup však nebere v úvahu to, že i když dojde k úplnému vítězství pouze jedné strany konfliktu, tak tato skupina může být rozdělena do několika soupeřících frakcí. Toto tvrzení můžeme podložit výzkumem Hartzellové. Ten poukazuje na to, že z 55 případů občanských válek, jež byly ukončeny kompletním vítězstvím armády, celkem 23 případů (tj. 41,82 %) zahrnovalo vítězství armády, jejíž organizační struktura se skládala z více než jedné frakce (Hartzell 2009: 347–365). Toto zjištění z velké části zpochybňuje předpoklad, že úplné vojenské vítězství vytváří dlouhotrvající mír a to jednoduše proto, že tento výsledek nevylučuje existenci dalších soupeřících frakcí v rámci vítězné skupiny.

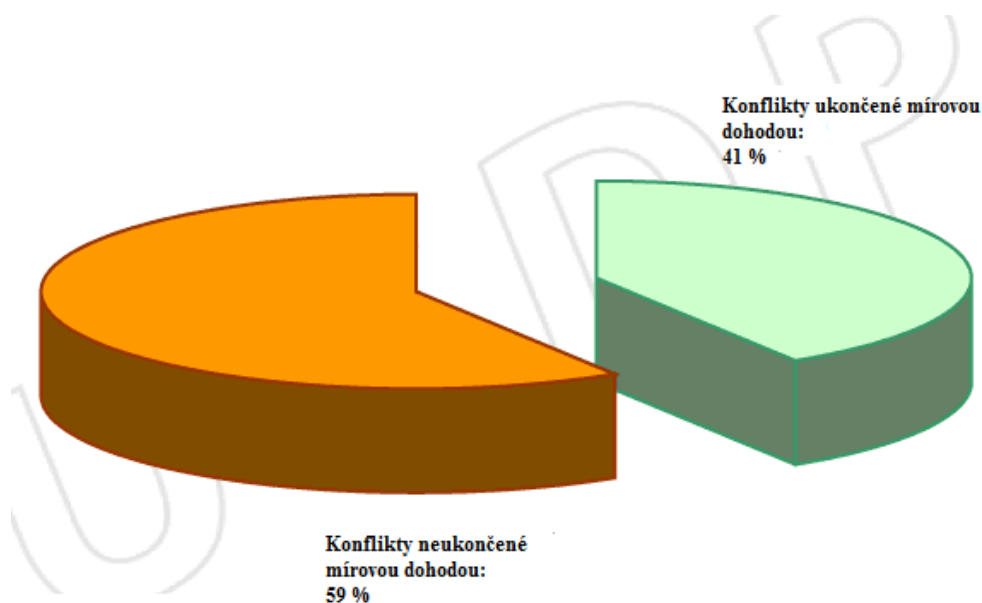
Navíc Wallensteen dochází k závěru, že jasné vítězství jedné strany sporu není tak běžné jako mírové dohody. Nicméně mnoho konfliktů ustoupí na úroveň, která je nižší než práh *Uppsala Conflict Data Project*, tedy 25 mrtvých ve válce za rok. To znamená, že konflikt skončí vítězstvím vládní strany, aniž by byla uznána stranou, která prohraje. Celkem o něco více jak jedna třetina konfliktů je ukončena buď jednoznačným vítězstvím,

nebo je tu pokles intenzity konfliktu. Mírová dohoda může oběma stranám konfliktu, pravděpodobněji té slabší více, poskytnout vyšší šanci na přežití a tudíž by zde měl být podnět pro mírové řešení. V mezistátním konfliktu se strany mohou stáhnout za mezinárodně uznané hranice a jejich přežití není přímo ohroženo. Naopak ve vnitrostátních konfliktech je velice pravděpodobné, že se konflikt stane vleklým, spíše než ukončený vítězstvím (Wallensteen 2002: 136–137).

Vyjednané mírové dohody často sdružují ty jedince, kteří vyprovokovali konflikt nebo ho udržovali. Pokud mírový proces poskytne podmínky nezbytné pro participační proces demokratizace, tak se tím položí základy pro mírový dialog (OECD 2001: 51). Řada mírových dohod zahrnuje demokratizaci jako hlavní prvek. Toto je způsob jak dát prostor aktérům, kteří předtím byli utlačováni a vyloučeni. Řešení může zahrnovat postupy, které přenesou boje do ústavní a nenásilné formy (Wallensteen 2002: 139). Jinými slovy, sjednaná dohoda znamená, že se obě strany dohodly na ukončení konfliktu, jakož i na předpokladu, že každá strana bude po válce součástí politických procesů. Nicméně je nutné podotknout, že zachování organizační struktury povstalecké skupiny by mohlo v budoucnu znovu rozdmýchat konflikt. Z tohoto důvodu z velké části závisí na mechanismech, které utvářejí celkové prostředí po ukončení konfliktu, jež budou nutit bývalé válčící strany, aby dodržovaly podmínky dohody.

Ani implementovaná dohoda nemusí být dostačující pro vznik trvalého míru, jelikož tehdy nastává největší výzva mírového procesu. V této fázi nerealistická očekávání o okamžitých ziscích z míru mohou vést k velikým škodám a v budoucnu vytvářet rizika. Ti, kteří se v mírovém procesu vnímají jako poražení, se mohou stát narušiteli, buď tím že poruší mír, nebo prostřednictvím jiné formy násilí, zejména trestnou činností.

Obrázek 7: Mírové dohody v ozbrojených konfliktech v letech 1989–2007

Zdroj: UCDP 2014

Samotnou dohodou rozumíme dokument podepsaný za více či méně slavnostních podmínek. Definice mluví o tom, že strany přijmou svou vzájemnou existenci. Zároveň musíme rozlišovat mezi mírovými dohodami a dohodami kapitulacími. Kapitulační dohoda je dohodnuté vyjádření vítězství a porážky. To znamená, že jedna ze stran se vzdá svého boje, rozpustí svou organizaci a přestane být vlivným a významným aktérem. Mírová dohoda zajišťuje, že nikdo nevyhraje to všechno, co lze vyhrát, ale nikdo nic neztratí (UCDP 2014). Za nejdůležitější část mírové dohody Wallenstein považuje, že strany zastaví všechny násilné akce proti sobě. Zastavení násilí je uveřejněno přibližně ve stejnou dobu, kdy jsou uzavřeny mírové dohody. Pro širokou veřejnost to znamená, že válka skončila a nebezpečí zabití se snížilo. Existuje však řada diskuzí o tom, zda by zastavení palby mělo předcházet nebo přijít až po politických dohodách (Wallenstein 2002: 8–9). Dosažení mírové dohody a následné ukončení konfliktu není nikterak lehké, jak nám názorně potvrzuje Obr. 7, kde pouze 41 % ozbrojených konfliktů probíhajících v letech 1989–2007 bylo ukončeno mírovou dohodou. Nicméně lze nalézt řadu dohod o příměří, které trvaly dlouho, bez toho aby vedly k mírovým dohodám. Mírová dohoda řeší

nesnášenlivost a neslučitelnost mezi stranami a měla by zároveň zahrnovat zaručení zastavení palby, jinak taková dohoda není věrohodná. Tudiž dohody obsahující opatření o řešení konfliktu jsou ty, které řeší nesnášenlivost i konec vzájemných bojů.

1.4.2 Podmínky úspěchu řešení občanských válek

K podpoře mírového procesu může v obecné rovině přispět existence třetí strany, za které lze považovat jak mezinárodní organizace, nestátní aktéry či jednotlivce, kteří svou činností působí v diplomatických, politických, technických, finančních a bezpečnostních sektorech.

Obecně lze říci, že mezi hlavní faktory přispívající k úspěchu mírového procesu patří (OECD 2001: 51–53; 57):

1. Rozpoznat a řešit velká očekávání vznesená mírovými dohodami.
2. Budování důvěry mezi všemi stranami.
3. Aktivní zapojení se třetích stran do mírového procesu s cílem usnadnění dialogu mezi všemi místními zúčastněnými stranami, včetně občanské společnosti, a to i ve sporných otázkách.
4. Posílit nezávislé instituce, jako je komise o lidských právech, za účelem zvýšení státní zodpovědnosti. V rámci aktivních konfliktů podpořit různé iniciativy pro vystavění humanitárního prostoru. Ten může zahrnovat například dny poklidu, zóny míru a dočasné zastavení palby.
5. Poskytnout příležitosti skupinám občanské společnosti všech typů, médiím, náboženským skupinám, profesním sdružením a akademické obci angažovat se a hrát konstruktivní roli při budování míru a reintegraci.
6. Zvážit faktory, které přispívají k účinné realizaci mírových dohod, jako je pružná reakce na známky včasného varování v oblasti citlivých otázek, předtím než povedou k novým konfliktům. Signály včasného varování před hrozícími nepokoji zahrnují neschopnost veřejných orgánů věnovat se a plnit odpovědnou veřejnou službu.

7. Vyhnout se přetížení křehké a vznikající státní struktury zajištěním lepší koordinace koherentních politik a činností směřující k udržitelnosti mírového stavu.
8. Mírová dohoda je pouze jedním krokem v mírovém peace-buildingu. Je třeba pokračovat v úsilí o peace-building (budování míru), pokud má trvalý mír vydržet a dohody být respektovány.
9. Podpora peace-buildingového dialogu mezi soupeřícími stranami může přispět k vytvoření prostředí pro usmíření. Aby takový dialog vytvářel udržitelné výsledky, musí být řízen skutečným odhodláním hlavních osob k míru a k usmíření, nikoli pouze příslibem podpory a pomoci.
10. Podporovat zapojení okrajové a nejslabší částí společnosti do mírových procesů. Tyto skupiny by měly mít širší přístup k nezávislým informacím a lepší možnosti, jak vyjádřit své obavy a zájmy. Například umožnit jejich aktivní účast v mírovém procesu.
11. V některých případech lze amnestii považovat za přijatelné přispění ke kolektivnímu usmíření. Všeobecná amnestie však může vést k vytváření beztrestnosti za zločiny spáchané během konfliktu a může zanechat napáchané násilnosti nepotrestané. Je důležité rozlišovat mezi válečnými akcemi a brutalitou. Nepotrestání může vyvolat rozladění ve společnosti, což vede k nedůvěře a v dlouhodobém horizontu vytvoření základů pro další konflikty.³⁸

Není jednoduché ukončit válku a začít proces vytváření poválečného řádu. Dohoda vyjadřuje společné porozumění a poskytuje základ pro nové vztahy. Zároveň není ani snadné vytvořit smlouvu po válce i v případě, pokud jsou strany spojenci, jak to bylo v případě USA, VB a SSSR za druhé světové války. Pokud se vítězové nemohou dohodnout mezi sebou, tak pro nepřátele je mnohem složitější přijmout dokumenty o budoucnosti jejich vzájemné činnosti (Wallensteen 2002: 136).

³⁸ OECD upozorňuje, že „zřízení komisí pro pravdu a usmíření nebo výbory poskytuje příležitost k vyrovnání se s pocitem křivdy ze strany obětí a jejich rodinám s ohledem na zločiny spáchané buď ze strany státu či jiných skupin. Jestliže však hrubá porušování lidských práv nejsou trestána, začne se objevovat kultura beztrestnosti.“ (OECD 2001: 58).

Na proces usmíření by měl být poskytnut dostatek času, protože nevyřešené křivdy by mohly přinést nový konflikt. Usmíření proto musí být považováno za klíčový faktor pro budoucí prevenci konfliktů. Pravda a spravedlnost jsou považovány za nezbytné podmínky pro usmíření. Vyžadují uznání utrpení obětí, identifikaci krutostí a porušení lidských práv a zaručení schopnosti soudně stíhat ty, kteří jsou individuálně a institucionálně zodpovědní za zločiny. Existuje častá mylná představa, že mírem je otevřenému nepřátelství konec. Naopak mnohdy vznikají nové konflikty. Konec násilného konfliktu skrze mírové smlouvy by proto měl vytvořit základy pro stabilitu a hospodářský rozvoj, jelikož strukturální změny potřebné k řešení základních příčin původního konfliktu jsou jen zřídka osloveny nebo prováděny komplexním způsobem (OECD 2001: 57–58).

Existující studie občanských válek uvádějí, že různé faktory spojené s prostředím vzniklým bezprostředně po konfliktu ovlivňuje pravděpodobnost trvání míru. Pozornost se tudíž zaměřuje hlavně na post-konfliktní vyjednávání mezi zneprátenými stranami, především na záruky, které umožní dodržování mírových dohod.

Institucionalizace mechanismu sdílení moci je jedním z faktorů, který může zvýšit pravděpodobnost úspěšného sjednání dohody, ale především jejího dodržování. Tato institucionalizace spočívá v začlenění zneprátených stran do budoucích politických a ekonomických rozhodovacích procesů. Jelikož dojde-li na konci války k odzbrojení, tak samozřejmě tyto skupiny čelí vážným obavám, které se týkají bezpečnostní, politické a ekonomické sféry, neboť sjednaná dohoda často předpokládá centralizaci moci v těchto oblastech v rukou vlády. Jedním ze zastánců tohoto argumentu, tedy že trvalá mírová dohoda vyžaduje institucionalizaci mechanismů sdílení moci, je Hartzellová (1999, 2009).³⁹

Takovýto mechanismus sám o sobě často není postačující pro trvalost míru. V prvotních fázích vyjednávání totiž válčící strany čelí vnitřnímu

³⁹ Konkrétním příkladem, kde možnost zapojení se do politického života pomohla překonat bezpečnostní dilema mezi aktéry, je námi zkoumaný případ konfliktu v Salvadoru. Přeměna FSLN do politické strany patřila mezi klíčové body mírové smlouvy a jeho úspěšné naplnění přispělo ke snížení vzájemné nedůvěry mezi oběma aktéry.

bezpečnostnímu dilematu⁴⁰, které je způsobeno strachem a pocitem vzájemné nedůvěry. Toto nepříznivé prostředí tak přispívá k neúspěchu provádění diplomatického řešení, i když se obě strany dohodly na podmínkách mírové dohody. Dle Barbary Walterové je proto nutné zahrnout třetí stranu neboli mediátora⁴¹ (Walter 2002b). Stejně tak i Doyle a Sambanis uznávají význam mírových sil. Třetí strana může hrát klíčovou roli v rozdělené společnosti a zamezit možnému opakování násilí tím, že s jejich pomocí dojde k restrukturalizaci politických, ekonomických i sociálních institucí (Doyle a Sambanis 2000: 779–801).

Podobně Fortnaová poukazuje na význam vnější síly. Přítomnost mírových sil v poválečném období je dle jejího názoru nezbytná. Tito tzv. peacekeepers totiž zvyšují náklady na opětovné obnovení násilí a zároveň monitorují chování bývalých válečných stran. Jejich přítomnost je také zásadní pro řešení vnitřního bezpečnostního dilematu, jelikož mohou snížit nejistotu ohledně záměrů bývalých zneprátených skupin tím, že usnadnění vzájemnou komunikaci mezi nimi (Fortna 2004b: 269–292; Stedman 1997: 5–53). Přítomnost mírových sil tak výrazně snižuje riziko opakování války, což je předpoklad, se kterým pracuje literatura zabývající se úlohou zapojení třetích stran (např. Fortna 2004b, 2008; Reagan 1996; Walter 1999, 2002b). Přítomnost třetí strany umožňuje vyvrátit argument Toftové, která tvrdí, že mírové dohody jsou méně stabilní, než kdyby byla válka ukončena úplným vítězstvím jedné strany (Toft 2009). Důvodem je právě to, že chybí mechanismy, jež zajistí jednak potrestání nedodržování smluv, tak i schopnost potlačit opětovné vytvoření povstaleckého hnutí.

Motivace jednotlivců k účasti na vzpouře, tudíž i pravděpodobnost obnovené případné války, je výrazně snížena ve státech s vyšší životní úrovní a rovněž v těch s více otevřenými soutěživými politickými systémy, které umožňují nápravu křivd. Nicméně nutno podotknout, že i když je ve společnosti přítomna nespokojenost a chybí zde nenásilné mechanismy pro řešení spáchaných křivd, tak občané nejsou příliš ochotni riskovat své životy

⁴⁰ Bezpečnostní dilema je podrobněji popsáno v podkapitole 2.3.

⁴¹ Roli třetí strany při řešení konfliktu se věnuje podkapitola 1.4.3.

svým zapojením se do obnovení bojů, obzvláště pokud mají v živé paměti násilí páchané během původní války (Walter 2004: 371–388).

Barbara Walterová ve své knize „*Committing to peace: the successful settlement of civil wars*“ předkládá tři kroky, jež vedou k řešení občanské války: zahájení jednání; dohodnout se na kompromisu ohledně cílů a principů; úspěšné provádění podmínek stanovených ve smlouvě. Připomíná však, že podepsání dohody nemusí znamenat mír, jelikož podmínky podporující podepsání dohody se nejeví jako dostatečné k nastolení míru. Jednání selžou většinou proto, že soupeřící strany nemohou důvěryhodně slíbit dodržování podmínek, které vytvářejí řadu příležitostí pro zneužití poté, co smlouva je podepsána a implementace začíná (Walter 2002b: 4–6).

K určení toho, zda řešení zkoumaných konfliktů bylo úspěšné, práce použije fáze řešení občanské války od Barbary Walterové (Walter 2002a: 1–5):

- (1) Zahájení aktivních a formálních rozhovorů: V této fázi je zásadní, aby aktéři konfliktu byli ochotni diskutovat o podmínkách příměří a vyjednat podmínky kapitulace.
- (2) Podepsání dohody: Tato kategorie zkoumá, za jakých podmínek jsou zneprátelené strany ochotny dosáhnout a podepsat mírovou dohodu. Tato část vyžaduje splnění dvou kritérií. Za prvé, bojovníci byli schopni se dohodnout na komplexním mírovém plánu, který zahrnuje politické i vojenské řešení konfliktu. Za druhé, mírová smlouva musí být podepsána všemi aktéry konfliktu. Jestliže jedna z hlavních válčících stran odmítne podepsat smlouvu nebo jí je zabráněno v podpisu jinými aktéry, tuto smlouvu nelze považovat za skutečný krok k míru a ani nemůže být uznána za „podepsanou smlouvu“.
- (3) Úspěšné implementování mírové dohody: V tomto případě nesmí dojít k znovuoobnovení konfliktu a násilí během následujících pěti let od jeho konce. Pětiletý časový rámec je standardním určením míry pro úspěšnost smlouvy, který se používá v odborné literatuře. Zároveň musí dojít k implementaci a prosazování mírové dohody

v praxi. Přinejmenším musí být provedena částečná demobilizace a vytvořena nová vláda.

Na základě ne/splnění těchto tří fází může dojít k následujícím výsledkům: žádné vyjednávání; aktivní a formální vyjednávání; podepsání dohody; úspěšná implementace mírové dohody. Pokud daný případ úspěšně projde posledními třemi kategoriemi, tak lze mluvit o úspěšném vyřešení občanské války.

Walterová považuje fázi implementace dohody za nejobtížnější část mírového procesu. Autorka v předkládané teorii řešení občanských válek představuje dva faktory, které určují, zda skupiny podepíší a implementují mírovou dohodu: záruky dané třetí stranou kontrolovat demobilizaci a záruky sdílet moc v první poválečné vládě. Walterová zjišťuje, že záruky dané třetí stranou a pakty o sdílení moci jsou silně propojeny s urovnáním konfliktu, protože zneprátené strany jsou ochotny uzavřít dohodu, pokud třetí strana garantuje provedení demobilizace. Odzbrojení totiž zvyšuje zranitelnost obou stran konfliktu a snižuje jejich schopnost donutit druhou stranu dodržovat smlouvu (Walter 2002b: 21). Z tohoto důvodu by oba zneprátení aktéři bez přítomnosti třetí strany mohli zvažovat nevýhodnost ukončení konfliktu prostřednictvím jednání. Bojující strany, které čelí takovéto nejistotě, raději volí pokračování v boji.

Oproti Walterové, která hlavní překážku úspěchu implementace mírových dohod vidí v neschopnosti zaručit odzbrojení a demobilizaci vojáků, Rothchild nalézá pět problémů brzdících implementaci mírových dohod: (1) mnohoznačnost mírových dohod, (2) nedostatek spolupráce mezi mediátory a realizátory mírových dohod, (3) nízká spolupráce mezi samotnými realizátory, (4) neúplné splnění nařízených úkolů, (5) krátkodobé a omezené závazky realizátorů a přítomnost narušitelů. Stedman dále spolu s Downesem vytvořil tři nejdůležitější proměnné, které způsobují selhání implementace mírových dohod: (1) přítomnost narušitelů, (2) přítomnost sousedních států, které brání mírové dohodě a podporují potenciální narušitele, (3) dostupnost vnitrostátních hodnotných a snadno obchodovatelných produktů, jako jsou diamanty či nerostné suroviny (Rothchild 2010: 170; Stedman a Downes 2010: 52–65). Lze shrnout, že jak

Walterová, tak Rothchild kladou velký důraz na samotnou přítomnost třetí strany/mediátora. Nicméně pro Rothchilda je důležitá také úroveň spolupráce nejen mezi zneprátenými aktéry, ale i jejich komunikace s mediátory. Podobně jako Rothchild se také Stedman s Downesem se obávají přítomnosti narušitelů v průběhu procesu implementace. Obvykle jsou takovými narušiteli frakce, které používají násilí k podkopání implementace dohod. Za velkou překážku pro dosažení dohody a její provedení do praxe lze také považovat velké přírodní bohatství země, kde konflikt probíhá, což ostatně dokazuje řada neúspěšných pokusů o vyřešení občanských válek v afrických zemích. Tato práce se přiklání k postojům těchto uvedených autorů a uznává důležitost přítomnosti třetí strany, na čemž ostatně staví i druhá hypotéza.

Válka je velmi nákladná záležitost, proto by se obě strany konfliktu měly raději snažit vyvarovat obnovení konfliktu. Nicméně obě strany mohou mít i motivy k porušení dohod především v atmosféře nedůvěry, která po válce vzniká. Proto je důležité, aby náklady na obnovení konfliktu převážily důvody k obnovení konfliktu, a aby obě strany konfliktu byly ujištěny o vzájemných činech a úmyslech. Fortnaová tvrdí, že válčící strany mohou dosáhnout mírové dohody, která podporuje mír tím, že sníží nejistotu ohledně vzájemných úmyslů a odstraní podněty k útoku. K zjištění důvodu, proč mír selže nebo nadále trvá, používá dva druhy faktorů. Prvním z nich jsou strukturální faktory, které zahrnují předešlou historii konfliktu, náklady války, geografii, či kolik států bylo do konfliktu zahrnuto. Tyto tzv. „předchozí podmínky“ v době ukončení bojů dávají vzniknout základním předpokladům pro existenci míru. Druhá skupina faktorů obsahuje úmyslné snahy o posílení trvání míru – vytváření demilitarizovaných zón, budování vzájemné důvěry, zahrnutí třetí strany do řešení konfliktu a její poskytnutí záruk stranám konfliktu, řešení neslučitelnosti a vzájemných sporů. Za důležité mechanismy autorka považuje především vytvoření demilitarizovaných pásem, ustavení komise pro řešení sporů, peacekeeping a vnější záruky. To vše velkou měrou přispívá k udržení míru mezi nepřáteli. Například vytvoření demilitarizovaných zón může sloužit jako fyzická překážka, která dělá případný překvapivý útok mnohem složitější.

Navíc omezení zbrojení ztěžuje mobilizaci k útoku. Kontrola zbraní může také zabránit vzniku nedorozumění. Dohody o příměří zahrnující to, že každá strana je odpovědná za činy spáchané na jejich území, podněcuje obě strany konfliktu kontrolovat ilegální činnost vojenských skupin, která by je mohla uvrhnout zpět do konfliktu (Fortna 2004c: 10–38; 151–172; 173–210).

Vzájemná nedůvěra může být obrovskou překážkou pro úspěšné vyřešení konfliktu, nicméně existuje celá řada možností týkajících se procesu vyjednávání, které mohou přimět strany k překonání bezpečnostního dilematu.

1.4.3 Teorie řešení bezpečnostního dilematu a role mediátora

Zajištění bezpečnosti vytváří jak na národní, tak i na globální úrovni dilema.⁴² Obecně se předpokládá, že bezpečnost zajistí silná armáda, která může zabránit útoku. Přesto může být rozvoj vojenské síly jedné strany považován za ohrožení druhé strany, která pak zvyšuje své vojenské investice. Vede to ke snížení pocitu bezpečí u obou stran, spíše než k jeho zvýšení, a způsobuje zvýšení zbrojení (Kanji 2003).

V občanské válce je každý z těchto problémů mnohem závažnější, protože nedodržení požadavků pro její řešení, tedy odzbrojení a demobilizace ozbrojených sil, může mít mnohem horší následky, než ve vztazích mezi suverénními státy (Walter 1997: 338; Jervis 1978: 172). Občanská válka vede k rozbití existujících sociálních vazeb. Ze sociálního i psychologického hlediska jsou občanské války mnohem ničující než mezistátní konflikty. Hlavní strany konfliktu mají své kořeny uvnitř stejného státu a zkušenost občanské války zvyšuje vnitřní bezpečnostní dilema: „jestliže proti tobě nezasáhnu, zasáhneš proti mně ty.“ Toto je logika represe a teroru předcházející válce a slouží ke zdůvodnění ozbrojené akce. Ukončení násilí způsobem, který odstraní toto bezpečnostní dilema,

⁴² Bezpečnost je obecně vnímána jako všezahrnující podmínka, ve které lidé a komunity žijí svobodně, v míru a bezpečí; plně se účastní procesu řízení, je jim zaručena ochrana základních práv, mají přístup ke zdrojům a základním potřebám pro život, a obývají prostředí, které nepoškozují jejich zdraví a pohodu (OECD 2001: 38).

by proto mělo být součástí každé dohody. Problémem je, pokud strana není schopna důvěryhodně se zavázat druhé straně konfliktu, že bude využívat spolupráci a mírové postoje. Přítomnost bezpečnostního dilematu můžeme považovat za jeden z hlavních důvodů, proč řešení občanské války či vnitrostátního konfliktu selže. Práce se pokusí na základě analýzy chování aktérů zkoumaných konfliktů zjistit, zda a jakým způsobem bylo vnitřní bezpečnostní dilema řešeno. Především bude zkoumáno, zda došlo k zahrnutí třetí strany jako garanta při dodržování mírových podmínek.

Obrázek 8: Bezpečnostní dilema

		A	
		Kooperace	Zrada
B	Kooperace	1	2
	Zrada	4	3
		1	4
		2	3

Zdroj: Vytvořeno autorkou dle informací z článku od Jervise (Jervis 1978: 171)

Na obr. 2 můžeme vidět několik situací a možností utvářejících se dle jednání a rozhodnutí, která učiní aktéři konfliktu. Pravděpodobnost dosažení vzájemné kooperace (KK) se zvyšuje pokud (1) se zvyšují zisky vyplývající ze vzájemné kooperace (KK) a/nebo se zároveň snižují náklady, které zaplatí ten aktér, který bude kooperovat, zatímco druhý ne (KZ); (2) cokoli, co snižuje podněty pro zradu a to snížením zisku, který by z této zrady vyplýval (ZK) a/nebo zvýšení nákladů vzájemné zrady (ZZ); (3) cokoli, co zvyšuje očekávání obou stran o tom, že druhá strana bude ochotná spolupracovat (Jervis 1978: 171).

V případě, že strany konfliktu spolupracují, tak dojde k odzbrojení a povstalečtí vojáci jsou následně začleněni do armády vlády nebo se vrátí do civilního života. Takové skupiny nejsou však k tomuto kroku příliš ochotné, protože se tak sami stávají zranitelnými v případě útoku, který by byl pro ně v tomto okamžiku ničující (Walter 1997: 338). Aktéři tudíž nejsou ochotni riskovat a to i v případě, že přínos z pokračování v boji je mizivý.

Barbara Walterová tvrdí, že vyjednávání o konci občanské války může být úspěšné, pokud jsou zahrnuty určité garance, že účastníci budou v průběhu implementace dohody chráněni. Z tohoto důvodu vnější zásah může pomoci v tom směru, že ochrání skupiny během procesu odzbrojení a demobilizace, avšak jen zřídka kdy zůstane třetí strana tak dlouho, aby zajistila poklidnou politickou transformaci moci. Walterová konkrétně uvádí, že jakmile jsou skupiny ujištěny o tom, že mírová smlouva nemůže být zneužita v krátkodobém i dlouhodobém horizontu, tak jejich závazky dodržovat podmínky smlouvy by měly získat na důvěryhodnosti a jejich úsilí o udržení míru by mělo být více úspěšné (Walter 1996: 7–9).

Dalším problematickým bodem, který mírová dohoda musí řešit, je vytvoření jednotné armády, jelikož pokud je umožněna existence samostatných armád, tak jakékoliv politické neshody se mohou rychle stát vojenskými, což vede k obnovení bojů. Navíc se může stát, že některé vojenské jednotky si zachovají svou etnickou či regionální loajalitu dokonce i poté, co byly začleněny do vládní armády a mohou tak v budoucnu vytvořit jádro obnovených ozbrojených sil. Navíc existence samostatných armád může bránit ústřední vládě vykonávat skutečnou autoritu v některých částech země, které jsou ovládané různými etnickými skupinami, což ve svém důsledku může vést k obnovení války (Downes 2010: 238–239).

Spearová konkrétně tvrdí, že demobilizace podporuje dlouhodobý mír, pokud zahrnuje snahu o začlenění bojovníků do společnosti. Spearová klade do popředí důležitost demobilizace, protože úspěšné odzbrojení závisí na úspěšném provedení demobilizace. Pro implementaci mírových dohod je demobilizace klíčová ze dvou důvodů. Zaprvé, pokud není řešeno bezpečnostní dilema, tak to může způsobit, že demobilizace zvýší napadnutelnost a strach bojujících stran. Z tohoto důvodu by měly být v

dohodách zahrnutý bezpečnostní záruky, spíše než strategie budování důvěry. Zadruhé, úspěšná demobilizace poskytuje bojujícím stranám alternativu k životu se zbraní (Spear 2003: 141–182).

Hlavní problém tedy tvoří nejistota, pokud jde o záměry a motivace druhých. Silné a neutrální státy jsou schopny zmírnit problém nejistoty tím, že poslouží jako zprostředkovatelé při komunikaci mezi jednotlivými skupinami konfliktu. Zvýšením průtoku, spolehlivosti a nestrannosti informací se sníží nejistota. Nemělo by proto dojít k vytváření složitých a matoucích situací, ve kterých sporné skupiny budou pravděpodobně mnohem více nejisté, pokud jde o záměry a motivace druhých. Bez záruky bezpečnosti všem stranám mírová dohoda pravděpodobně nevydrží. Zahrnuje to i kontrolu nad vládou, jelikož vládní zdroje mohou být užity k podpoře a udržování bezpečnostního dilematu nebo k jeho překročení (Kahl 2006: 216; Wallensteen 2002: 131–133).

Tyto záruky fungují lépe, pokud představitelé na obou stranách pocházejí ze stejné sociální třídy nebo sdílejí stejný normativní systém. Často mají občanské války revoluční původ, kdy se vzbouří marginalizovaná skupina lidí. Pro režim to znamená boj proti lidem, kteří pocházejí z kulturně či nábožensky neznámých oblastí. Neúspěch může být vnímán jako selhání, a proto je obtížné dosáhnout v dohodě kompromisu. Vypořádání musí obsahovat dostatečné bezpečnostní záruky, jakož i výhody, aby byl mír přijatelný pro skeptiky uvnitř strany. Řešit bezpečnostní dilema lze pomocí pěti různých opatření. Jsou to: (a) všeobecná demilitarizace a vytvoření jednotné armády, (b) zvláštní záruky pro lídry, (c) mezinárodní přítomnost, například mírových sil, (d) sdílení moci během přechodu (e) amnestie pro vůdce, důstojníky a agenty. Tato opatření jsou používána, pokud dohoda zbavuje vojenský režim jeho síly nebo poskytuje moc úspěšným partyzánským hnutím. Pět opatření se nevyklučuje navzájem. Existuje zatím málo důkazů o tom, že některá jsou úspěšnější než jiná, nebo že některé kombinace jsou optimální (Wallensteen 2002: 138–139).

Hlavním úkolem třetí strany neboli mediátora je zprostředkování vyjednávání mezi znepřátelenými stranami s cílem přinést mír do konfliktu.

Výzkumy role mediátorů naznačují, že tento přístup může fungovat, pokud má mediátor kapacity pro prosazování svých rozhodnutí. V praxi to znamená, že mediátor používá širokou škálu taktik, včetně nátlaku a sankcí, jako prostředek k dosažení míru.

Existuje obrovské množství definic mediace, přesto lze určit čtyři obecné komponenty mediace: (1) Dvě nebo více stran spor; (2) Zapojení třetí strany; (3) Spoléhání se na nenásilné taktiky ze strany mediátora; a (4) Neschopnost aktérů vyřešit konflikt vlastním úsilím a snahou.

Často citovanou definici poskytuje Bercovitch⁴³ s Houstonem, kteří uvádí, že mediace je "*reaktivní proces řízení konfliktů, jimiž strany žádají o pomoc, nebo přijmou nabídku pomoci od jednotlivce, skupiny nebo organizace, aby urovnaly a vyřešily konflikt, aniž by se uchýlily k užití fyzické síly*" (Bercovitch a Houston 1996: 13). V reálu to znamená existenci „vnějšího“ aktéra, neboli třetí strany, která sehrává ústřední roli při řešení konfliktu.

Zartman s Touvalem mediaci považují za „*způsob jednání, skrze které třetí strana pomáhá nepřáteleným stranám najít řešení, k němuž nemohou dospět sami*" (Zartman a Touval 2007: 438). Z jejich definice vyplývá, že zprostředkování je (1) činnost zaměřená na řešení probíhajícího sporu; (2) že se jedná o akce autonomní vnější strany (třetí strany); (3) tato třetí strana používá přesvědčování spíše než donucování; (4) a že jejím cílem je dosáhnout řešení přijatelného pro obě strany konfliktu. Zprostředkování se tudíž zaměřuje na řešení konfliktů především prostřednictvím zprostředkování jednání s cílem ukončit násilí a zabránit jejímu opakování.

Walterová na základě svého empirického výzkumu zjistila, že prosazování svých rozhodnutí je rozhodujícím prvkem úspěšné mediace v občanských válkách. Dle jejích zjištění, pokud třetí strana souhlasila prosazovat podmínky mírové smlouvy, jednání bylo vždy úspěšné bez

⁴³ Bercovitch také mezi prvními spolu s DeRouenem a Pospiesznaem (2011) vytvořil datový soubor určený speciálně pro mediaci v občanských válkách (CWM). Jejich výzkum pokrývá období 1946–2004 a do značné míry autoři vycházejí z Bercovitchovy definice mediace. Jejich studie je paralelní s data-setem MLC (Managing Intrastate Low-Intensity Conflict) zabývající se zprostředkováním a vnitřními ozbrojenými konflikty, stejně jako jejich prevencí. MLC vychází z projektu ozbrojených konfliktů UCDP (Uppsala Conflict Data Program 2014).

ohledu na počáteční cíle, ideologii nebo etnický původ účastníků. V opačném případě, tedy pokud třetí strana nezasáhla, tak tyto rozhovory obvykle vedly ke krachu (Walter 1997: 335–364).

Sisk (2009) se podobně domnívá, že funkce a činnost mediátora za využití sankcí a dalších taktik prosazování bude účinnější, ale zároveň připouští, že vždy především záleží také na ochotě aktérů ukončit konflikt. V tomto případě pak záleží na kvalitách mediátora přimět aktéry ukončit boje, i když to obě strany konfliktu odmítají. V tomto smyslu Sisk poznamenává, že „peacekeeping“ může být velmi efektivní, pouze tehdy pokud je třetí stranou důvěryhodný a silný mediátor, který je schopen použít i vynucení.

Obecně lze zkoumat pět různých mechanismů, které se liší ve způsobech prosazování/vynucení moci. Jedná se o (1) kyvadlovou diplomacii; (2) manipulativní zprostředkování; (3) mediátora, který může využít sankce v případě znovuoobnovení násilí; (4) garantování míru a (5) peacekeepingové síly. V praxi pak samozřejmě existuje celá řada typů mediátorů a rovněž i různé typy jejich metod. Těchto pět základních příkladů ukazuje rozdíly, které existují v rámci způsobů, jak dosáhnout prosazení/vynucení svých rozhodnutí.

Literatura a výzkumy na téma mediace navrhuje mnoho způsobů, kterými zprostředkovatelé mohou přispět k řešení konfliktů. Samotnou funkci zprostředkování lze rozlišit na základě dvou zastřešujících strategií: integrace a maximalizace nákladů. Studium obou strategií mediace se zabývá celá řada autorů (např. Carnevale 1986; Kressel 1972; Zartman a Touval 1985; Bercovitch 1997; Bercovitch a Houston 1993, 1996, 2000). První strategie je založena na tzv. integrační strategii, která aktérům umožňuje nalézt dohodu v řadě již existujících vzájemně dohodnutých možností. Mediátor tak může učinit tím, že předloží návrhy, které překlenou zájmy aktérů, sníží náklady dohody nebo určitým způsobem pojmu způsoby náhrady škody a vzájemnou kompenzaci mezi aktéry. Klíčem k úspěchu je tudíž to, aby byl mediátor schopen umožnit aktérům dosáhnout dohody, která je oboustranně přijatelná.

Při použití druhé strategie mediátoři usilují o maximalizování nákladů v případě nedosažení dohody. Strategie nákladů maximalizace nákladů také úzce koresponduje s tím, co Zartman s Touvalem nazývají manipulace (Zartman a Touval 1985: 27–45). Dle Bercovitcha a Houstona má mediátor vliv na obsah a podstatu vyjednávání prostřednictvím vydávání ultimát či poskytováním pobídek pro strany k zahájení jednání (Bercovitch a Houston 2000: 175). Tato strategie maximalizování nákladů neboli manipulace je tudíž založena na použití hrozeb či trestů a kompenzací, jež poskytují výhody nebo záruky výměnou za kompromis. V souladu s principem maximalizace nákladů, mediátoři mohou používat monitorování nebo hrozby, jejichž úkolem je udržovat přesvědčení o vysokých nákladech, pokud nebude dosaženo dohody a tím snížit jejich motivaci ji v budoucnu porušit.

Mediace se vyvinula v důležitý nástroj pro nastolení míru v ozbrojených vnitrostátních konfliktech a zároveň získala zásadní význam v mezinárodním mírovém výzkumu. Mediace představuje typ zapojení, které není pasivní a navíc nevyžaduje drahé zdroje, jako je tomu v případě mírových operací, či humanitární pomoci. Zprostředkování v rámci ozbrojených konfliktů proto lze považovat za nedílnou a nezbytnou součást při řešení občanských válek.

1.5 Závěrečné shrnutí teoretické kapitoly

Dalo by se očekávat, že země, která zažije občanskou válku, bude mít polarizovanou společnost a vytvoří se nové křivdy, které povedou k dalším konfliktům. Avšak Collier s Hoefflerovou tvrdí, že u post-konfliktních společností není v průměru větší pravděpodobnost dalšího konfliktu jako výsledek jejich zkušenosti s válkou. Připouští ale, že tyto společnosti budou mít vyšší riziko konfliktu kvůli jejich předchozím rysům (Collier, Hoeffler 1999: 14–15). Přímo po ukončení občanské války se pravděpodobnost obnovení konfliktu pohybuje mezi 32–40 %. Po každém roku míru toto riziko klesá přibližně o 1 % (Collier, Sambanis 2005: 16; Collier 2006: 6). Přibližně polovina tohoto rizika je výsledkem faktorů vzniklých před

konfliktem a druhá polovina odpovídá novým rizikům, jež jsou výsledkem konfliktu. Tyto konfliktem způsobená rizika oslabují, pokud je podporován mír. Autoři považují mír i občanskou válku za trvajících stavy, což znamená, že společnosti žijící v míru mají vysokou pravděpodobnost, že v míru zůstanou. Naproti tomu společnosti v občanské válce mají vysokou pravděpodobnost, že občanská válka u nich přetrvá. V tomto smyslu postupný pokles rizika konfliktu v post-konfliktních společnostech znamená, že trvání míru je samo o sobě dynamické: čím déle trvá, tím pravděpodobněji zůstane (Collier, Hoeffler, Soderbom 2001: 4–5).

Současné teorie o řešení občanských válek lze rozdělit do tří táborů. První pohlíží na dojednané dohody jako na funkci ekonomických, vojenských či politických podmínek. Druhá skupina teorií pohlíží na vyjednané dohody jako na schopnost sporných stran řešit základní střet zájmů. Tito teoretici předpokládají, že pokud bylo jednou smlouvy dosaženo, tak by také mělo následovat úspěšné řešení konfliktu. Oba tábory stojí v kontrastu k teorii, která tvrdí, že i kdyby bojující strany přijaly oboustranně přijatelnou dohodu, tak smlouva nebude prováděna do praxe, pokud nejsou zahrnuty věrohodné podmínky pro dodržování dohody, což je zajištěno přítomností třetí strany. Tato práce se kloní k třetímu táboru, přičemž přijímá i další vysvětlení úspěchu či neúspěchu mírových jednání, jež se zaměřuje na význam situačních faktorů. Jedná se o podmínky, které tvoří občanskou válku "zralou k řešení", především se sem řadí vysoké náklady na pokračování ve válce. Zastánci tohoto pohledu argumentují tím, že dohoda se vyskytne tehdy, pokud bojovníci věří, že ukončení konfliktu je pro ně prospěšnější, a pokud náklady na válku vzrůstají (což tato práce určuje dle doby trvání konfliktu, přítomnosti patové situace a intenzity války).

Přesto nelze jednoznačně určit, která ze strategií je pro úplné vyřešení konfliktu nejúčinnější. Jak již bylo zmíněno v úvodní části práce, tak každá fáze konfliktu vyžaduje jiný přístup a metody k jeho ukončení a následnému vyřešení. Tato práce nicméně předkládá hypotézu, která tvrdí, že zahrnutí třetí strany umožňuje dosažení mírové dohody. V rámci této úvahy si lze rovněž položit otázku, zda řešení konfliktu skrze mediaci a zahrnutí třetí

strany snižuje šanci, že se konflikt či válka bude opakovat, a to v porovnání s alternativními konci konfliktu, jako je například vítězství pouze jedné strany nebo přímé (bez zprostředkování) dosažení dohody mezi stranami? Většina výzkumů a odborné literatury na toto téma naznačují, že role mediace by pro úplné ukončení konfliktu mohla být úspěšnější. V návaznosti na UCDP data-set pro ukončení konfliktů Kreutz vypočítal, že v 90. letech 20. století u 9,5 % konfliktů ukončených vítězstvím došlo k znovuoobnovení sporu a toto číslo narostlo po roce 2000 dokonce až na 40 %. Úspěšnější v tomto směru nebyly ani případy s dojednanými dohodami, konkrétně u 46,1 % došlo k obnovení konfliktů, ale významný pokles můžeme spatřit po roce 2000, kdy došlo ke snížení na 21 % (Kreutz 2010: 243–250). Pokud tedy vezmeme v potaz období po roce 2000, tak konflikty ukončené sjednanou dohodou nevedly k obnovení sporu v takové míře, jako konflikty ukončené vítězstvím pouze jednoho z aktérů.

Určitý podíl na výše uvedeném má i bezpochyby to, že v posledních letech došlo k posunu v úsilí o využití zprostředkování v mezistátních konfliktech směrem k občanským válkám. V letech 1945 až 1979 zaznamenaly mezistátní konflikty více pokusů o zprostředkování/mediaci ve srovnání s občanskými válkami, a to i když občanské války patřily v tomto období mezi častější případy. V roce 1980 se tento trend začal měnit a četnost mediace v občanských válkách překročila počet zprostředkování v mezistátních konfliktech. DeRouen a Bercovitch (2012) zjistili, že frekvence použití zprostředkování v občanských válkách dramaticky vzrostla na počátku roku 1990. Nicméně znovu poklesla na začátku roku 2000, ale i tak zůstal nad úrovní studené války. V tomto směru byl rovněž zaznamenán nárůst počtu aktérů zapojených do zprostředkování. Ve skutečnosti to může znamenat omezení úlohy mezinárodních vládních organizací v činnosti třetí strany. Namísto toho regionální organizace posílily svou roli (Pevehouse 2002: 616; Hansen, Mitchell & Nemeth, 2008).

Pro tuto práci bude tudíž zásadní mimo jiné studovat, jak byly dané konflikty ukončeny, jestli vítězstvím pouze jedné ze stran nebo zda konflikt ustrnul na mrtvém bodě a tato patové situace následně vedla k zahrnutí třetí

strany, která zprostředkovala mediaci mezi znepřátelenými aktéry. Důležité bude rovněž zhodnotit, kdo roli mediátora vykonával, zda se jednalo o mezinárodního či nestátního aktéra. Dále zda došlo k řešení vnitřního bezpečnostního dilematu, jehož vyřešení má velký vliv na úspěšnost dosažení mírové dohody. Klíčové také bude zaměřit se na to, zda v mírových smlouvách došlo k oslovení základních příčin konfliktu. Z tohoto důvodu bude na dané konflikty aplikován konfliktní rámec, který nám umožní přehledně rozdělit zkoumané konflikty do fází a následně jejich analýzu z hlediska příčin, průběhů a mírových jednání. Konkrétně v rámci fáze eskalace bude ověřována první hypotéza. Práce se zde zaměří na dobu trvání konfliktu, přítomnost patové situace a samotnou intenzitu konfliktu určenou dle počtu obětí. Následující fáze deeskalace bude strukturována na základě tří fází řešení občanské války od Barbary Walterové podle fází, jejichž naplnění určuje úspěšnost mírového procesu a samotné vyřešení konfliktu. V této části bude také testována druhá hypotéza práce.

2. Občanská válka v Salvadoru

Cílem této kapitoly je analýza salvadorského konfliktu pomocí konfliktních fází, jež umožní určit příčiny tohoto konfliktu, dále také studovat aktéry konfliktu, jejich požadavky a cíle. Samotný průběh a způsob řešení konfliktu bude analyzován v rámci tzv. fáze deeskalace, která položila základy pro úspěšné ukončení konfliktu. Tato kapitola tak poslouží pro potvrzení/vyvrácení hypotéz a zodpovězení výzkumných otázek v závěru práce.

Na počátku 20. století politické elity v latinskoamerických zemích s velkým počtem domorodého obyvatelstva organizovaly politické strany k ovládnutí podřízených domorodých skupin. Geografická izolace, kulturní odlišnost a jazykové bariéry poskytovaly elitám účinné nástroje pro vyloučení a nadvládu, která jim umožnila zbrzdit politickou participaci domorodého obyvatelstva tím, že jim znemožňovala přístup k politické moci. Na rozdíl od ostatních opomíjených skupin domorodé obyvatelstvo odolávalo asimilaci a bojovalo za větší autonomii, za právo na vlastní vládu. Vzpor indiánů k sociální integraci tak politickým elitám poskytl další záminku pro jejich politické vyloučení (Van Cott 2000: 157–158). Příkladem země, kde veškerou moc v zemi po dlouhou dobu držela elita, může být právě Salvador. Tato elita marginalizovala chudé domorodé obyvatelstvo, kterému byla znemožněna participace na politickém rozhodování v zemi. Tato politická situace spolu s prohlubujícími se socioekonomickými rozdíly vedla v roce 1979 k vypuknutí občanské války mezi partyzánskými povstanci seskupenými ve *Frente Farabundo Martí para la Liberación Nacional* (FMLN) a salvadorskou vládou na straně druhé.

I přes účast organizací domorodého obyvatelstva v úspěšném mírovém procesu, který započal na konci 80. let, se žádná z mírových dohod nezabývala otázkou domorodých práv nebo otázkou práva na sebeurčení. Z tohoto důvodu řada domorodých organizací na vládě požaduje vytvoření mechanismu pro koordinaci a dialog mezi salvadorským státem a organizačními strukturami domorodých skupin Nahua Pipil, Lenka a

Kakawira. Otázka postavení současného domorodého obyvatelstva tak nadále zůstává jedním z bodů, který se v rámci mírového procesu nepodařilo zcela vyřešit. Domorodé obyvatelstvo⁴⁴ především usiluje o ochranu pozemků obcí, zlepšení pracovních podmínek, rovná občanská práva, dvojjazyčné vzdělávací programy a větší politická práva. Utvoření komise, která by řešila problémy domorodého obyvatelstva, by tak mohly být prvním krokem k jejich odstranění. Nicméně za značný úspěch lze alespoň považovat bezprecedentní uznání domorodých skupin v ústavě republiky ze dne 12. června roku 2014 (Consejo Coordinador Nacional Indígena Salvadoreño 2015; Minority at Risk 2015).

2.1 Latentní fáze: Vytváření podmínek pro vznik konfliktu a výzkum jeho příčin

V roce 1979 v Salvadoru započala jedna z nejintenzivnějších občanských válek na americkém kontinentu, která se odehrála mezi partyzánskými povstanci seskupenými ve *Frente Farabundo Martí para la Liberación Nacional* (FMLN) a salvadorskou vládou na straně druhé. Cílem této podkapitoly je určit příčiny tohoto konfliktu, jehož historické kořeny můžeme nalézt již po získání nezávislosti a to především v sociální nerovnosti vzniklé v důsledku oligarchického vedení země. Latentní fázi konfliktu, tedy období kdy vznikají podmínky pro manifestaci požadavků a v tomto případě i pro pozdější vypuknutí násilí, můžeme považovat za ukončenou rokem 1970, kdy dochází k prvním jednotným veřejným projevům nespokojenosti vůči salvadorské vládě.

⁴⁴ Podle Národní domorodé koordinační rady Salvadoru (Consejo Coordinador Nacional Indígena Salvadoreño, CCNIS) a Národní rady pro umění a kulturu při Ministerstvu školství (Consejo Nacional para la Cultura y el Arte en El Salvador; CONCULTURA) patří přibližně 10 % obyvatelstva (téměř 600 tisíc) k domorodé populaci, přičemž mezi největší skupinu se řadí Nahua-Pipil. V současné době se obce s nejvyšší přítomností původních obyvatel řadí mezi nejchudší v zemi. Domorodé skupiny obvykle postrádají přístup k základním službám, což se odráží v mnoha oblastech jejich života, jako je například úroveň vzdělání či krátká délka života v důsledku nevyhovující (častěji zcela chybějící) zdravotní péče. Pro původní obyvatele hraje zásadní roli vlastnictví půdy, jelikož celých 95 % nedomorodých obyvatel žije na vlastním pozemku, zatímco jen 5 % původních obyvatel má pozemek ve svém vlastnictví (Consejo Coordinador Nacional Indígena Salvadoreño 2015; Consejo Nacional para la Cultura y el Arte en El Salvador 2015; Minority at Risk 2015).

2.1.1 Socio-ekonomické příčiny konfliktu

Socio-ekonomické základy současného Salvadoru byly nastaveny během takzvaný "liberálního období", které trvalo od roku 1881 do roku 1921. V těchto letech byl posílen ekonomický model založený na nárůstu pěstování a vývozu kávy, což tvořilo hlavní zdroj příjmů ve 30. letech. Přijetí tohoto ekonomického modelu mělo obrovský dopad na politickou a sociální sféru v následujících letech.

Salvador získal nezávislost v roce 1821, kdy přestal být španělskou kolonií a později i členem Spojených provincií Střední Ameriky (*Provincias Unidas del Centro de América*)⁴⁵. V druhé polovině 19. století se ze Salvadoru stal významný producent a vývozce kávy, přičemž přibližně 90 % půdy v zemi se využívalo pro pěstování kávy. Nicméně vyvlastnění pozemků pro kávové plantáže vedlo k velmi nerovnoměrnému rozdělení půdy a ekonomika se následně stala vysoce citlivou na kolísání cen komodit na světovém trhu. Ke konci 19. století se káva stala hlavní tržní plodinou a tvořila tak přibližně 95 % příjmu celé země. Avšak z tohoto zisku profitovala pouze omezená část populace, celkem jen 2 %, což způsobilo prohloubení společenských rozdílů mezi elitou a chudým obyvatelstvem (Haggerty 1988: 49; Gordon 1989: 56). V čele země po získání nezávislosti stanula skupina oligarchů, která byla známá jako "*Los Catorce*" („Čtrnáct“) a původně byla tvořena čtrnácti nejbohatšími rodinami v zemi, i když později především po druhé světové válce došlo k jejímu rozšíření o vojenské vůdce.

V průběhu 30. let byl proces formování a definování společenských tříd dokončen. Nejvyšší společenské postavení si udržela oligarchie, která zbohatla hlavně na obchodu s kávou (Karush 1978: 67; Vilas 1995: 75–79). V tomto období můžeme v Salvadoru nalézt i malou

⁴⁵ Spojené provincie Střední Ameriky existovaly v první polovině 19. století ve Střední Americe a zahrnovaly pět států, dnešní Guatemala, Nikaraguu, Salvador, Honduras a Kostariku (Maiz 2002: 28).

skupinu střední vrstvy, jež byla tvořena členy armády.⁴⁶ Na úplném konci společenského žebříčku stála nejpočetnější třída sestávající se z chudých rolníků, dělníků a indiánského obyvatelstva. Tato společenská vrstva měla nejmenší přístup, často však žádný, k ekonomickým a hospodářským zdrojům země. V průběhu 19. a 20. století tak hlavně vlastnictví půdy leželo v jádru řady neúspěšných povstání domorodých obyvatel. Jakékoli snahy o nápravu sociální a ekonomické nerovnováhy se ovšem obvykle setkaly s tvrdými represemi.

Začlenění Salvadoru do světového hospodářství se událo skrze posílení pěstování kávy a jejího vývozu, což způsobilo značné změny v oblasti zemědělství, pracovních vztahů a ve vlastnictví půdy. Většina analytiků se shoduje, že kořeny salvadorského konfliktu lze nalézt právě v expanzi zemědělského exportu, který začal v druhé polovině devatenáctého století s obrovským nárůstem produkce kávy a postupně byl tento proces završen zvýšením produkce bavlny a cukru po druhé světové válce (Mason 1999: 182). Kořeny této agrární politiky lze nalézt v tzv. "liberální reformě" z konce devatenáctého století. V roce 1876 prezident Rafael Zaldivar začal tuto reformu prosazovat s velkou intenzitou, což se dotklo hlavně vlastnictví půdy domorodých komunit, která začala být hromaděna v rukou velkostatkářů. Nárůst počtu obyvatel bez půdy tak postupně zvyšoval nabídku pracovních sil a tím docházelo ke snížení mezd v oblasti zemědělství (Vilas 1995: 19). Výsledkem byla sílící nerovnost mezi vlastníky půdy a chudými bezzemky, která předcházela následnému vypuknutí nepokojů v různých venkovských oblastech po celé zemi.

Salvadorský model exportu pouze jedné plodiny byl v mnohém velice zranitelný, zahrnujíc především strukturální slabost, jelikož zde existovala silná závislost na výkyvech cen na světovém trhu. Zároveň tento typ ekonomické závislosti na změnách světového trhu také často ovlivňuje politickou stabilitu vlád. V tomto směru však Salvador patří mezi výjimky. Země měla v letech 1913 až 1931 stabilní autoritářsky-paternalistický model, kdy veškerá moc spočívala v rukou dynastie Meléndez-Quiñonez.

⁴⁶ V té době byla organizace salvadorské armády rozdělena na pěší pluky, dělostřelectvo a jezdeckvo, které mělo i těžké zbraně, jež vojsko využívalo při prvních projevech nespokojenosti proti povstalcům (Batallas y héroes militares 2015).

Během vlády rodiny Meléndez-Quiñonez export kávy zažil prudký nárůst, hodnota vývozu stoupla ze 7.372,000 metrických centů kávy v roce 1915 na 22.741,000 metrických centů v roce 1928 (Torres Rivas 1974: 93).

Velká hospodářská krize v roce 1929 měla výrazný dopad na cenu kávy, která klesla o 45 %. V důsledku krize země zažila v roce 1931 vojenský puč, při kterém se moci chopil generál Maximiliano Hernández Martínez. Tím byla započata autoritářská vláda, na které se podílela armáda s podporou velkostatkářů obchodujících s kávou. Krize také výrazně ovlivnila životy rolníků, jelikož národní příjem klesl o 50 % ve srovnání s předchozím rokem. Platy rolníků před depresí se pohybovaly mezi 40 a 50 centy za den, ale v této době nepřekročily 20 centů za den, přičemž nabídky práce se staly velmi vzácné (Jung 1980: 4). Sociální krize a nespokojenost dosáhla svého vrcholu v roce 1932, kdy dochází k povstání, které je vládou tvrdě potlačeno.

Během období vlády Hernández Martíneze od prosince roku 1931 do května roku 1944 se salvadorská ekonomika nadále soustředila kolem vývozu kávy, nicméně docházelo k postupné adaptaci na nově vzniklé podněty na mezinárodních trzích, což vedlo k dosažení racionálnějšího řízení výrobních a finančních toků. Nicméně situace se změnila v roce 1944, kdy došlo ke spolupráci mezi určitými skupinami oligarchů s členy armády za účelem svržení generála Martíneze. V rámci nově nastalé institucionální situace se tato skupina snažila provést sérii reforem, které však byly odsouzeny k neúspěchu, jelikož za méně než půl roku dochází k dalšímu puči, tentokrát v čele s plukovníkem Osmínem Aguirrem. Plukovník svržením "reformistů" sledoval jediný cíl, kterým byl návrat nejkonzervativnější větve oligarchů. Přesto reformistické plány zcela nevyzly a v prosinci roku 1948 dochází k dalšímu převratu důstojníků (*la "Revolución del '48"*), kteří požadovali, aby se revoluční vláda skládala ze dvou civilistů a tři vojáků (Posada, López 1993: 39–40).

V této době plné převratů a změn se situace na mezinárodním trhu s kávou zlepšila a došlo k nárůstu cen. Nový režim měl v plánu využít část finančních prostředků k postavení škol, investování do zdravotnictví, sociálního zabezpečení, rozvoje infrastruktury a zároveň realizovat politiku

"průmyslového rozvoje", která byla dle jejich plánu založena na zemědělské diverzifikaci prostřednictvím kapitálových investic do pěstování bavlny. Nicméně i během tohoto období dochází k pronásledování všech organizačních úsilí, které by vedly k reformě v oblasti vlastnictví půdy. Přestože nová ústava z roku 1950 začlenila reformní program týkající změn v zákoníku práce a vlastnictví půdy, tak do značné míry mnoho z těchto reforem zůstalo pouze na papíru, protože jejich implementace byla v rozporu se zájmy velkostatkářů obchodujících s kávou. I když v důsledku poklesu cen kávy na trhu se vláda opět ocitla v krizi, tak její reformní pokus vedl v některých oblastech k umožnění demokratických aktivit (jako např. členství v odborových organizacích), přesto však nadále zdůrazňovala svou vazbu na velkostatkáře. Špatná hospodářská situace se opět dotkla zejména rolníků a chudého domorodého obyvatelstva zejména ve venkovských oblastech, což vedlo k novým vlnám nepokojů. I po následující roky jsou zemědělské exporty omezeny výlučně na kávu a bavlnu. Od poloviny 70. let káva tvořila 80 až 90 % zemědělského vývozu země a bavlna zbývajících 10 až 15 %. Ze 4.310.000 obyvatel Salvadoru se v roce 1978 přibližně polovina živila zemědělstvím. Vzhledem k tomu, že jedna rodina často vlastnila několik zemědělských podniků, tak v roce 1980 počet bezzemků narostl skoro na 65 % (Posada, López 1993: 40; Almeida 2008: 114).

Z výše uvedeného můžeme určit tři základní historické příčiny tohoto nerovnoměrného rozdělení zemědělské půdy: (1) dědictví systému haciend z koloniálního období; (2) zabavení společných venkovských pozemků mezi roky 1880 až 1912 a jejich následný prodej městské střední a vyšší třídě pro zavedení pěstování kávy; (3) průnik tržní ekonomiky a rostoucí zaměření výroby směrem k vývozu od konce 40. let. V rámci tradičního systému haciend rolník (*colonos*⁴⁷) obvykle získal od vlastníka pozemku výměnou za svou práci kousek půdy pro své vlastní potřeby, tedy k pěstování potravin pro svou obživu. S rozmachem kávových plantáží však bylo výhodnější využít pro pěstování více kávy i pozemky, které byly dány dělníkům. Namísto tradičního práva k užívání pozemků, tak dělníci obdrželi peníze. Zavedení moderních technologií pro pěstování kávy v 50. letech s sebou

⁴⁷ *Colono* označovalo osobu, která pracovala na pozemcích velkostatkářů výměnou za pronájem půdy.

přineslo postupné snižování počtu trvale zaměstnaných dělníků a růstu najímání sezónních pracovníků. Stejný proces se opakoval po vzestupu produkce bavlny v 50. letech, kdy pastviny těchto haciend v pobřežních oblastech byly transformovány do bavlníkových plantáží (Stanley 1996: 75–79; Brockett 1988: 74–75; Weeks 1985: 115; Pleitez 1993: 440–441). Nicméně s modernizací přišel i proces industrializace, který vedl ke vzniku nové městské střední třídy, jež brzy začala usilovat o naplnění nových demokratických a politických požadavků. Uskutečnění agrární reformy a zavedení účinných opatření proti inflaci a nezaměstnanosti patřily mezi hlavní požadavky silného lidového hnutí, které se objevilo v 70. letech. Toto hnutí bylo výsledkem aliance mezi rolnickými, dělnickými a studentskými organizacemi. Mnoho členů lidového hnutí se následně se připojilo k partyzánským organizacím.

2.1.2 Politické příčiny konfliktu

Na konci dvacátých let se v hlavním městě začala tajně scházet a organizovat malá skupina intelektuálů, rolníků a domorodých obyvatel za účelem studia Marxových a Leninových spisů. Tato skupina neměla zpočátku žádnou organizační strukturu. Jednalo se o pouhé seskupení, které se však postupně radikalizovalo, nicméně členové neprocházeli žádným vojenským výcvikem, i když postupně docházelo k jejich vyzbrojení. Tyto zbraně však nebyly dostatečně moderní a rozhodně se nemohly rovnat vojenské výbavě armády, která měla zbraně ze Spojených států. Během následujících šesti let se tato skupina rozrostla o další členy, kteří rovněž pocházeli ze znevýhodněné společenské vrstvy. V březnu roku 1930 vzniká komunistická strana, jež organizuje protesty proti vládním represím uskutečňovaným hlavně na venkově.⁴⁸

Rostoucí nespokojenost mezi obyvatelstvem a zostření sociálních rozporů bylo umocněno poklesem cen kávy v důsledku hospodářské krize v roce 1929. V tomto období můžeme spatřit první projevy odporu. Jedno

⁴⁸ Salvadorská komunistická strana (*Partido Comunista Salvadoreño*; PCS) byla založena v roce 1930 a rozpuštěna v roce 1932 po neúspěšném povstání. Tato strana prošla několika vnitrostraničnými krizemi v důsledku rozdílného pojetí socialismu (CEDEMA 2015).

z největších povstání rolníků a domorodého obyvatelstva (hlavně mayští indiáni) proti vládě propuklo v roce 1932 a v jejím čele stála Komunistická strana pod vedením Augustina Farabundo Martí. V těchto dnech se konaly i komunální volby, v nichž se komunistům podařilo získat několik postů starosty, nicméně vláda tyto výsledky anulovala (CEDEMA 2015).

Vláda na vzpuru reagovala vojenskou akcí, která vstoupila do historie jako "*La Matanza*", neboli "masakr". V rozpětí tří dnů vládní síly podporované několika civilními milicemi potlačily povstání. V některých městech, jako například v Izalco a Nahuizalco, následovaly tvrdé represe, při kterých byli zastřeleni téměř všichni muži starší dvanácti let. Toto povstání si vyžádalo přibližně 30.000 obětí, přičemž se z velké části jednalo o domorodé obyvatelstvo, které se k povstání připojilo. Vůdce celého odporu Farabundo Martí byl zajat a následně popraven (Cabarrus 1983: 10; *Minority at Risk* 2015).

Povstání rolníků a domorodého obyvatelstva je mnohými autory považováno za jedno z nejkrvavějších v historii Salvadoru a někteří ho dokonce označují za etnocidu.⁴⁹ V důsledku tohoto masakru se velká část indiánských obyvatel vzdala svého tradičního oděvu či praktikování svých zvyků na veřejnosti ze strachu, že přijdou o život. Mnozí také přijali španělský jazyk a katolické náboženství.⁵⁰ Oproti tomu vztah mezi oligarchy a armádou byl po následující čtyři desetiletí určován snahou zastavit jakýkoli pokus o jejich svržení od moci. Dominantní postavení oligarchie tak bylo umožněno díky ochraně ze strany salvadorské armády. Té na oplátku za potlačování nepokojů a zachování hegemonního postavení agrární elity byla ponechána kontrola nad státním aparátem (Stanley 1996: 6–7). Uzavřený pakt spočíval v tzv. "rozdvojení" moci (Parkman 2006: 52). Za těchto podmínek a dalo by se i říci, že v rámci tohoto směnného obchodu, bylo armádě umožněno vládnout zemi výměnou za její ochotu

⁴⁹ Například Rafael Lara-Martínez ve své publikaci *„Balsamera bajo la guerra fría. El Salvador 1932. Historia de un etnocidio“* z roku 2007. Podobné označení pro události z roku 1932 používá i *Consejo Indígena de Centro América*.

⁵⁰ V současné době velký počet domorodého obyvatelstva ovládá pouze španělský jazyk. Několik skupin původních obyvatel Pipil stále mluví jazykem Nahuat a dodržuje tradiční způsob života, i když už jen malý počet z nich nosí tradiční oblečení, jako jsou například sukně pro ženy, tzv. huipil. Tyto skupiny žijí hlavně v jihozápadní části země v blízkosti guatemalské hranice (*Minority at Risk* 2015).

použit násilí proti nepřátelům ekonomické elity země, ale zároveň i k ochraně svých institucionálních výsad a výhod. Salvadorská armáda často brutálně potlačovala jakékoliv snahy opozice, násilné i nenásilné. Toto nadměrné využívání násilí ze strany armády se často vysvětluje její snahou posílit v agrární elitě pocit ohrožení, jejíž pokračující ekonomická hegemonie tak mohla být zachována pouze pečlivou vojenskou kontrolou (Stanley 1996: 37). Zatímco armáda si pro sebe vyhradila úřad prezidenta a politicky důležitá ministerstva, zemědělská elita obsadila všechny pozice, které byly důležité v oblasti hospodářství. Postupně se jí tak podařilo omezit veškeré státní regulace pro pěstování a prodeje kávy.

Jediné co elita potřebovala, byla dostatečná zásoba levné pracovní síly pro obhospodařování svých plantáží s kávou, což v tehdejších bídných podmínkách, ve kterých se nacházela většina obyvatel, nebyl problém. Avšak rostoucí chudoba učinila tuto společenskou vrstvu náchylnou k mobilizaci ze strany opozičních hnutí, jejichž záměrem bylo zahájení pozemkové reformy a reformy práce, v rámci které například požadovali stanovení minimální mzdy (Mason 1999: 187).

Od poloviny 60. let politický režim usiloval o získání vzezření zastupitelské demokracie, proto přijal volební systém poměrného zastoupení. Tento systém umožnil vzestup hlavní opoziční politické strany, Křesťansko-demokratické strany (*Partido Demócrata-Cristiano*, PDC). Nicméně rostoucí podpora veřejnosti pro PDC ohrozila postavení Národní smírčí strany (*Partido de Conciliación Nacional*, PCN) u moci, proto režim na nastalou situaci reagoval volebními podvody v roce 1972 a 1977. Politická situace nakonec obyvatele vedla k vytváření vlastních organizací na lokální úrovni. Cílem vlády bylo udržet tyto skupiny pod kontrolou pomocí násilných represí, jež však měly kontraproduktivní následek, jelikož donutily rolníky ke zbrojení (Kyle 2004: 9).

V 70. letech však metody k zajištění dominance pomocí selektivních reforem a represí začaly selhávat v důsledku velkého nárůstu počtu pracovní síly, což bylo doprovázeno trvalým poklesem reálných mezd. Politika svazující požadavky odborů na minimální mzdy už nyní dosáhla svých

mezi. Navíc po válce mezi Salvadorem a Hondurasem⁵¹ se situace venkovského obyvatelstva rychle zhoršila, jelikož možnost emigrace bezzemků do relativně řídky obydlených území Hondurasu byla nyní zcela uzavřena (Jung 1982: 8–9).

V 50. letech se pracovní síly v průmyslu začaly organizovat v odborech za účelem naplnění mzdových požadavků či položení základů systému sociálního zabezpečení pro pracovníky v průmyslu. PCN se podařilo získat podporu těchto největších odborových organizací. Na venkově však jakákoli forma odborové organizace byla zakázána. Po nové vlně vládních represí v sedmdesátých letech se stupňovala nespokojenost a odpor nejchudších vrstev společnosti proti vojenské diktatuře a zvyšující se koncentraci pozemků v rukou vládnoucí elity země, což v důsledku vedlo k prohloubení bídy patrné zejména ve venkovských oblastech. Rostoucí nespokojenost však sama o sobě nevyprodukovala občanskou válku. Masy potřebovaly koordinaci a vedení pro vyjádření spáchaných křivd a nespokojenosti. Z tohoto důvodu se tyto skupiny obyvatel začaly postupně organizovat a odolávat útlaku. V této době je již většina nových odbojových skupin sjednocena pod *Frente Democrático Revolucionario* (Revoluční demokratická fronta, FDR) a *Frente Farabundo Martí para la Liberación Nacional* (Fronta Farabunda Martího pro národní osvobození, FMLN). Následně vzniklá koalice ozbrojených povstaleckých skupin tak v roce 1980 započne občanskou válku (Kyle 2004: 11–12; Verner, Thoennes 1984: 56–57).

2.1.3 Závěrečné shrnutí a určení příčin konfliktu

Politický vývoj země od roku 1931, kdy se k moci dostala armáda, spočíval v zásadě na dvou pilířích – (1) na dohodě o rozdělení moci mezi

⁵¹ Válka mezi Salvadorem a Hondurasem proběhla v roce 1969 jako důsledek násilných incidentů mezi obyvateli obou zemí poté, co Salvador zvítězil nad Hondurasem v kvalifikačním zápase na Mistrovství světa ve fotbale v Mexiku. Nicméně konflikt byl vyústěním dlouhodobého sporu o půdu, jelikož řada obyvatel Salvadoru se z důvodu nedostatku volné půdy stěhovala do Hondurasu, kde jí byl naopak přebytek. Tuto půdu si zde bez jakéhokoli svolení salvadorští obyvatelé zabírali (Kyle 2004: 8; Database on War 2015).

armádou a agrární elitou, která během 60. let rovněž získala kontrolu nad průmyslem; (2) na selektivních politických reformách a represích zaměřených na vytváření rozporů uvnitř střední a nižší společenské vrstvy. Tímto způsobem režim uspěl v zamezení vytvoření jednotné opozice a dokonce se mu zpočátku dařilo získat na svou stranu poměrně velkou část využívaného chudého obyvatelstva.

Tato podkapitola si kladla za cíl určit základní příčiny vedoucí k vypuknutí salvadorské občanské války. Z hlediska příčin spadá konflikt v Salvadoru jednoznačně mezi multikauzální konflikty, jelikož zde nalezneme dvě hlavní příčiny – socio-ekonomické a politické. Základní příčinu konfliktu můžeme nalézt především v boji za půdu a proti útlaku a represím ze strany vládnoucí armády a oligarchie. Pokud bychom užili teorii Colliera a Hoefflerové, tak v salvadorském konfliktu na jeho počátku zcela jistě převažoval boj za zisk (*greed*) půdy, jejíž získání by mohlo napomoci k nápravě křivd (*grievance*) páchaných na rolnickém a domorodém obyvatelstvu. Pocit křivdy v tomto případě vznikl v důsledku ekonomického využívání rolníků a domorodého obyvatelstva pro práci na kávových plantážích patřících agrární elitě. Změna ve vlastnictví půdy byla možná, dle radikálních opozičních skupin, prostřednictvím uchopení moci a změnou vlády, která sice v posledních letech před vypuknutím konfliktu provedla několik pozemkových a sociálních reforem, ty však i nadále ponechaly půdu v rukou oligarchie. Z tohoto důvodu měl konflikt v Salvadoru i mocensko-politický rozměr. Z pohledu FMLN byla občanská válka, ačkoli vyžadovala značné ekonomické náklady, jediný způsob, jak odstranit od vlády oligarchii a armádu. V tomto smyslu se liší i pohledy na posouzení války. Někteří na ni mohou nahlížet jako na destrukci ekonomického systému, který fungoval po několik desetiletí, a otevření politického prostoru radikálním levicovým skupinám, ostatní mohou občanskou válku označovat za jedinou cestou k demokratizaci země.

Intenzivní nárůst v pěstování kávy a bavlny vedl ke ztrátě pracovních míst v oblasti zemědělství a také k růstu počtu rolníků bez půdy (v roce 1975 jich bylo přibližně 166 000), a na straně druhé k masové migraci obyvatelstva z venkova do měst. Období od 30. let do vypuknutí konfliktu

je definováno následujícími rysy: (1) Vývoz zemědělských produktů a pěstování zemědělských plodin je výhradně v rukou omezeného počtu rodin (oligarchie). Režim jako celek i nadále odmítal jakékoli radikálnější sociální a pozemkové reformy a pronásledoval dokonce i umírněné opoziční síly. Hospodářská krize tak uvrhla rostoucí počet obyvatel do chudoby a vedla k radikalizaci tradičních odborových svazů; (2) Přibližně 95 % nezávislých rolníků nevlastnilo žádnou půdu potřebnou ke své obživě; (3) Celých 64 % venkovských rodin patřilo mezi sezónní dělníky migrující za prací (Jung 1980: 4).

Režim postupně ztratil svou schopnost reagovat na nastalou situaci a rovněž i tradiční politika založená na selektivních reformách a represích začala selhávat a to i v důsledku několika hospodářských krizích. Z tohoto důvodu ani agrární reformy, jejichž cílem bylo zmírnit sociální napětí v nejchudších oblastech země produkujících bavlnu a kávu, neodvrátily rostoucí odpor bezzemků proti agrární oligarchii.

Vypuknutí vnitrostátního konfliktu tak lze vidět jako důsledek několika faktorů. Cílem vlády na úplném začátku konfliktu bylo odstranit skupiny, které ohrožovaly kontinuitu monopolu nad užíváním půdy a pracovní síly. Nicméně v průběhu času a zvyšující se nestabilitou v zemi se jeví jako pravděpodobné, že vláda byla ochotná vstoupit do ozbrojeného konfliktu, protože se domnívala, že zisk by mohl převýšit náklady z vedení války. Velice podobně usuzoval i druhý aktér, tedy FMLN, který se domníval, že rozpoutání konfliktu jim umožní svržení vlády a získání politické moci.

2.2 Fáze manifestace: Vnitropolitictí aktéři salvadorského konfliktu

Oproti latentní fázi se konflikt v rámci fáze manifestace přibližuje k eskalaci násilí tím, že jeden z aktérů otevřeně deklaruje vzájemnou neslučitelnost, která je v mnoha případech doprovázena akcí. Touto akcí lze chápat veřejné vystoupení jednoho z aktérů s požadavky vůči druhému účastníku konfliktu, pro kterého je jejich přijetí nepřijatelné. Do fáze

manifestace dospěl salvadorský konflikt v roce 1970, kdy vzniká FPL, jejímž cílem bylo zahájení ozbrojeného boje proti vládě. Členové *Fuerzas Populares de Liberación Farabundo Martí* (Lidové síly osvobození Farabunda Martího, FPL) byly do značné míry předchozí členové zakázané Komunistické strany (PCS). V návaznosti na volební podvody v roce 1972 vznikly další ozbrojené skupiny, které zinscenovaly puč proti vládě ve snaze odstranit vítězného prezidentského kandidáta dosazeného vládou. Období manifestace můžeme považovat za uzavřené rokem 1979/80, kdy dochází k eskalaci násilí a následnému vypuknutí občanské války. V tomto roce je rovněž dokončen proces formování nestátního aktéra celého konfliktu, kterým bylo FMLN.

2.2.1 Proces formování FMLN

V říjnu roku 1980 vzniklo FMLN jako skupina zastřešující několik levicových partyzánských organizací. Konkrétně se jednalo o *Fuerzas Populares de Liberación Farabundo Martí* (FPL), *Ejército Revolucionario del Pueblo* (Lidová revoluční armáda, ERP), *Resistencia Nacional* (Národní odpor, RN), *Partido Comunista Salvadoreño* (Salvadorská komunistická strana, PCS) a *Partido Revolucionario de los Trabajadores Centroamericanos* (Revoluční strana středoamerických dělníků, PRTC). Tento proces sjednocení se v jednu skupinu byl vcelku složitý a dlouhodobý a neobešel se ani bez vnitřních sporů.

Organizovaný odpor vůči vojenské pravicové vládě chránící skupinu oligarchů začal vznikat v 70. letech. Největší politická opozice vzešla z radikálních, povětšinou nenásilných lidových a rolnických hnutí. Tyto masové organizace organizovaly stávky, protesty a demonstrace, které často zahrnovaly až stovky tisíc lidí.

Jako první byla v roce 1970 vytvořena skupina FPL (*Fuerzas Populares de Liberación Farabundo Martí*), která se odštěpila od komunistické strany v reakci na její umírněný postoj k možnostem změny vlády. Na rozdíl od Komunistické strany FPL zamýšlelo získat moc prostřednictvím násilného boje. V souvislosti s událostmi v roce 1972 se

objevuje další organizace ERP (*Ejército Revolucionario del Pueblo*) vytvořená skupinou studentů a podobně jako FPL i ERP mělo komunistický základ. Stejně tak i FARN (*Armadas Fuerzas de Resistencia Nacional*), nicméně její aktivity byly až do jejich připojení se k FMLN marginální (Cabarrús 1983: 125–132; Peceny, Stanley 2010: 71).

Každá z těchto organizací měla svou politickou a vojenskou strategii, přičemž za nejvíce militantní lze považovat FPL. Jejich strategie se opírala o tzv. *teorii ohniska*⁵², nikoliv o masovou mobilizaci. FPL mělo vypracovanou strategii pro expanzi do různých sociálních sektorů, zejména v rámci univerzit. Z tohoto důvodu bylo FPL na počátku rozděleno do dvou městských komand a členové každého z nich byli instruováni, aby vytvořili vlastní patnáctičlenné sítě. Prostřednictvím nových aktivistů z různých sektorů společnosti tak FPL přicházelo do kontaktu s křesťanskými, studentskými a rolnickými skupinami. Podpora ze strany rolníků pocházela především ze severní části země a většinou se skládala z malých vlastníků půdy, kteří se obvykle živili z pronajatých pozemků či jako sezónní námezdní síla na plantážích na západě Salvadoru. Tato venkovská základna byla také nejvíce nakloněna k provedení povstání a svržení vlády silou. Militantní frakce v rámci FPL, jejímiž členy byli právě i rolníci, prováděla expanzivní strategii, jež měla za úkol získat sdružení zradikalizovaných studentů, kteří by se připojili k případnému povstání (Álvarez 2010: 13).

Frakce ERP a RN se na počátku svého působení zaměřovaly rovněž na získání podpory ze strany rolníků. ERP bylo aktivní především v regionech Torola, Villa El Rosario a San Fernando (Binford 2004: 122). RN vzniklo v květnu 1975, kdy skupina ozbrojenců ERP reagovala na zavraždění dvou svých členů: Roque Daltona a Armando Arteaga, kteří byli obviněni vedením ERP z ohrožování vojenských akcí a také z toho, že se jedná o agenty CIA. V reakci na tuto událost značný počet bojovníků, v čele s Ernesto Jovelem, Lil Milagro Ramírezem a Eduardo Sanchou, opustil ERP a vytvořil RN. Tato skupina udržovala silnější vazbu na lidová hnutí,

⁵² Jedná se o latinskoamerickou teorii, která předpokládá existenci malých skupin oddaných revolucionářů, kteří operují bez masové podpory. Naopak strategie masové mobilizace používána ze strany FMLN znamenala, že se pro dosažení svých cílů snažili rekrutovat co nejvíce obyvatel, včetně žen (Kampwirth 2002: 33).

zejména s odbory a katolickou církví, která tvořila základnu jejich podpory. Poslední vytvořenou politicko-vojenskou organizací bylo PRTC (*Partido Revolucionario de los Trabajadores Centroamericanos*) vzniklé v roce 1976 s regionálním pojetím revolučního boje. Vzniku PRTC také položilo základy ERP, ze kterého se odštěpilo v důsledku neshod týkajících se úlohy skupiny a jejich způsobu boje. Od svého založení až do října 1980 tato strana měla regionální přesah, jelikož existovala také v Kostarice, Hondurasu a Guatemale (Álvarez 2010: 14).

Po masakru z roku 1977 komunistická strana PCS změnila svou politiku založenou na nalezení mírového řešení, což vedlo ke vzniku její vojenské větve, FAL (*Fuerzas Armadas de Liberación*). Rozhodnutí o zahájení ozbrojeného boje však vzniklo až na 7. stranickém kongresu v dubnu roku 1979, když už byla země na pokraji vypuknutí ozbrojeného povstání. V předcházejících letech od roku 1972 do roku 1979 komunisté i nadále podporovali strategii účasti ve volbách skrze svou volební platformu, *Unión Democrática Nacionalista* (Nacionalistická demokratická unie, UDN), jež se připojila k národní unii *Unión Nacional Opositora* (Národní opoziční svaz, UNO), široké koalici stran stojících v opozici vůči vojenské vládě v letech 1972–1979 (Montgomery 1995: 103–105).

Ačkoli se politické strategie v každé skupině různě lišily, tak zcela jednotné byly ve své touze svrhnout vojenský režim. Tyto organizace byly často úzce propojeny s ozbrojenými skupinami, jako například *Bloque Popular Revolucionario* (Revoluční lidový blok) vázaný na FPL či *Ligas Populares 28 de Febrero* (Lidová liga 28. února) propojená s ERP. Pro povstalecké skupiny však byla rozhodující pokračující rostoucí síla masových organizací podporujících strategii, která požadovala odstranění vojenského režimu prostřednictvím lidového povstání vedeného ozbrojeným předvojem (Cabarrús 1983: 105).

2.2.2 Nový politický aktér: Masová lidová fronta

V roce 1972 se uskutečnily volby, které byly poznamenány značnými volebními podvody, což vyvolalo odpor nejen ze strany obyvatelstva, ale i

od vznikajících rebelantských skupin. ERP bylo jednou z těch, které provedly puč proti vládě s cílem dosadit na prezidentský post kandidáta Duarteho, jež v důsledku podvodů prohrál. Ozbrojenci nakonec po několika střetech s vojskem a policií ustoupili, což vedlo k zatčení jejich vůdce, Facunda Guardado. V reakci na jeho zatčení členové *Bloque Popular Revolucionario* (Revoluční lidový blok, BPR) obsadili katedrálu v hlavním městě, kterou se však dne 8. května rozhodli dobrovolně opustit, přesto však policie zahájila palbu a zabila přibližně 24 osob. Tento masakr brzy získal pozornost po celém světě. Výsledkem tohoto povstání bylo nejen až 200 obětí, ale především potvrzení vojenské vlády u moci až do roku 1979 (Uppsala Conflict Data Program 2015).

V souvislosti s tímto povstáním, ale i navýšením represí a volebními podvody dochází ke sblížení lidového hnutí s partyzánskými skupinami. Tento proces vedl ke vzniku nové kolektivní identity požadující úplnou změnu politického a ekonomického systému. Jejich hlavním jednotícím prvkem bylo odstranit vojenskou vládu od moci a z tohoto důvodu se požadavky a projevy protestujících studentů a rolnických organizací radikalizovaly.

Strategie partyzánských organizací na propojení se s lidovým hnutím spočívala ve dvou hlavních metodách. První z nich vycházela ze snahy proniknout do stávajících dělnických, rolnických a studentských organizací a tímto způsobem je kontrolovat. Jejich záměrem proto bylo, aby se jejich členové demokratickými prostředky dostali do vedoucích pozic v rámci těchto organizací. Druhá metoda byla založena na vytváření koordinačních výborů lidových hnutí, jejichž úkolem bylo formovat a koordinovat boje různých organizací pod svou kontrolu. Konkrétním výsledkem této strategie bylo založení prvního koordinačního výboru *Frente de Acción Popular Unificada* (Fronta jednotné lidové akce, FAPU) v červnu 1974, který se spojil s aktivisty z ERP, FPL a PCS. V lednu roku 1980 byl vytvořen revoluční koordinační výbor lidových mas (*Coordinación Revolucionaria de Masas*, CRM), jehož cílem bylo sjednotit skrze mobilizaci shora přibližně patnáct odborů a studentských organizací (Álvarez 2010: 15; Samayoa, Galvan 1979: 591–600). Žádná z těchto organizací v současné

době již neexistuje v důsledku tvrdých represí na počátku roku 1980 a silné militaristické orientace FMLN. Požadavek FMLN na mír a demokracii nebyl v této době v rozporu s ozbrojeným bojem či jejich inspirací Leninem. Nicméně ideologické cíle FMLN, stejně tak jako ostatních partyzánských skupin ve Střední Americe, byly hluboce ovlivněny ideologií vyvinutou Castrem a jeho svržením Batistova režimu na Kubě (Grenier 1991: 52; Wickham-Crowley 1989: 139). Z tohoto důvodu salvadorské partyzánské skupiny kritizovaly jakékoli reformy provedené vládou, jelikož ozbrojený boj byl považován za jedinou možnou cestu, jak dosáhnout moci. Nezbytnou roli zde hrál tzv. předvoj profesionálních revolucionářů, kteří měli provést revoluci a chopit se moci (Grenier 1999: 75). Mezi další zdroje inspirace patřila teologie osvobození, která byla v praxi prováděna partyzánskými skupinami, které rozvíjely asociačních struktur v rámci venkovského obyvatelstva z nejméně chudých oblastí v zemi, z nichž později vzešla křesťanská a rolnická hnutí (Álvarez 2010: 11).

Poslední v řadě vojenských prezidentů, kteří řídili zemi od roku 1948, stál Carlos Romero (1977–1979). Romero získal prezidentský post díky volebnímu podvodu a nahradil tak vojenského prezidenta, který vyhrál ve zfalšovaných volbách z roku 1972. Pravděpodobně právě tyto rozsáhlé volební podvody přesvědčily opoziční strany o tom, že cesta k politické změně prostřednictvím voleb byla uzavřena. Romerova vláda byla z velké míry založena na rozsáhlých represích, k jejichž poklesu došlo vždy pouze v reakci na mezinárodní nátlak (Peceny, Stanley 2010: 71). Velikost demonstrací rostla a lidové povstání bylo na pokraji svého vypuknutí.

Po vydání zákona pro obranu a záruku veřejného pořádku (*Ley para la Defensa y Garantía del Orden Público*) v roce 1978 se množství atentátů, zatýkání a mizení odborářů, členů rolnických a studentských organizací zvýšilo. Od července roku 1977 do října roku 1979 byl stát zodpovědný za zavraždění 461 lidí (Almeida 2008: 151).

Dne 15. října roku 1979 skupina mladších armádních důstojníků provedla převrat proti Romerovi a nahradila jej civilně-vojenskou juntou v naději, že tímto krokem předejde lidovému povstání. Tato skupina důstojníků si totiž uvědomovala, že intenzita a velikost opozičních hnutí by

mohly brzy generovat masové povstání podobné tomu, které v červenci roku 1979 vedlo ke zhroucení režimu rodiny Somozů a vítězství Sandinistů v Nikaragui, což vyvolalo obavu ze stejného scénáře v Salvadoru a převzetí moci v regionu levicovými rebelantskými skupinami. Skupina důstojníků se domnívala, že veřejnost měla oprávněný důvod projevit svou nespokojenost jako důsledek sociální nerovnosti, nadměrných represí a vládní korupce. Z tohoto důvodu nakonec vydala prohlášení vyzývající k větší sociální spravedlnosti, nápravě krivd páchaných v oblasti lidských práv, konci korupce a vytváření více demokratických podmínek vedoucích k volbám „v rozumném časovém horizontu.“ (Morán 1989: 412–415) Strategie junty získat podporu obyvatelstva a zastavit protesty přijetím sociálních a hospodářských reforem se zpočátku ukázala jako efektivní. Tato vláda uspěla v přijetí pozemkové reformy, současně provedla znárodnění bankovního systému a obchodu s kávou. Nicméně nově vytvořená junta nebyla schopna kontrolovat ozbrojené složky armády, která započala provádět masivní represe. Vzniklá situace spolu s neschopností provést další socioekonomické reformy nakonec vedla k odstoupení civilních členů junty koncem prosince roku 1979 (Peceny, Stanley 2010: 72), čímž došlo k nárůstu represí ze strany junty.

Rok 1979 je považován za rok, kdy násilí dosáhlo úrovně konfliktu, který trval po několik následujících let. V tomto roce se uskutečnila celá řada masivních stávek v čele s *Bloque Popular Revolucionario* (BPR), odbory práce úzce propojenými s ERP. Tyto události vedly k armádou vedeným odvetným útokům, které se zaměřily proti rolníkům ve venkovských oblastech (Stanley 1996: 133–140). Masivní represe podkopaly vyhlídky na demokracii, omezily účinnost přijatých reforem a posílily opozici vůči režimu. Rostoucí úroveň hladiny násilí dosáhla svého vrcholu v roce 1980, kdy se v zemi naplno rozhořela občanská válka.

Otázkou je, proč junta prováděla socioekonomické reformy, zatímco zároveň podkopávala tyto reformy skrze masivní represe. Její strategie mohla uspět pouze v krátkodobém horizontu, kdy hlavní bezprostřední hrozbu představovala povstání. Cílem těchto represí ze strany státu tak mohlo být snížení počtu demonstrací a zcela omezit riziko masového

povstání podobné tomu, které proběhlo v Nikaragui (Peceny, Stanley 2010: 72). Nicméně efekt byl zcela opačný, jelikož další obyvatelstvo se aktivně zapojilo do povstání a podpory opozičních hnutí. Tisíce dobrovolníků rovněž podporovaly povstalce dodávkami potravin, vody, informací či kurýrními službami. Akce státu během kritického období 1979–1980 tak byly protichůdné a kontraproduktivní. Lze se tedy jen domnívat, pokud by junta přijala umírněnější strategii v počátečních fázích nepokojů, tak by probíhající povstání bylo poměrně marginální a s krátkou životností.

2.2.3 *Dílčí závěry fáze manifestace*

Nárůst městského obyvatelstva spojený s procesem ekonomické modernizace v 70. letech byl doprovázen vzestupem revolučních skupin, které usilovaly o změnu společenského nastavení, přičemž tento vývoj lze pozorovat v celé Latinské Americe. Byla to především kubánská revoluce, která pro mnohé znamenala příklad úspěšné společenské a politické změny prostřednictvím revolvy. Převzetí moci prostřednictvím ozbrojeného boje se tak pro ozbrojené skupiny v Salvadoru stalo nejen inspirací, ale především přijatelným řešením chudoby, nerovnosti a politického autoritářství. Během roku 1979 se pět povstaleckých skupin sjednotilo v jednu a obrátilo se k ozbrojenému odporu. Konkrétně se jednalo o ERP (*Ejército Revolucionario del Pueblo*), FAL (*Fuerzas Armadas de Liberación*), FARN (*Fuerzas Armadas de Resistencia Nacional*), FPL (*Fuerzas populares de liberación Farabundo Martí*) a PRTC (*Partido revolucionario de trabajadores centroamericanos*). Výsledkem byl vznik jednotné koaliční organizace s názvem FMLN (*Frente Farabundo Martí para la Liberación Nacional*), pojmenované podle Farabundo Martí, komunistického vůdce salvadorské rolnické revoluce v roce 1932.

Ve fázi manifestace dochází k radikalizaci požadavků, které jsou často doprovázeny akcí, jakými v případě Salvadoru byly protesty, demonstrace a stávkové dělnických, rolnických a studentských organizací. Reakce vlády na tyto projevy nespokojenosti spočívala v užití násilných praktik, které ještě více posilovaly přesvědčení, že mírová a ústavní cesta k demokratizaci země

není reálná. Ozbrojený boj se tak brzy jevil jako jediný prostředek k dosažení komplexní politické a ekonomické transformace země.

V reakci na represe, na ekonomické vyloučení a uzavření politického prostoru pro velkou část společenských vrstev tak vznikaly lidová hnutí a partyzánské skupiny, kterým se především během 70. let dařilo pronikat do rolnických a studentských organizací. Zakořenění partyzánských skupin v organizacích lidového hnutí jim umožnilo vytvořit široké revoluční hnutí FMLN, které zahájilo dvanáct let trvající válku vůči salvadorské vládě.

Na základě užití Heidelberské databáze KOSIMO lze zařadit salvadorský konflikt v této fázi mezi násilnou krizi, kdy již dochází ke sporadickému použití násilí. Konflikt během tohoto námi vymezeného období dosahoval střední intenzity, což je předstupeň omezené války, pro niž je typické organizované použití násilí. V případě Salvadoru se násilí užitá ze strany vlády zakládala na represích, které byly odplatou za jakékoli vyjádření nespokojenosti, hlavně v návaznosti na volební podvody v roce 1972, kdy byl zahájen puč proti vládě ve snaze dosadit na prezidentský post kandidáta Duarteho, který prohrál v důsledku zfalšování volebních výsledků.

Ke klasifikaci salvadorského konfliktu z hlediska aktérů, k čemuž práce využije databázi *Correlates of War* (COW), která rozlišuje mezi třemi typy válek. Salvadorský konflikt bezpochyby spadá pod definici občanské války, jelikož se jednalo o ozbrojený konflikt mezi salvadorskou vládou a nevládní skupinou FMLN vzniklé z několika ozbrojených skupin, přičemž jejich boje byly organizovanou vojenskou akcí uvnitř salvadorského státu.

U konfliktu lze také určit typ neslučitelnosti, který je podle UCDP rozdělen do dvou skupin. Samotná neslučitelnost je definována jako stav obecně neslučitelné pozice a musí se týkat vlády nebo území. Na základě toho UCDP zahrnuje salvadorský konflikt mezi neslučitelností týkající se vlády (*Incompatibility concerning government*), což znamená nejednotnost v názoru o typu politického systému a často po podepsání mírové dohody vede k nahrazení ústřední vlády či ke změně jejího složení (UCDP 2015). Neslučitelnost vůči vládě byla poprvé vyjádřena v roce 1970 vznikem FPL s

cílem zahájit ozbrojený boj proti vládě a ustanovit revoluční vládu, která by byla považována za anti-imperialistickou a hlavně by vedla k odstranění oligarchie, jež vládla zemi spolu s armádou.

2.3 Fáze eskalace: Vypuknutí občanské války

V této části práce se salvadorský konflikt dostal do fáze eskalace, jež se vyznačuje nárůstem násilí mezi aktéry sporu v průběhu roku 1979. V tomto roce členové ERP a FPL zvýšily své akce proti vládě prostřednictvím organizovaných masivních stávek po celé zemi. Armáda reagovala na demonstrace násilně, což radikalizovalo protestující skupiny. Ačkoli mezi roky 1979 až 1980 existoval ozbrojený odpor ze strany nestátního aktéra, tak až jejich sjednocení v jednu skupinu v roce 1980 představovalo vážnou hrozbu státnímu aparátu. Postupná eskalace násilí nakonec vedla k propuknutí občanské války trvajících až do roku 1990/91, kdy započala fáze deeskalace a období vyjednávání míru. Tato podkapitola si klade za cíl klasifikovat zkoumaný konflikt z hlediska intenzity na základě využití Wallensteinovy definice ozbrojeného konfliktu, podle které určí, zda je možné salvadorský konflikt zařadit do kategorie menšího nebo většího ozbrojeného konfliktu, či války. Dále dojde k zařazení konfliktu dle databáze KOSIMO Heidelberského institutu, který oproti Uppsalskému projektu využívá kvalitativní definici konfliktu.

2.3.1 *Puč v roce 1979 a selhání poslední šance na reformu režimu*

V říjnu roku 1979 proběhl puč, který nahradil Romerův režim vojenskou juntou. Jednalo se o první ze čtyř junt, které zemi vládly v období od října roku 1979 do března roku 1982. Záměrem převratu bylo zachránit zemi od hrozící občanské války, přesto však hladina násilí, které předtím bylo převážně politického charakteru, narostla do obřích rozměrů.

Již v červnu roku 1979 existovaly tři armádní skupiny, které nezávisle na sobě připravovaly tři různé strategie pro provedení puče. První skupina

důstojníků se soustředila kolem plukovníka Adolfa Arnolda Majana a jejich cílem byla implementace rozsáhlých reforem. Druhá skupina byla proamerická frakce v rámci armády, která chtěla využít umírněné reformy pro oslabení lidových organizací. Poslední skupina pučistů se skládala z extrémní frakce armády, jež hodlala nadále spolupracovat s oligarchií k potlačení jakékoli snahy o provedení reformy. Po úspěšném převratu důstojníků v čele s plukovníkem Majanem program junty obsahoval zavedení parlamentní demokracie na základě tržní ekonomiky se silnou sociální složkou, dále provedení agrární reformy a reformy finančního systému (Jung 1982: 10). Nicméně v důsledku vnitřních neshod v rámci junty a vytvoření skupiny spolupracující s extrémní frakcí armády, vláda nakonec v lednu 1980 rezignovala.

Eskalace násilí započala v březnu roku 1980 po atentátu na arcibiskupa Oscara Romera a nadále sílila o několik měsíců později po atentátu na představitele Demokratické revoluční fronty (*Frente Democrático Revolucionario*, FDR) (González 2011: 148). FDR vzniklo v dubnu roku 1980 ze sociálních demokratů, komunistů a sociálně-demokratického hnutí (*Movimiento Popular Social Cristiano*, MPSC) pod vedením o sociálního demokrata Guillerma Ungo. FMLN bylo vytvořeno jako ozbrojené křídlo této politické opozice v říjnu 1980 z fúze několika autonomních partyzánských skupin FPL, RN, ERP, PCS a PRTC (Jung 1982: 11). Na přelomu ledna a února roku 1981 takto sjednocené partyzánské síly zahájily útok proti režimu, který však nepřinesl pád junty. Nicméně síla ozbrojeného odporu ukázala, že pouze masivní vojenská pomoc z USA by byla schopna zachránit salvadorskou armádu před hrozící porážkou.

2.3.2 *Proměna strategií FMLN a vlády*

Ke konci roku 1980 FMLN a FDR založily strategickou alianci, která přijala Platformu revoluční demokratické vlády (*Plataforma del Gobierno Revolucionario Democrático*). Jednalo se o politický program, mezi jehož požadavky patřilo rozpuštění armádních a bezpečnostních složek, agrární

reforma, odstoupení vlády a vytvoření nové ústavy (Plataforma del Gobierno Revolucionario Democrático 1980). FMLN také postupně začalo vytvářet jednotný strategický postup a řízení, což jim umožnilo kontrolovat důležitá území země. Konkrétně na konci roku 1981 přibližně 30 % rozlohy a 20 % populace bylo pod kontrolou FMLN. Postupně se tak z FMLN stala armáda s velitelskou strukturou, jež v polovině 80. let byla schopna odolat silné ofenzivě armády v rámci války nízké intenzity (Jung 1982: 10–11; Álvarez 2010: 17–18).

Přijetí jednotné politicko-vojenské strategie do určité míry rozměnilo identitu FMLN. Tento proces zanechal stranou ideologický dogmatismus, ve kterém se partyzánské skupiny viděly jako předvoj revoluce, a vytvořil jednotnou politicko-vojenskou strukturu, což předpokládalo nutnou dávku pragmatického přístupu (González 2011: 149). Přesto však v rámci FMLN existovala hluboká nedůvěra, zejména mezi ERP a RN, a zároveň všichni byli na pozoru před komunistickou stranou. I přesto došlo k vytvoření vrchního vedení (*Comandancia General*) a několika specializovaných komisí, v nichž byla zastoupena každá FMLN organizace. Jednalo se například o monetární, propagandistickou či politicko-diplomatickou komisi, složenou ze zástupců předních pěti organizací a FDR. Mezi úkoly této komise patřilo monitorování vztahů se zahraničními vládami a politickými stranami. Dne 10. ledna 1981 FMLN zahájilo tzv. "konečný" útok s cílem porazit ozbrojené síly a převzít moc. FMLN tak chtělo učinit dřív, než se republikánský kandidát Ronald Reagan ujal prezidentského úřadu. Hlavní obava plynula z předpokladu, že nový americký prezident navýší podporu salvadorské vládě a navíc existoval i strach z vojenské okupace ze strany USA (Menjívar 2008: 66). Od tohoto okamžiku partyzánské organizace ustoupily do venkovských oblastí na severovýchodě země a konflikt svou intenzitou dosáhl měřítek občanské války. V oblasti ovládaných FMLN se začaly rozvíjet organizace politického vedení. FMLN rozdělila Salvador do čtyř geografických front.

Vojenská strategie FMLN v letech 1981 až 1983 spočívala na "vzdoru, růstu a pohybu vpřed". Zároveň také zahájili „ekonomické“ sabotážní akce, které se zaměřovaly na útoky na zásobárny zbraní a letadel

salvadorské armády. FMLN se také pokusilo zvrátit politickou strategii vlády, která usilovala o uskutečnění voleb, jež by vytvořily nový institucionální rámec. S rostoucí silou a novými strategiemi rostla i potřeba získat nové bojovníky. Z tohoto důvodu FMLN prováděla i násilný nábor, který vyústil ve vysokou míru dezercí a ztrátu podpory ve venkovských oblastech. Do roku 1983 strategie FMLN spočívala na sabotážních akcích a na vytváření velkého vojenského kontingentu. Povstalci tudíž usilovali o vojenskou porážku vlády. Od roku 1984 se však jejich metody boje mění, přičemž jejich hlavním cílem již není porazit armádu v rozhodujících bitvách v krátkodobém horizontu. FMLN se rozhodlo pro kombinaci ozbrojeného boje s politickým bojem, což mělo oslabit vládu a umožnit zahájení velké protiofenzivní akce. Za tímto účelem FMLN rozptýlilo své síly na celé území země, kterou rozdělilo do malých jednotek s dostatečnými komunikačními a mobilizačními kapacitami. Obrat směrem k politické organizaci mas se stal pro FMLN v tomto období prioritou (Álvarez 2010: 20).

Salvadorská armáda rovněž začala vyvíjet nové strategie zaměřené na výcvik malých jednotek, které byly schopné proniknout na území kontrolovaná FMLN. Armáda také rozvinula občanské akční plány, jež zahrnovaly rozvoj infrastruktury a investice do zdravotnictví a školství zejména v oblastech, kde byly aktivní partyzánské skupiny, jako je například oblast San Vicente a Usulután. V lednu 1983 armáda implementovala plán národní obnovy oblastí, jež měl provádět Národní výbor pro navrácení území (CONARA, *Comite Nacional de Restauración de Áreas*), který zahrnoval i polovojenské občanské obranné jednotky (Byrne 1996: 84–86, 105).

I přes tento vývoj strategií a organizačního úsilí vynaloženého salvadorskou vládou a i ze strany FMLN situace nakonec dospěla ke stabilizaci konfliktu a dosažení vojenského patu, ve kterém ani jeden z aktérů neměl reálnou šanci na vítězství ve válce. Volební vítězství křesťansko-demokratického kandidáta Napoléona Duarteho v roce 1984 představovalo politické vítězství pro strategii koncipovanou ze strany USA. Posloupnost voleb v průběhu 80. let a neschopnost FMLN získat podporu a

kontrolu nad městskými oblastmi mohly vést k její politické marginalizaci. Potřeba změnit rozložení sil z politického a vojenského hlediska vedla FMLN k ofenzivní akci v listopadu 1989. Jejich cílem bylo přinutit nově zvolenou vládu konzervativní Nacionalistické republikánské aliance (*Alianza Republicana Nacionalista*, ARENA) k zahájení vyjednávání s FMLN (Lungo 1996: 178).

Ofenzivní akce se uskutečnila v listopadu roku 1989 a pro FMLN znamenala velké vojenské selhání především z důvodu vysokých ztrát, neúspěšné snahy obsadit město, ale hlavní selhání spočívalo v neschopnosti vyvolat lidové povstání, které mělo vést k pádu režimu. Veřejná podpora pro rebely byla velice nízká a FMLN se ani nedařilo vzdorovat náletům vládních letadel, která bombardovala jejich pozice ve městě, což nakonec donutilo povstalce k ústupu (Bracamonte, Spencer 1995: 128–137).

Tento útok se konal na pozadí mnoha událostí na mezinárodním poli, jednou z nich byl rozpad socialistického bloku a porážka FMLN spojenců v Nikaragui ve volbách v roce 1990. V této souvislosti si vedení FMLN začalo uvědomovat nutnost diplomatického řešení občanské války. V roce 1989 vyhrál prezidentské volby lídr konzervativní Národní republikánské aliance (ARENA) Alfredo Cristiani, a ačkoli existovala obava, že jeho vláda povede k ještě vyšší úrovni násilí, tak naopak jeho funkční období znamenalo započetí mírových jednání zprostředkovaných OSN a to již v roce 1990.

2.3.3 Intenzita a doba trvání konfliktu: Aplikace Wallensteenovy definice ozbrojeného konfliktu na konflikt v Salvadoru

Hlavními oběťmi salvadorského konfliktu byli obyčejní občané, kteří se stali jedním z hlavních cílů bezpečnostních sil a pravicových polovojenských skupin. Důvodem útoků na obyvatelstvo, především ve venkovských oblastech, byla obava z jejich možné spolupráce a připojení se ke vzbouřencům. V souvislosti s válkou v Salvadoru se často hovoří o tzv. eskadrách smrti (*Escuadrón de la Muerte*), které představovaly primárně vojenské nebo polovojenské jednotky, mezi jejichž hlavní aktivity patřily

politické atentáty a zavražďování. Jednalo se o součást vládní protipovstalecké strategie. Mezi nejznámější atentáty, které tyto jednotky provedly, patří například zavraždění arcibiskupa Óscara Romero během jeho mše v březnu roku 1980. Právě eskadry smrti stály za zabíjením tisíců rolníků a aktivistů. Financování těchto jednotek pocházelo od salvadorských podnikatelů a velkostatkářů. Velkou úlohu při jejich financování a výcviku sehrály také Spojené státy americké a to především v průběhu funkčních období prezidenta Cartera, Reagana a George H. W. Bushe (Bonner 1980: 330; Kirsch 1990).

Podle údajů Výzkumného programu Uppsala bylo v prvním roce salvadorského konfliktu zabito přibližně 50 osob. V tomto roce tudíž konflikt spadá do kategorie menšího ozbrojeného konfliktu. Úroveň intenzity sice nedosáhla úrovně války, nicméně celková úroveň násilí byla vysoká, jelikož v prvních měsících tohoto roku proběhlo za jeden den několik politicky motivovaných vražd.

Tabulka 3: Počet obětí a určení intenzity dle jednotlivých roků konfliktu

Rok	Počet obětí	Počet obětí v kategorii	Úroveň intenzity v daném roce
1980	50	25–999	Menší ozbrojený konflikt
1981	1000	25–999	Válka
1982	1000	1000–9999	Válka
1983	1000	1000–9999	Válka
1984	1000	1000–9999	Válka
1985	1000	1000–9999	Válka
1986	1000	1000–9999	Válka
1987	1000	1000–9999	Válka

1988	1000	1000–9999	Válka
1989	4 925	1000–9999	Válka
1990	848	25–999	Menší ozbrojený konflikt
1991	88	25–999	Menší ozbrojený konflikt
Celkem	14 080		

Zdroj: Vytvořeno autorkou dle údajů UCDP 2015

V následujících letech od roku 1981 až do roku 1989 dosahoval zkoumaný konflikt největší intenzity násilí. Během tohoto období počet mrtvých vždy přesáhl hranici 1000 obětí za rok. Za nejnásilnější lze přitom považovat rok 1989, kdy během jednoho roku bylo zabito až 4925 osob. V této době FMLN zahájilo velkoplošné útoky, kterým salvadorská armáda nebyla schopna plně vzdorovat a odrážet je, ale již v následujícím roce 1990 můžeme pozorovat obrovský pokles v intenzitě násilí. Konkrétně počet obětí klesl na 848 za rok. Podobný vývoj nadále pokračoval i v roce 1991. Tento výsledek lze přisoudit započetí mírových jednání mezi stranami konfliktu, která v následujícím roce přinesla uzavření mírové dohody v Chapultepecu a úspěšné ukončení celého konfliktu. Za jedenáct let konfliktu, mezi roky 1980 až 1991, zemřelo přibližně 14 080 osob. Podle UCDP a Wallensteenovy definice o ozbrojeném konfliktu můžeme salvadorský konflikt v časovém horizontu od roku 1981 do roku 1989 zařadit mezi válku (*war*), při kterém musí být více než 1000 obětí v průběhu jednoho roku konfliktu. Pokud zbývající roky, tedy rok 1980, 1990 a 1991, posoudíme v rámci celého konfliktu a ne samostatně (tak jak je uvedeno v tabulce)⁵³, tak lze tyto roky klasifikovat jako střední ozbrojený konflikt (*intermediate armed conflict*), jelikož v každém z uvedených roků bylo více

⁵³ Pokud posoudíme intenzitu pouze na základě daného roku, tak rok 1980, 1990 a 1991 spadá do menšího ozbrojeného konfliktu (*minor armed conflict*), jelikož počet obětí se vždy pohyboval v rozmezí 25 až 1000 obětí za rok.

jak 25 a méně než 1000 mrtvých za rok, přičemž však v průběhu celého konfliktu zahynulo více jak 1000 obětí.

2.3.4 Dílčí závěry fáze eskalace

Fáze eskalace nám umožnila aplikaci Wallensteenovy definice ozbrojeného konfliktu na salvadorský případ, a tudíž i určení toho, o jaký typ konfliktu se z hlediska intenzity jednalo. Podmínkou UCDP je, aby mezi jednu z bojujících stran patřila vláda státu, což salvadorský konflikt splňuje. V průběhu celého konfliktu zemřelo 14 080 osob, z toho si období od roku 1981 až do roku 1989 vyžádalo více jak 1000 obětí za rok. V tomto časovém horizontu lze tedy konflikt klasifikovat jako válku (*war*). Roky 1980, 1990 a 1991 jsme dle jejich intenzity zařadili mezi menší ozbrojený konflikt (*minor armed conflict*), při kterém musí být více než 25 obětí, ale méně než 1000 obětí za rok. V rámci celého konfliktu se však ve zmíněných rocích jednalo o střední ozbrojený konflikt (*intermediate armed conflict*), jelikož salvadorský konflikt měl ve svém celkovém průběhu více jak 1000 obětí.

V rámci fáze eskalace je také možné zařadit salvadorský konflikt z hlediska intenzity dle Heidelberské databáze a podle klasifikace Pfetsche s Rohloffem. V této fázi dosahuje intenzita stupně 5 a značí válku, během které dochází k systematickému a dlouhodobému použití násilí. Po celá 80. léta můžeme vidět nárůst násilí a počtu obětí konfliktu. Lze to přičítat zejména měnícím se strategiím obou aktérů a zdokonalování metod jejich boje. FMLN například v roce 1984 v rámci své vojenské strategie opustila dřívější taktiku velkých ozbrojených skupin a zvolila spíše taktiku malých organizací, které měly proniknout do oblastí, jež nebyly pod jejich kontrolou. V roce 1985, když konflikt pokračoval v růstu počtu obětí, FMLN i vláda nadále věřily, že konflikt mohou vyhrát vojenskými prostředky. Ačkoli v roce 1986 lze vysledovat první pokusy o dialog s FMLN ze strany prezidenta Duarteho, tak konflikt nadále dosahuje vysoké intenzity. Tato prezidentova iniciativa neměla podporu ani u FMLN, ani u vlády.

Na základě výše uvedeného můžeme potvrdit naši hypotézu, která předpokládá, že aktéři občanské války jsou ochotni vstoupit do mírového procesu, pokud předpokládané náklady na dosažení vítězství vzrůstají. V tomto případě došlo k jednoznačnému naplnění všech tří ukazatelů této hypotézy, tedy dlouhá doba trvání války, přítomnost vojenské patové situace a vysoká intenzita války. Délka tohoto konfliktu dosáhla jedenácti let, i když násilné akce se objevovaly již v průběhu 70. let, ačkoliv se jednalo pouze o sporadické užití násilí. Vleklost konfliktu způsobila vyčerpání obou aktérů, což vedlo k patové situaci. Přítomnost vojenské patové situace můžeme pozorovat především v posledních letech války, kdy došlo k rovnováze sil na obou stranách konfliktu a ani jeden z aktérů nebyl schopen porazit svého nepřítele. Ačkoli se FMLN pokusilo situaci zvrátit svou ofenzivní akcí v listopadu 1989, při které padlo 2300 osob, tak ke změně v rozložení sil nedošlo. Intenzita násilí v této fázi konfliktu byla vysoká, přičemž celkový počet obětí se odhaduje na 14 080 osob. Počet obětí na počátku 90. let začal klesat, což bylo provázáno i s přítomností patové situace, která donutila obě strany konfliktu řešit konflikt mírovou cestou. Z tohoto důvodu můžeme v následujícím období sledovat deeskalaci konfliktu.

2.4 Fáze deeskalace a řešení konfliktu

Cílem této podkapitoly je analyzovat způsob, jakým byl řešen salvadorský konflikt od roku 1990, kdy dochází k jeho deeskalaci v důsledku existence patové situace. První mírové rozhovory započaly již v dubnu roku 1990 a byl tak vytvořen prostor pro uzavření mírové dohody, která by řešila vzájemnou neslučitelnost a zároveň i oslovila příčiny konfliktu. Mírových dohod bylo v průběhu roku 1990 až 1992 podepsáno hned několik, přičemž za nejdůležitější lze považovat Dohodu z Chapultepecu. Tato část práce také bude zkoumat, zda v poslední podepsané mírové dohodě došlo k naplnění podmínek nutných pro úspěšné vyřešení občanské války. V závěru práce zhodnotí, nakolik byla implementace Dohody z Chapultepecu úspěšná.

2.4.1 Započetí mírových rozhovorů

Konec studené války ovlivnil situaci v celé Latinské Americe včetně Salvadoru. Spojené státy, jako hlavní spojenec salvadorské vlády, se už neobávaly řetězce úspěšných komunistických revolucí v Latinské Americe a z tohoto důvodu začaly podporovat myšlenku politického řešení konfliktu.

Největší vojenská podpora USA salvadorské vládě existovala během mandátu prezidenta Ronalda Reagana (1981-1989), což bylo výsledkem náhledu na salvadorský konflikt ideologickou optikou v rámci konfrontace mezi východem a západem. Reaganova militantní politika vůči konfliktům ve středoamerickém regionu byla oslabena ke konci 80. let a zcela ukončena nástupem prezidenta Bushe (1989–1993), který snížil náklady na vojenskou pomoc salvadorské vládě. Nicméně až v roce 1991 začalo USA plně a aktivně podporovat mírový proces a uzavření mírové dohody, která by počítala s úplnou integrací FMLN do politického procesu (Leogrande 1998: 80; Peceny, Stanley 2010: 84).⁵⁴ Pád sovětského bloku také způsobil, že FMLN se již nemohla spoléhat na další podporu ze strany Kuby. Zároveň tím došlo k odstranění ideologické náplně politického smýšlení FMLN, jež určovala jejich strategie a cíle v minulých letech. Nyní si však začalo uvědomovat, obzvláště po neúspěšném útoku v listopadu roku 1989, že vítězství ve válce není v krátkodobé perspektivě pravděpodobné, proto na politickou příležitost vyjednávat nahlíželo jako na způsob, jak dosáhnout svých cílů jinou než vojenskou cestou. Na pozadí konce studené války si tak obě strany konfliktu naplno připustily přítomnost patové situace, která je donutila zahájit mírové rozhovory.⁵⁵

Strategie FMLN pro zahájení mírových rozhovorů vycházela z projektu „*Revolución democrática*“, který byl prezentován v několika dokumentech zveřejněných v letech 1989 až 1990. V roce 1989 FMLN oznámilo ochotu zúčastnit prezidentských voleb, jež se měly konat

⁵⁴ Celková ekonomická podpora ze strany USA salvadorské vládě v boji proti FMLN tvořila v letech 1980–1991 přibližně 3 miliardy USD a vojenská pomoc si vyžádala 1 miliardu USD (Dunkerley 1994: 145–146).

⁵⁵ Zahájení mírových rozhovorů byla nakloněna i salvadorská společnost. V roce 1987 proběhl průzkum veřejného mínění, ve kterém se 83 % obyvatel vyslovilo pro ukončení války skrze vyjednání míru. V tomto roce také došlo k podepsání dohod Esquipulas vládou prezidenta Duarteho (1984–1989), jež měly sloužit k ukončení ozbrojených konfliktů ve středoamerickém regionu (Call 2002: 548–549).

v březnu. Zároveň si však stanovilo podmínku, že dojde k jejich odložení na dobu šesti měsíců, tak aby byly splněny minimální předpoklady pro zajištění jejich transparentnosti. Volby se nakonec uskutečnily v předpokládaném termínu v březnu a to bez účasti FMLN. V září roku 1990, tedy v době kdy už probíhaly mírové rozhovory, FMLN zveřejnilo prohlášení „*Proclama a la Nación. La Revolución Democrática*“, v němž deklaruje rozhodnutí dosáhnout svých cílů prostřednictvím mírových rozhovorů (Proclama a la Nación 1990).

Přítomnost volebního procesu nutila elitu vytvořit politickou stranu, jež by zastupovala její zájmy přímo v rámci samotného politického procesu. Za těchto okolností vznikla již v roce 1981 Národní republikánská aliance (ARENA), jejíž politický základ spočíval v silném protikomunistickém smýšlení a ve venkovských patron-klientelistických sítích. Nicméně snaha získat širší voličskou základnu a uspět ve volbách vedla k umírnění postojů strany. Toto politické směřování aliance bylo potvrzeno vítězstvím Alfreda Cristiani v prezidentských volbách v roce 1989 (Figueroa 2013: 83; Wood 2000: 52–60).⁵⁶ Cristianiho vítězstvím posílená umírněná skupina byla ochotná vyjednávat s FMLN o možném ukončení konfliktu.

Dne 15. září roku 1989 salvadorská vláda a FMLN podepsaly dohodu o zahájení vzájemného dialogu s cílem ukončit konflikt. Nicméně to neznamenal okamžité skončení bojů, protože ještě v listopadu roku 1989 FMLN zahájilo finální útok proti vládě se záměrem získat politickou výhodu u jednacího stolu.⁵⁷ Neúspěch této ozbrojené akce měl v určitém směru i pozitivní dopad, jelikož posílil postavení těch, kteří v rámci FMLN usilovali o diplomatické řešení konfliktu. Nakonec samotný rámeček pro uzavření dohody byl podepsán v Ženevě dne 4. dubna roku 1990 a oficiálně se tak zahájilo sjednání dalších dílčích dohod v následujících měsících zprostředkovaných Organizací spojených národů.⁵⁸

⁵⁶ ARENA úspěšně držela prezidentský post od roku 1989 až do roku 2009.

⁵⁷ Útok se nesoustředil pouze na hlavní město, ale rovněž i na přilehlé oblasti San Miguel, Zacatecoluca a Usulután. Celkově byl útok založen na momentu překvapení. Povstalci se do města dopravili linkovými autobusy a postupně se shromáždili v centru, kde započali svůj boj (Villacorta 2014: 10–11).

⁵⁸ Hlavním zprostředkovatelem rozhovorů byl generální tajemník OSN Javier Pérez de Cuéllar (Dunkerly 1994: 72).

V programu jednání z Ženevy bylo implicitně uvedeno, že FMLN bude akceptovat legitimitu a základní ústavní rámec vlády a to i přes to, že FMLN naopak usilovalo o změnu ústavy (Spence 2004: 41–42). V květnu roku 1990 se strany sešly v Karakasu a dohodly se, že jednání bude rozděleno do dvou částí. První z nich měla zahrnovat sérii politických dohod nezbytných pro příměří. Jednalo se o reformu armády, lidská práva, posílení soudního systému, reformu volebního systému, ekonomické a sociální problémy. Po nastolení příměří měla následovat druhá fáze jednání, která měla vytvořit řadu záruk jak reintegrovat členy FMLN do salvadorské politické scény a společnosti (Levine 1997: 223). Zároveň se také vytvořila vyjednávací komise složená z pěti členů velitelství FMLN: Shafick Handal (PCS), Leonel González (FPL), Francisco Jovel (PRTC), Joaquín Villalobos (ERP) a Eduardo Sancho (RN). Dále i ze členů politických komisí původních pěti organizací: Joaquín Samayoa (FPL), Ana Guadalupe Martínez (ERP), Roberto Cañas (RN), Nidia Díaz (PRTC) a Dagoberto Gutiérrez (PCS) (UCDP 2015).

Jednou z dílčích dohod byla i smlouva týkající se oblasti lidských práv, jež byla podepsána v San José dne 26. července roku 1990. Obě strany se zde shodly na právu svobodně se sdružovat, na svobodě projevu, na právu vykonávat politická práva a pracovní práva. Zároveň byl projednán i návrat uprchlíků a vysídlených osob (Agreement on Human Rights 1990).

Dohoda ze San José poskytla rámec pro další vyjednávání a to i ve velice citlivé otázce týkající se ozbrojených sil. FMLN od počátku trvala na rozpuštění armády, jakož i na stíhání důstojníků odpovědných za zvlášť závažné porušování lidských práv, což bylo odmítáno vládou. Z tohoto důvodu OSN rozhodlo, aby se nejprve projednávaly otázky týkající se dodržování lidských práv a až později se přešlo ke kontroverzním tématům. Křehká důvěra vznikající mezi vládou a FMLN však byla značně narušena v lednu roku 1991, poté co FMLN sestřelila bojový vrtulník, který převážel skupinu amerických vojenských poradců. Naštěstí se podařilo vzájemnou nedůvěru překonat a obnovit tak mírové rozhovory konané v Mexiku. V tomto kole jednání se projednávaly otázky spojené s reformou ozbrojených sil, soudnictví, ústavní reformy a podmínky příměří (Samayoa 2003: 148).

Dne 27. dubna jednající strany podepsaly dohodu, která předpokládala reformu ozbrojených sil. Obě strany se shodly na přímějším podřízení ozbrojených sil civilní autoritě. Reforma soudního systému byla dalším tématem, u kterého se strany dohodly na zavedení mechanismů na ochranu lidských práv. Nově byl také vytvořen Nejvyšší volební tribunál s cílem nahradit ústřední volební rady. Jednání vedla i k založení komise pravdy, jež byla pověřena úkolem vyšetřování násilných činů spáchaných na obou stranách během trvání konfliktu (Mexico Agreements 1991).

Další kolo mírových jednání se konalo v New Yorku, kde dne 25. září roku 1991 byla podepsána nová smlouva. Dohoda obsahovala řadu reforem týkajících se ozbrojených sil, jejichž počet měl být snížen. Dohoda zahrnovala vytvoření nových policejních složek a jejich tréninkového systému. Nově zřízené policejní složky měly nahradit Národní policii a Národní gardu, které byly rozpuštěny. Členy nové policie měli přibližně z 20 % tvořit příslušníci FMLN (New York Act 1991). Hlavním politickým výsledkem bylo vytvoření Národní komise pro upevnění míru (*Comisión Nacional para la Consolidación de la Paz*; COPAZ), která měla být zodpovědná za provádění všech politických dohod dosažených mezi stranami.⁵⁹ COPAZ následně jmenovala zvláštní komisi, která sloužila jako mechanismus pro monitorování občanské společnosti v procesu změn vyplývajících z dohody.⁶⁰ COPAZ pravidelně podávala zprávy o přerozdělování půdy bývalým bojovníkům a obyvatelům v zónách konfliktu, o přípravě volebních reforem, dále o dodržování lidských práv, svobody projevu a rehabilitačních programech určených pro bývalé bojovníky a civilisty zraněné ve válce. V průběhu své činnosti COPAZ rovněž předložila několik doporučení zákonodárnému sboru na provedení ústavních reforem. Tyto návrhy se týkaly funkce Nejvyššího soudu a

⁵⁹ V roce 1992 COPAZ a salvadorské zákonodárné shromáždění schválily zákon, kterým se zřídil Úřad národního poradce pro obranu lidských práv (Report of the Secretary-General on the United Nations Observer Mission in El Salvador 1992).

⁶⁰ Podle harmonogramu pro implementaci mírové dohody bylo v květnu roku 1994 rozhodnuto, že COPAZ ukončí svou činnost dne 30. dubna 1995. Nicméně bylo očividné, že realizace mírové dohody do uvedeného data nebude možná, a proto COPAZ usilovalo o prodloužení svého mandátu s cílem zajistit úplnou realizaci mírové dohody. Mandát COPAZ nakonec vypršel dne 10. ledna 1996. Celkově byla činnost COPAZ hodnocena jako úspěšná. Dle COPAZ zůstalo pouze několik oblastí mírového procesu ne zcela úspěšně naplněno, což se týkalo zejména převodu pozemků (Report of the Secretary-General on the United Nations Observer Mission in El Salvador 1995).

ochrany práv jednotlivce tak, aby byly v souladu s požadavky uvedenými ve zprávě Komise pravdy (*Truth Commission*). Shromáždění sice přijalo několik ústavních změn, ty však nesplňovaly doporučení COPAZ ani Komise pravdy (Report of the Secretary-General on the United Nations Observer Mission in El Salvador 1994). Hlavní význam COPAZ však spočíval v rozhodování sporů, které se mohly vyskytnout při implementaci dohody, a zároveň tím zajistit hladký průběh její realizace.

Jednání v New Yorku se také věnovala problematice ekonomických a sociálních otázek včetně pozemkové reformy, která byla požadována hlavně ze strany bezzemků a malých farmářů. Po uzavření této dohody z New Yorku FMLN oznámilo jednostranné příměří (New York Agreement 1991). Na následujících jednáních probíhajících v prosinci v New Yorku se diskutovaly některé obzvláště citlivé otázky, jako je snížení ozbrojených sil a převod vlastnictví půdy, jakož i záruky, že FMLN členové se budou moci znovu začlenit do občanského života (New York Act 1991). Vzniklá dílčí mírová smlouva znamenala dosažení definitivní dohody mezi vládou a FMLN vycházejíc z dříve již podepsaných dohod v San José, Mexico City a New Yorku. Strany se rovněž shodly, že ukončení ozbrojeného konfliktu by mělo formálně nabýt účinnosti dne 1. února roku 1992. Slavnostní ceremoniál k podepsání mírové smlouvy se konal dne 16. ledna roku 1992 na mexickém zámku Chapultepec.

2.4.2 *Role třetího aktéra*

Spojené národy hrály klíčovou roli v průběhu celého mírového procesu. OSN zde vystupovala jako neutrální arbitr, který pomohl vybudovat důvěru mezi zneprátenými stranami a také překonat původně neřešitelné spory. Organizace spojených národů úzce spolupracovala se salvadorskými státními institucemi, včetně Nejvyššího volebního tribunálu, s policií, soudy a dokonce i s armádou za tím účelem, aby jejich praktiky a postupy nasměrovala k těm, které by byly v souladu s liberálně demokratickými režimy (Peceny, Stanley 2001: 165–170). Roli OSN jako mediátora lze tudíž považovat za zásadní v mnoha ohledech, jelikož se

podílela na úspěšném vyřešení konfliktu od samotného začátku až do jeho ukončení podepsáním mírové dohody. Vyřešení konfliktu v Salvadoru tak patří mezi nejúspěšnější akce OSN, v nichž se podílelo jako zprostředkovatel mírových rozhovorů. Podle autorů Holiday a Stanley přispěly k úspěšné činnosti OSN jako mediátora tři hlavní faktory: (1) obě strany konfliktu vyjádřily ochotu ukončit válku; (2) konflikt byl zakořeněn v politických a ekonomických otázkách, nejednalo se o etnický konflikt; (3) změny v mezinárodním prostředí, především konec studené války (Holiday, Stanley 2000: 57).

OSN bylo aktivní nejen v rámci zprostředkování jednání, ale i v oblasti lidských práv. Součástí dohody z července roku 1990 bylo totiž rozhodnutí o vzniku pozorovací mise OSN, která měla za úkol sledovat dodržování lidských práv po jeden rok od podepsání dohody. Mise ONUSAL (*Observadores de las Naciones Unidas en El Salvador*) byla zahájena v červenci roku 1991 s rozpočtem ve výši 23 milionů USD (Agreement on Human Rights 1990; Report of the Director of the Human Rights Division 1995). Původní mandát mise spočíval v dohledu na průběh mírového procesu a provádění omezených mírových operací. Po dosažení příměří mezi vládou a FMLN byl mandát ONUSAL přeměněn na čistě ověřovací misi dle rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 729 ze dne 14. ledna roku 1992. Tato rezoluce také počítala s vytvořením divize pro lidská práva, vojenským a policejním oddělením. O rok později vznikl další oddíl, který měl dohlížet na konání prvních voleb od vyhlášení příměří (Report of the Secretary-General on the United Nations Observer Mission in El Salvador 1992). Policejní divize ONUSALu byla ve stejném roce požádána o poskytnutí odborné pomoci národní civilní policii. Divize měla celkem 277 pozorovatelů, z nichž 19 bylo později přiřazeno k divizi pro lidská práva a k volební divizi. Oproti policejní divizi, vojenský oddíl zahrnoval pouze 74 vojenských pozorovatelů z Brazílie, Kanady, Kolumbie, Ekvádoru, Indie, Irsko, Španělska, Švédska a Venezuely a 7 lékařských důstojníků z Argentiny. Vojenská skupina koordinovala destrukci nášlapných min na přibližně 425 minových polích. Od 1. listopadu roku 1993 se počet členů vojenského oddílu snížil na 31 pozorovatelů a 7 lékařských důstojníků

(Report of the Secretary-General on the United Nations Observer Mission in El Salvador 1993; ONUSAL 2015).

Úkoly mise ONUSAL lze shrnout do několika bodů: (1) monitorování lidských práv; (2) demobilizace a odzbrojení FMLN; (3) snížení velikosti salvadorských ozbrojených sil; (4) zrušení bezpečnostních složek státu a zřízení nových; (5) monitorování voleb; (6) a plnění soudních a socio-ekonomických požadavků vyplývajících z dohody (ONUSAL UN 2015; Montgomery 2000: 144). Celkově lze říci, že většina z těchto úkolů byla úspěšně realizována bez výrazného zpoždění nebo komplikací, ačkoliv samotný proces implementace se potýkal s několika problémy, týkajícími se především nedostatku financí. Nicméně termín pro ukončení úplné implementace mírové dohody z Chapultepecu byl stanoven na 30. dubna roku 1995. K tomuto termínu se obě strany zavázaly podepsáním společného prohlášení, které obsahovalo i žádost o prodloužení mandátu mise ONUSAL ke stejnému datu (Letter from the Secretary-General addressed to the President of the Security Council 1994).

ONUSAL patří mezi první mírové mise, jež do svého působení začlenila koncept budování míru (*post-conflict peace-building*) prováděný po ukončení konfliktu. Tato mise OSN tak měla za úkol usnadnit konsolidaci míru posílením domácích struktur, které zabrání opakování konfliktu. Důležitost ONUSAL spočívala v zajištění důvěry mezi salvadorskou vládou a FMLN tím, že poskytlo nezávislý a směřodatný výklad dohod, vyžadovalo závazky od obou stran a podnikalo kroky k ověření dodržování těch částí dohod, které neměly dostatečné mechanismy pro jejich kontrolu. Například dne 26. května roku 1992 ONUSAL vydalo svou první zprávu, kde zhodnotilo dosavadní dodržování dohody ze strany vlády. Tato zpráva ukázala, že obě strany měly podíl na zpoždění provádění či porušování dohod, přesto však v tomto směru salvadorská vláda nesla větší odpovědnost. Mnozí pozorovatelé se domnívají, že zveřejnění této zprávy vedlo vládu k tomu, že začala brát svůj závazek dodržovat obsah smluv více vážně, a zároveň to mělo za následek zvýšení vnějšího tlaku na salvadorskou vládu (Report of the Secretary-General on the United Nations Observer Mission in El Salvador 1992; ONUSAL 2015). OSN v tomto

směru prokázalo značnou morální autoritu nad stranami v rámci provádění dohod. Přítomnost mise ONUSAL v Salvadoru ještě před uzavření příměří tudíž výrazně ovlivnilo následný mírový proces a mělo pozitivní dopad na dodržování lidských práv v zemi. ONUSAL navíc získalo pravomoc vstoupit do jakékoli vojenského zařízení bez předchozího upozornění. Tento moment překvapení byl klíčovým prvkem v tom, co mnozí popisují jako "odrazující" nebo "preventivní" aspekt mise. ONUSAL tak mělo velký rozsah a její přítomnost stěžovala oběma stranám konfliktu, aby zesílily boje, nebo upustily od vyjednávání (Holiday, Stanley 1993: 6–7; Report of the Secretary-General on the United Nations Observer Mission in El Salvador 1993).

ONUSAL mělo být formálně rozpuštěno dne 30. dubna roku 1995, i když některé body mírové dohody zůstaly nenaplněny. ONUSAL proto doporučilo, aby po skončení jeho mandátu zůstal v zemi malý tým pozorovatelů. Valné shromáždění OSN poskytlo přijetím rezoluce 49/137 a 50/7 oficiální podnět pro vytvoření nové mise MINUSAL (*Misión de las Naciones Unidas en El Salvador*) (Report of the Secretary-General on the United Nations Observer Mission in El Salvador 1995; ONUSAL 2015).

Jak se přiblížil datum ukončení mise MINUSAL, vláda i FMLN požádaly OSN, aby v zemi ponechala malou skupinu pozorovatelů, která by ověřila realizaci posledních bodů dohody. V této souvislosti dne 10. května 1996 Valné shromáždění OSN rozhodlo v rezoluci 50/226, že mise MINUSAL bude nahrazena Úřadem OSN pro ověřování (*Oficina de las Naciones Unidas de Verificación*; ONUV), skládající se z malého týmu, jehož úkolem bylo prověřit konečné provádění mírové dohody. ONUV měl tři policejní poradce a šest mezinárodních úředníků, a jeho mandát trval do 31. prosince 1996. Dne 1. ledna roku 1997 byl ONUV nahrazen vyslancem generálního tajemníka spolu s malou skupinou sestávající se z jednoho policejního poradce, tří úředníků a dvou místních poradců. Jejich úkolem bylo dokončit ověřování a posuzování mírového procesu. Dne 30. června roku 1998 OSN oficiálně ukončilo ověřování a dohled nad dodržováním mírové dohody (Resolution Adopted by the General Assembly 1997;

Assessment of the Peace Process in El Salvador: Report of the Secretary-General 1997).

Mise OSN tak nebyla omezena pouze na dohled respektování lidských práv, ale na celkové provádění implementace mírové dohody a dodržování příměří. Později byl mandát ONUSAL rozšířen o monitorování prvních post-konfliktních voleb zahrnující registraci voličů, provádění kampaně a samotné hlasování. Volby se uskutečnily v březnu a dubnu roku 1994 a navzdory několika malým nesrovnalostem byly mnohými pozorovateli hodnoceny jako spravedlivé.⁶¹ Celkově můžeme misi ONUSAL a mise, které ji následovaly, zhodnotit jako úspěšné. Bez pochyby přítomnost ONUSAL a činnost této mise přispěla k respektování příměří a v konečném důsledku i k hladké implementaci stěžejních částí mírové dohody, jež představí následující část práce.

Organizace spojených národů hrála zásadní roli při budování míru v Salvadoru a při překonávání celé řady překážek vzniklých v průběhu implementace mírové dohody. Za zásadní lze považovat to, že po celou dobu své angažovanosti v Salvadoru, se OSN řídila zásadou nestrannosti, což lze považovat za hlavní důvod, proč obě strany konfliktu souhlasily s její přítomností v zemi.

2.4.3 Proces implementace mírové dohody z Chapultepecu

Cílem této podkapitoly je představit proces implementace mírové dohody podepsané v Chapultepecu v roce 1992. Práce také zhodnotí úspěchy, kterých bylo v rámci realizace hlavních oblastí dohody dosaženo během posledních let.

Dohoda z Chapultepecu se skládá z celkem devíti kapitol a několika příloh. Kapitoly I a II smlouvy z Chapultepecu se týká ozbrojených a policejních sil, přičemž velký důraz je kladen zejména na jejich podřízení civilní politické moci. Kapitola III se zabývá reformou právního a soudního systému, a rovněž i dodržováním lidských práv. Kapitola IV představuje

⁶¹ Vládnoucí strana ARENA v těchto volbách do Národního shromáždění získala 39 z 84 křesel a FMLN obdrželo 21 křesel (Hampson 1996: 95).

záměr provést reformu volebního systému v Salvadoru. Kapitola V řeší socio-ekonomické otázky budoucího vývoje země. Kapitola VI se věnuje politické participaci FMLN a začlenění jejich členů do běžného života. Kapitoly VII až IX stanovují termíny pro provedení a dosažení vytyčených cílů pod dohledem OSN (Acuerdo de paz de Chapultepec 1992).

Dohoda z Chapultepecu na 106 stranách představila detailní plán toho, jak provést požadavky, změny a úkoly stanovené v mírové smlouvě. Jednalo se například o demobilizaci a reintegraci bývalých bojovníků do běžného života, legalizaci opozičních stran, dále o uskutečnění svobodných a spravedlivých voleb, vyšetřování porušování lidských práv během konfliktu, rovněž o pozemkovou reformu⁶², reformu soudnictví, národních policejních složek, vytvoření civilní kontroly nad ozbrojenými silami či zlepšení infrastruktury v zemi.

V následující části práce představí stěžejní oblasti, kterými se zabývala mírová dohoda, a zhodnotí dosažené pokroky a cíle.

Příměří

Příměří mezi vládou a FMLN bylo formálně uzavřeno dne 1. února roku 1992 v souladu s časovou osou stanovenou v mírové dohodě. V prvním roce příměří monitorovaného misí ONUSAL nedošlo k žádným větším akcím, které by mohly ohrozit dosažené příměří. Jako konfliktní se ukázalo pouze území v bývalých zónách boje, kde vláda byla nucena na konci října roku 1992 nasadit policejní kontingent skládající se z nedávno demobilizovaných vojáků z FAES (*Fuerza Armada de El Salvador*). Nicméně misi ONUSAL se podařilo situaci uklidnit dřív, než celý incident mohl eskalovat. Vážnější hrozba, jež by mohla vést k obnovení konfliktu, se objevila v roce 1993. Jednalo o obnovení tzv. "eskader smrti" několika politicky motivovanými ozbrojenými skupinami, z nichž některé aktivně působily během občanské války. V roce 1993 se tyto polovojské skupiny zaměřily na vraždy bývalých bojovníků FMLN. Vláda i FMLN tyto akce

⁶² V průběhu 90. let v rámci plánu národní obnovy bylo přerozděleno kolem 235,000 akrů půdy (Assessment of the Peace Process in El Salvador: Report of the Secretary General 1997).

odsoudily a ve spolupráci s ONUSAL a úřadem generálního tajemníka OSN přijaly proaktivní opatření k zastavení jejich činnosti a následnému dopadení (Report of the Secretary-General on the United Nations Observer Mission in El Salvador 1992; ONUSAL 2015).

V dalších letech až do současnosti nedošlo k žádnému narušení uzavřeného příměří a z tohoto důvodu lze implementaci příměří považovat za naplněnou a úspěšně dosaženou.

Ústavní reformy

V rámci dohody bylo stanoveno provedení tří ústavních reforem: reforma armády a policejních složek, reforma soudnictví a volební reforma, které lze považovat za zásadní v procesu postkonfliktní rekonstrukce, jelikož se jedná o sféry, které byly pod největší kontrolou původního režimu. Z tohoto důvodu bylo nezbytné provést jejich reorganizaci a restrukturalizaci. Následující část práce se bude zabývat reformou policejních složek, reformou soudnictví a volební reformou. Reformě armády bude věnována samostatná podkapitola.

Ústavní reformy potřebné k uzákonění reformy soudnictví vznikly v roce 1992. Soudní systém jako celek byl do značné míry schopen zajistit řádné právní procesy a potrestat porušování lidských práv. Činnost vojenských soudů byla například soustředěna na prozkoumání zločinů páchaných příslušníky FAES v aktivní službě (ONUSAL 2015). V tomto roce tak byly vytvořeny instituce soudnictví podle požadavků stanovených v dohodě, posílení jejich efektivity se proto dostalo do popředí pro následující roky.

V roce 1993 ministerstvo spravedlnosti představilo národní plán pro reformu soudnictví s cílem zlepšit jejich kapacity a celkovou důvěryhodnost soudního systému, nicméně ONUSAL vyjádřilo značnou nespokojenost s nedostatečným pokrokem v praxi. Dle ONUSAL hlavním zdrojem porušování lidských práv byla nadále převládající beztrestnost, která pramenila ze slabého soudního systému. Komise pravdy následně doporučila zákonodárnému shromáždění přijmout ústavní reformy, které by

decentralizovaly soudnictví, tato reforma se však neuskutečnila. Podobně divize ONUSAL pro lidská práva předložila návrh pro reformu soudnictví s cílem uvést systém do souladu s mezinárodně uznávanými normami. Dle zprávy divize pro lidská práva Národní rada pro soudnictví totiž netvořila nezávislý subjekt, tak jak se předpokládalo v mírové dohodě (Commission on Human Rights Report 1995). V průběhu roku 1996 Nejvyšší soud i nadále pracoval na zlepšení soudního systému a soudnictví jako takového. Především se jednalo o oblasti týkající se profesní etiky, zbrzdování soudních procesů, přeplnění věznic a prověřování soudců nižších instancí. Přes významné strukturální reformy soudnictví, byl soudní systém ze strany OSN považován za neefektivní a postrádající dostatečnou kapacitu. Implementace této oblasti tudíž byla naplněna jen částečně (ONUSAL 2015).

Ve stejném roce zákonodárné shromáždění schválilo řadu předběžných reforem volebního zákona, čímž připravilo prostor pro legalizaci FMLN jako politické strany a to navzdory skutečnosti, že ústava zakazovala, aby ozbrojené skupiny mohly vytvářet politické strany. Ústavní reformy také vedly k vytvoření Nejvyššího volebního soudu, který nahradil Ústřední volební radu. Nejvyšší volební soud měl být volen zákonodárným shromážděním (ONUSAL 2015).

Zákonodárné shromáždění jmenovalo zvláštní volební tribunál v roce 1992. Vláda následně navrhla zákon s cílem usnadnit legalizaci FMLN jako politické strany nejpozději do 30. června 1992. FMLN bylo nakonec legalizováno jako politická strana dne 14. prosince 1992 v koordinaci s formálním ukončením ozbrojeného konfliktu v zemi. Ve volbách v roce 1994 FMLN tak již mohlo kandidovat do zákonodárného shromáždění jako plnohodnotná politická strana. Vláda požádala pozorovatele OSN, aby dohlíželi na tyto první všeobecné volby, které se uskutečnily dne 20. března 1994. Voleb se zúčastnilo přibližně 1,5 milionu voličů. Ve druhém kole prezidentských voleb, v němž bylo odevzdáno 1,2 milionu platných hlasů, zvítězil kandidát strany ARENA, Armando Calderon Sol, s 68 % hlasů. Posledním významným krokem k naplnění mírové dohody bylo zvolení nového Nejvyššího volebního tribunálu dne 30. července 1994 (Report of

the Secretary-General on the United Nations Observer Mission in El Salvador 1994). Tato celá řada změn tak splnila provedení volebních reforem požadovaných v mírové dohodě.

Reforma armády a policejních složek

Uzavřené mírové dohody mezi vládou a FMLN nevyžadovaly, aby se FMLN integrovala do salvadorské armády. Mezi hlavní požadavky patřila reforma armády, která se sestávala ze snížení jejího počtu na 22,000 vojáků⁶³ a podřízení její kontroly civilní vládě. Dle doporučení OSN mělo dále dojít k rozpuštění policie a založení nových civilních policejních složek. Podle dohody mělo FMLN tvořit 20 % členů nově vytvořené policie. Dne 20. července roku 1992 Národní shromáždění ve znění pozdějších předpisů ústavy dalo vzniknout nové národní civilní policii (*Policía Nacional Civil*) a policejní akademii (*Academia Nacional de Seguridad Publica*) (ONUSAL 2015). Národní civilní policie zahájila svou činnost dne 31. prosinci 1994 a její činnost byla hodnocena jako efektivnější než původní národní policie. Od roku 1995 Národní civilní policie působila na území celého Salvadoru, čímž se dokončila úplná implementace dohody zabývající se reformou policejních sil (El Salvador Country Report on Human Rights Practices for 1996)

Strany také dosáhly dohody, jež počítala s úplným rozpuštěním Národní gardy a vytvořením zvláštní brigády pro vojenskou bezpečnost do 30. června 1992. V červenci stejného roku měla být rovněž založena vědecká rada vojenské akademie. Jako krok směrem k reformě bylo vnímáno začlenění lekcí na téma právní stát, mezinárodní humanitární právo a dodržování lidských práv do vycviku budoucích vojáků.⁶⁴ Součástí reformy armády bylo i rozpuštění útvaru tajných služeb a vytvoření nové tajné zpravodajské jednotky, což ONUSAL potvrdil v listopadu roku 1993.

⁶³ V roce 1991 salvadorská armáda čítala přibližně 60,000 členů vojenských sil. Jejich počet v průběhu roku 1992 snížila na 49,000, nicméně konečný stav armády měl do roku 1994 zahrnovat 22,000 vojáků, což se podařilo splnit (Bennett, Stam 2000: 179–204).

⁶⁴ Divize ONUSAL pro lidská práva spolupracovala s FAES na rozvoji vojenských vzdělávacích modulů v oblasti demokracie, právního státu, lidských práv a také národní obrany (ONUSAL 2015).

Kompenzace demobilizovaných členů FAES začala dne 15. prosince 1993, přičemž bylo dohodnuto, že tyto náhrady by měly být plně distribuovány do 30. června 1994. Nicméně z důvodu vysoké kriminality v zemi se prezident rozhodl povolit, aby FAES svou činností pomohlo národní civilní policii (Commission on Human Rights Report 1995). Splnění podmínek v oblasti reformy armády lze považovat za dosažené rokem 1996, kdy nadále docházelo k redukci počtu armády, která již v této době byla zcela pod civilní kontrolou vlády.

Demobilizace

Hlavním cílem demobilizace FMLN bylo integrovat jejich členy do občanské společnosti, což se uskutečnilo souběžně s reformou armády, která je popsána výše. Dohoda deklarovala právo FMLN přeměnit se do politické strany a také garantovala úplnou amnestii za trestné činy spáchané během války s výjimkou těch, které byly zahrnuty ve zprávě Komise pravdy. V rámci demobilizace mělo FMLN přispět třetinou svých členů na vytvoření Národní civilní policie. Zbytek měl obdržet zemědělskou půdu⁶⁵, či získat vzdělání a technickou pomoc pro spuštění svých případných podnikatelských záměrů (Figueroa 2013: 88).

FMLN provedlo demobilizaci poslední skupiny svých bojovníků dne 15. prosince 1992.⁶⁶ Dne 23. prosince 1992 ONUSAL potvrdilo, že proces demobilizace dosáhl svého úspěšného dokončení. Demobilizace FMLN, stejně jako ozbrojených sil, tak bylo dokončeno před volbami v roce 1994. FMLN se úspěšně transformovalo do legitimní strany a FAES zůstalo loajální vůči civilní kontrole, přičemž v důsledku provedené demobilizace byl počet jeho členů snížen téměř o polovinu.

Proces usmíření

⁶⁵ Odhaduje se, že 10 % zemědělské půdy mělo být distribuováno 47,500 příjemcům včetně bývalých bojovníků obou stran konfliktu (Macías 2001: 28).

⁶⁶ FMLN mělo celkem 15,000 členů, z nichž 8,552 byli bojovníci (Luciak 2001: 4).

Generální tajemník OSN Boutros Boutros-Ghali dal vzniknout Komisi pravdy (*Truth Commission*, TC) pro Salvador dne 13. července 1992. Komise se skládala ze tří členů, konkrétně z bývalého kolumbijského prezidenta Belisario Betancur, bývalého venezuelského ministra zahraničí Reinaldo Figueredo a bývalého prezidenta Meziamerického soudu pro lidská práva Thomase Buergenthala. Komise měla mandát vyšetřovat závažné násilné činy, k nimž došlo v Salvadoru od roku 1980, jejichž dopad na společnost vyžadoval, aby veřejnost znala pravdu (*Truth Commissions Report 1993*: kap. I a II). Nicméně její činnost byla značně omezena a to půlročním mandátem, i když nakonec došlo k jeho prodloužení o dva měsíce. Komise však v žádném případě neměla fungovat a sloužit jako soudní orgán.

Závěrečná zpráva Komise byla oficiálně představena dne 15. března 1993 v New Yorku. Komise celkem zpracovala 22,000 stížností za spáchání závažných násilných činů mezi lednem 1980 a červencem 1991. Z toho více než 60 % stížností se týkalo mimosoudních poprav, více než 25 % zahrnovala vynucená zmizení a přibližně 20 % se vztahovala k mučení. Většina těchto násilných trestných činů byla spáchána FAES a dalšími vládními agenty. Zpráva Komise obsahovala řadu doporučení pro provedení administrativních, legislativních a ústavních reforem, které by umožnily potrestání pachatelů a zároveň by i zabránily spáchání zločinů v budoucnosti (*Truth Commissions Report 1993*: kap. V). Po zveřejnění zprávy vrchní velitelé z FAES, předseda Nejvyššího soudu, někteří vysocí vládní úředníci a politici doporučení Komise zamítli.⁶⁷ Týden po vydání zprávy zákonodárné shromáždění schválilo všeobecnou amnestii, která zcela negovala doporučení Komise.⁶⁸ Generální tajemník OSN Boutros Boutros-Ghálí zákon amnestie odsoudil a nadále trval na úplné

⁶⁷ Důvodem jejich nespokojenosti se zprávou Komise bylo s velkou pravděpodobností to, že zpráva obsahovala jména konkrétních osob odpovědných za porušování lidských práv. Mezi nimi byl i tehdejší předseda Nejvyššího soudu či zakladatel strany ARENA, Roberto D'Aubisson. Zpráva však nedoporučila stíhání uvedených osob, ale nezmiňovala ani provedení amnestie.

⁶⁸ V důsledku všeobecné amnestie byli osvobozeni i usvědčení zločinci. Mezi nimi například FAES důstojníci Guillermo Benavides a Yushy Rene Mendoza, kteří byli odsouzeni na třicet let za vraždu šesti jezuitských kněží v roce 1989. Vyhlášení amnestie bylo zcela v rozporu s konkrétními doporučeními Komise a sjednanými ustanoveními mírové dohody o propuštění vězňů, které se mělo týkat pouze politických vězňů propojených s činností FMLN (*Truth Commissions Report 1993*: kap. IV).

implementaci doporučení Komise pravdy jako nedílné součásti mírového procesu.

Činnost TC byla kritizována i ze strany vedení FMLN. Dle jejich názoru Komise dostatečně nevyšetřila činnost eskader smrti a požadovalo zveřejnění jmen jejich členů. Komisaři však žádná další jména, než ta, která uveřejnila ve své zprávě, neuvedla. Dne 2. dubna 1993 vláda souhlasila s odvoláním patnácti vysoce postavených vojenských důstojníků podle doporučení TC. Zákonodárné shromáždění odsouhlasilo určité ústavní dodatky, přesto však nezahrnula veškerá doporučení ze strany Komise. Některá její doporučení tedy byla realizována, ale otázky spojené s potrestáním zločinů spáchaných během konfliktu nebyly vyřešeny. Vzhledem k všeobecné amnestii vyhlášené vládou po vydání zprávy Komise v roce 1993, tak nikdy nedošlo k projednání ani potrestání pachatelů za zločiny uvedených Komisí v její zprávě. Přesto lze kladně hodnotit alespoň to, že zákonodárné shromáždění v roce 1995 ratifikovalo protokol Mezinárodního paktu o občanských a politických právech a formálně uznalo pravomoci Meziamerického soudu pro lidská práva. Nový trestní řád byl přijat v roce 1996 a reformou prošla také struktura pro jmenování soudců (Popkin 2002).

2.4.4 Aplikace teorie řešení občanské války na salvadorský konflikt

Salvadorská vláda a FMLN oficiálně uzavřely příměří dne 1. února roku 1992 a zastavily tak násilné akce proti sobě. Způsob ukončení tohoto zkoumaného konfliktu proběhl prostřednictvím uzavření mírové dohody, jejíž implementace z velké míry proběhla bez větších obtíží, čímž došlo k naplnění všech tří fází vedoucích k úspěšnému vyřešení občanské války:

(1) Zahájení aktivních a formálních rozhovorů mezi vládou a FMLN, při kterých došlo k vyjednání podmínek pro uzavření příměří.

(2) Podepsání mírové dohody, ve které se obě znepřátelené strany shodly na komplexním mírovém plánu, jež zahrnoval politické i vojenské řešení konfliktu.

(3) Podmínkou úspěšné implementace mírové dohody je, aby nedošlo k znovuoobnovení konfliktu a násilí během následujících pěti let od jeho konce. Vzhledem k tomu, že od ukončení salvadorského konfliktu v roce 1992 až do současnosti se neobjevily žádné náznaky obnovení konfliktu, můžeme tuto podmínku považovat za splněnou. Zároveň musí dojít k implementaci a prosazování mírové dohody v praxi, při nejmenším provedením demobilizace a vytvořením nové vlády. Kromě naplnění této minimální podmínky v případě Salvadoru došlo také k implementaci všech stěžejních částí mírové dohody, což vytvořilo základ pro překonání vzájemné neslučitelnosti, která je diskutována níže. Nejmenší stupeň realizace dohody můžeme pozorovat v procesu usmíření. Konkrétně se jedná o nepotrestání zločinů proti lidskosti spáchaných během války a to z důvodu vyhlášení všeobecné amnestie vládou. Přesto však neúplná implementace v této oblasti nevedla k obnovení násilí mezi stranami konfliktu.

Pro vyřešení občanské války je zásadní překročení vzájemné neslučitelnosti. V podkapitole věnující se fázi manifestace jsme salvadorský konflikt dle typu neslučitelnosti zařadili mezi neslučitelnost týkající se vlády (*Incompatibility concerning government*), která se projevovala nejednotností v názoru o typu politického systému mezi vládou a FMLN. Častým výsledkem konfliktu vedeného na základě neslučitelnosti je po uzavření mírové dohody změna ve složení vlády, což je i případ Salvadoru, kde k obměně vlády došlo na základě demokratických a svobodných voleb v roce 1994. Řešení neslučitelnosti v mírové dohodě musí obsahovat konkrétní kroky k jejímu překonání. Na základě studia dohody z Chapultepecu v předchozí části můžeme tvrdit, že vzájemná neslučitelnost byla ve smlouvě z velké míry oslovena, jelikož (Acuerdo de paz de Chapultepec 1992):

1. Smlouva stanovila právo povstaleckých skupin transformovat se do politických stran.

2. Dohoda stanovila možnost začlenění povstalců do vlády a společnosti.
3. Tato dohoda stanovila uskutečnění nových voleb a provedení volebních reforem.
4. Dohoda stanovila vytvoření komise pro vyšetření zločinů spáchaných v průběhu konfliktu.
5. V dohodě bylo stanoveno řešení na celostátní úrovni.
6. V dohodě bylo poskytnuto konfliktním regionům sdílení moci v místní vládě.
7. V dohodě je stanovena ochrana lidských práv a svobod.
8. Dohoda poskytla propuštění vězňů.⁶⁹
9. Dohoda zahrnovala koncepci národního usmíření.
10. Dohoda potvrdila dřívější dohody.
11. Dohoda stanovila návrat uprchlíků.⁷⁰
12. Dohoda umožnila budoucí dialog ve sporných otázkách včetně jednání o neslučitelnosti.
13. Dohoda stanovila rozvoj operací na udržení míru.
14. V dohodě bylo stanoveno vytvoření komise nebo výboru, který by dohlížel na provádění a plnění dohody.

Na základě výše uvedeného můžeme říci, že dohoda zcela řešila dva hlavní body podmiňující úspěch řešení občanské války, demokratizaci a bezpečnost. V rámci procesu demokratizace bylo FMLN v uzavřené smlouvě umožněno podílet se na politickém rozhodování prostřednictvím voleb a zároveň také stanovila právo povstalecké skupiny transformovat se do politické strany. FMLN se během prvních postkonfliktních voleb v roce

⁶⁹ Političtí vězni zadržovaní pro své údajné politické zločiny nebo podporu FMLN byli propuštěni v roce 1992 (Report of the Secretary-General on the United Nations Observer Mission in El Salvador 1992).

⁷⁰ Navzdory úspěšnému ukončení konfliktu a umožnění návratu uprchlíků, se více než dvě třetiny z 25 % salvadorských uprchlíků rozhodlo natrvalo usadit ve Spojených státech amerických či Kanadě (Migration Policy Institute 2007).

1994 díky zisku 21 křesel v Národním shromáždění ukázalo jako druhá nejsilnější strana hned po straně ARENA. Tento silný mandát si strana FMLN dokázala podržet až do nedávných legislativních voleb v roce 2012 a svou pozici významného politického hráče potvrdila i v prezidentských volbách v roce 2014, které vyhrál její kandidát Salvador Sánchez Cerén. Dohoda rovněž pracovala s koncepcí národního usmíření a vytvořila Komisi pravdy pro vyšetření zločinů spáchaných na stranách obou aktérů. V oblasti kontroly plnění a provádění podepsané dohody vznikla mise ONUSAL, která hrála důležitou roli jako zprostředkovatel a garant důvěry mezi salvadorskou vládou a FMLN. Mezi dalšího významného aktéra patří COPAZ, jehož činnost spočívala v rozhodování sporů a monitorování implementace mírové dohody.

Kromě otázky demokratizace je také důležité určit, zda dohoda řešila problém bezpečnosti, konkrétně vnitřní bezpečnostní dilema, což lze určit na základě ne/naplnění pěti Wallensteenových opatření: (a) všeobecná demilitarizace a vytvoření jednotné armády, (b) zvláštní záruky pro lídry, (c) mezinárodní přítomnost, například mírových sil, (d) sdílení moci během přechodu (e) amnestie pro vůdce, důstojníky a agenty (Wallensteen 2002: 138–139). Dohoda z Chapultepecu bezpečnostní dilema řešila, jelikož (Acuerdo de paz de Chapultepec 1992):

1. Dohoda stanovila začlenění povstalců do armády.
2. Smlouva stanovila odzbrojení válčících stran.
3. Dohoda stanovila regulaci násilného chování stran.
4. Ve smlouvě byly dány záruky lídrům přítomností třetí strany (OSN).
5. Dohoda stanovila mezinárodní přítomnost.
6. Dohoda stanovila amnestii.
7. Smlouva neobsahovala ustanovení o rozsáhlém sdílení moci v nové vládě.
8. Smlouva obsahovala ustanovení o příměří.

Na tomto základě lze tvrdit, že mírová dohoda z Chapultepecu vnitřní bezpečnostní dilema řešila, jelikož zahrnovala všech pět opatření. V tomto směru je pro překonání vnitřního bezpečnostního dilematu zásadní přítomnost mezinárodního aktéra, v našem případě OSN, který poskytuje stranám konfliktu záruky, které by je chránily ve chvíli implementace mírové dohody.

V rámci řešení vnitřního bezpečnostního dilematu lze považovat za sporné pouze udělení amnestie. Dne 23. ledna 1992 zákonodárné shromáždění udělilo amnestii pro osoby odpovědné za politické trestné činy a přestupky. Amnestie se týkala celkem 50 mužů a 30 žen vězněných za svou podporu FMLN. Tito političtí vězni, na něž se vztahovala amnestie, tak byli propuštěni (Report of the Secretary-General on the United Nations Observer Mission in El Salvador 1992). Nicméně po zveřejnění zprávy Komise pravdy, která přímo vyjmenovala osoby odpovědné za trestné zločiny, vláda vydala všeobecnou amnestii na ochranu těch, kteří byli zapleteni v porušování lidských práv. V důsledku toho již usvědčení zločinci byli osvobozeni. Mezi nejznámější patří důstojníci FAES Guillermo Benavides a Yussy Rene Mendoza, kteří byli odsouzeni za vraždu šesti jezuitských kněží z roku 1989. Tento krok vlády lze vnímat za hrubé porušení konkrétního doporučení Komise pravdy.

Jak již bylo řečeno výše, tak v mírovém procesu v Salvadoru roli třetí strany, tedy mediátora, sehrálo OSN. Strategie OSN spočívala v kombinaci několika taktik a metod, nicméně lze shrnout, že především vystupovala jako garant míru. Pokud bychom měli zařadit tento typ mediace dle dvou základních strategií, integrace a maximalizace nákladů, tak v tomto případě můžeme tvrdit, že OSN využilo z každé strategie určitou část. V rámci integrační strategie OSN předkládalo návrhy, které měly překročit neslučitelné zájmy a prostřednictvím vzájemné komunikace dosáhnout dohody, která je oboustranně přijatelná. Organizace spojených národů tak hrála zásadní úlohu při budování míru v Salvadoru ať už prostřednictvím ověřování provádění mírových dohod, či zprostředkováním rozhovorů s cílem překonat celou řadu neslučitelných postojů.

Nicméně OSN měla kapacity na využití i druhé strategie založené na maximalizování nákladů neboli manipulaci, jež počítá s možností hrozby či uložením trestů v případě nedodržení dohody. Jedná se o tzv. *peace enforcement*, tedy vymáhání míru zahrnující aplikaci celé řady donucovacích opatření, včetně použití vojenské síly. Tyto akce vyžadují povolení Rady bezpečnosti a OSN k nim může přistoupit v případě porušení míru nebo aktu agrese (Peace and Security, UN 2015). V rámci řešení salvadorského konfliktu k použití této strategie nedošlo, protože situace nikdy nedospěla do krajního případu, kdy by bylo nutné využít sílu.

Tato práce předkládá hypotézu, že pokud do mírového procesu občanské války není zahrnuta třetí strana, tak se buď nepodaří dosáhnout dohody, nebo dosažené dohody rychle zanikají. Důvěryhodnost třetí strany je hodnocena pomocí dvou základních podmínek:

(1) Mediátor musí být schopen odradit od použití agrese, aniž by musel využít síly, pokud vypukne další střet.

(2) Garant musí být ochoten použít sílu, pokud je to nutné. Jeho vojenská síla musí být dostatečná, aby byl schopen potrestat toho, kdo porušuje smlouvu.

Role OSN v ukončení salvadorského konfliktu splňuje obě výše uvedené podmínky. Ačkoli v případě salvadorského konfliktu byla role OSN spíše pozorovací, není vyloučeno, že by OSN v případě hrubého nedodržování smlouvy či v případě hrozby obnovení násilí, byla schopná a ochotná použít sílu a svá rozhodnutí tudíž vynutit. Organizace spojených národů měla v rámci mediace silnou pozici, a proto řadu svých návrhů dokázala realizovat. Jednalo se například o dohodu na vytvoření Komise pravdy, na provedení celé řady ústavních a institucionálních reforem či o realizaci demobilizace bez větších komplikací.

Salvadorský konflikt tak po svém ukončení úspěšně prošel všemi třemi fázemi stanovenými B. Walterovou (započetí jednání, podepsání dohody a úspěšná implementace smlouvy) a z tohoto důvodu můžeme občanskou válku v Salvadoru považovat za vyřešenou. V rámci fáze deeskalace salvadorského konfliktu tudíž došlo k potvrzení hypotézy, která

předpokládá, že pokud do mírového procesu občanské války není zahrnuta třetí strana, tak se buď nepodaří dosáhnout dohody, nebo dosažené dohody rychle zanikají. OSN představovalo mediátora s politickou, ekonomickou i vojenskou mocí. V kapacitách OSN by tak pravděpodobně byla schopnost potrestat aktéra, který by nedodržel podepsanou smlouvu. Autorita OSN však v průběhu celého procesu implementace byla velmi vysoká a z tohoto důvodu se strany neodvážily porušit vyjednané dohody nebo se od nich výrazněji odchýlit. Tato postavení umožnilo OSN vystupovat jako ověřovatel procesu implementace a tím i posílit svůj vliv nad stranami.

2.4.5 Dílčí závěry fáze deeskalace

Cílem podkapitoly zabývající se fází deeskalace bylo analyzovat způsob, jakým byl řešen salvadorský konflikt od roku 1990, kdy došlo k postupnému zahájení mírových rozhovorů v důsledku dosažení patové situace. Pokud konflikt ustrne na tzv. mrtvém bodě a ani jedna ze stran není schopna prosadit svůj požadavek a tím dosáhnout vítězství, naskytne se tak možnost započít vzájemná jednání. Je důležité, aby se sporné strany snažily obnovit komunikaci a najít takové řešení, které bude přijatelné pro všechny. Jedním ze způsobů, jak toho dosáhnout, je slevit ze svých požadavků, zahájit mírové rozhovory či omezit rozsah sporných témat. Což byl i případ Salvadoru, kde vyjednávání míru vytvořilo příznivé podmínky pro dosažení dohody mezi stranami zapojenými do konfliktu a tím bylo rovněž umožněno oslovit původní příčiny tohoto dlouholetého sporu.

Dohoda z Chapultepecu řešila problematiku demokratizace i bezpečnosti. Především pro vyřešení bezpečnostního dilematu je nebytná přítomnost třetí strany, která vystupuje jako garant bezpečnostních záruk daným stranám konfliktu. Tuto úlohu při řešení salvadorského konfliktu sehrála Organizace spojených národů. Roli OSN v mírovém procesu lze považovat za zcela zásadní nejen při překonávání překážek a problémů, jež mohly zbrzdit implementaci uzavřené dohody. Pozorovatelská mise OSN v Salvadoru (ONUSAL) patří mezi první mise OSN, jež ve svém mandátu kladly zvláštním důraz na lidská práva. Mandát mise ONUSAL byl později

rozšířen o ověřování všech aspektů příměří vycházejících z podepsané dohody, a na žádost salvadorské vlády také provedla monitoring národních voleb konaných v březnu a v dubnu roku 1994. Právě monitorování příměří ze strany OSN bylo vnímáno jako klíčové pro demobilizaci sil obou stran a konsolidaci mírového procesu.

Úspěch mírové dohody v Salvadoru prokázal, že přítomnost třetí strany, tedy garanta dohlížejícího na implementaci mírových dohod, může pomoci vyřešit občanskou válku. Ačkoliv mezinárodní společenství neposkytlo žádné důrazné bezpečnostní záruky, samotná jeho přítomnost odradila aktéry konfliktu od porušování mírové dohody a vedla tak k vyřešení bezpečnostního dilematu. Mírový dialog se tudíž dostal přes zahájená jednání k druhému kroku, kterým je podle Walterové vytváření kompromisu týkající se cílů a principů. Následně došlo k naplnění i třetí fáze, kterou je implementace mírové dohody a neobnovení konfliktu po dobu pěti let. Spojené národy se v rámci implementace zasloužily o hladký proces znovuzачlenění FMLN do společnosti či podporu při provádění reform v oblasti soudnictví a bezpečnostních složek země, které přešly pod civilní kontrolu. Jediné komplikace a zdržení můžeme pozorovat v oblasti transferu půdy bývalým bojovníkům z obou stran konfliktu. Jako problematická se jevila i implementace doporučení Komise pravdy, od kterého se salvadorská vláda odklonila vyhlášením všeobecné amnestie. Studiem role OSN při řešení salvadorského konfliktu tak můžeme potvrdit hypotézu, která předpokládala, že pokud do mírového procesu občanské války není zahrnuta třetí strana, tak se buď nepodaří dosáhnout dohody, nebo dosažené dohody rychle zanikají. Základy pro započetí a následný úspěch mírového procesu tak byly položeny třetí stranou, která svou rolí mediátora umožnila zahájení dialogu a po dosažení dohody dohlížela na její naplnění a dodržování ze strany aktérů konfliktu.

3. Sandinistická lidová revoluce

Cílem této kapitoly je analyzovat nikaragujský konflikt na základě jednotlivých konfliktních cyklů. Jejich časové vymezení není nikterak lehké, jelikož často dochází k jejich vzájemnému překrývání. Nicméně rok 1979 můžeme jednoznačně považovat za počátek Sandinistické lidové revoluce nazývané také jako Nikaragujská revoluce. V tomto roce se FSLN (*Frente de Liberación Nacional Sandanista*, Sandinovská fronta národního osvobození) chopila moci svržením rodu Somozů, kteří v zemi vládli od roku 1937. Po nástupu Sandinistů k moci se rozhořela dlouholetá válka mezi FSLN a tzv. *Contras*⁷¹, jednotka vzniklá z bývalých členů somozovské armády Národní gardy (*Guardia Nacional*)⁷², jejíž činnost byla významně podporována z USA. Avšak následné vypuknutí skandálu *Írán-Contras* tuto spolupráci narušilo, jelikož se odhalilo, že americké finance pro *Contras* pocházely z prodeje zbraní do Íránu. Ukončení podpory ze strany Spojených států donutilo *Contras* započít mírové rozhovory s FSLN, čímž se připravila cesta nejen pro uskutečnění svobodných voleb v roce 1990 a proces demobilizace obou aktérů, ale také k úplnému ukončení konfliktu.

Podrobné studium nikaragujského konfliktu na základě jeho fází nám zároveň umožní potvrzení/vyvrácení hypotéz a zodpovězení výzkumných otázek.

3.1 Latentní fáze: Vytváření podmínek pro vznik konfliktu a výzkum jeho příčin

Pokud chceme určit příčiny, které vedly k občanské válce, jejímiž hlavními aktéry bylo FSLN a jednotky *Contras*, tak se musíme vrátit do období vlády dynastie rodu Somozů, která dominovala nikaragujské politice od roku 1937 do roku 1979. Její vláda spočívala na kombinaci měkkých a tvrdých forem represí, kontrole armády a loajální opozice, jejíž přítomnost

⁷¹ Název je odvozen od španělského slova *contrarevolucionario* (kontrarevoluční).

⁷² Národní garda vznikla v průběhu okupace Nikaragui Spojenými státy americkými v letech 1909 až 1933. Po stažení USA ze země se garda stala hlavním nástrojem k provádění represí za vlády rodiny Somozů.

v pravidelně konaných volbách dávala režimu demokratické vzezření. To vše za podpory ze strany USA. Právě v období této diktatury se vytvářely podmínky pro vznik FSLN, které volalo po svržení represivního Somozova režimu. Vznik FSLN v roce 1961 nám tudíž ohraničuje latentní fázi nikaragujského konfliktu, která v uvedeném roce přechází do fáze manifestace.

Tato podkapitola se bude zabývat socio-ekonomickým a politickým vývojem Nikaragui za vlády dynastie Somozů (1937–1979), který generoval extrémní chudobu, jež vedla k posílení sociální nerovnosti a vyloučila většinu obyvatelstva z účasti v politickém procesu.

3.1.1 Socio-ekonomické příčiny

Hospodářský vývoj země v průběhu vlády dynastie Somozů prošel několika etapami a následně v 50. letech byl přijat exportně orientovaný systém. Expanze zemědělských exportních odvětví, jež zahrnovaly produkci bavlny, kávy a banánů, však značně oslabil drobné rolníky. Přijetí této politiky v zemědělském sektoru vytvořilo výrazné rozdíly nejen v sociálních strukturách, ale i mezi jednotlivými regiony. Například podél pobřeží Pacifiku dominovaly velké cukrovary a produkce tabáku s velkou koncentrací placených pracovníků. Oproti tomu se chudé regiony na severu země vyznačovaly převahou rolnických dělníků, kteří si uchovali přístup k malým pozemkům. V důsledku toho existovaly i velké rozdíly v rozdělení půdy a příjmů. V roce 1961 se zisky nejbohatších producentů pohybovaly kolem 18 000 USD, zatímco chudí rolníci si vydělali jen 400 USD. Tuzemská výroba potravin byla soustředěna v rukou malých výrobců, kteří postrádali prostředky k pěstování vývozních plodin a k modernizaci své výroby, jež nadále zůstávala zaostalá, spoléhajíc se na tradiční nástroje a metody k obdělávání půdy. Tito výrobci navíc postrádali přístup k pitné vodě, elektřině i infrastruktuře, což kontrastuje s exportním sektorem, který získával většinu vládní pomoci, včetně investic do infrastruktury a finanční pomoci. Konkrétně se jednalo o více než 90 % z bankovních úvěrů určených pro zemědělský sektor během první poloviny 60. let. Na počátku 70. let bylo

úvěrem národní banky financováno 70 % plochy určené pro produkci bavlny. Oproti tomu malí a střední rolníci pěstující základní plodiny pro domácí trh obdrželi v roce 1970 méně než 10 % zemědělských úvěrů. Velká většina nemovitostí vlastněná rodinou Somozů tak byla exportně orientovanými jednotkami, které představovaly hlavní příjemce úvěrů (Kaimowitz a Thome 1982: 225; Nuñez 1987: 53; Enriquez, Spalding 1987: 109).

Zemědělská půda v Nikaragui byla organizována dle *latifundio* struktury. Mezi *latifundios* patřili velkostatkáři s pozemky o rozloze 356 a více hektarů. Na opačném konci se nacházeli tzv. *minifundios*, kteří vlastnili mezi 0,1 až 3,5 hektary půdy (Kaimowitz, Stanfield 1995: 52). V rámci sociální struktury v roce 1978 měli nejlepší postavení velkostatkáři, kteří vlastnili přibližně 36 % zemědělských pozemků (Deere et al. 1985: 77–78). Středně velcí zemědělci se soustředili podobně jako velkostatkáři na produkci plodin určených pro vývoz, ačkoliv také v menší míře pěstovali plodiny pro domácí trh. Obě dvě uvedené skupiny si pro práci na svých plantážích najímali sezónní pracovníky. Na opačném konci tohoto společenského žbříčku stála nejpočetnější skupina, která tvořila venkovský sektor tzv. *campesinos*. Tato skupina obdělávala pouze 15 % zemědělské půdy (CIERA 1989: 39). V obecné rovině tak můžeme podle velikosti vlastněné půdy rozdělit sociální skupiny pracující v oblasti zemědělství na bohaté velkostatkáře a na středně velké a chudé rolnictvo.

Velkostatkáři svou výrobu zaměřovali především na pěstování bavlny a kávy určených k vývozu. Pěstování bavlny se soustředilo v oblasti kolem Pacifiku, Leonu, Chinandega a Masaya, kde se produkce mezi lety 1950–1955 zpětinasobila. Bavlna představovala celkem 39 % příjmu z vývozu, což téměř odpovídalo podobné hodnotě 35% příjmu z kávy. Nárůst pěstování obou plodin, bavlny i kávy, dramaticky změnil sociální strukturu venkovského obyvatelstva živícího se zemědělstvím. Vlastnictví půdy se stalo více koncentrované v rukou velkostatkářů a malí producenti obilí či kukuřice byli často z půdy, kterou obdělávali, násilně odsunuti. Většina z těchto vysídlených rolníků se buď stala sezónními pracovníky, nebo se odstěhovala do měst či na severovýchod země (Vilas 1986: 50). Nicméně i

zde jejich podmínky pro život byly značně nejisté, což se týkalo především vlastnictví půdy (Luciak 1987: 120).

Exportně orientovaný ekonomický systém země se potýkal s problémem nedostatku moderních technologií, které nahradil zneužíváním levné pracovní síly (Kaimowitz a Thome 1982: 225). Důsledkem byly nejen extrémně nízké platy, ale rovněž i nárůst sezónních pracovníků, kteří byli nuceni za prací migrovat po celé zemi vždy dle období, ve kterých probíhaly sklizně.⁷³ V roce 1971 mělo 50 % z celkového počtu obyvatel Nikaragui roční příjem nižší než 90 dolarů. Podle oficiální zprávy *Comité Nacional Agropecuario* v roce 1976 přibližně 60 % populace pracující v zemědělství trpělo hladem⁷⁴, což byl z velké části důsledek ztráty zaměstnání v zemědělském sektoru. Konkrétně v letech 1963 až 1973 přišlo přibližně 15 000 obyvatel o své pracovní místo v zemědělském sektoru (Jung 1979: 73). Nerovnoměrné rozdělení přístupu ke zdrojům, nárůst chudoby a nezaměstnanosti tak měly velký dopad na život obyvatelstva. Před vypuknutím povstání v roce 1979 a svržení dynastie Somozů, pouze 3 % populace měla přístup k elektřině a celým 94 % obyvatel venkova zcela chyběl přístup k pitné vodě. Celostátní průměrná míra negramotnosti dosahovala 70 %, přičemž negramotnost žen na venkově činila neuvěřitelných, nikoli však překvapujících 90 % (Wheelock 1986: 20–22; Nuñez 1987: 55).

Po vstupu Nikaragui do Středoamerického společného trhu (*Sistema de la Integración Centroamericana*, SICA) v roce 1963 začal v zemi probíhat proces industrializace a ekonomického boomu, což vedlo k vzestupu městské střední vrstvy vytvořené z malých podnikatelů. Tato vrstva v roce 1973 zahrnovala přibližně pětinu z 544 000 ekonomicky aktivních obyvatel z celkového počtu 2 020 000 obyvatel. Postupně se střední vrstva stala významně rostoucí skupinou v rámci nikaragujské společnosti, které však byl režimem a Národní gardou zabráněn jakýkoliv

⁷³ Obvykle se v průběhu dané sklizně pohybovali mezi plantážemi s bavlnou, kávou a cukrovou třtinou. Poté se buď vrátili na své vlastní pozemky, nebo pracovali na pozemcích jako placení *colonos* či *medieros*, kteří získali přístup k pozemkům výměnou za odevzdání poloviny své sklizně (Matus et al. 1990: 79; Houtart a Lemercinier 1992: 22).

⁷⁴ V roce 1971 přibližně 237 000 lidí pracovalo v zemědělství (Year Book of Labour Statistics 1977: 84).

ekonomický, kulturní a politický rozvoj. Vzhledem k tomu, že tato skupina obyvatel měla vyšší úroveň vzdělání než zbytek populace doplácující na represe režimu, tak bylo pochopitelné, že hlavně z jejich řad se budou formovat budoucí členové opozice (Jung 1979: 72).

Ve stejném roce, tedy v roce 1963, Luis Somoza přijal plán na provedení agrární reformy, jež počítal s přerozdělením půdy rolníkům ve východní části země. Dále bylo v ústavě článkem 19 stanoveno, že veškerá půda přesahující 300 hektarů bude vyvlastněna a následně přerozdělena (Gould 1990: 249). Tato agrární politika velice snadno získala podporu venkovského obyvatelstva a zlepšila veřejný obraz vlády Somozů. Avšak po následující roky proces redistribuce půdy byl minimální. Následující prezident, Anastacio Somoza Debayle (1967–1979), se ještě pokusil získat si stále více se radikalizující masy nespokojeného obyvatelstva vytvořením *Instituto de Bienestar Campesino* (INBIERNO) financovaného americkou agenturou pro mezinárodní rozvoj (*US Agency for International Development, USAID*).⁷⁵ Nicméně z tohoto programu, který měl finančně podpořit malé rolníky ve venkovských oblastech, ve skutečnosti těžili hlavně bohatí rolníci (Vilas 1986: 85). Neúspěch agrární reformy, nedostatečná podpora drobných venkovských rolníků, jejich zvyšující se chudoba, rostoucí bohatství velkostatkářů a dalších skupin propojených s režimem vedla k posílení vznikajícího partyzánského hnutí FSLN, na což Anastacio Somoza Debayle a Národní garda reagovali navýšením represí a brutality při potlačování projevů lidové nespokojenosti.

3.1.2 Politické příčiny

Od roku 1937 do roku 1979 byla Nikaragua ovládána jednou rodinou, jejíž vláda je často označována za diktaturu⁷⁶. Přestože jednotliví členové rodiny Somozů po toto období stáli v čele země jako prezidenti, tak režim byl zcela vzdálen jakémukoliv zdání demokracie. Naopak rodina Somozů

⁷⁵ Vláda rodiny Somozů se těšila velké podpoře ze strany USA. Hlavním důvodem byla obava Spojených států z rozšíření komunistických vlád na americkém kontinentu.

⁷⁶ Vláda rodiny Somozů se také nazývá *el somocismo*, který značil systém navlády a útlatku. Pokud bychom využili typologii nedemokratických režimů, tak vláda Somozů splňuje charakteristické rysy Linzovy typologie sultánsko-autoritářského režimu.

spíše odpovídala „*krutým a chamtivým autokratům*“, tak jak je charakterizoval Jospeh Betz (Betz 2000: 25).

Poté co Somoza García získal v prosinci roku 1936 prezidentskou funkci, okamžitě upevnil svou moc v rámci Národní gardy, legislativy a soudního systému. Na všechny důležité posty, především ve vládě a v armádě, dosadil své rodinné příslušníky.⁷⁷ Kontrola armády byla obzvláště stěžejní pro potlačení jakýchkoli protivládních demonstrací a odporu proti režimu. Politické opozici byla umožněna existence, ale pouze do té doby, dokud by nezačala ohrožovat vládnoucí elitu. Somozova rodina tak zcela ovládala veškeré sféry nikaragujského politického života a to především díky brutálním represím prováděným Národní gardou vůči oponentům vlády. Rovněž i kontrola nad volebním procesem vyloučila jakoukoli možnost politické obměny.

Přes svou antikomunistickou rétoriku vláda usilovala o získání podpory komunistické strany známé jako Nikaragujská socialistická strana (*Partido Socialista Nicaragüense*, PSN) s cílem zmařit vytvoření jakéhokoliv nezávislého dělnického hnutí a získat vládní podporu od odborových organizací. Za tímto byli protivládní odboroví představitelé nahrazeni lidmi loajálními vůči režimu. V roce 1950 Somoza García podepsal dohodu s generálem Emilianem Chamorro Vargasem. Tato dohoda zajistila konzervativní straně zastoupení v kongresu a omezené zastoupení ve vládě. Tento „Pakt generálů“ však znamenal reálné ústupky straně, spíše než zmírnění socioekonomických rozporů vytvořených diktaturou. Po uzavření paktu byly jakékoli lidové požadavky potlačovány zesílenými represivními metodami (Vilas 1986: 86).

Somoza García byl zvolen prezidentem ve všeobecných volbách konaných v roce 1950 a v roce 1955 Kongres novelizoval ústavu, tak aby bylo umožněno jeho znovuzvolení pro další prezidentské období (Merrill 1993). Somoza García měl mnoho politických nepřátel a převraty uskutečněné s cílem jeho svržení byly časté a to i v rámci Národní gardy, jež

⁷⁷ Z diktátorského režimu neprofitovala jen Somozova rodina, ale rovněž dva velké klany. Jednalo se o rodinu Pellas Chamorro soustředěné kolem *Banco de América* a dále o rodinu Montealegre Callejos stojící v čele *Banco Nicaragüense* (Jung 1979: 72).

ho měla chránit. Navzdory řadě bezpečnostních opatření byl v Leónu dne 21. září roku 1956 smrtelně zraněn mladým nikaragujským básníkem Rigobertem López Pérezem. Ačkoliv americký prezident Eisenhower okamžitě do Nikaragui vyslal své nejlepší lékaře, přesto diktátor o osm dnů později zemřel (Smith 1993: 112).

Prezidentského úřadu se po smrti otce ujal Somozův syn Luis Somoza (1958–1963)⁷⁸, který se během svého funkčního období často uchýlil k příležitostným populistickým gestům mířeným vůči nespokojeným rolníkům. Jednalo se hlavně o občasné projednávání rolnických požadavků či o vyřešení územních sporů ve prospěch rolníků. Tato Somozova politika sledovala jediný cíl a tím bylo rozdělit a oslabit rolnická hnutí, čímž by došlo k zabránění jejich přetvoření v jednotnou sociální sílu (Gould 1990: 96).

Období největších represí a teroru započalo vládou Anastasia Somozy Debayle, jehož čtyřletá vláda měla skončit v roce 1971. Anastasio Somoza Debayle však změnil ústavu a u moci tak mohl zůstat až do roku 1972. Nicméně prezidentský úřad si nakonec udržel až do roku 1979 a to navzdory stoupajícímu pnutí uvnitř opozice, ale i v jeho vlastní Liberální straně. Brutalita Národní gardy byla nejintenzivnější během období jeho vlády v letech 1974 až 1977. Jejich činnost, soustředěná hlavně na severu země, zahrnovala okrádání rolníků či zabavování majetku rolnickým rodinám podezřelých z podpory protivládních hnutí. Během těchto let Národní garda pozabíjela přibližně 3000 osob podezřelých z podpory partyzánů (Black 1981: 42–48, 50–58).⁷⁹

Navzdory nevídané brutalitě režimu, existující korupci⁸⁰ a porušování lidských práv se Somozova rodina těšila z ekonomické i vojenské podpory ze strany USA. Tato podpora byla podmíněna setrváním Nikaragui jako loajálního politického spojence proti komunismu na americkém kontinentu.

⁷⁸ I když Luis Somoza odmítl znovukandidovat na post prezidenta v roce 1964, přesto spolu se svým bratrem Anastasiem řídil chod země prostřednictvím loajálních politiků až do své smrti v roce 1967.

⁷⁹ Členové Národní gardy dostávaly finanční odměny na základě počtu zabitých osob.

⁸⁰ Rodina Somozů dokonce zneužila i zahraniční humanitární a finanční pomoc, která byla zemi poskytnuta po ničivém zemětřesení v roce 1972. Majetek Somozů se po jejich svržení odhadoval na 900 milionů amerických dolarů.

Lidová nespokojenost však postupně narůstala do obřích rozměrů a to nejen v reakci na represe, ale i na zhoršující se sociální podmínky, rostoucí negramotnost, podvýživu a nedostatečné zdravotnické služby. Vláda reagovala systematickým útlakem a represemi, avšak neklid a opozice rostly.

Do čela tohoto odporu se postavili sandinisté (FSLN), kteří vznikli z několika levicových skupin. V červenci roku 1979 se Junta národní obnovy, která se skládala z pěti vůdců FSLN, oficiálně chopila moci v zemi a nadobro tak ukončila vládu rodiny Somozů. V prezidentských volbách v listopadu 1984 junta bez protestu přenechala moc zvolenému prezidentovi Danielu Ortégovi.

3.1.3 Závěrečné shrnutí a určení příčin konfliktu

Somoza García řídil politickou moc, přímo jako prezident či nepřímo prostřednictvím pečlivě vybraných loutkových prezidentů od roku 1936 až do jeho zavraždění v roce 1956. Jeho vláda stála na třech hlavních pilířích: na vlastnictví nebo ovládnutí velkých částí nikaragujského hospodářství, na kontrole Národní gardy a na získané podpoře ze Spojených států. Diktatura, potlačování občanských svobod a nedostatek reprezentativních institucí tak pomalu vedly ke konsolidaci opozice a ozbrojenému odporu.

Cílem této podkapitoly bylo určit základní příčiny nikaragujského konfliktu, který se naplno rozhořel v roce 1979. Na základě předchozích podkapitol můžeme hlavní příčiny konfliktu rozdělit do dvou skupin, na socioekonomické a politické. Socioekonomické i politické příčiny leží v represích ze strany režimu rodu Somozů a jí sloužící Národní gardy. Masakry pachané na rolnících s cílem odradit je od vytvoření jednotného hnutí prohloubily již tak vysokou úroveň negramotnosti a chudoby. V roce 1978 přibližně 37 % venkovského hospodářsky aktivního obyvatelstva bylo kvalifikováno jako bezzemci (Reinhardt 1987: 943). Pouze menšina obyvatel byla zaručena trvalá mzda a nedostatek práce tak vyvolal masivní migraci do městských center. Zemědělský sektor byl nejen charakterizován nerovným rozdělením půdy, ale i nerovným přístupem k úvěrům. Režim se

sice v posledních letech vlády snažil provést určité reformy v oblasti vlastnictví a přerozdělení půdy, avšak tyto agrární reformy v praxi nebyly uskutečněny a naopak pro řadu rolníků, kteří ještě věřili v určitou změnu režimu, znamenaly zklamání. Nastala situace a ztráta posledních iluzí o reformě režimu byly naopak příznivé pro hnutí FSLN, jež usilovalo o změnu režimu.

Pokud bychom měli v obecné rovině shrnout hlavní příčiny konfliktu, tak můžeme tvrdit, že kořeny leží v selhání nikaragujské agro-exportní ekonomiky, jež nebyla schopná uspokojit a naplnit potřeby nikaragujského obyvatelstva, protože docházelo k obohacování pouze rodiny Somozů a určitých skupin společnosti. Dalším faktorem byla brutalita režimu a Národní gardy, kterou USA vytvořilo za účelem udržení politické stability v zemi poté, co se v roce 1933 z Nikaragui stáhly. Represe a brutalita během posledních let vlády dynastie narůstala v návaznosti s tím, jak se režim snažil potlačit odpor, který se stával lépe organizovaný, ale i militantní.

Na základě užití teorie Colliera a Hoefflerové se v nikaragujském konfliktu projevil boj za nápravu křivd (*grievance*) páchaných na rolnickém obyvatelstvu skrze jejich marginalizaci a ekonomické zneužívání. Nikaragujský konflikt rovněž zahrnoval boj za zisk (*greed*). Konkrétně ze strany FSLN šlo o zisk politické moci odstraněním dynastie Somozů a nastolení vlastní levicové politiky, která by dle jejich názoru zlepšila ekonomickou i politickou situaci v zemi. Z tohoto důvodu měl konflikt i mocensko-politický rozměr. FSLN představovalo politickou alternativu s politickými a ideologickými cíli, které dávaly rolníkům nejen možnost svrhnout autoritářský politický systém, ale i naději na zlepšení životních podmínek.

3.2 Fáze manifestace: Vnitrostátní aktéři nikaragujského konfliktu

Tato podkapitola označená jako fáze manifestace si klade za cíl představit hlavní aktéry nikaragujského konfliktu. Za počátek této fáze můžeme určit rok 1961, tedy rok vzniku hnutí FSLN (*Frente Sandinista de*

Liberación Nacional), které v roce 1977 zahájilo otevřený boj vůči diktatuře rodu Somozů, čímž došlo k započetí fáze eskalace a ukončení fáze manifestace.

Za otevřenou manifestaci neslučitelnosti a cílů hnutí můžeme považovat *El programa histórico*, který znamenal vyhlášení války režimu. Po převratu v roce 1979 zahájily jednotky *Contras* ozbrojený boj vůči FSLN. Vzájemná neslučitelnost obou aktérů spočívala hlavně v ideologické sféře týkající se charakteru vlády, jelikož FSLN vycházelo z idejí společného vlastnictví, marxismu a teologie osvobození. Pro *Contras*, podporované USA, takovéto ideologické směřování země bylo nepřijatelné.

Na základě této podkapitoly bude možné v jejím závěru klasifikovat konflikt na základě aktérů, k čemuž práce využije typologii válek dle databáze *Correlates of War* (COW).

3.2.1 FSLN: Ideologie a strategie povstání

Sandinistické hnutí (*Frente Sandinista de Liberación Nacional*, FSLN)⁸¹ vzniklo v Nikaragui v roce 1961 a u jeho založení stál José Carlos Fonseca Amador, Silvio Mayorga a Tomás Borge Martínez. Většina z těchto zakládajících členů byla za vlády Somozů uvězněna nebo strávila několik let ve vyhnanství.⁸² FSLN bylo na svém počátku malou skupinou asi dvaceti studentských aktivistů z Národní autonomní univerzity (*Universidad Nacional Autónoma de Nicaragua*). Ale již na začátku roku 1970 skupina získala dostatečnou podporu od rolníků a studentských skupin k zahájení prvních omezených ozbrojených iniciativ (Montenegro, Rojas 2010: 9–13; Luciak 1995: 50).

Fonseca⁸³ od počátku založení FSLN usiloval o provedení Kubánské revoluce na území Nikaragui. Své cíle FSLN shrnulo v dokumentu z roku

⁸¹ Připojení „Sandinistická“ do názvu FSLN proběhlo až o dva roky později, kterým hnutí chtělo odkázat na dědictví generála Sandina (1895–1934), který bojoval proti vojenské okupaci Nikaragui Spojenými státy v letech 1912 až 1932 (Navarro 1991: 31–41).

⁸² Například Fonseca byl nucen žít v Mexiku, na Kubě a v Kostarice.

⁸³ Fonseca byl jmenován generálním tajemníkem hnutí, ačkoliv skutečná moc byla decentralizována mezi sedm členů Národního ředitelství. Tento systém kolektivního vedení

1969, který je známý jako „*El programa histórico del FSLN*“. Tento program byl víceméně plánem, jak transformovat nikaragujskou společnost a odstranit nespravedlnost páchanou na rolnících a dělnících. Ti byli také v dokumentu určeni za hybnou sílu revoluce propojující boj za národní nezávislost skrze svržení diktatury. V tomto dokumentu se FSLN označuje za politicko-vojenskou organizaci, jejímž strategickým cílem je převzetí politické moci v zemi. Po svržení dynastie Somozů sandinisté plánovali vytvoření revoluční vlády založené na alianci dělníků a rolníků (El programa histórico del FSLN 1984). FSLN vycházelo z teorie ohniska (*foquismo*), v rámci které sandinisté pohlíželi na partyzány jako na tajné vojenské síly. V rámci strategie boje se FSLN inspirovalo Guevarou. Nedostatek zbraní a nízký počet členů hnutí měl být kompenzován schopností rychlé reakce, využitím nepřehledného terénu ve svůj prospěch a momentu překvapení při napadení nepřítele. Primární operačním cílem bylo znemožnit zásobování narušením komunikace a dopravních sítí. Naproti tomu strategickým cílem mělo být přežití (El programa histórico del FSLN 1984; Guevara 1961: 19).

V následujících letech po vydání svého programu, FSLN zahájilo několik akcí proti vládě, které můžeme považovat spíše za neúspěšné. Na konci roku 1974 po krátkém období nečinnosti, FSLN obnovilo ozbrojený boj v horách a následně postupovalo k hlavnímu městu Managua. Somoza reagoval zahájením odvetných akcí a represivní kampaně proti FSLN. Vláda vyhlásila stav obležení a cenzuru tisku a Národní garda navýšila násilí proti jednotlivcům a komunitám podezřelých ze spolupráce se Sandinisty. Represe Národní gardy a růst FSLN způsobily rozštěpení hnutí do tří frakcí. Tyto tři frakce, *Proletarios*, *Guerra Popular Prolongada* (GPP) a *Terceristas*, se lišily dle způsobu jak provést revoluci. Proletářská frakce v čele s Jaime Wheelock Románem následovala tradiční marxistické myšlenky a snažila se organizovat dělníky a obyvatele chudých čtvrtí. GPP frakce v čele s Tomásem Borgem a Henry Ruizem byla značně ovlivněna filozofií Mao Ce-tunga, na jejímž základě věřili, že revoluce bude vyžadovat rozsáhlé povstání zahrnující rolníky a dělnická hnutí. *Terceristas*

sice způsobil štěpení FSLN na frakce v polovině 70. let, ale také umožnil hnutí přežít desetiletí represí (Sheppard 2012: 181–182).

byli pod vedením José Daniela Ortega Saavedra a jeho bratra Humberto Ortega Saavedra pragmatictější a volali po ideologickém pluralismu. Členové této frakce tvrdili, že sociální podmínky v Nikaragui byly zralé k okamžitému povstání. Tato frakce nakonec získala největší podporu a nejsilnější postavení. Důvodem byla ochota spolupracovat i s nemarxistickými skupinami s cílem posílit a urychlit povstání proti režimu (Jung 1979: 79; Merrill 1993; Sheppard 2012: 181).

Frakce *Terceristas* vznikla v reakci na přijetí „prodloužené lidové války“ (GPP) jako strategické doktríny FSLN, což v určitém směru znamenalo rozkol s teorií ohniska, jelikož GPP spoléhalo na dlouhodobé shromažďování sil, jež měly uskutečnit revoluci. Humberto Ortega odmítal tento koncept prodloužené války, protože ho považoval za zcela neefektivní pro dosažení cílů revoluce. Ortega se z tohoto důvodu pokusil propojit strategii GPP a *Proletarios* do nové strategické koncepce povstání, čímž následně vznikla frakce *Terceristas*. Ortega se domníval, že Somozova diktatura polarizovala nikaragujskou společnost do takové míry, že sandinisté musí být vojensky připraveni pro okamžité provedení lidového povstání. Tím došlo k nahrazení strategie GPP „aktivní akumulací sil“. Ortega navrhl posílit postavení FSLN prostřednictvím vojenských operací, které se skládaly z přímých útoků na Národní gardu (Ortega 1979: 109–121; Montenegro, Rojas 2010: 9–13). Tyto útoky měly demonstrovat slabost režimu a povzbudit ostatní, aby se přidali k hnutí, což se v následujících letech dařilo a z FSLN se stával silný hráč, což si uvědomoval i diktátorský režim a z tohoto důvodu započal brutální represe.

Henry Ruiz, vůdce *Guerra Popular Prolongada* (GPP), v průběhu zesílených represí Národní gardy operoval v těžko dostupných horských oblastech. Oproti tomu Victor Tirado dovedl frakci *Terceristas* až do Hondurasu s cílem jejího reorganizování. Třetí frakce *Proletarios* uskutečňovala své tajné akce prostřednictvím sítě křesťanských aktivistů a malých rolnických hnutí na venkově. Všechny tři frakce měly jedno společné. Bylo jím hlásání své blízkosti a následování odkazu Fonseca, ačkoliv se postupem času zcela odkláněly od jeho Historického programu, což bylo zejména patrné v manifestech zveřejněných každou frakcí

(Zimmerman 2000: 205–215). Všechny manifesty si totiž určitým způsobem upravovaly ideologické cíle zveřejněné Fonsecaou tak, aby vyhovovaly jejich plánům na získání moci.

Fonseca před svou smrtí⁸⁴ kritizoval všechny tři vznikající frakce kvůli jejich odklonu od Historického programu. Frakci GPP vyčítal, že se snaží vyhnout okamžitému boji ve jménu "prodloužené války." U Proletarios se obával, že nechápou stěžejní potřebu okamžitého provedení agrární reformy. Především však kritizoval Terceristas a jejich upřednostňování vojenské akce pro dosažení politických cílů (Sheppard 2012: 181–182). Rozdíly mezi jednotlivými frakcemi nemůžeme v žádném případě považovat za ideologické, ale spíše za strategické. Tyto rozdíly v taktice provedení revoluce sice znamenaly vnitřní rozdělení FSLN, ale již v roce 1979 před provedením povstání, hnutí působilo jako jednotný aktér.

V květnu roku 1977 frakce *Terceristas* vydala svou politicko-vojenskou platformu (*Plataforma General*), ve které představila svůj plán pro mobilizování rolníků do ozbrojeného povstání, jež bude vedeno Sandinisty. FSLN se v tomto svém manifestu naplno ztotožnilo s marxisticko-leninskou ideologií a z tohoto důvodu se také označilo za tzv. předvoj, jenž povede masy k naplnění revoluce (Frente Sandinista de Liberación Nacional 1978: 27–30). V září roku 1977 Somoza znovu zavedl stav obležení, což odráželo kritické postavení Somozova politického režimu. Nicméně FSLN se dařilo, alespoň ohledně náboru nových členů. Do konce roku 1977 členství ve všech třech frakcích narostlo jak ve venkovských oblastech, tak i ve městech. Hlavním důvodem tohoto úspěchu byla změna výše popsaných strategií FSLN, které umožnily větší a především rychlejší začlenění venkovského obyvatelstva, hlavně rolníků. Získání podpory rolníků FSLN považovalo za stěžejní v tom smyslu, že právě rolníci byli ti, kteří měli být hybnou silou revoluce a ukončit vykořisťování rurálního sektoru (Luciak 1995: 53). Nicméně získání si důvěry a podpory rolníků nebylo tak jednoduché a automatické, jak si FSLN zpočátku představovalo. Identifikace chudého venkovského obyvatelstva se

⁸⁴ José Carlos Fonseca byl zabit v roce 1976, poté co se vrátil do Nikaragui z exilu. Zajímavý pohled na život Fonseca nabízí například knižní publikace „*Los usos de Sandino*“, jejímž autorem je Enrique Camacho Navarro.

Sandinisty byla usnadněna především jejich zklamáním se Somozovou agrární reformou a neschopností diktatury zastupovat jejich zájmy.

Dalším z důležitých spojenectví pro FSLN znamenala podpora ze strany dělníků. V roce 1977 po velké stávce v cukrovaru v San Antonio vzniklo Sdružení zemědělských dělníků (*Asociación de Trabajadores del Campo*, ATC), které zahrnovalo i rolníky (Ruchwarger 1987: 40). ATC sympatizovalo s FSLN hlavně ve způsobu dosažení ekonomických cílů, k jejichž naplnění dle jejich názoru mohlo dojít jen se svržením diktatury. Prohlášení FSLN, „*Půdu pro ty, kdo na ní pracují*“, se tak stalo heslem celého povstání.

3.2.2 Dílčí závěry fáze manifestace

Nikaragujský konflikt je specifický v tom, že v jeho průběhu došlo k prostřídání postavení aktérů – z partyzánské skupiny FSLN se zformovala vláda a ze členů Národní gardy, na které stála vláda Somozů, se stala povstalecká skupina *Contras*. Z tohoto důvodu můžeme tvrdit, že v Nikaragui došlo ke dvěma vnitrostátním konfliktům. Ačkoliv fáze eskalace bude analyzována až v následující části, už nyní lze časově určit její dvě části, což nám umožní ujasnit si roli jednotlivých aktérů v tomto konfliktu.

Během první části ozbrojeného konfliktu, v letech 1977 až 1979, povstalecká skupina známá jako FSLN bojovala proti režimu rodu Somozů s cílem jejich sesazení a získání kontroly nad vládou.

Druhá část fáze eskalace trvala od roku 1982 až do roku 1990 a jednalo se rovněž o boj o vládu, u které v této době byli sandinisté. FSLN po získání moci v zemi v roce 1979 zahájilo levicový styl vlády a navázalo úzké vazby s Kubou a Sovětským svazem. Mezi příznivci bývalého Somozova režimu a mezi bývalými členy Národní gardy tento levicový styl vlády vedl k vytvoření odporu a zformování povstaleckých jednotek *Contras*. Jejich cílem bylo znovu získat kontrolu nad vládou pro rodinu Somozů a opětovně nasměrovat politiku země více vpravo znovuobnovením

vztahů s USA. U obou případů vnitrostátního konfliktu se jedná o občanskou válku, jelikož vždy jedním z aktérů byla vláda státu na straně jedné a ozbrojená povstalecká skupina na straně druhé. Samozřejmě konflikt, který se rozhořel po získání vlády Sandinisty v roce 1979, měl mnohem vyšší intenzitu, ale i delší trvání. Na tomto základě a za využití klasifikace databáze *Correlates of War* (COW), jež nám slouží k určení konfliktu z hlediska jeho aktérů, můžeme nikaragujský konflikt zařadit mezi občanské války.

Na základě užití Heidelberské databáze KOSIMO lze zařadit nikaragujský konflikt ve fázi manifestace, kterou jsme ohraničili roky 1961 (vznik FSLN) až 1977, mezi násilnou krizi, za které docházelo ke sporadickému použití násilí. Konflikt během tohoto námi vymezeného období dosahoval střední intenzity, pro které je typické omezené použití násilí. Podobně jako v případě Salvadoru i zde se násilí užitá ze strany vlády zakládala na represích, které byly odplatou Národní gardy a rodiny Somozů za jakékoli vyjádření nespokojenosti vůči diktátorskému režimu. FSLN k užití násilí sáhlo v prosinci roku 1974, kdy zajali několik předních vládních nikaragujských úředníků, z nichž mnozí byli Somozovi příbuzní. Po zprostředkování vyjednávání vedeném arcibiskupem Obando y Bravo, vláda i partyzáni dospěli k dohodě. Partyzáni obdrželi výkupné ve výši jednoho milionu amerických dolarů, dále bylo propuštěno čtrnáct sandinistických vězňů a letecky přepraveno na Kubu spolu s únosci. Somozova vláda reagovala vyhlášením cenzury, zastrašováním, mučením a vraždami. Dne 31. prosince 1974 FSLN vydalo oficiální prohlášení vysílané přes všechny rozhlasové stanice, ve kterém označilo prezidenta Somozu za „nenáviděného despota“, obvinilo vládu ze setrvávání u moci prostřednictvím mučení a represí a požadovalo zvýšení mezd dělníků (UCDP 2015).

U konfliktu lze také určit typ neslučitelnosti, který se podle UCDP může týkat vlády nebo území. Na základě toho UCDP zahrnuje salvadorský konflikt mezi neslučitelnost týkající se vlády (*Incompatibility concerning government*), což znamená nejednotnost v názoru o typu politického systému (UCDP 2015). Za první manifestaci neslučitelnosti a nesouhlasu

s vládou země můžeme považovat Historický program vydaný v roce 1969. Zde FSLN jednoznačně vyjádřilo svůj postoj k diktatuře rodu Somozů a nutnosti jeho svržení. Výsledkem mělo být nastolení revoluční vlády, což se také v roce 1979 stalo. První projevy násilí sice můžeme pozorovat již v prosinci roku 1974, tak jak je uvedeno výše, nicméně k samotné eskalaci násilí došlo až v roce 1977 a následným povstáním v roce 1979, které započalo několik let trvající občanskou válku.

3.3 Fáze eskalace: Vypuknutí občanské války

V této části práce se nikaragujský konflikt přesunul z fáze manifestace do fáze eskalace, za jejíž začátek můžeme považovat započetí ozbrojeného boje proti vládě Somozů v roce 1977. Po dvou letech vlády Sandinistů povstalecké síly *Contras* vyhlásily válku novému levicovému režimu. S finanční a vojenskou podporou ze strany USA byly *Contras* schopné vést ozbrojený boj s nikaragujskou vládou po dobu osmi let, od roku 1981 do roku 1989. Nicméně ukončení této finanční podpory Spojenými státy vedlo na konci 80. let k podepsání série mírových dohod, jejichž výsledkem bylo, že do konce roku 1990 byly prakticky všechny jednotky *Contras* demobilizovány.

Cílem této podkapitoly je analyzovat a klasifikovat zkoumaný konflikt z hlediska jeho intenzity na základě využití Wallensteinovy definice ozbrojeného konfliktu, pomocí které bude možné zařadit nikaragujský konflikt do kategorie menšího nebo většího ozbrojeného konfliktu, či války. Dále dojde ke klasifikaci konfliktu dle databáze KOSIMO Heidelberského institutu. Tato podkapitola také umožní potvrzení či vyvrácení první hypotézy práce.

3.3.1 Povstání v roce 1979

První ozbrojené akce FSLN se zakládaly na provádění únosů s cílem získat výkupné a osvobodit své spolubojovníky z vězení. Nejúspěšnější akce tohoto druhu se odehrála v roce 1974, která je popsána v předchozí části.

Únosy a útoky na vysoce postavené úředníky, kteří byli často příbuzensky propojeni s rodinou Somozů, zajistilo FSLN pozornost a podporu veřejnosti. Tato podpora byla posílena represemi režimu zaváděnými v reakci na rostoucí činnost FSLN. Potlačování občanských svobod, mučení, vraždy a cenzura sdělovacích prostředků však brzy dosahovaly neúměrné hladiny.

Represe vyvrcholily, když opoziční politik a editor novin *La Prensa*, Pedro Joaquín Chamorro Cardenal, byl zavražděn členy Národní gardy. Tato událost se ukázala být jedním z nejvíce rozhodujících momentů pro opozici. V souvislosti s vraždou Pedra Chamorro bylo dne 22. srpna 1978 přibližně 2000 vládních úředníků a členů Kongresu po dva dny drženo členy FSLN jako rukojmí. Vyjednávání o propuštění rukojmích se ujal arcibiskup Miguel Obando y Bravo a panamský velvyslanec. Výsledkem bylo vítězství FSLN, jelikož většina jejich požadavků byla splněna – propuštění několika členů FSLN z vězení, obdržení výkupného ve výši 500 tisíc dolarů, bezpečný průchod pro únosce do Panamy a Venezuely a otevření veřejné debaty o alternativním politickém vedení v Nikaragui (Borge 1982: 58–61; Morley 2002: 106).

Nastalá situace spolu s neustále rostoucími represemi ze strany režimu vedly k tomu, že FSLN získávalo čím dál větší lidovou podporu. V této době také došlo ke sloučení tří frakcí FSLN a vytvoření Národní rady (*Dirección Nacional*) skládající se z devíti členů, tři z každé frakce: Daniel a Humberto Ortegoví a Víctor Tirado z *Terceristas*; Tomás Borge, Bayardo Arce a Henry Ruiz z *Guerra Popular Prolongada*; Jaime Wheelock, Luis Carrión a Carlos Núñez z *Proletarios* (Sheppard 2012: 184).

Na přelomu května a července roku 1979 sandinisté úspěšně vedli lidové povstání v šesti největších městech Nikaragui. Tím byl zahájen závěrečný útok (*Ofensiva Final*), mezi jehož bezprostřední cíl patřilo rozdělení sil nepřítele a konečným cílem bylo svržení Somozovy vlády. Do konce června kontrolovalo FSLN většinu země s výjimkou hlavního města. V průběhu bojů byla zřízena exilová vláda Nikaragui v Kostarice, která požadovala rezignaci prezidenta Somozy. Oficiální odstoupení Somozy nakonec proběhlo dne 17. července 1979. O dva dny později členové FSLN vstoupili do hlavního města Managua, což znamenalo úplný konec povstání,

které si vyžádalo přibližně 50 tisíc mrtvých a migraci 150 tisíc Nikaragujců do exilu (UCDP 2015).

Povstání vyneslo do popředí postavu Humberta Ortegy, který byl před závěrečným útokem schopen sjednotit frakce rozštěpené partyzánské skupiny FSLN, *Proletarios* a *Guerra Popular Prolongada*, pod vedení *Terceristas* a jejich povstaleckou strategii. Humberto Ortega tak během závěrečného útoku de facto vystupoval jako velitel sandinistické armády. Vítězství Sandinistů pro Nikaraguu znamenalo uskutečnění levicových idejí do praxe v následujících letech a bezprostřední nastolení revoluční vlády.

3.3.2 Vláda FSLN (1979–1990)

Sandinistická revoluce (1979–1990) zničila diktaturu rodiny Somozů a z původně povstalecké skupiny FSLN se stal významný politický aktér. Rokem 1979 tak započala vláda Sandinistů, která si kladla za cíl naučit miliony Nikaragujců číst, rozšířit práva pracujících a umožnit existenci volebních práv a svobod. Revoluční vláda, oficiálně pojmenovaná jako *Junta de Gobierno de Reconstrucción Nacional*, se především zavázala k sociálním a hospodářským změnám s cílem odstranit obrovské společenské nerovnosti vzniklé v důsledku Somozovy diktatury. Jedním z prvních úspěchů vlády bylo přijetí Ustanovení základních práv a záruk (*Estatuto Fundamental de Derechos y Garantías*) v červenci roku 1979, jež definovalo vztah mezi různými orgány a zároveň i povolovalo svobodu politického sdružování. Nicméně ve skutečnosti se politický systém za vlády Sandinistů vyznačoval postupnou fúzí mezi státem a stranou. Toto posilovalo vnímání FSLN jako „strany předvoje“ v marxisticko-leninském pojetí obhajující „demokratický centralismus“ (Wheelock Román 1997: 73–74; Martí I Puig 2009: 106). Za vlády FSLN však nedošlo k monopolizování politického a ekonomického života, tak jak to můžeme pozorovat u jiných úspěšných revolučních hnutí. V průběhu revoluce opoziční strany a občanská společnost nejen, že legálně existovaly, ale účastnily se i dění v politické sféře. Z tohoto důvodu byl umožněn vznik opozice vůči FSLN, která se vyvíjela v průběhu let 1979 až 1984. Tyto opoziční strany byly členy revoluční junty a Rady státu, přičemž obdržely i ministerské posty.

Existenci domácí opozice v průběhu Sandinistické revoluce dokazují i volby v roce 1990, kterých se účastnila sjednocená opoziční unie zahrnující osmnáct politických stran pod vedením Violety Barrios de Chamorro. Další opozice vůči režimu pocházela ze sdělovacích prostředků. Konkrétně se jednalo o deník *La Prensa*, který ačkoliv byl občas cenzurován, publikoval články kritizující revoluci. Rovněž i katolická církev patřila mezi hlavní opoziční hlasy téměř od počátku revoluce. Co týká ekonomiky tak ta, i když částečně znárodněna a reformována, nikdy nedosáhla úplného centrálního řízení a kontroly. Soukromý sektor a jeho organizace, jako byla například Nejvyšší rada soukromého podnikání či Unie zemědělců (*Unión Nacional de Agricultores y Ganadores*), během revoluce fungovaly a jejich činnost obhajovala zájmy podnikatelů (Booth, Richard 2006: 119).

Pod vládou FSLN však došlo k vyvlastnění zemědělské půdy a znárodnění mnoha firem.⁸⁵ Soukromé pozemky včetně těch, které vlastnila rodina Somozů, byly přerozděleny bezzemkům nebo převedeny do družstev. Výsledkem agrární reformy, která byla prosazována po celé zemi, bylo vlastnictví 11,7 % půdy státními statky a přibližně 20,1 % veškeré zemědělské půdy sandinistickými družstvy. Mnoho podnikatelů a zemědělců tak v důsledku Sandinistické revoluce přišlo o velkou část svého bohatství a z tohoto důvodu často prchali ze země do Kostariky nebo do USA. Se zhoršujícími se ekonomickými podmínkami a v důsledku bojů vlády s jednotkami *Contras* je následovalo i mnoho chudých obyvatel (Kagami 2007: 2).

Přípravy na volby začaly brzy poté, co se FSLN dostalo k moci, a to i přesto, že dle Sandinistů konání voleb znamenalo plýtvání omezenými zdroji, jelikož lidová podpora jim byla vyjádřena povstáním. Nakonec se přeci jen v srpnu roku 1980 sandinisté zavázali uskutečnit volby v následujících pěti letech. V roce 1983 Státní rada schválila zákon o politických stranách, který nastínil volební proces a zaručil všem stranám rovný přístup k médiím. Kvůli nákladům a časové tísni bylo rozhodnuto, že prezidentské a legislativní volby proběhnou ve stejný den. Zákon stanovil

⁸⁵ V období 1979–1981 sandinistická vláda zabavila kolem 2 milionů akrů půdy a 120 firem získala pod svou kontrolu (Field, Fisher 2001: 213).

pro prezidenta i zákonodárce šestiletý mandát a ustanovil minimální věk pro účast v hlasování na šestnáct let. Tato nízká věková hranice vyhovovala hlavně FSLN, které získalo velkou podporu mezi mladší generací. Na celý volební proces měla dohlížet Nejvyšší volební rada (Anderson 2005: 64; Merrill 1993).

Konáním soutěživých a svobodných voleb sledovalo FSLN hlavně jeden cíl, kterým bylo odradit USA od případné intervence v Nikaragui. FSLN na prezidentský úřad nominovalo Daniela Ortegu stojícího v čele revoluční junty. Volby se konaly dne 4. listopadu 1984 a díky 67 % hlasů se FSLN podařilo získat prezidentský úřad a také dvě třetiny křesel (61 z 96 křesel) v Národním shromáždění. Opoziční strany vyhrály 35 křesel v Národním shromáždění a měly tak možnost podílet se na sepsání nové ústavy. Zahraniční pozorovatelé, včetně těch z USA, označili volby za férové a následně většina států uznala Sandinisty za legitimní hlavu nikaragujského státu. Daniel Ortega byl slavnostně inaugurován do prezidentského úřadu dne 10. ledna 1985. Přesně v den výročí zavraždění editora Chamorro, což byla událost, jež spustila povstání proti diktatuře rodu Somozů (The Report of the Latin American Association Delegation to observe the Nicaraguan General Election 1984: 3–4; Merrill 1993).

3.3.3 *Válka s Contras*

Označení *Contras* se používalo pro povstalecké skupiny v Nikaragui, které byly aktivní od roku 1979 až do počátku 90. let. Válka mezi *Contras* a sandinistickou vládou se naplno rozhořela přibližně v roce 1981 jako jedno z celé řady povstání proti vládě Sandinistů. Spolupráce mezi jednotlivými frakcemi zapojenými do války proti FSLN byla na velmi nízké úrovni a neexistenci jednotného programu, tak můžeme považovat za jeden z hlavních důvodů, proč se jim nikdy nepodařilo odstranit Sandinisty od moci. Vznik ozbrojených jednotek *Contras* tak lze vidět jako reakci na získání politické moci Sandinisty a na prosazování jejich levicových idejí do praxe.

Jednotky *Contras* se vytvořily za velké podpory USA. Republikánská administrativa ve Spojených státech v čele s prezidentem Ronaldem Reaganem považovala *Contras* za vhodný nástroj pro zničení FSLN a ukončení jejich vlády. Za tímto účelem dne 4. ledna 1982 prezident Reagan podepsal přísně tajné rozhodnutí Národní bezpečnostní směrnice číslo 17 (*National Security Decision Directive 17*) dávající CIA pravomoc podporovat *Contras* a to hlavně finančně (*National Security Decision Directive on Cuba and Central America 1982: 1–2*). Podporu *Contras* můžeme považovat za součást Reaganovy doktríny, která si kladla za cíl zabránit šíření vlivu Sovětského svazu a komunismu na americkém kontinentu. Na rozdíl od svého předchůdce prezidenta Cartera, který se pokusil mezi roky 1979 a 1980 s FSLN spolupracovat, Ronald Reagan považoval sandinistickou vládu za hrozbu pro USA. Po získání prezidentského úřadu v roce 1981, Reagan okamžitě zahájil izolaci sandinistické vlády na základě tvrzení, že Nikaragua za podpory z Kuby a Sovětského svazu dodávala zbraně salvadorským partyzánům. Poté, co však americký Kongres v roce 1983 zakázal financování *Contras*, Reaganova administrativa pokračovala ve finanční podpoře *Contras* z peněz získaných tajným prodejem zbraní do Íránu, což bylo později odhaleno v rámci *Írán-Contra* aféry (viz např. *Report of the Congressional Committees Investigating the Iran-Contra Affair 1987; The National Security Archive 2006*).

Contras zpočátku postrádaly jakoukoli lidovou podporu vzhledem k tomu, že členové se skládali z bývalých vojáků Národní gardy pod velením plukovníka Enrique Bermudeze.⁸⁶ Taktiky používané *Contras* byly založeny na četných a brutálních útocích podél honduraské hranice. Scénář jejich akcí byl vždy stejný, překročení hranice, provedení útoku a opětovné stažení se za honduraské hranice. Z tohoto důvodu *Contras* nejprve zřídily základny v Hondurasu, ze kterého tak mohly podnikat útoky v oblastech na severu Nikaragui (Landau 1993: 38–40). Mezi hlavní jednotky *Contras* postupně patřilo několik partyzánských skupin. Jednou z nich byla například skupina Demokratická revoluční aliance (*Alianza de la Revolución Democrática*)

⁸⁶ *Kontrarevolucionáři* získali podporu hlavně mezi obyvateli nespokojenými s hospodářskou politikou Sandinistů.

v čele s bývalým Sandinistou Edénem Pastorem (známý jako *Comandante Cero*) na jihu země se základnou v Kostarice. Dále se jednalo o Spojenou nikaragujskou opozici (*Oposición Nicaragüense Unidas*) působící na severozápadě, Opoziční blok jihu (*Oposición Bloque del Sur*) aktivní hlavně v jihovýchodní oblasti a o Nikaragujskou pobřežní jednotu (*Nicaragua Costa Unidad*) na severozápadu Nikaragui. Za největší skupinu lze považovat Nikaragujskou demokratickou sílu (*Fuerza Democrática Nicaragüense*), která zahrnovala velkou část bývalých členů Národní gardy v čele s Adolfem Calero Portocarrerem (Report of the Congressional Committees Investigating the Iran-Contra Affair 1987: 29–32; Williams 2010). Postupně se jednotlivé povstalecké skupiny ke konci 80. let sjednotily pod názvem *Resistencia Nicaragüense*.

Sandinistická armáda byla větší a lépe vybavená než jednotky *Contras*, jež svými akcemi rozpoutaly protivládní kampaň, která se pro FSLN stala vážnou hrozbou. Četnými útoky ze strany *Contras* totiž došlo k narušení většiny sociálních programů, jelikož FSLN byla nucena zvýšit vojenské výdaje, přičemž přibližně až polovina rozpočtu byla využita na obranu. Zemědělská výroba rovněž prudce poklesla v důsledku útoku rolníků z oblastí konfliktu. Sandinisté proto vydali zákony zakazující jakoukoli kritiku a organizaci politické opozice (Landau 1993: 53; Merrill 1993). Neustálé útoky spolu s hospodářskou destabilizací země nakonec donutily vládnoucí juntu vyhlásit v roce 1982 výjimečný stav, který trval po většinu 80. let. Na základě nově přijatého „Zákona o udržování pořádku a veřejné bezpečnosti“ bylo na neomezenou dobu umožněno uvěznění zajatých členů *Contras* bez soudu. V rámci výjimečného stavu bylo rovněž omezeno nebo dokonce i zrušeno mnoho občanských svobod. Jednalo se především o právo organizovat demonstrace a stávky, dále o svobodu tisku a svobodu projevu (West 1992: 393–402; Rosset, Vandermeer 1983: 69–71). Součástí jednotlivých akcí jednotek *Contras* byly rovněž útoky na zdravotnická zařízení či školy. Samostatnou kapitolou pak byly útoky proti civilnímu obyvatelstvu na venkově, které za svou podporu Sandinistům často zaplatilo životem. Vraždy, znásilňování a mučení sloužily jednotkám *Contras* jako nástroj pro destabilizování vlády a zastrasování obyvatelstva.

Tyto jejich činy byly pro porušování lidských práv odosuzeny a kritizovány mezinárodním společenstvím a organizacemi sledujícími dodržování lidských práv.⁸⁷

3.3.4 Intenzita a doba trvání konfliktu: Aplikace Wallensteenovy definice ozbrojeného konfliktu na konflikt v Nikaragui

Jak je patrné z Tabulky 4, tak v Nikaragui v letech 1977 až 1989 proběhly dva vnitrostátní konflikty. Z tohoto důvodu můžeme fázi eskalace rozdělit do dvou částí. První část ozbrojeného konfliktu začala rokem 1977, kdy byly ze strany FSLN zahájeny boje se Somozovou vládou a Národní gardou. Rok 1979 znamenal ukončení bojů mezi vládou a FSLN, jelikož došlo ke svržení Somozovy diktatury a vítězství Sandinistů, kteří se ujímají moci. Během těchto tří let došlo k úmrtí přibližně 2025 osob. Konflikt, kromě roku 1977, můžeme zařadit do kategorie války (*war*). Pokud bychom se podívali na jednotlivé roky, tak pouze rok 1977 se vyznačuje nízkou intenzitou a z tohoto důvodu ho můžeme zařadit mezi menší ozbrojený konflikt (*minor armed conflict*).

Tabulka 4: Počet obětí a určení intenzity dle jednotlivých roků konfliktu

Rok	Počet obětí	Počet obětí v kategoriích	Úroveň intenzity v daném roce	Aktéři konfliktu
1977	25	25–999	Menší ozbrojený konflikt	Somozova vláda vs. povstalecká skupina FSLN
1978	1000	1000–9999	Válka	
1979	1000	1000–9999	Válka	

⁸⁷ Dle zprávy *Human Rights Watch* se *Contras* dopouštělo únosů a mučení civilistů včetně dětí, znásilňování žen, útoků na obydlí civilistů a zabavování jejich majetku (The Americas Watch Committee 1987: 21–24). V roce 1989 *Human Rights Watch* ve své zprávě uvedlo, že *Contras* systematicky porušovalo nejzákladnější normy zákonů týkající se ozbrojeného konfliktu, včetně vedení útoků na civilisty, jejich vraždění a týrání vězňů (Human Rights Watch 1989).

1982	25	25–999	Menší ozbrojený konflikt	Sandinistická vláda vs. jednotky <i>Contras</i>
1983	1000	1000–9999	Válka	
1984	1000	1000–9999	Válka	
1985	1000	1000–9999	Válka	
1986	1000	1000–9999	Válka	
1987	1000	1000–9999	Válka	
1988	1000	1000–9999	Válka	
1989	526	25–999	Menší ozbrojený konflikt	
1990	39	25–999	Menší ozbrojený konflikt	
Celkem	8 615			

Zdroj: Vypracováno autorkou dle údajů UCDP 2015

Druhá část konfliktu eskalovala v roce 1982 a trvala až do roku 1990 a během svého trvání si vyžádal 6 590 obětí. Konflikt v této době probíhal mezi sandinistickou vládou a jednotkami *Contras* tvořenými z bývalých příslušníků ozbrojených sil Národní gardy, jejichž cílem bylo znovu získat kontrolu nad vládou. V letech od roku 1983 až 1988 měl zkoumaný konflikt největší intenzitu násilí. Během tohoto období počet obětí vždy dosahoval hranice 1000 obětí za rok. Klesající intenzitu lze pozorovat až v roce 1989 a tento trend pokračoval i v následujícím roce, kdy počet obětí činil 39. Na základě toho jsme konflikt v těchto rocích zařadili mezi menší ozbrojený konflikt. Tento vývoj můžeme přisoudit nejen zahájení mírových rozhovorů, ale i ukončení podpory jednotkám *Contras* ze strany USA.

Podle UCDP a Wallensteenovy definice o ozbrojeném konfliktu můžeme nikaragujský konflikt v časovém horizontu od roku 1983 do roku 1988 zařadit mezi válku (*war*), při které musí být více než 1000 obětí v průběhu jednoho roku konfliktu. Pokud zbývající roky, vyznačující se nízkou intenzitou, tedy rok 1982, 1989 a 1990, posoudíme v rámci celého konfliktu a ne samostatně, tak lze tyto roky klasifikovat jako střední

ozbrojený konflikt (*intermediate armed conflict*), jelikož v každém z uvedených roků bylo více jak 25 a méně než 1000 mrtvých za rok, přičemž však v průběhu celého konfliktu zahynulo více jak 1000 obětí.

3.3.5 Dílčí závěry fáze eskalace

V rámci fáze eskalace, kterou jsme si rozdělili do dvou částí, jsme aplikovali Wallensteenovu definici ozbrojeného konfliktu, což nám umožnilo určit, o jaký typ konfliktu se z hlediska intenzity jednalo. Podmínkou UCDP je, aby jednou z bojujících stran byla vláda státu, což obě části nikaragujského konfliktu splňují. V první části konfliktu se jednalo o boj mezi FSLN a vládou vedenou rodinou Somozů. Druhá část konfliktu se rozpoutala mezi vládou Sandinistů a partyzánskými skupinami *Contras*.

V průběhu celého konfliktu zemřelo 8615 osob. Konflikt lze klasifikovat jako válku (*war*) v letech 1978 až 1979 a rovněž i v období od roku 1983 do roku 1988, jelikož v těchto letech padlo více jak 1000 obětí za rok. Zbývající roky 1977, 1982, 1989 a 1990 se vyznačují nízkou intenzitou a z tohoto důvodu jsme je zařadili mezi menší ozbrojený konflikt (*minor armed conflict*), při kterém musí být více než 25 obětí, ale méně než 1000 obětí za rok. V rámci celého konfliktu se však ve zmíněných rocích jednalo o střední ozbrojený konflikt (*intermediate armed conflict*), jelikož nikaragujský konflikt měl ve svém celkovém průběhu více jak 1000 obětí.

Úroveň intenzity nikaragujského konfliktu nám také umožňuje využít klasifikaci Heidelberského institutu a klasifikaci Pfetsche s Rohloffem. V této fázi dosahuje intenzita stupně 5 a značí tak válku, během které dochází k systematickému a dlouhodobému použití násilí. Nejprve tyto násilné akce prováděla ozbrojená skupina FSLN, jejímž cílem bylo svržení Somozovy diktatury. Po úspěšném povstání v roce 1979 se v následujících třech letech rozhořel konflikt mezi novou levicovou vládou FSLN a povstaleckými jednotkami *Contras* zformovanými z původních členů Národní gardy. Strategie boje *Contras* byla založena na nárazových a rychlých vojenských akcích, jejichž cílem bylo terorizování obyvatelstva a podkopání vlády Sandinistů.

Na základě analýzy konfliktu provedené v rámci fáze eskalace lze potvrdit první hypotézu práce, která tvrdí, že aktéři občanské války jsou ochotni vstoupit do mírového procesu, pokud předpokládané náklady na dosažení vítězství vzrůstají. V tomto případě došlo k jednoznačnému naplnění všech tří ukazatelů této hypotézy: dlouhá doba trvání války, vysoká intenzita války určená dle počtu obětí a přítomnost vojenské patové situace. Délka tohoto konfliktu dosáhla osmi let, nicméně nesmíme opomenout fakt, že země se s násilnými akcemi potýkala již od 70. let. Dlouhá doba trvání konfliktu se podepsala i na počtu obětí, který v letech 1982 až 1990 dosahoval až 6 590 mrtvých. Přítomnost vojenské patové situace můžeme pozorovat poté, co USA ukončily vojenskou podporu jednotkám *Contras* v roce 1987 po propuknutí Írán-Contra skandálu. *Contras*, bez plné finanční a vojenské podpory Spojených států, odmítly bojovat proti sandinistické vládě jednoduše proto, že k tomu neměly prostředky. Válka tak dosáhla patové situace, která donutila obě dvě skupiny začít vyjednávat.

3.4 Fáze deeskalace a řešení konfliktu

Tato podkapitola si klade za cíl analyzovat řešení nikaragujského konfliktu. Pokles intenzity násilí a přítomnost patové situace můžeme pozorovat již od roku 1989. Avšak prostor pro vyjednávání konce občanské války byl vytvořen až volbami v roce 1990. Za zásadní lze v tomto směru považovat Dohodu z Esquipulas II podepsanou v Guatemale v roce 1987. Tzv. mírový proces Esquipulas měl ukončit dlouholeté občanské války na území Střední Ameriky včetně Nikaragui, která však do tohoto procesu nebyla zpočátku zahrnuta. Hlavním důvodem byl odmítavý postoj USA vůči sandinistické vládě, kterou Spojené státy nepovažovaly za oficiálního a legitimního reprezentanta země, a to i přes uskutečnění svobodných voleb v roce 1984.⁸⁸

⁸⁸ Autorka považuje tyto volby za svobodné a férové v porovnání s předchozími volbami uskutečněnými po roce 1931.

V rámci fáze deeskalace práce mimojiné určí, zda mírovým procesem a podepsanými mírovými dohodami došlo k naplnění podmínek nutných pro úspěšné vyřešení občanské války.

3.4.1 Mírové rozhovory

Poté co válka v Nikaragui dosáhla patové situace a celkového vyčerpání na obou stranách, se vyjednávání míru jevílo jako jediná možnost, jak ukončit konflikt. Jeho řešení bylo součástí širšího rámce, který zahrnoval mírový proces ve středoamerickém regionu, jehož cílem bylo ukončit zde probíhající konflikty. Jednoznačně lze tvrdit, že se jednalo se o velmi složitý a obtížný proces vyjednávání, který ve svých různých fázích zahrnoval nejen země regionu a v nich znepřátelené strany, ale i vnější aktéry, kterými byla především Organizace spojených národů (OSN), dále také Organizace amerických států (OAS), USA a tzv. skupina Contadora.

První pokusy o řešení probíhajících konfliktů na území Střední Ameriky můžeme pozorovat již v první polovině 80. let. Jedním z nich byl i mírový plán honduraského ministra zahraničních věcí Edgarda Paz Barnica. Tento plán byl představen dne 23. března 1982 a konkrétně počítal se (1) všeobecným odzbrojením; (2) snížením zahraniční vojenské přítomnosti; (3) ukončením obchodu se zbraněmi v regionu; (4) s mezinárodním dohledem na dodržování dohod; (5) s vytvořením instituce umožňující trvalý dialog; a (6) s dodržováním stanovených hranic. O několik měsíců později nikaragujská vláda přijala všechny tyto body mírového plánu, což vytvořilo základ pro vyjednávání. Nicméně tato iniciativa následně uvízla na mrtvém bodě částečně proto, že Nikaragua upřednostňovala bilaterální dohodu, zatímco Honduras doufal v dosažení regionálního mírového vzorce. Další mírové iniciativy na stabilizování regionu se objevily až v následujícím roce za strany ministrů zahraničních věcí Mexika, Venezuely, Panamy a Kolumbie. Jejich setkání se uskutečnilo na ostrově Contador a z tohoto důvodu je skupina známá jako Contadora. Během svého druhého zasedání se skupina Contadora shodla na další sadě principů a zásad, které měly

příspěť k uklidnění konfliktních oblastí.⁸⁹ Tyto principy zahrnovaly celkem pět bodů, které se částečně podobaly plánu Edgarda Paz Barnica: (1) stažení všech zahraničních vojenských poradců; (2) zastavení prodeje zbraní do míst, kde probíhají ozbrojené konflikty (3) realizace plánu hospodářské reaktivace; (4) řešení vnitřních problémů demokratickými prostředky se zahrnutím všech politických skupin v dané zemi; a (5) zastoupení etnických menšin v mírových rozhovorech. Contadora skupina byla v průběhu roku rozšířena o ministry zahraničních věcí z Kostariky, Nikaragui, Guatemaly, Hondurasu, Salvadoru a Dominikánská republiky, a rovněž se jí podařilo získat podporu Organizace amerických států (OAS). Budoucí dialog měl být veden na základě přijmutí uvedených principů. Skupina se také shodla, že konflikty ve Střední Americe mají nejen vojenské, ale i politicko-socio-ekonomické kořeny, a mírové řešení tak spatřovala jako jedinou možnou cestu k jejich ukončení (Garcia 2011: 48; UCDP 2015; Oliver 1999: 151; Pozas Pardo 2000: 314–318). V následujících čtyřech letech se však nepodařilo prosadit dané iniciativy do praxe, a tudíž ani nedošlo k deeskalaci konfliktů v regionu.

Contadora skupina pokračovala ve svém úsilí o stabilizaci regionu a výsledkem byl vznik mírového plánu Esquipulas II v roce 1987.⁹⁰ Tento plán s celým názvem „*Procedimientos para la paz firme y duradera en Centroamérica*“, který zdůraznil roli vnitřní demokratizace nejen v Nikaragui jako způsobu pro dosažení míru, byl dne 7. srpna 1987 podepsán prezidentem Kostariky, Guatemaly, Salvadoru⁹¹, Hondurasu a Nikaragui. Dohoda z Esquipulas se především zabývala otázkami národního usmíření, ukončením nepřátelských akcí, demokratizací, svobodnými volbami a omezením obchodu se zbraněmi. Tato dohoda také dále vyzvala k udělení amnestie osobám zadržovaným nebo stíhaným kvůli politickým zločinům, k

⁸⁹ Kromě konfliktu v Nikaragui to byla například válka v Salvadoru či v Guatemale.

⁹⁰ Tento mírový plán je také často označován jako mírový plán Arias, pojmenovaný po kostarickém prezidentovi. Oproti Ariasovu plánu se však dohoda z Esquipulas v určitých bodech trochu pozměnila. Oscar Arias za svou mírovou iniciativu získal v roce 1987 Nobelovu cenu za mír.

⁹¹ Mírový plán Esquipulas II není u salvadorského konfliktu zmíněn, jelikož pro Salvador byla více určující a zásadní dohoda z Chapultepecu, ze které vycházely i jednotlivé institucionální změny prováděné v postkonfliktním období. Naopak pro Nikaraguu mírový plán Esquipulas II představoval hlavní a jediný rámec, na jehož základě byl samotný konflikt řešen.

vyjednání příměří v Guatemale, v Salvadoru a v Nikaragui, a ukončení veškeré vnější pomoci povstalcům, což se týkalo především podpory Spojených států skupinám *Contras* (Procedimientos para la paz firme y duradera en Centroamérica 1987: 1–9). Dohoda však neznamenal okamžité ukončení bojů a ani nestanovila žádné způsoby, jak by jednotlivé body dohody měly být dosaženy a implementovány. Každé zemi tak byl ponechán prostor pro zvolení vlastních postupů a prostředků k dosažení cílů dohody, které by otevřely cestu k demokratizaci. Pro všechny státy byl však závazný harmonogram, dle kterého musely dosáhnout určitého bodu dohody ve stanoveném časovém rozmezí.

Nikaragujský prezident Ortega následně potvrdil svou podporu pro jednání spolu se všemi zeměmi v regionu. Po podepsání dohody Esquipulas nikaragujská vláda vytvořila Komisi národního usmíření v čele s kardinálem Miguelem Obando y Bravo. Další krok směrem k vyřešení nikaragujského konfliktu byl přijat na summitu středoamerických prezidentů v lednu 1988 v Kostarice, kde prezident Daniel Ortega oznámil, že propustí politické vězně, sníží počet členů armády, vyhlásí konání voleb na lokální úrovni a především zahájí přímé rozhovory s *Contras*, čímž by došlo ke zrušení výjimečného stavu v zemi.⁹² Představitelé *Contras* se jednání přímo neúčastnili. Avšak skutečnost, že se jim nepodařilo dosáhnout rozhodného vojenského vítězství ve válce a také ukončení podpory ze strany USA,⁹³ je přiměla vstoupit do mírového vyjednávání. První rozhovory konající se v New Yorku byly zprostředkovány OAS a jejich cílem bylo dosáhnout dohody o příměří, rozpustit povstalecké skupiny *Contras*, vytvořit mobilní vojenské pozorovatelské týmy, monitorovat příměří a provádění demobilizace. Příměří bylo nakonec dosaženo dne 23. března roku 1988 v Sapoa. Jednotky *Contras* se zavázaly k zastavení veškerých vojenských operací po šedesát dnů a na oplátku sandinisté slíbili umožnění jejich znovu začlenění do politického, ekonomického a společenského života země a také možnost podílet se na nadcházejících volbách (UCDP 2015; Oliver 1999: 156).

⁹² Výjimečný stav byl vládou vyhlášen v březnu 1982 a trval do ledna 1988.

⁹³ O ukončení finanční pomoci *Contras* rozhodl americký Kongres, přesto však Reaganova administrativa nadále usilovala o izolaci Nikaragui v rámci probíhajících rozhovorů.

Deklarace *Costa del Sol* byla podepsána v únoru roku 1989 pěti středoamerickými prezidenty⁹⁴, kteří se zde dohodli na plánu odzbrojení a rozpouštění jednotek *Contras* v Hondurasu, jakož i na jejich dobrovolné repatriaci zpět do Nikaragui. Na základě této deklarace sousední státy rovněž uznaly vládu Sandinistů za předpokladu, že dojde k uskutečnění svobodných a demokratických voleb na začátku roku 1990, ve kterých bude zaručena účast pro opoziční strany a umožněna přítomnost mezinárodních pozorovatelů. Daniel Ortega, v reakci na tento požadavek, prezidenty ostatních zemí ujistil, že je v rámci implementace dohody Esquipulas II připraven ve své zemi provést proces demokratizace a národního usmíření, uspořádat volby k 25. únoru 1990 a umožnit přítomnost mezinárodních pozorovatelů za účelem ověření volebního procesu⁹⁵ (Repertoire of the Practice of the Security Council 1992: 358).

Po volbách v únoru 1990 *Contras* souhlasily, že uznají nově zvolenou vládu a složí zbraně. Tento záměr byl následně potvrzen dne 23. března 1990 uzavřením dohody *Toncontin* týkající se odzbrojení a demobilizace jednotek *Contras*. Avšak až v květnu roku 1990 se podařilo za mediace kardinála Obando y Bravo vyjednat dohodu z Managua podepsanou nově zvolenou prezidentkou Violetou Chamorro, zástupci vlády a jednotkami *Contras*. Na základě této dohody s oficiálním názvem „*Protocolo de Managua sobre el Desarme*“ byla udělena všeobecná amnestie všem členům *Contras* a bylo sjednáno osvobození bývalých členů Národní gardy, kteří byli ve vězení (Acuerdo de Toncontin 1990: 1–3; Protocolo de Managua sobre el Desarme 1990: 1–3). Na provádění demobilizace členů *Contras* měla dohlížet pozorovatelská mise ONUCA (*Observadores de las Naciones Unidas en Centroamérica*).

Poté, co někteří bojovníci odmítli složit zbraně, bylo dosaženo nové dohody o odzbrojení dne 4. května 1990. Dne 27. června 1990 *Contra*

⁹⁴ Jednalo se o prezidenta Kostariky, Salvadoru, Guatemaly, Hondurasu a Nikaragui.

⁹⁵ Na volby měla dohlížet pozorovatelská mise OSN ONUVEN (*Observadores de las Naciones Unidas para la Verificación de las Elecciones de Nicaragua*). Mise měla za úkol zjistit, zda volby byly svobodné a spravedlivé, zda všechny politické strany měly stejný přístup k finančním prostředkům, ke státní televizi a rádiu. Mise také prověřila činnost Nejvyšší volební rady, která měla na starost samotný volební proces (Fox, Roth 2000: 76–78).

Commander Izrael Galeano oznámil prezidentce Violetě Chamorro⁹⁶ ukončení bojů a složení zbraní, čímž byla několik let trvající válka skončena (Hartzell 2002: 370–371; UCDP 2015).

Úspěch mírového procesu, který vyústil v podepsání dohody z Esquipulas, vycházel i ze způsobu vyjednávání probíhajícího ve dvou rovinách. První z nich zahrnovala přímá jednání na nejvyšší politické úrovni mezi středoamerickými prezidenty, což posilovalo důvěryhodnost závazků učiněných každou vládou. Druhá rovina se týkala bilaterálních jednání na regionální úrovni mezi vládami Guatemaly, Salvadoru a Nikaragui a jejich příslušnými opozičními ozbrojenými skupinami (Garcia 2011: 48). Za zásadní můžeme také považovat zahrnutí OSN a přítomnost jejich ověřovacích a pozorovacích misí na území států, které bezpochyby přispěly k překonání nedůvěry a bezpečnostního dilematu.

3.4.2 Role třetího aktéra

Pozorovatelská skupina OSN ve Střední Americe (ONUCA) byla založena Radou bezpečnosti OSN na základě rezoluce 644 v listopadu roku 1989 za účelem ověření dodržování dohody z Esquipulas vládami Kostariky, Salvadoru, Guatemaly, Hondurasu a Nikaragui. Mise se také zaměřila na to, zda došlo k ukončení pomoci povstaleckým hnutím v regionu a dále i ke znemožnění použití území zúčastněných zemí pro útoky na jiný stát. Kromě toho, ONUCA měla významnou roli v demobilizaci jednotek *Contras* a také při monitorování příměří dohodnutého v rámci procesu demobilizace.⁹⁷ Vedením mise byl oficiálně pověřen Generální tajemník OSN.⁹⁸ Po dokončení procesu demobilizace na přelomu června a

⁹⁶ Nově zvolená prezidentka Nikaragui Violeta Barrios de Chamorro Torres nastoupila do svého úřadu dne 25. dubna 1990. Chamorro byla kandidátkou opozičního hnutí UNO a se ziskem 55 % hlasů tak ukončila vládu Sandinistů. Daniel Ortega svou porážku uznal (Bendaña 1992: 8)

⁹⁷ Dohlížením na provádění demobilizace a také ověřováním zastavení nepřátelských akcí v regionu došlo k rozšíření mandátu mise ONUCA a to na základě deklarace *San Isidro de Coronado* vydané dne 12. prosince 1989.

⁹⁸ V čele vojenské pozorovatelské mise stáli v jejím průběhu tři generálové: Agustín Quesada Gómez (listopad 1989 – prosinec 1990) ze Španělska, Lewis MacKenzie (prosinec 1990 – květen 1991) z Kanady a Víctor Suanzes Pardo (květen 1991 – leden 1992) ze Španělska (United Nations Observer Group in Central America 2015).

července roku 1990 ONUCA pokračovala v realizaci svých původních úkolů týkajících se mírových aktivit v regionu (United Nations Observer Group in Central America 2015).

Dle zprávy Rady bezpečnosti neměla mít ONUCA pouze pozorovací úkol, ale měla vykonávat i funkci preventivní. V případě neplnění závazků stranami měla mise plnit i zstrašovací funkci (Repertoire of the Practice of the Security Council 1992: 61). Za tímto účelem se mise na počátku svého mandátu skládala z celkem 260 vojenských pozorovatelů, jejichž počet v roce 1990 dosáhl 1 098 členů. Vojenský personál pocházel z několika zemí, především však ze Španělska, Německa, Švédska, Kanady, Argentiny, Kolumbie, Ekvádoru a Venezuely, a doplněn byl o místní civilní zaměstnance. Mandát mise byl oficiálně ukončen v lednu roku 1992 (United Nations Observer Group in Central America 2015). Mobilní týmy vojenských pozorovatelů, které se obvykle skládaly z deseti členů, prováděly denně terénní a vzdušné hlídky. ONUCA také monitorovala oblasti, ve kterých nejvíce docházelo k narušení bezpečnosti. Většinou se jednalo o kontrolu hraniční oblasti mezi Kostarikou a Nikaraguou či Hondurasem a Nikaraguou. V případě určitého přestupku nebo narušení se mise ONUCA obvykle podílela na vyšetřování. Proces demobilizace započal krátce po nikaragujských volbách v roce 1990. Z Hondurasu byli demobilizováni členové Contras a následně došlo k jejich repatriaci. Za tímto účelem ONUCA zřídila dočasná stanoviště, kde členové mise zajišťovali nejen demobilizaci, ale i jejich bezpečnost do té doby, než byli přesídlení, což zajišťovala Komise pro ověřování a podporu (*Comisión de Apoyo y Verificación, CIAV*).⁹⁹ ONUCA tak byla zodpovědná za převzetí jejich zbraní, vojenského vybavení a materiálu, včetně vojenských uniform.¹⁰⁰ Z tohoto důvodu došlo k navýšení ozbrojených pracovníků a to na základě rezoluce 650 ze dne 27. března 1990 (ONUCA 2015).

Mise ONUCA oficiálně skončila dne 17. ledna 1992 poté, co její mandát byl několikrát prodloužen. Na území Nikaragui sice nadále docházelo k násilné činnosti, ta však byla stále více spojena s trestnou

⁹⁹ CIAV vznikla na základě spolupráce OSN a OAS. Její činnost probíhala od listopadu 1989 do července 1997.

¹⁰⁰ Na návrh generálního tajemníka byly veškeré zbraně získané od členů *Contras* zničeny.

činností spíše než s politicky motivovanými akcemi. Během ukončení mise neexistovaly žádné důkazy o tom, že několik málo ozbrojených skupin, které se znovu objevily v Nikaragui, by byly financovány ze zahraničí. V souvislosti s konfliktem v Salvadoru, mise ONUCA potvrdila, že sousední země přijaly opatření s cílem zabránit přelévání jakékoli násilné činnosti z jejich území (ONUCA 2015). Nikaragua navíc svým postkonfliktním vývojem ukázala podporu pro politické řešení konfliktů skrze vyjednávání a hospodářský a sociální rozvoj, spíše než vojenskými metodami. Navíc ze všech pěti středoamerických zemí, právě Nikaragua přijala největší počet opatření za účelem naplnění dohody z Esquipulas.

Role třetího nezávislého a důvěryhodného aktéra se tak ukázala jako stěžejní a to vzhledem k nedůvěře, která existovala po uzavření příměří mezi vládou a *Contras*. Účast mise OSN byla rovněž nezbytná pro demobilizaci, jejíž provedení patří k nejtěžším bodům po uzavření míru. ONUCA proto hrála zásadní roli v nikaragujském mírovém procesu a to i přesto, že její mandát v porovnání s mandátem ONUSAL v Salvadoru byl omezen pouze na pozorování a monitorování případného porušování dohody v oblasti demobilizace a klidu zbraní. Přesto lze tvrdit, že její přítomnost zamezila tomu, aby konflikt sklouzl zpět k použití násilí.

3.4.3 Proces demobilizace a provádění dílčích reforem

Řešení konfliktu v Nikaragui oproti mírovému procesu v Salvadoru nevedlo ke vzniku dohod, které by vyžadovaly hluboké a konkrétní institucionální reformy, jež byly stěžejní nejen pro vyřešení základních příčin konfliktu, ale i pro zamezení vzniku sporů v budoucnu. Veškeré dohody podepsané v průběhu vyjednávání míru se z velké části týkaly ukončení bojů, vyhlášení příměří či demobilizace a odzbrojení bývalých bojovníků, ale nepředstavovaly žádný plán na provedení postkonfliktní rekonstrukce, který by například zahrnoval reformy politických institucí. Z tohoto důvodu redukce členů armády, provedení pozemkové reformy, odzbrojení bývalých bojovníků či zaručení nezávislosti soudního systému a

ostatních složek politické moci, znamenaly výzvu pro nově zvolenou prezidentku Violetu Chamorro.

Jak již bylo zmíněno v předchozí části, dohoda z Esquipulas neurčovala žádný mechanismus, jakým způsobem by měl být proces implementace jednotlivých bodů smlouvy proveden a dosažen. Přesto však dohoda počítala s vytvořením dvou institucí pro monitoring a ověřování míru. Jednalo se o Národní komisi pro usmíření, která měla vzniknout v každém státu, a o Mezinárodní komisi pro ověřování fungující pod zaštitou OSN. I přes zavedení těchto dvou orgánů byl proces implementace velice obtížný a to především v počátečních fázích, kdy se musely vytvořit postupy a nástroje pro provedení požadovaných úkolů. Sandinistická vláda umožnila vznik Komise pro národní usmíření téměř okamžitě poté, co dosáhla částečné dohody o příměří s jednotkami *Contras* v září roku 1987. Vedením komise pověřila kardinála Miguela Obando y Bravo. Proces národního usmíření v Nikaragui byl velice složitý, jelikož byl ohrožován násilnými nepokoji ozbrojených skupin složených z bývalých členů *Contras* a neschopností soudního systému vykonávat spravedlnost. Svou roli zde sehrála i politicky polarizovaná diskuse o soukromém vlastnictví a o redukci ozbrojených sil (Human Rights Watch 1992).

Uzavřením dohody z Toncontin o příměří dne 23. března 1988 Nikaragua učinila další významný krok k dosažení míru, který však byl narušen obnovením násilí několik měsíců po dosažení dohody.¹⁰¹ Následně podepsaná dohoda z Managua byla významná v tom směru, že v ní vláda garantovala politická práva a amnestii členům *Contras*, poskytla jim možnost podílet se na národním dialogu o usmíření, vytvořila pět neutrálních zón, kde měla být provedena demilitarizace, dále byla umožněna repatriace a přístup k humanitární pomoci. Nikaragua tak patřila ze všech pěti středoamerických států mezi ty, které činily největší pokroky při implementaci dohody. Tyto závěry vyplývaly z první zprávy Mezinárodní komise pro ověřování ze 14. ledna 1988. Naopak Salvador, Honduras a

¹⁰¹ Obnovení násilí bylo důsledkem vnitřních rozporů ve vedení *Contras* mezi Alfredem Ceasarem a zastáncem tvrdé vojenské linie Enriquem Bermudezem. Tato štěpení vedlo ke vzniku dalších požadavků, které však vláda odmítla (Hartzell 2002: 361–362).

Guatemala byly kritizovány za pomalý postup při implementaci (Hartzell 2002: 361–362).

Dohoda z Esquipulas vyžadovala proces demokratizace jako jeden z hlavních způsobů jak dosáhnout míru. Demokratické a svobodné volby v roce 1990 tak byly jedním z prvních kroků, jak naplnit tyto požadavky. Průběh voleb měl být na žádost sandinistické vlády monitorován mezinárodními pozorovateli. Za tímto účelem byla vytvořena mise ONUVEN (*Observadores de las Naciones Unidas para la Verificación de las Elecciones de Nicaragua*) dne 5. srpna 1989.

Volby vyhrála kandidátka Národního opozičního hnutí (UNO), Violeta Chamorro, na kterou čekal úkol provedení demobilizace. Proces odzbrojení jednotek *Contras* byl velice složitý, jelikož ani po podepsání dohody Toncontin členové povstaleckých skupin nebyli ochotni vzdát se svých zbraní. V tomto ohledu se velké naděje vkládaly do následně podepsané dohody, dle které byl konečný termín odzbrojení jednotek *Contras* stanoven na 10. června 1990, později však byl opět posunut. Na základě této dohody byl rovněž rozšířen mandát mise ONUCA, která měla na demobilizaci dohlížet. Tento cíl byl potvrzen podepsáním Protokolu o odzbrojení z Managua v květnu 1990, ve kterém se prezidentka Chamorro zavázala k pozemkové reformě a k vytvoření lokálních policejních složek, jejíž členy by tvořili bývalí bojovníci *Contras*. Dále nabídla zástupcům *Contras* účast nejen v lokálních vládách, ale i v národní vládě prostřednictvím získání postů na ministerstvech školství a zdravotnictví. Po uzavření této dohody se proces demobilizace a odzbrojení spustil naplno. Ke dni 6. července 1990 se demobilizovalo 2759 ozbrojenců v Hondurasu a 19614 v Nikaragui. Konečné číslo demobilizovaných členů *Contras* činilo 22.500 ozbrojenců, dále bylo demobilizováno i 72.000 členů sandinistické armády a 5.000 členů policejních složek (Spalding 1999: 40; Harzell 2002: 371–372; Burgerman 2006: 269, 271). Po úspěšném provedení demobilizace však vyvstala další výzva v podobě jejich začlenění zpět do společnosti. Tento problém byl úzce propojen s nutností uskutečnění pozemkové reformy.

Během sandinistické vlády došlo k zabavení velkého množství majetku a ke znárodnění pozemků. Po ukončení války se mnoho lidí dožadovalo jejich navrácení, což vedlo k zahlcení soudů jejich žádostmi. Zásadní překážkou pro jejich rychlé vyřízení byla nejednoznačnost ve vlastnictví. V době, kdy prezidentka Chamorro převzala vládu, bylo totiž až 40 % půdy v Nikaragui ve sporném vlastnictví. Obvykle tedy docházelo k tomu, že současný vlastník a bývalý majitel půdy prohlašovali tentýž pozemek za své vlastnictví (Field, Fisher 2001: 211). V průběhu několika let byla přijata různá opatření. Tuto otázku měly řešit hlavně dva zákony, jeden z roku 1996 „Stabilita vlastnického práva“ a druhý z roku 1997 „Reforma zákona o městském a venkovském vlastnictví“. Na základě provedených pozemkových reforem se struktura vlastnictví značně změnila. Zemědělské sektory vzniklé během sandinistické agrární reformy téměř vymizely, zatímco malé a střední farmy narostly až na 71 % v roce 1993. Bojovníkům *Contras* byly zprvu uděleny pozemky o malých plochách, které však nebyly příliš úrodné, spolu s penězi, obstaráním potravy během prvních šesti měsíců, oblečením, nástroji a plodinami pro pěstování. Řada z nich však tuto půdu opustila právě z důvodu neúrodnosti a často se vraceli na sever země, kde ale počet bezzemků dosahoval 85 % (Kagami 2007: 5; Spence 2004: 82, 84).

Další z oblastí, které musela nově zvolená prezidentka Chamorro čelit, byla restrukturalizace armády. S cílem zabránit vzniku opozice za strany Sandinistů, prezidentka souhlasila s tím, aby Humberto Ortega zůstal velitelem ozbrojených sil. Výměnou za to se Ortega zavázal podpořit ústavní rámec pro reformu armády, která počítala s významným snížením jejích kapacit (Dunkerley 1994: 59–60). Tento kompromis odmítli jak představitelé *Contras*, tak mnozí členové UNO, kteří požadovali úplné stažení Sandinistů z bezpečnostních složek. Chamorro však byla nucena dosáhnout paktu s FSLN s cílem získat jejich politickou podporu v legislativních otázkách z důvodu existence neloajální opozice uvnitř UNO koalice. Konzervativní opoziční strany také navíc bojkotovaly legislativu a vyjednávání reformy soudnictví, armády a policie se tak často dostávalo do slepé uličky.

Nicméně v roce 1994 vznikla formální prezidentská pravomoc nad armádou. Zákon udělil prezidentce právo vybrat si nebo odmítnout kandidáta na velitele armády navrženého vojenskou radou, která se skládala ze třiceti vysoce postavených důstojníků. Funkční období bylo stanoveno na pět let a jmenování nového velitele připadlo na začátek roku 1995, tedy ke konci funkčního období prezidentky Chamorro. V praxi to znamenalo, že nově zvolený prezident si nemohl vybrat velitele a musel akceptovat toho, kterého vybrala Chamorro. Ortega z tohoto důvodu odstoupil ze své funkce a v čele armády v únoru 1995 stanul Joaquín Cuadra. Také policie se v průběhu doby stále méně ztotožňovala se Sandinisty. Za zásadní problém však lze považovat to, že neprošla restrukturalizací a ani modernizací, což bylo nezbytné pro plnění jejich funkcí spojených s potíráním narůstající kriminality. Oproti tomu nikaragujská armáda zaznamenala provedení zásadních změn, především co se týká její velikosti. Z největší armády ve Střední Americe se během dvou let stala nejmenší. Její rozpočet byl vládou snížen ze 177 milionu dolarů v roce 1990 na 51 milionu dolarů v roce 1991 a v roce 1995 na pouhých 33 milionu dolarů. Počet vojáků klesl z 28.500 v roce 1991 na 15.250 v roce 1993, což byla pro porovnání asi polovina salvadorské armády (Burgerman 2006: 272; Spence 2004: 53).

Pokud jde o oblast justice, tak vláda přijala reformy, které měly přispět k tomu, aby soudy byly nezávislé a méně náchylné ke korupci. Ústavní reforma z roku 1996 dala zákonodárcům pravomoc jmenovat soudce vrchního soudu a zvyšovat rozpočet soudu. Avšak navzdory velké mezinárodní odborné přípravě a pomoci, a vzniku interních inspekčních komisí, soudní systém nadále zůstal neefektivní, vysoce zpolitizovaný a velmi zkorumpovaný (Burgerman 2006: 272; Dye 2000: 21–26).

3.4.4 Aplikace teorie řešení občanské války na nikaragujský konflikt

Vyjednávání míru v nikaragujském konfliktu byl složitý proces, který si vyžádal uzavření několika dílčích dohod nejen o příměří, ale také o odzbrojení, demobilizaci, udělení amnestie či konání voleb. Z tohoto

důvodu bude tato podkapitola pracovat s těmi dohodami, které byly zásadní pro řešení nikaragujského konfliktu. Jednou z nich byla dohoda Esquipulas II, která předznamenala ukončení válek vedených ve Střední Americe a zároveň nastínila vývoj, kterým by se tyto země měly vydat. Přijetím této dohody se státy zavázaly plnit její cíle a požadavky v oblasti politického i vojenského řešení konfliktu. Politické řešení konfliktu zahrnovalo uskutečnění svobodných a demokratických voleb, které byly v případě Nikaragui monitorovány mezinárodními pozorovateli. Vojenské řešení konfliktu spočívalo především v demobilizaci a odzbrojení.

Veškeré následující dohody podepsané mezi sandinistickou vládou a zástupci *Contras* tak vycházely z dohody Esquipulas II, jelikož obsahovaly body, jejichž naplnění tato dohoda požadovala (např. demobilizace, svobodné volby apod.). Mezi další významné dohody, které vedly k ukončení celého konfliktu, patřila dohoda z Toncontin a dohoda z Managua.

Způsob ukončení tohoto zkoumaného konfliktu tak proběhl prostřednictvím uzavření mírové dohody mezi sandinistickou vládou a *Contras*. Samotný mírový proces vedl k naplnění všech tří Walterových podmínek pro úspěšné řešení občanské války:

(1) Zahájení aktivních a formálních rozhovorů mezi sandinistickou vládou a *Contras*, při kterých došlo k vyjednání podmínek pro uzavření příměří.

(2) Podepsáním mírové dohody se obě znepřátelené strany shodly na politickém i vojenském řešení konfliktu.

(3) Podmínkou úspěšné implementace mírové dohody je, aby nedošlo k znovuobnovení konfliktu a násilí během následujících pěti let od jeho konce. Po podepsání poslední dohody příměří a o odzbrojení v roce 1990 se až do současnosti se neobjevily žádné náznaky obnovení konfliktu mezi danými aktéry, proto můžeme tuto podmínku považovat za splněnou. Zároveň musí dojít k implementaci a prosazování mírové dohody v praxi, při nejmenším provedením demobilizace a vytvořením nové vlády. Nikaragua tuto minimální podmínku splnila uskutečněním svobodných a

demokratických voleb v roce 1990 a úspěšným provedením demobilizace. Kromě toho došlo i k několika reformám armády a soudního systému. Nejmenší stupeň realizace dohod můžeme pozorovat v procesu národního usmíření v důsledku vyhlášení všeobecné amnestie, což vedlo k nepotrestání celé řady zločinů spáchaných aktéry konfliktu.

Pro úspěšné vyřešení občanské války je zásadní překonání neslučitelnosti mezi stranami konfliktu. Na základě podkapitoly týkající se fáze manifestace byl nikaragujský konflikt dle typu neslučitelnosti zařazen mezi neslučitelnost týkající se vlády (*Incompatibility concerning government*), která se projevovala nejednotností v názoru o typu politického systému mezi sandinistickou vládou a *Contras*. Konflikty vedené na základě neslučitelnosti vedou po uzavření mírové dohody ke změně vlády. V případě Nikaragui se tak stalo na základě demokratických a svobodných voleb v roce 1990.

Na základě analýzy podepsaných dohod můžeme tvrdit, že vzájemná neslučitelnost byla ve smlouvách z velké části řešena (Esquipulas II 1987; Acuerdo de Toncontin 1990; Protocolo de Managua sobre el Desarme 1990):

1. Smlouva nestanovila právo povstaleckých skupin transformovat se do politických stran.¹⁰²
2. Dohoda stanovila možnost začlenění povstalců do vlády a společnosti.¹⁰³
3. Tato dohoda stanovila uskutečnění nových voleb, ale nezabývala se provedením volebních reforem.
4. Dohoda nevytvořila komisi pro vyšetření zločinů spáchaných v průběhu konfliktu.
5. V dohodě bylo stanoveno řešení na celostátní úrovni.

¹⁰² Žádná z uzavřených dohod sice neuváděla možnost přeměnění povstaleckých skupin do politických stran. Povstalci však měli možnost účastnit se voleb.

¹⁰³ Zástupcům jednotek *Contras* byla umožněna účast v lokálních vládách a také v národní vládě prostřednictvím získání postů na ministerstvu školství a zdravotnictví.

6. V dohodě bylo poskytnuto konfliktním regionům sdílení moci v lokálních vládách.
7. V dohodě je stanovena ochrana lidských práv a svobod.
8. Dohoda poskytla propuštění vězňů.
9. Dohoda zahrnovala koncepci národního usmíření.
10. Dohoda potvrdila dřívější dohody.
11. Dohoda stanovila návrat uprchlíků.
12. Dohoda umožnila budoucí dialog ve sporných otázkách včetně jednání o neslučitelnosti.
13. Dohoda stanovila rozvoj operace na udržení míru.
14. V dohodě bylo stanoveno vytvoření komise nebo výboru, který by dohlížel na provádění a plnění dohody.

Na základě výše uvedeného můžeme říci, že dohoda zcela řešila dva hlavní body podmiňující úspěch řešení občanské války, demokratizaci a bezpečnost. V rámci procesu demokratizace bylo členům *Contras* na základě uzavřených mírových dohod umožněno podílet se na politickém rozhodování prostřednictvím účasti ve volbách na lokální i národní úrovni. Zároveň také nově zvolená prezidentka dala zástupcům *Contras* možnost přímo se podílet na chodu nově vzniklé vlády skrze důležité posty na ministerstvech. Nicméně v žádné ze smluv nebylo explicitně stanoveno právo povstalecké skupiny transformovat se do politické strany. Dohoda rovněž pracovala s koncepcí národního usmíření. Za tímto účelem došlo k vytvoření Komise pro národní usmíření. V oblasti kontroly plnění a provádění podepsaných dohod vznikla mise ONUCA, která hrála důležitou roli jako zprostředkovatel a garant důvěry mezi sandinistickou vládou a jednotkami *Contras* především během procesu demobilizace a odzbrojení. Mezi dalšího významného aktéra patřila Mezinárodní komise pro ověřování, která dohlížela na implementaci dohody z Esquipulas II.

Další oblast, kterou lze považovat za stěžejní je oslovení problému bezpečnosti, který zahrnuje řešení vnitřního bezpečnostního dilematu. Za tímto účelem lze aplikovat pět Wallensteenových opatření a následně určit jejich ne/splnění: (a) všeobecná demilitarizace a vytvoření jednotné armády, (b) zvláštní záruky pro lídry, (c) mezinárodní přítomnost, například mírových sil, (d) sdílení moci během přechodu (e) amnestie pro vůdce, důstojníky a agenty (Wallensteen 2002: 138–139; Esquipulas II 1987; Acuerdo de Toncontin 1990; Protocolo de Managua sobre el Desarme 1990):

1. Dohoda stanovila začlenění povstalců do armády.
2. Smlouva stanovila odzbrojení válčících stran.
3. Dohoda stanovila regulaci násilného chování stran.
4. Ve smlouvě byly dány záruky lídrům přítomností třetí strany (OSN).
5. Dohoda stanovila mezinárodní přítomnost.
6. Dohoda stanovila amnestii.
7. Smlouva obsahovala ustanovení o rozsáhlém sdílení moci v nové vládě.¹⁰⁴
8. Smlouva obsahovala ustanovení o příměří.

Mírové dohody podepsané v průběhu mírového procesu v Nikaragui vnitřní bezpečnostní dilema řešily, jelikož zahrnovaly všech pět výše uvedených opatření. Pro překonání vnitřního bezpečnostního dilematu je zásadní přítomnost mezinárodního aktéra. V případě Nikaragui se jednalo o misi OSN ONUCA, která byla aktivní především v době provádění demobilizace a odzbrojení.

Za stěžejní, aby aktéři konfliktu přešli z fáze podepsání dohody k její implementaci, lze považovat přítomnost třetí strany. V mírovém procesu v Nikaragui, podobně jako v Salvadoru, roli mediátora plnila mise OSN,

¹⁰⁴ Prezidentka Chamorro umožnila účast zástupců *Contras* ve vládě prostřednictvím získání důležitých ministerstev, ministerstva školství a zdravotnictví, což lze považovat za rozsáhlé sdílení moci.

kteřá poskytla aktérům garance, že budou v průběhu implementace dohody chráněni. Pokud bychom měli zařadit tento typ mediace dle dvou základních strategií, integrace a maximalizace nákladů, tak v tomto případě můžeme tvrdit, že OSN kombinovalo obě z nich, nicméně první z nich v menší míře, než se dělo v případě Salvadoru. Organizace spojených národů při řešení tohoto konfliktu sice neměla natolik zásadní úlohu, jako při řešení konfliktu v Salvadoru, nicméně přítomnost její mise ONUCA pomohla při překonávání vnitřního bezpečnostního dilematu, ale i dalších oblastí spojených s hrozbou obnovení konfliktu. OSN mělo kapacity i na využití druhé strategie založené na maximalizování nákladů neboli manipulaci a to v rámci již zmíněného vynucení míru (*peace enforcement*) skládajícího se z donucovacích opatření, tedy i využití vojenské síly. V rámci řešení nikaragujského konfliktu k použití této strategie nedošlo, protože vztahy mezi zneprátelenými aktéry nedospěly k nutnosti využít sílu. V tomto směru nesmíme opomenout fakt, že mise ONUCA neměla pouze monitorovací úkol, ale měla vykonávat i funkci preventivní, a v případě neplnění závazků aktéry konfliktu měla mise plnit i zastrášovací funkci.

V této části tak můžeme ověřit naši hypotézu, která předpokládá, že pokud do mírového procesu občanské války není zahrnuta třetí strana, tak se buď nepodaří dosáhnout dohody, nebo dosažené dohody rychle zanikají. Důvěryhodnost třetí strany je hodnocena pomocí dvou základních podmínek:

(1) Mediátor musí být schopen odradit od použití agrese, aniž by musel využít síly, pokud vypukne další střet.

(2) Garant musí být ochoten použít sílu, pokud je to nutné. Jeho vojenská síla musí být dostatečná, aby byl schopen potrestat toho, kdo porušuje smlouvu.

Role OSN v ukončení nikaragujského konfliktu naplňuje obě výše uvedené podmínky. Ačkoli v případě nikaragujského konfliktu byla role OSN spíše pozorovací, nemůžeme opět vyloučit, že by v případě hrubého nedodržování smlouvy či v případě hrozby obnovení násilí, bylo schopné a ochotné svá rozhodnutí vynutit. Absence násilí po uzavření příměří a během

procesu odzbrojení nám tudíž dokazuje, že mise ONUCA byla schopna odradit od použití násilí, aniž by musela využít násilné prostředky.

Nikaragujský mírový proces úspěšně prošel všemi třemi fázemi stanovenými B. Walterovou, jakými bylo započetí jednání, podepsání dohody a úspěšná implementace smlouvy, a z tohoto důvodu můžeme občanskou válku v Nikaragui považovat za úspěšně vyřešenou. V rámci fáze deeskalace nikaragujského konfliktu tudíž došlo k potvrzení hypotézy, která vychází z předpokladu, že pokud do mírového procesu občanské války není zahrnuta třetí strana, tak se buď nepodaří dosáhnout dohody, nebo dosažené dohody rychle zanikají. Mise OSN patřila mezi významného mediátora, který i přes svůj nepřilíš široký mandát, nepochybně přispěl k neobnovení konfliktu a jeho opětovnému přelití do násilné fáze. Naopak nepřítomnost re-eskalace konfliktu nám dokazuje, že mise ONUCA posloužila jako silný garant bezpečnostních záruk ve chvílích, kdy jsou aktéři konfliktu nejvíce zranitelní a náchylní k obnovení násilí, tedy v době odzbrojení a demobilizace.

3.4.5 Dílčí závěry fáze deeskalace

Mírový proces v Nikaragui splnil všechny tři body vedoucí k úspěšnému vyřešení občanské války. Mírový dialog se po započetí vzájemných rozhovorů přenesl k uzavření dohody a poté i k její implementaci. V následujících letech byla splněna i další podmínka B. Walterové, která vyžaduje, aby nedošlo k obnovení konfliktu během pěti let po jeho ukončení.

Tato podkapitola také potvrdila hypotézu, která předpokládá, že pokud není zahrnuta přítomnost třetí strany do mírového procesu občanské války, tak se buď nepodaří dosáhnout dohody, nebo uzavřené dohody brzy zanikají. V nikaragujském konfliktu sehrálo roli hned několik vnějších aktérů, přesto za nejdůležitějšího z nich můžeme považovat Organizaci spojených národů. OSN se spolu s OAS podílelo na zprostředkování prvních mírových rozhovorů a zároveň byla vytvořena jejich společná mise CIAV, jež měla sledovat dodržování lidských práv a bezpečnostních podmínek

mezi bývalými členy *Contras* v průběhu demobilizace. CIAV se také podílela na rozvoji místních kapacit pro řešení konfliktů a na reintegračním procesu bývalých bojovníků *Contras* zpět do společnosti. Mezi další důležitou misí patřila ONUVEN, jež měla dohlížet na první postkonfliktní volby. Za nedostatek této mise lze považovat její krátkodobý mandát. Po volbách tato mise zanikla a v zemi nezůstal žádný neutrální mezinárodní aktér, který by ověřoval závazky pro plnění uzavřených dohod a to především v oblasti provádění institucionálních reforem.

Proces demobilizace a odzbrojení probíhal víceméně plynule, ačkoliv došlo k několika posunům konečného termínu. *Contras* souhlasilo s rychlým provedením demobilizace a to především díky prezidentce Chamorro, která jim nabídla možnost podílet se na vládě a být členy místních policejních složek. Zároveň, aby se zabránilo vzniku sandinistické opozice v armádě, Chamorro souhlasila, aby v jejím čele stanul Humberto Ortega, bratr současného prezidenta země Daniela Ortegy. Na hladkém průběhu demobilizace a odzbrojení měl podíl další aktér, kterým byla mise OSN ONUCA. Mise v zemi působila od listopadu 1989 do ledna 1992 a jejím úkolem bylo dohlížet na demobilizaci základů *Contras* v Nikaragui i v Hondurasu. Ukončení konfliktu a jeho neobnovení tak bylo umožněno nejen díky bezpečnostním zárukám třetí strany, ale také díky možnosti sdílení moci v zemi.

4. Chiapaský konflikt

Cílem této kapitoly je výzkum chiapaského konfliktu na základě jednotlivých konfliktních cyklů. Toto rozdělení umožní analyzovat daný konflikt z hlediska příčin, aktérů, intenzity a způsobu jeho řešení, což vytvoří základ pro potvrzení/vyvrácení hypotéz a zodpovězení výzkumných otázek.

Chiapaský konflikt můžeme považovat za v mnohém rozdílný od jiných občanských konfliktů v Latinské Americe. Zapatisté jsou malou rebelantskou skupinou a nikdy nebyli schopni ohrožit přežití mexické vlády vojensky, naopak jejich síla spočívala v požadavcích, které získaly podporu ze strany obyvatelstva. Z tohoto důvodu povstání EZLN ze dne 1. ledna 1994 bylo spíše než vojenskou hrozbou, výzvou pro proces demokratizace, který byl v Mexiku v průběhu této doby započat. Zapatisté na vládě požadovaly „práci, půdu, jídlo, zdraví, vzdělání, nezávislost, svobodu, demokracii, spravedlnost a mír“, přičemž odmítli ukončit svůj boj, dokud nebudou jejich požadavky splněny a nebude vytvořena svobodná a demokratická vláda (Primera Declaración de la Selva Lacandona 2015). EZLN svým Prvním prohlášením z Lakandonského pralesa získalo téměř okamžitou pozornost široké veřejnosti. Důraz na slova obsažená v prohlášení, jako je „demokracie“, „národ“ či „vlast“, přidělily povstání politický a sociálně-kulturní rozměr, který byl podpořen i tím, že zapatisté použili násilí pouze proti vojenským jednotkám a nikoliv proti civilistům.

4.1 Současný Chiapas

Tato podkapitola krátce představí chiapaský region v kontextu etnického složení a přírodního bohatství, což jsou dvě oblasti, na kterých staví boj EZLN – tedy boj za práva domorodého obyvatelstva a předání správy nerostného bohatství do jejich rukou.

V Mexiku žije přibližně 13 % obyvatel mající domorodý původ, přičemž hlavním určujícím faktorem je domorodý jazyk. Do výše uvedeného procenta indiánského obyvatelstva se započítávají lidé hovořící

indiánským jazykem ve věku od pěti let (Instituto Nacional de Estadística y Geografía 2015).¹⁰⁵ Z toho vyplývá, že indiáni netvoří etnickou převahu, která se vyskytuje, pokud největší skupina tvoří 45–90 % populace, a podle Colliera s Hoefflerovou zvyšuje riziko občanské války. Naopak dominantní a nejpočetnější skupinou jsou v Mexiku indiánsko-hispánští míšenci, přibližně 59 %. Tato čísla podporují teorii Colliera a Hoefflerové v tom, že menšinová skupina (indiáni) se cítí být utlačována a nereprezentována dominantní skupinou (kreolové), což vede k násilnému střetu a následně k občanské válce. Přestože se Mexičané hlásí k odkazu domorodých předků (Mexicas = Aztékové), indiáni jsou zde přezíráni. Celkem v Mexiku existuje přibližně 62 domorodých skupin, přičemž každá z nich má svůj jazyk s určitými dialekty. Výsledek sčítání mexického obyvatelstva z roku 2010 ukázal, že ze 108 milionů obyvatel jich 9,16 milionů hovoří domorodým jazykem (Consejo Nacional de Población 2010: 14–17; Indigenous People 2015). Část mexických indiánů užívá domorodé jazyky nahuatl a to především v oblastech města Puebla, Veracruz, Hidalgo, Guerrero a San Luis Potosí (Hingarová 2010: 275).¹⁰⁶

Chiapas patří mezi oblasti s největším počtem indiánské populace. Konkrétně mezi tzv. „etnickými regiony“ se Chiapas s 35 % populace domorodého původu řadí na čtvrté místo. Většina z nich žije v konfliktní zóně ve východní části státu. Tato oblast zahrnuje čtyři sub-regiony La Selva Lacandona, Los Altos, Fronteriza a Norte, které dohromady tvoří jednu z nejchudších oblastí Mexika. Před Chiapasem můžeme nalézt Yucatan s přibližně 63 %, Oaxacu s 58 % a Quintana Roo s 34 %, čímž se zařazují k oblastem s největším podílem domorodé populace žijící v Mexiku (Instituto Nacional de Estadística y Geografía 2015; Consejo Nacional de Población 2010: 14–17; Comisión Nacional para el Desarrollo de los Pueblos Indígenas 2015). Chiapas kromě indiánských skupin zahrnuje

¹⁰⁵ Pro srovnání, na počátku 18. století pouze 2 % populace byli Španělé, 6 % mesticů, černochořů nebo mulatů a 92 % obyvatel byli domorodci (Gall 1998: 534).

¹⁰⁶ Collier s Hoefflerovou tvrdí, že koordinace je pro povstalce snazší na nízké úrovni lingvistické frakcionalizace, tudíž čím větší je různorodost společnosti, tím se snižuje pravděpodobnost občanské války. Současní Mayové jsou lingvisticky nehomogenní s více než 30 různými jazyky. V Chiapasu se mluví zejména tzotzilsky, tzeltalsky, čolsky, tocholabalsky, lakandonsky a mamsky (Indigenous People 2015). V případě Chiapasu se teorie Colliera a Hoefflerové nepotvrdila, jelikož komunikace v rámci EZLN probíhá bez problémů, a ani jazykové bariéry nezabránilly vypuknutí konfliktu a získávání stoupců.

mestice, kreoly, ale i guatemalské uprchlíky. Ve společnosti zde mají nejvyšší postavení kreolové, následují mestici a nakonec jsou uváděni indiáni. Jejich vzájemné vztahy se vyjadřují rasismem, diskriminací a násilím.¹⁰⁷

Při oficiálním sčítání lidí je stanoveno lingvistické kritérium, které patří mezi kritéria určující etnickou identitu obyvatel. Zde je Chiapas na čtvrtém místě, které se shoduje s počtem lidí, kteří hovoří mezoamerickým jazykem. Chiapas má ale největší počet domorodých obyvatel, jež nemluví španělsky (téměř 1/3 populace). Z toho vyplývá, že každodenní komunikace a mezikulturní výměna s mestici nebo *ladinos* skupinami není tolik frekventovaná a je více mediatizovaná než v ostatních částech země (Gall 1998: 533).

Chiapas se také řadí mezi mexické státy s velkým přírodním bohatstvím. Důležitou vývozní surovinou je ropa. V letech 1991–92 se Mexiko řadilo mezi pátého největšího producenta ropy a na deváté místo v produkci plynu. Pro své ropné rezervy v průběhu roku 1994 Mexiko patřilo na šesté místo ve světě. V této souvislosti dává Chiapas zemi 6,5 % ropy a 12 % zemního plynu. Nicméně ropa z Chiapasu tvoří 80 % národního vývozu, dále 68,6 % zahrnuje vývoz ropných produktů (plynový olej, topný olej, petrolej, propan, butan) a 90,6 % petrochemických produktů (bezvodý čpavek, benzen). Chiapas je rovněž hlavním národním dodavatelem elektřiny, přičemž z vodních elektráren je vyráběno přibližně 55 %. Federální vláda zde vystavěla sedm přehrad, z nichž tři jsou nesmírně důležité pro dodávky elektřiny pro celou zemi. Deštné pralesy v Chiapasu patří mezi strategická místa také proto, že se zde vyskytuje vysoký úhrn srážek (Ceceña, Barreda 1995; Comisión Federal de Electricidad 2015). Chiapas je také hlavním producentem zemědělských plodin v zemi. Většina indiánského obyvatelstva pěstuje komerční plodiny, jako jsou banány, káva či kukuřice. Před rostlinnou výrobou se však řadí živočišná výroba, která pokrývá 36 % celkového povrchu Chiapasu. Od velkofarmářů v Chiapasu,

¹⁰⁷ Latinskoamerický rasismus není určován barvou pleti, ale sociálním, kulturním a ekonomickým hlediskem. Například vzdělaný a západně oblečený indián přestává být *indio* a stává se *ladino*. Také mestici (míšenci indiánů a Španělů) mohou být majetnými *ladinos* nazýváni *indios*, i když jimi z genetického hlediska nejsou (Solano 2005: 556–557; Mácha 2003: 19; Slačálek, Dvorská 2003).

kteří zastávají významné politické funkce, pochází přibližně 10 % celkové národní produkce hovězího masa. Z výše uvedeného zcela jasně vyplývá, že Chiapas by se díky svým přírodním zdrojům a důležitému postavení v rámci ekonomiky země mohl stát rájem na zemi. Paradoxně však Chiapas patří mezi jedno z nejvíce nehostinných míst pro lidský život. Více než polovina, přibližně 75 %, obyvatel je negramotných a nemají přístup k základním službám, jako je elektřina, kanalizace a pitná voda (Levine 2000: 4; Ceceña, Barreda 1995).

Situace chiapaského domorodého a rolnického obyvatelstva je ve většině vědeckých publikací a nevládními organizacemi (např. projekt *Minority at Risk*) hodnocena jako problematická. Navzdory vládním snahám a strategiím uskutečněným na přelomu 20. století se původní obyvatelé v současné době potýkají nejen s diskriminací a porušováním lidských práv, ale i s vyloučením z politických rozhodovacích procesů, znevýhodňováním při získávání vzdělání, ekonomickým vykořisťováním a chudobou. Nedostatek institucionálního prostoru pro vyjádření svých požadavků uvnitř politického systému spolu se zhoršující se ekonomickou situací nakonec vedl k tomu, že se řada domorodých společenství a rolnických hnutí připojila k malé rebelantské skupině v Lacandonském pralese, známé jako *Ejército Zapatista de Liberación Nacional* (EZLN).

4.2 Latentní fáze: Vytváření podmínek pro vznik konfliktu a výzkum jeho příčin

Latentní fáze chiapaského konfliktu se vyznačuje formováním základních podmínek, příčin k povstání a hlavních stran konfliktu. Žádná z nich však ještě není ochotna veřejně vystoupit a otevřeně deklarovat své požadavky. Latentní fázi lze časově vymezit od roku 1974, kdy byly na prvním celostátním Indiánském kongresu položeny základy konfliktu, až po rok 1992, ve kterém byla pozastavena agrární reforma. Tato podkapitola si klade za cíl určit příčiny chiapaského konfliktu a vysledovat formování podmínek pro jeho vznik. Pro pochopení radikalizace politického napětí,

které vyvrcholilo v ozbrojené povstání v roce 1994, bude pozornost věnována zejména zhoršeným ekonomickým podmínkám. Práce také nastíní povstání, nepokoje a vzpoury v historii Chiapasu pro hlubší pochopení vývoje, který směřoval k povstání v roce 1994.

4.2.1 *Domorodá povstání v historii Chiapasu*

Chiapas je součástí nezávislého Mexika od roku 1824 a v Mexiku patří mezi státy, jež zaznamenávají největší počet domorodých povstání. První z nich se uskutečnilo ve třetím desetiletí šestnáctého století, kdy chiapaští indiáni raději sami skočili z výšky tisíc metrů vysokého Sumidero Canyon, než by se vzdali španělským nájezdníkům. Další vzpoura proběhla v roce 1542, když se v regionu Lacandonské džungle vytvořil odpor proti placení poplatků. Následně v roce 1693 bylo Mexiko svědkem tzv. *Zoque* revolty proti autoritářskému vojenskému vládci. Během příštích čtyřiceti let, prakticky všechny etnické skupiny v provincii průběžně pokračovaly v odporu prostřednictvím nepokojů. Mezi nimi *Cancuc* povstání, které vypuklo v roce 1712 a nepochybně patří mezi největší domorodá povstání, během něhož vedoucí představitelé této revolty protestovali proti pokračující životaschopnosti koloniálního režimu (Gall 1998: 531–533). Nejvýznamnější vzpoura, jež přerostla do revoluce, vypukla na konci roku 1910 a byla vyvolána kombinací politické záště (hlavně na severu) a ekonomickým zoufalstvím (hlavně na jihu).¹⁰⁸ Revoluce byla vedena Franciscem I. Maderou, který byl svržen konzervativním generálem Victorianem Huertou. Rolníci pokračovali ve vzpouře a Pancho Villa se Zapatou se stali klíčovými postavami v boji proti Huertovi. Huerta byl nakonec poražen Carranzou, bohatým statkářem, který podporoval Maderu. Carranza se následně utkal na severu s jednotkami Pancho Villa a na jihu se spolubojovníky Emiliana Zapaty. V důsledku revoluce zemřel zhruba jeden milion Mexičanů. Výsledkem revoluce byla nová mexická ústava, která

¹⁰⁸ Důvody k vypuknutí mexické revoluce se formovaly již od roku 1867, kdy byla obnovena liberální republika, která však svými rysy sklouzávala k diktátorství. Jeho hlavním představitelem byl Porfirio Díaz, jehož vláda se označuje za liberální diktaturu (Krauze 1998: 252–253).

zčásti zahrnula i radikální zájmy revolučních skupin, villistů a zapatistů, tedy požadavek sociální a agrární reformy (Kašpar 1999: 236; Uppsala Conflict Data Programm 2015).

Takováto povstání, nepokoje a vzpoury byly v Chiapasu rozloženy po pět století, představujíc hněv, který indiánské obyvatelstvo pociťuje dodnes a to z důvodu systematického potlačování jejich domorodé kultury a hrdosti. Historie mezietnických vztahů v Chiapasu tak poukazuje na hlubokou vzájemnou neslučitelnost a velké rozdíly mezi jednotlivými sociálně kulturními identitami.

4.2.2 Socio-ekonomické a politické příčiny: agrární reforma a vznik rolnických hnutí

Rolníci v současné době tvoří (*campesinos*) politický základ země, jelikož patří mezi nejpočetnější skupinu obyvatel a každý režim musí získat jejich podporu, pokud si chce zachovat legitimitu. Rolníci byli za vlády prezidenta Porfiria Díaze (1876–1880 a 1884–191) utlačováni a následkem bylo, že v Mexiku v roce 1910 vlastnilo 97 % veškerých pozemků pouhé 1 % obyvatel. Naproti tomu 96 % obyvatel vlastnilo jen 1 % půdy (Stavenhagen 1970: 227–8). Toto společenské nastavení se pokusila změnit mexická revoluce, jejímž výsledkem byla agrární reforma. Ta do Chiapasu dorazila s velkým zpožděním a to až během 30. let za vlády prezidenta Lázara Cárdenase, kdy pomalu docházelo k většímu přerozdělování půdy, kterému však bránili velkostatkáři (*latifundistas*). Přibližně 1500 velkostatkářů, kteří ve 20. letech vlastnili pozemky větší než 500 hektarů, kontrolovalo 79 % území Chiapasu (Serrano 1997: 77). Podle agrární reformy měla být přerozdělena půda, která převyšovala 8 tisíc hektarů. V této době byl však guvernérem státu Chiapas Fernández Ruiz, který zvýhodnil velkostatkáře. Umožnil jim před spuštěním agrární reformy přerozdělit jejich půdu mezi rodinné příslušníky, a tudíž bylo následně chudým rolníkům a bezzemkům přiděleno jen malé množství půdy (Mácha 2003: 30).

Přerozdělování půdy vyvrcholilo ke konci 30. let a to především zásluhou tehdejšího prezidenta Lázara Cárdenase (1934–1940) z Institucionální revoluční strany (*Partido Revolucionario Institucional*, PRI). Za jeho vlády bylo rozděleno 28 milionů hektarů půdy. Díky těmto prezidentovým krokům se podařilo federální vládě proniknout do jednotlivých obcí v Chiapasu a umožnit tak za pomoci místních vůdců jejich integraci do centralizované státní struktury, která byla pod vládou politické strany PRI. Cárdenas se kromě naplňování agrární reformy věnoval i otázce indigenismu. V roce 1940 uspořádal celoamerickou indigenistickou konferenci, která si kladla za cíl uvést domorodou politiku do praxe skrze proškolení nové generace indiánských vůdců. Všechny tyto kroky zajistily vládní straně PRI podporu na mexickém venkově. Postupně se však tento stav začal hroutit a to především kvůli vysokému populačnímu růstu, který ztěžoval další rozdělování půdy. Podle George Colliera samotný populační růst znemožňoval provádění agrární reformy (Collier 1994: 111). Dalším důvodem bylo obnovení koncentrace půdy do rukou velkostatkářů. Hlavním důvodem byl skutečnost, že po prezidentu Cárdenasovi už žádný další prezident nepřerozdělil tak velké množství pozemků. Naopak prezidenti prostřednictvím ochranných statusů, tzv. *certificados de inafectabilidad*, umožňovali koncentraci půdy v rukou velkostatkářů (Mácha 2003: 30–32; Casanova 1994). Těmto bohatým majitelům pozemků navíc pomohlo, že se v roce 1982 stal chiapaským guvernérem generál Absalón Castellanos Domínguez (1982–1988), který dokonce i pomocí násilí potlačoval snahy o provádění rozdělování půdy. Během jeho funkčního období bylo spácháno 153 vražd rolnických vůdců, dále bylo evidováno 692 případů arbitrárních zatčení a 503 případů únosů a mučení (González, Barrios 1995: 120). V této době již můžeme pozorovat formování sporných stran budoucího konfliktu. Rolníci, mezi nimi mnozí z řad indiánů, jsou stále více nespokojeni s pomalým uskutečňováním agrární reformy vládou. Ta postupně pozastavuje její provádění ve prospěch velkostatkářů a ve jménu budoucí liberalizace.

Půda pro vznik konfliktu tak byla připravena a základy položeny na prvním celostátním Indiánském kongresu (*Congreso Indígena*) v roce 1974.

Právě zde si jednotlivé indiánské komunity uvědomily, že jsou sužovány podobnými problémy, tedy nedostatkem půdy, podvýživou, špatnou zdravotní péčí, nízkou mzdou, absencí základních veřejných služeb či nedostatečným školským systémem. V otázce zemědělské půdy si účastníci kongresu stěžovali hlavně na násilné zabírání půdy velkostatkáři, konkrétně v prohlášení uvádějí: „*Potřebujeme půdu, nemáme ji dostatek, proto si ji musíme pronajímat anebo se odstěhovat za prací jinam. Pozemky, které jsme dostali, jsou chudé na živiny. Potřebujeme se dozvědět o našich právech garantovaných agrární reformou*“, dále v oblasti obchodu uvádějí, že „*rolníci a indiáni pracují tvrdě, ale jsou vždy využíváni. Musíme naše výrobky prodávat levně, ale vše, co koupíme, je drahé*“ (Collier 1994: 63). Prohlášení vzniklé na tomto kongresu se až nápadně podobá pozdějším prohlášením EZLN. Bylo už jen otázkou času, kdy se jednotlivé nespokojené skupiny spojí pod EZLN a otevřeně vyhlásí své cíle, což však následně povede k otevřenému násilí, jelikož vláda jejich požadavky odmítne akceptovat.

Na provádění agrární reformy se rovněž podepsala ropná krize, která postihla Mexiko v polovině 80. let. V této době vzrostl zahraniční dluh, který se Mezinárodní měnový fond a Světová banka rozhodly odpustit a umožnit další půjčky pod podmínkou, že Mexiko povede řadu reforem vedoucích k liberalizaci ekonomiky, čímž se chápalo také omezení agrární reformy. Z tohoto důvodu prezident Carlos Salinas de Gortari v roce 1992 změnil článek 27 mexické ústavy, což znamenalo úplný konec agrární reformy, jež byla v tomto článku zakotvena (Muñoz 2006: 254), což narušilo systém společného užívání půdy rolníky, tzv. *ejidos*. Na základě této ústavní změny a celkového procesu modernizace hospodářství však byla část půdy, na které dříve drobní zemědělci hospodařili, odkoupena velkostatkáři či korporacemi (Petříček 2011: 101).

Vládní prognózy na začátku Salinasovy administrativy předpokládaly zvýšení růstu HDP. Ale rozdíl mezi očekávaným růstem a skutečným růstem se zvětšil. V roce 1993 Plán Národního rozvoje nedosáhl téměř o 6 % bodů prognózy skutečného růstu. V roce 1993 byl růst HDP na obyvatele

pouhých 0,1 %.¹⁰⁹ Další z faktorů, často spojovaný s chiapaským povstáním, byl drastický pokles cen kávy v letech 1985–1992, ačkoliv v letech 1992 až 1993 došlo k mírnému oživení (Rojas 2004: 8, 11). Následky liberalizace byly brzy patrné. Vláda přestala podporovat nejchudší vrstvy a mezi nimi i rolníky, což nakonec vedlo ke krachu malozemědělců a nárůstu chudoby.

Prezident Salinas si byl vědom těchto důsledků a spustil tzv. Národní program solidarity (*Programa Nacional de Solidaridad*, PRONASOL), který měl pomoci nejchudším vrstvám společnosti zvládnout období liberalizace ekonomiky. Celkem bylo spuštěno 525 tisíc rozvojových programů v 95 % obcí v zemi. Tyto programy například zvýšily přístup k pitné vodě, prováděly se bezúročné půjčky a postavilo se skoro 20 tisíc kilometrů nových silnic (Womack 1999: 210).

Od 60. let zvyšovaly různé sociální skupiny (katolická církev, maoističtí aktivisté, domorodé skupiny a rolnické organizace či zahraniční politické skupiny) mezi domorodými komunitami povědomí o vlastnictví, práci a občanských právech a rozvíjely základy pro soudržné sociální hnutí. Přestože skutečné datum vytvoření EZLN zůstává nejasné, faktem je, že organizační základ byl položen v dostatečném předstihu před povstání z roku 1994, pravděpodobně již v polovině 80. let.¹¹⁰ Síla sociálních protestů v Chiapasu vzrostla během 80. let, kdy se k již existujícímu strádání, náročným pracovním podmínkám a chudobě připojil prudký propad v dotacích a v ceně kávy. Toto všechno spolu s bezohlednými politickými represemi vyprodukovalo nárůst militarizace regionu. Přítomnost mexické armády od počátku 90. let a jmenování guvernérů, kteří brali malý ohled na lidská práva, zablokovalo naděje na dosažení mírové hospodářské reformy, nebo politické změny v regionu. Podmínky se zhoršily do takové míry, že v lednu 1994 EZLN povstalo se zbraněmi proti mexické vládě (Rojas 2004: 7). Hlavní rozdíl mezi EZLN a předchozími povstáními spočívá v tom, že předešlé vzpoury se nikdy nerozšířily na regionální nebo národní úroveň. Členové EZLN zahájili širší kampaň pro přilákání světové pozornosti k

¹⁰⁹ Podle CH modelu se riziko občanské války zvyšuje, pokud klesá ekonomický růst, což je i případ Mexika, čímž se potvrzuje zjištění Colliera a Hoefflerové.

¹¹⁰ EZLN uvádí jako datum svého vzniku 17. listopad roku 1983.

chudým podmínkám v regionech s domorodými obyvateli, aniž by demonizovali mestickou společnost (Gall 1998: 538–539). Zapatisté si Lakandonský prales nevybrali náhodou. Hlavním důvodem bylo to, že prales je zcela neobydlený a patří k nejizolovanějším místům v Mexiku. Výcvik a příprava vojenské akce zde proto byla lépe utajitelná než v jiných částech země. Navíc v oblasti zcela chyběly silnice, vodovody, lékařská péče, školy a vznikala zde radikální rolnická hnutí, což vytvořilo prostředí pro politické organizování.

4.2.3 Politické příčiny: Období vlády PRI

Před rokem 1988 mexická politická strana PRI (Partido Revolucionario Institucional) nikdy neprohrála zápas o prezidentský, guvernérský nebo federální senátní post. Z tohoto důvodu byl mexický stranický systém do roku 1988 považován za hegemonní. Ten se však odlišoval od systému s jednou stranou u států bývalého sovětského bloku, jelikož mexické opoziční strany mohly legálně existovat, ale pro PRI tyto strany nepředstavovaly žádný problém ani výzvu. Za svou hegemonii PRI vděčila revolučnímu dědictví strany, které přineslo zemědělskou reformu a zvýšilo pracovní práva dělnické třídy. Hegemonie PRI byla také posílena její korporativistickou strukturou, která dávala mexickému rolnictvu a sdruženým dělníkům volební podíl na moci. PRI se u moci držela i díky systému, skrze který vládnoucí elita materiálně odměňovala ctižádostivé politiky, kteří prosazovali politiku PRI. Ve volbách byl pro PRI stěžejní venkov. Dokonce zde někdy celkové hlasy pro PRI přesahovaly počet registrovaných voličů. Dodnes není známo, zda tak velký počet nadšeně hlasoval pro PRI nebo vše bylo výsledkem volebních machinací. Právě volební podvody zajišťovaly pro PRI mnoho hlasů a tím i volební vítězství. Je však pravděpodobné, že i bez těchto volebních podvodů by si PRI dokázala udržet své hegemonní postavení. Způsobeno to bylo tím, že mexická veřejná politika ve čtyřicátých, padesátých, šedesátých letech a dokonce do sedmdesátých let produkovala rychlý hospodářský rozvoj, za který byla PRI voličstvem odměněna (domnívali se, že je to jejich zásluha).

Navíc opoziční strany nepředstavovaly žádnou skutečnou alternativu k režimu PRI nebo k rozvojové strategii PRI (Klesner 1998: 1; 3–5).

Strana PRI vznikla v roce 1929 v době politické krize pod názvem Revoluční národní strana (Partido Nacional Revolucionario, PNR) a jejím zakladatelem byl mexický prezident Plutarco Elías Calles (1924–1928). V roce 1928 se Calles rozhodoval, zda má opět kandidovat na prezidenta a tím se udržet u moci, čímž by ovšem zcela popřel článek mexické ústavy zakazující znovuzvolení. Nakonec vytvořil stranu, která mu zajišťovala moc a vliv až do roku 1934. Toto období jeho nepřímé vlády se nazývá Maximato, přičemž sám sebe Calles jmenoval tzv. jefe máximo (Garrido 1982: 103–177; Fosterová 2009: 182). Představitelé nové politické strany se shodli na kontinuitě revoluce, vzájemném respektování a především na stranické disciplíně, která měla zamezit dalším krizím a vést ke stabilizování státních institucí (Garrido 1982: 92). Základních pilířů, na nichž autoritářský režim PRI po několik následujících let stál, bylo celkem šest: (1) Hyperprezidencialismus; (2) disciplinovaná a loajální vládnoucí strana; (3) loajální opozice; (4) státní korporativismus; (5) centralizovaný federalismus; (6) loajalita jiných společenských aktérů (Měšťánková 2009: 60). Prvním prezidentem, kterému se podařilo vymanit se z vlivu Callese byl Lázaro Cárdenas (1934–1940). Cárdenas patřil mezi zastánce poměrně radikální levicové politiky, jež postupně začal prosazovat do praxe. Jednalo se například o znárodnění ropného průmyslu na úkor amerických společností, provedení rozsáhlé pozemkové reformy či zavedení ekonomického modelu ISI spolu se zásahy státu do ekonomiky (Měšťánková 2009: 59; Fosterová 2009: 187).

Hegemonní postavení PRI bylo v této době založeno na sociální struktuře, která se procesem ekonomické modernizace změnila. Mexiko se postupně stávalo mnohem více městským a s tím i rostl počet vzdělaných občanů. Navíc bylo více ovlivňováno vnějším světem, než tomu bylo ve třicátých letech, čímž Mexičané přestali být natolik podřízeni kontrole korporativistických organizací PRI. Po mnoho let revoluční rétorika a celkově dědictví Mexické revoluce napomáhalo straně PRI ke zdiskreditování jakékoli opozice v očích veřejnosti. Politická stabilita však

vedla k ekonomickému rozvoji, který měl za následek nárůst požadavků středních a nižších sociálních tříd na demokratizaci země (Levy, Bruhnová, Zebadúa 2006: 5-10). Nárůst informovanosti Mexičanům umožnil seznámit se stranickými alternativami a s demokratickou praxí, jež odpozovali od Spojených států. Ekonomický vývoj způsobil růst podpory opozice, kterou posílily i reformy z roku 1977 (100 ze 400 křesel v Poslanecké sněmovně bylo rezervováno opozici) a následující reforma v roce 1986. V 80. letech došlo v Mexiku k ekonomické krizi, která velkou měrou podkopala legitimitu PRI a tím dala opozičním stranám příležitost přilákat bývalé potenciální voliče PRI. Stabilita hegemonního stranického systému byla nadobro narušena kandidaturou Cárdenase na post prezidenta, a i když se prezidentem nestal (pravděpodobně díky podvodu ze strany PRI), tak jeho schopnost získat si hlasy miliónů voličů jasně ukázala významnou neloajálnost a neztotožnění se obyvatelstva s vládnoucí elitou (Klesner 1998: 6–8). V průběhu 71 let vlády strany PRI byli prezidentští kandidáti vybíráni odstupujícím prezidentem. Tato praktika se označuje jako *dedazo*, jejímž účelem bylo udržet loajalitu vnitrostranických elit (Langston 2006: 145-147). *Dedazo* tak sloužilo jako prostředek pro obsazování důležitých pozic ve státní správě s cílem udržet loajalitu členů PRI.

Postavení opozičních stran bylo až do roku 1978 spíše nevýznamné a z tohoto důvodu byly označovány za loajální opozici vládnoucí strany. Skutečná opozice se začala formovat až po roce 1978 a jednalo se o dvě politické strany, PAN (Strana národní akce; *Partido Acción Nacional*) a PRD (Strana demokratické revoluce; *Partido de la Revolución Democrática*), která se skládá z bývalých socialistických stran a z bývalých členů PRI v roce 1989 (Gilbreth, Otero 2001: 9). Strana PAN se od svého vzniku projevovala jako strana střední vrstvy, nemohla by však vyhrát volby, aniž by se jí nepodařilo získat hlasy pracující třídy. V průběhu 80. let se její strategie měnila v důsledku oslabování postavení strany PRI. Z tohoto důvodu se PAN stala *catch-all* stranou se středopravicovou ideologií a ochotou spolupracovat v otázkách legislativy s federální vládou, ale v době voleb s ní soutěžit.

Na základě politických změn způsobených Salinasem, PRI opustila revoluční nacionalismus a přijala sociální liberalismus. Tento posun přesunul PRI do ideologického prostoru, který patřil PAN od počátku osmdesátých let. Změna směřování PRI umožnila během Salinasovy vlády spolupráci s PAN při schvalování legislativy, která podporovala neoliberalní politiku. Zároveň to ale u PAN vedlo k vytvoření silných podnětů, aby se odlišila od PRI tím, že zdůraznila svou podporu demokratizaci a stranu PRI označila za hlavní překážku demokracie v Mexiku. Od PRI se PAN lišila v otázkách národní ekonomické politiky, v pohledu na sociální otázky a na potřeby další demokratizace společnosti. Oproti tomu PRD se prezentovala jako opravdová strana levice, jež je přijatelná pro ty, kteří nejsou spokojeni s konzervativním charakterem catch-all stran, jakou byla i strana PAN. Té se v devadesátých letech podařilo proniknout na jih země a do svých úspěchů mohla počítat vítězství ve volbách o úřad starosty ve velkých státech Michoacán, Puebla, Oaxaca a Chiapas, tedy ve státech, v nichž by měly mezi sebou soutěžit PRI a PRD. Strany PRD a PRI se v některých částech země výrazně neodlišovaly ve své ideologii a ekonomické politice, spíše lze tvrdit, že PRD na jihu země byla v druhé polovině 90. let ještě lokální částí PRI (Klesner 1998: 8–12; 15–16).

Chiapas po dlouhou dobu patřil k hlavním místům, kde PRI ve volbách získávala velké procentuální zisky. V roce 1976 si zde PRI připsala 97,7 % hlasů. O šest let později to bylo 90,2 % hlasů, v roce 1988 přibližně 89,9 % a v roce 1991 získala v padesáti okrscích 100 % hlasů. Před povstáním v roce 1994 nebyl stranický systém schopen poskytnout pobídky pro zásadní reformu státu. Ozbrojené povstání EZLN tak můžeme považovat za další výzvu pro změnu systému politické reprezentace, v rámci které by politické strany byly „donuceny“ ke vzájemné spolupráci s cílem provést některé významné institucionální reformy (Prud'homme 1998: 169–170). Bezprostředně po povstání byl ministr vnitra a bývalý guvernér Chiapasu, Patrocinio González, donucen k rezignaci a k prezidentským volbám v roce 1994 byli přizváni zahraniční pozorovatelé (Gilbreth, Otero 2001: 9–10).

Podle mnohých autorů povstání EZLN v roce 1994 znamenalo zásadní zvrat v politickém dění. Válka v Chiapasu totiž vyvolala jeden z nejsilnějších politických a kulturních otřesů, který mexický systém zažil v posledním čtvrtstoletí. Přestože kvůli násilí použitého rebely by jejich činy měly být považovány za nedemokratické, tak výsledkem bylo neočekávané oživení naděje na demokracii (Mendez Asensio, Cano Gimeno 1994: 1–11).

Neexistuje žádné jednoduché ekonomické nebo politické vysvětlení zapatistického povstání v lednu 1994 v Chiapasu. Ani sociálně-ekonomické podmínky, utlačování rolnické a domorodé populace, ani vnější vliv politických aktivistů nedokáže objasnit složitý souhrn faktorů, které leží jako příčiny organizovaného povstání. Je však zřejmé, že mnohé z příčin byly ekonomické a politické.¹¹¹

4.2.4 Závěrečné shrnutí a určení příčin konfliktu

Po letech revoluce se mexická společnost změnila. Stal se z ní modernizovaný stát, který ekonomicky rostl. Nicméně politika zůstala zkorumpovaná a autoritářská. Města a střední třídy těžily nejvíce z vládní politiky, čímž se zvyšovala propast mezi nimi a chudšími rolníky. Opomíjení původních obyvatel na jihu Mexika bylo patrné zejména ve státu Chiapas. Od 20. let zde federální vláda umožnila chiapaské elitě jistou míru autonomie pro místní záležitosti výměnou za jejich loajalitu vůči vládnoucí straně, podporu pro prezidenta a mobilizaci dominantní strany od roku 1929, Institucionální revoluční strany (PRI). Stát Chiapas však neměl téměř žádný prospěch z pozemkové reformy, která proběhla ve 30. letech 20. století. Z těchto důvodů v této oblasti často docházelo ke konfliktům mezi malými vlastníky půdy a velkostatkáři, ti se však povětšinou setkávaly s násilnými represemi.

Tato podkapitola si kládla za cíl zjistit příčiny chiapaského povstání a na jejich základě provést klasifikaci, což lze učinit na základě výše

¹¹¹ K tomuto názoru se přiklání řada autorů, například Montemayor považuje ozbrojené povstání za výsledek chudoby, zoufalství, hladu a neschopností představitelů státu řešit tyto bídné podmínky. Konflikt v Chiapasu tak dle jeho názoru nebyl důsledkem zapatistů a jejich levicové ideologie (Montemayor 1994: 9).

uvedených kapitol. V obecné rovině můžeme povstání v Chiapasu považovat za reakci na rostoucí ustupování vlády od podporování malých zemědělců, na sérii náhlých ekonomických šoků, které poškodily šance malých zemědělců a na rostoucí vládou používané násilí k potlačení protestů. Tyto faktory zhoršily už tak nejisté podmínky domorodých společenství a vytvořily prostor pro formování nových požadavků, které se týkaly práv, vlastnictví půdy a hospodářského rozvoje. Chiapaským povstáním se tudíž prolínají dvě hlavní příčiny, které vedly k otevřenému boji mezi mexickou vládou a EZLN. Jedná se o boj za půdu a boj proti represím, se kterými se muselo domorodé a rolnické obyvatelstvo potýkat.

Nejprve k boji za půdu. Mexická revoluce dala vzniknout agrární reformě, jež byla zakotvena v mexické ústavě. Právě tím započaly budoucí problémy. Rurální a venkovské oblasti vždy patřily mezi nejslabší článek struktury mexického politického systému. Hlavním důvodem byla celá řada povstání, nepokojů a vzpour, které v těchto oblastech probíhaly po několik století (Gall 1998: 533). Agrární reforma stanovila přerozdělování půdy převyšující 8 tisíc hektarů. Porevoluční vláda rozdělovala půdu chudým rolníkům a bezzemkům ve velkém, což ji zajišťovalo širokou podporu. Vrchol reformy nastal ve třicátých letech, za vlády prezidenta Cárdenase. Následně se přerozdělování pozemků snižovalo, půda začala být opět zabírána velkostatkáři a veliký demografický růst ke zlepšení situace rolníků nijak nepomohl. Rolníci, vědomi si svých práv týkajících se agrární reformy, se i nadále dožadovali přidělování půdy, které se však v osmdesátých letech zcela zastavilo. Postupným ustupováním vlády PRI od agrární reformy až po její úplné zrušení v roce 1992, rolníci ztratili motivaci usilovat o získání půdy legální cestou, protože po vyškrtnutí článku 27 mexické ústavy již nebylo možné nabýt půdy zákonnými postupy (Villafuerte et al 1999: 134). Následkem byl nárůst násilí a vznik hnutí, která položila základ pro vznik EZLN.

Represe a vyloučení z politického života byly výsledkem politiky asimilace, která patřila mezi další nástroje mexické vlády ve vztahu k domorodým rolníkům. Národní konfederace rolníků (*Confederación Nacional Campesina*, CNC) a Národní domorodý institut (*Instituto*

Nacional de los indígenas, INI) byly prostředkem pro implementaci této politiky. Nicméně, na rozdíl od ostatních opomíjených skupin, domorodé obyvatelstvo asimilaci odolávalo a naopak bojovalo za větší autonomii a za právo na vlastní vládu. Vzдор indiánů vůči sociální integraci tak politickým elitám spíše poskytl další nástroj pro jejich politické vyloučení (Van Cott 2000: 157–158).

Je těžké určovat příčiny konfliktů, jelikož se obtížně odhaluje skutečný důvod boje a nikoli ten, který je použit pouze pro získání podpory veřejnosti. Navíc se konflikt vyvíjí a v jeho průběhu se mění požadavky aktérů. Pokud bychom použili teorii Colliera a Hoefflerové, tak v chiapaském konfliktu na jeho počátku zcela jistě převažoval boj za zisk (*greed*) nad nápravou křivd (*grievance*). EZLN svůj zisk vidí v půdě pro své stoupence, kteří se k nim za tímto účelem připojili. Základnu zapatistického hnutí představují indiáni a převážná většina z nich se živí zemědělstvím, půda je pro ně tudíž životně nezbytná. I když EZLN usiluje o nápravu křivd spáchaných na domorodém obyvatelstvu, pro mnohé rolníky je často nejdůležitější získání půdy a to jakýmkoli prostředky. Přestože se boj o půdu s dalšími požadavky EZLN, jako je respektování práv indiánského obyvatelstva a zachování tradice indiánských obcí, snížil, nadále zůstává jeho nedílnou součástí.

Chiapaské povstání z hlediska příčin je možné zařadit mezi multikauzální konflikty, kdy základní příčinu konfliktu lze nalézt především v postupném ustupování od agrární reformy až po její úplné zrušení v roce 1992. Z tohoto důvodu velkou část boje EZLN tvoří snaha získat ekonomickou autonomii, což je pro mexickou vládu zcela nepřijatelné, jelikož Chiapas má v mexické ekonomice vysoký strategický význam. Vzhledem k připojení domorodého obyvatelstva k EZLN lze na konflikt nahlížet i z etnického pohledu. Zapatisté si totiž kladou za úkol bojovat za práva domorodých obyvatel a proti represím, kterými jsou postiženi.¹¹²

¹¹² Projekt *Minority at Risk* (MAR) sestavuje mapu světa, na které jsou vyznačeny tzv. „hot spots“. Jedná se o místa, kde probíhají určité formy perzekuce jako je politická diskriminace a represe, nebo formy mobilizace, tedy protesty a povstání. Na mapě, kde jsou zvýrazněna místa, ve kterých probíhají represe, můžeme nalézt i zapatisty v Mexiku. Represe MAR definuje takto: skupiny čelí velkému stupni represí ze strany státních činitelů. Patří sem skupiny, které zažily jednu z následujících forem represí: vojenská akce

Cílem EZLN je umožnit domorodému obyvatelstvu rozvíjení své vlastní kultury, ale i tradičního systému uspořádání. Neschopnost vyřešit problém týkající se práv domorodého obyvatelstva, který byl jedním z hlavních témat vyjednávání mezi zapatisty a mexickou vládou v letech 1994 až 2000, značí neukončenost a slabost procesu demokratizace v Mexiku. Dominance jedné etnické skupiny se tak skutečně jeví jako problematická, obzvláště pokud vede k utlačování slabší skupiny, což v případě Chiapasu vedlo ke vzniku konfliktu. Boj za půdu a boj proti represím vůči domorodému obyvatelstvu tak lze považovat za základní příčinu otevřeného vypuknutí chiapaského povstání.

Později konflikt získal mocensko-politický rozměr, jelikož zapatisté v Dohodách ze San Andrés mj. prosazovali politickou samosprávu domorodých společenství na „svých“ územích. V této souvislosti má chiapaský konflikt i teritoriální dimenzi, protože EZLN, reprezentující domorodé obyvatelstvo, v roce 1994 prohlásila třetinu Chiapasu za území pod svou kontrolou a zapatisté nadále pokračují s rozvíjením autonomních struktur.

4.3 Fáze manifestace: Vnitrostátní aktéři chiapaského konfliktu

Tato podkapitola představuje vstup chiapaského konfliktu do fáze manifestace, ve které strany konfliktu otevřeně vystoupí se svými požadavky. Tak se také stalo v roce 1993, kdy EZLN veřejně vyhlásila boj mexické vládě vydáním tzv. Declaración de la Selva Lacandona. Na základě této Deklarace lze určit cíle a důvody vyhlášení boje proti mexické vládě. Předtím však budou popsány okolnosti vývoje EZLN od jeho počátku až po rok 1993, kdy byla vyhlášena válka mexické vládě. Bude zde představen i další aktér chiapaského konfliktu, kterým je mexická vláda, jež byla až do roku 2000 reprezentována politickou stranou PRI. Tím že budou popsáni aktéři konfliktu a jejich otevřeně vyhlášené neslučitelné postoje, bude

proti ozbrojeným rebelům; vojenský masakr lidí podezřelých z podporování rebelů; nebo etnická čistka (Minority at Risk 2015).

možné klasifikovat konflikt na základě aktérů. K tomuto cíli práce využije typologii válek dle databáze *Correlates of War* (COW).

4.3.1 EZLN a jeho ideologický základ

EZLN (Zapatova armáda národního osvobození; *Ejército Zapatista de Liberación Nacional*) podle mexické vlády vzniklo z Ozbrojených sil národního osvobození a ze Sil národního osvobození, které se vyvinuly v roce 1969. Cílem těchto dvou skupin bylo vypracovat v Chiapasu plán svržení režimu a následné předání vlády lidu (Pečínka 1998: 164; Viegas 2006: 4).

Zapatova armáda národního osvobození, jak je již patrné z názvu, se hlásí k myšlenkám jednoho z vůdců Mexické revoluce, Emiliana Zapaty.¹¹³ EZLN vznikla a dodnes stojí na levicových, marxistických principech, i když s nárůstem podílu venkovského obyvatelstva se začaly více uplatňovat etnické, rolnické a environmentální myšlenky. EZLN rovněž vystupuje proti ekonomické liberalizaci, globalizaci a násilí. Ačkoliv je činnost zapatistů založena na levicových myšlenkách, tak se od jiných levicově smýšlejících latinskoamerických guerill liší. Většina těchto guerill je založena na tzv. teorii ohniska, v níž došlo k dopracování Leninovy teze o straně jako předvoji dělnické třídy¹¹⁴. V latinskoamerických podmínkách, kde se klasické politické strany mohly těžko rozvinout, byla strana jednoduše nahrazena guerillovou skupinou. Ta měla být oním „ohniskem“, která svou aktivitou rozhýbe dosud nečinné masy. Konečným cílem pak mělo být uchopení politické moci v jednotlivých státech a vybudování socialismu, a

¹¹³ Emiliano Zapata se narodil v roce 1879 v Anencuilco ve státě Morelos. Za dobu svého působení v armádě získal hodnost seržanta. Pod heslem „*Tierra y Libertad*“ bojoval za navrácení půdy, která byla násilně vzata majiteli *haciend*. Z těchto důvodů sympatizoval s F. Maderou, který patřil mezi hlavní postavy mexické revoluce (1910-1917). V letech 1910 až do své násilné smrti v roce 1919 bojoval za půdu a svobodu a rovněž proti těm, kteří neuznávali jeho Plán z Ayaly (Minster 2015). V tomto plánu požadoval okamžité navrácení půdy a majetku, který byl ukraden jejich utlačovateli a uzurpátory (Plan de Ayala 2009). V roce 1917 došlo k vytvoření nové mexické ústavy, do které byly zahrnuty agrární zájmy Zapatistů. Nová ústava přiznala rolníkům právo na navrácení pozemků, které jim byly odňaty násilím. V další části ústava zakotvila právo dělníků na stávkou, principy kolektivní smlouvy, minimální mzdu a stanovila osmihodinovou pracovní dobu. Článek 83 zaručoval zákaz znovuzvolení prezidenta (reakce na diktaturu generála Diaze) (Constitución de los Estados Unidos Mexicanos 2015).

¹¹⁴ Strana, která zastává politiku v zájmu pracujících a zároveň je jejich předvojem.

následně prostřednictvím podpory podobných skupin socialismus rozšiřovat (Kampwirth 2002: 33).¹¹⁵ Zapatisté odmítli být oním předvojem a namísto toho se s místní komunitou ztotožnili a jednali s jejími členy jako rovní s rovným, ne jako s pasivním objektem svého „osvobození“, od něhož se očekává, že bude vůči „předvoji“ nápomocný a poslušný. Zapatisté si velmi dobře uvědomovali, že národní stát není jedinou možností a určujícím prostorem pro politickou aktivitu. Podle Zapatistů je tradiční strategie levicových stran získat politickou moc v rámci národního státu velice zastaralá. Zapatisté přesto chtějí své cíle splnit v rámci celého Mexika, jedná se především o zplnohodnocení indiánské identity a postavení mexického národního vědomí na tradici pětisetletého útlaku, proti kterému bojovali. Z tohoto důvodu zapatisté svou vzpouru pokládají za „národní“ boj. Víze EZLN obecně spočívá v boji za indiánskou identitu a proti neoliberálnímu modelu, který podle hlavní postavy hnutí, velitele Marcose, vyčerpал své možnosti a přinesl pouze zklamání sociálním skupinám, které do něj vkládaly naděje. Z tohoto důvodu se EZLN chce podílet na rozhodnutích mexické vlády o řešení situace indiánského obyvatelstva, bez toho aniž by se chopila moci (Maldonado, Hidalgo 2009: 3–9; Slačálek, Dvorská 2003; Ceceña 2001)

4.3.2 *Struktura a organizace EZLN*

Politický profil EZLN je plný kontrastů. Odmítá hierarchické uspořádání společnosti, přesto je její armáda rozdělena na pěšáky, majory či plukovníky s hlavním generálním štábem. Odmítá násilí, ale bojuje zbraněmi. Odmítá neoliberalismus na celosvětové úrovni, ale přesto je partikulární. Bojuje za práva indiánů pod neindiánským velitelem. Nelze než souhlasit s Máchou, že tyto rozpory nejsou v zemích třetího světa považovány za nijak zarážející (Mácha 2003: 105).

Významná postava celého hnutí Comandante Marcos do Chiapasu přišel s několika přáteli na počátku 80. let 20. století a zdejším potomkům

¹¹⁵ Vzorem pro tuto teorii se stala Kuba, nikde jinde se jí ale nepodařilo úspěšně realizovat. Nicméně kubánská realita vedla k tomu, že "ohnisko" postupně ztrácelo na přitažlivosti (Slačálek, Dvorská 2003).

Mayů nabídl ideologickou záštitu pro jejich boj. Indiáni toto odmítli, jelikož svou kulturu považovali za revoluční samu o sobě. Z tohoto důvodu aktivisté¹¹⁶ EZLN strávili mnoho času získáváním politické podpory v indiánských komunitách a hledáním společné řeči s indiánským obyvatelstvem, což se jim nakonec po více jak deseti letech podařilo.¹¹⁷ Z tohoto důvodu lze vznik zapatistického hnutí považovat za velmi pečlivě připravovanou a dlouhodobou záležitost. EZLN se však také muselo potýkat s mnoha dalšími problémy, které představovala existence různých politických uskupení, rolnických organizací a církve v Chiapasu, jež mezi sebou bojovaly o vedoucí postavení. Marcos, ačkoli to sám popírá, pravděpodobně tento mocenský boj uvnitř EZLN vyhrál a ujal se tak vedení organizace (Womack 1999: 42).

Hnutí je organizováno na základě přímé demokracie, paritně podle podílu zastoupených indiánských kmenů (Ferrer 1996: 3–7). Základní politickou strukturou EZLN jsou obecní shromáždění zapatistických vesnic.¹¹⁸ Tato shromáždění vybírají zástupce do Tajných revolučních domorodých výborů (*Comité Clandestino Revolucionario Indígena*, CCRI), kterých je celkem šest a to pro každou jazykovou skupinu zastoupenou v Chiapasu.¹¹⁹ Jedenáct delegátů v Hlavním velitelství CCRI-CG (*Comité Clandestino Revolucionario Indígena-Comandancia General*, CCRI-CG) zastupuje jednotlivé výbory a zároveň zde na této úrovni dochází k propojení vojenského vedení EZLN s reprezentanty místních domorodých komunit. Hlavní velitelství patří mezi stěžejní orgány EZLN, který rozhoduje například o vyhlášení války či o zahájení a přerušování jednání s vládou. Vždy svá rozhodnutí konzultuje s obyvateli jednotlivých vesnic na

¹¹⁶ Aktivisté EZLN pocházeli především z mexické střední třídy (Petříček 2011: 104).

¹¹⁷ Vůdce EZLN Marcos vzpomíná, jakým způsobem pro aktivisty probíhala aklimatizace v prostředí Lakandonského pralesa: „*Lakandonský prales je pro ladinos ta nejhorší věc, která se ti může stát, horší než sledovat „24 hodin“*“ (televizní program mexické stanice Televisa, pozn. autorky)... *Indiáni nás naučili jak přežít v horách, jak lovit, a pak jsme se postupně seznamovali se zbraněmi. Tak vznikla EZLN, ale ze začátku to byl boj o přežití*“ (Collier 1994: 82).

¹¹⁸ Vesnice se také nazývají Aguascalientes, což má spojitost s Mexickou revolucí. V Aguascalientes se v roce 1914 konal ústavní sněm pořádaný revolučními vůdci Zapatou a Villou (Minster 2015).

¹¹⁹ Jedná se o jazykové skupiny Ch'ol, tsotsil, tseltal, tojolabal, mam a zoque. Podrobněji se jednotlivými jazykovými skupinami zabývá např. Vendula Hingarová ve svém článku *Indiánské jazyky v Mexiku* (Hingarová 2010: 261–284).

obecních shromážděních, jejichž vůli musí respektovat. Podle prohlášení EZLN je přímá demokracie jejich základním organizačním principem a je kombinována s tradičními způsoby vlády v indiánských komunitách. Domorodé komunity v regionu Las Cañadas, Los Altos a na severu Chiapasu tvoří sociální základnu hnutí. Zapatisté tudíž ve své struktuře kombinují formy starého indiánského společenského uspořádání s prvky zastupitelské demokracie (Le Bot 1997: 209, 294; Mácha 2003: 98–99, 105; Viegas 2006: 11–12; Petříček 2011: 106). Boj Zapatistů proto zahrnuje odpor proti nadvládě a odstranění všech neoliberálních forem vlády, které se neslučují s jejich představou o dobré formě vlády.¹²⁰

Významnou postavou stojící v čele zapatistického hnutí je již zmíněný Comandante Marcos, který je často srovnáván s revolucionářem Guevarou, a je považován za velitele a mozek celého hnutí. Vláda Marcose označila za cizince, který chce zmanipulovat indiány a destabilizovat zemi.¹²¹ V současnosti se Marcos stal ikonou boje zapatistů. Na rozdíl od velké části indiánů mluví španělsky, což mu umožnilo stát se mluvčím generálního velitelství EZLN. Jeho pravomoci jsou omezeny indiánskými comandantes, kteří určují, co smí a nesmí říkat. Major Ana María o Marcosovi dodává, že: „... *„narodil“ se před nějakou dobou v Lakandonském pralese a od té doby žije, pije, jí a spí po našem boku, po boku chiapaských indiánů. Je jen dalším představitelem zapatistů a má stejné postavení jako členové CCRI, indiáni a chiapaský lid.“* (Slačálek, Dvorská 2003).¹²² Základnu EZLN tvoří převážně chudí indiáni a rolníci, kteří se k EZLN připojili poté, co proběhly v roce 1992 změny ústavy. Rolníci se tím ocitli v zoufalé situaci umocňované vojenskými a rolnickými tahy vlády.

¹²⁰ Zapatisté mají svůj vlastní koncept vlády, který označují jako *Junta de Buen Gobierno* (JBG).

¹²¹ Vláda brzy zjistila, že Marcos je bílý nebo míšenecký Mexičan, který se narodil do učitelské rodiny. Vlastním jménem pravděpodobně Rafael Sebastián Guillén Vicente, který byl před příchodem do Chiapasu profesorem designu na Národní metropolitní univerzitě v Xochimilcu. Marcos je i spisovatel (Mácha 2003: 103). Comandante Marcos, nebo také Delegado Cero, je ve světě známý jako člověk s dýmkou, který svůj obličej maskuje kuklou. Mnohými je toto maskování členů EZLN považováno za strategii, která je vyjádřena heslem: „*Todos Somos Marcos*“ (Bonello 2007).

¹²² CCRI (Tajný revoluční domorodý výbor) je generálním velitelstvím EZLN (Benítez Manaut, Selee, Arnson 2006: 140).

4.3.3 Manifestace požadavků ze strany EZLN

V prosinci 1993 vydal Generální štáb EZLN „Prohlášení z lakandonského pralesa“ (*Declaración de la Selva Lacandona*), které bylo prakticky vyhlášením války mexické federální vládě.¹²³ EZLN v Prohlášení stanovilo své základní cíle, důvody vyhlášení války vládě a především zde volají po uplatnění článku 39 mexické ústavy.¹²⁴ V úvodní části EZLN připomíná historii koloniálního útlaku, který byl vyměněn za diktaturu strany PRI (*Partido Revolucionario Institucional*) ovládané nelegitimním prezidentem Carlosem Salinasem de Gortarim (1988–1994), jehož svržením lze podle zapatistů docílit obnovení stability země.¹²⁵ Zapatisté varují před pokusy o zdiskreditování EZLN tvrzením, že se jedná o pašeráky drog, drogové guerilly či zloděje. Proto také připomínají, že „*náš boj je v souladu s ústavním právem, spravedlností a rovností.*“ V další části textu jsou obsaženy následující rozkazy EZLN (Primera Declaración de la Selva Lacandona 2015):

1. Postupovat směrem na hlavní město země, porazit mexickou federální armádu, chránit při našem postupu civilisty a umožnit lidem na osvobozených územích zúčastnit se svobodných a demokratických voleb do vlastních politických struktur.
2. Respektovat život našich zajatců a předat zraněné Mezinárodnímu červenému kříži k ošetření.

¹²³ Struktura dokumentů EZLN, zvláště tzv. Prohlášení z lakandonského pralesa, je často velmi podobná. Nejprve analyzují historické příčiny současné politické krize, poté označí viníky, představí vlastní vizi společnosti a nabídnou alternativní prostředky k řešení problémů. Následuje výzva k občanské mobilizaci, k účasti na celonárodním „referendu“ (tzv. *consulta*) a k reformě mexického politického systému (Mácha 2003: 105).

¹²⁴ V článku 39 mexické ústavy stojí: „*Národní suverenita nezbytně a původně pochází z lidu. Veškerá politická moc pramení z lidu a jejím účelem je pomoci lidu. Lid má, za každých okolností, nezczizitelné právo změnit či modifikovat formu své vlády.*“ (Constitución de los Estados Unidos Mexicanos 2015).

¹²⁵ V Prohlášení se píše: „*... nemáme nic, nemáme půdu, ani práci, ani zdravotní péči, ani jídlo, ani vzdělání, bez práva na svobodné a demokratické volby našich politických zástupců, bez nezávislosti na cizincích, bez míru a bez spravedlnosti pro nás a naše děti. Ale dnes říkáme: DOST!, Vyzýváme naše bratry, aby se připojili k této výzvě, abychom nezemřeli hlady tváří v tvář ambici sedmdesátileté diktatury vedené zrádci, kteří zastupují nejkonzervativnější a nejvíce zkorumpované síly v zemi.*“ (Primera Declaración de la Selva Lacandona 2015).

3. Započít zkrácená soudní řízení proti členům mexické federální armády a politické policie obviněným z vlastizrady, a proti všem, kteří utlačovali, okrádali či špatně zacházeli s civilisty či se dopustili zločinů proti lidskosti.
4. Vytvořit nové oddíly pro všechny Mexičany, kteří mají zájem se připojit k našemu boji, včetně těch, kteří se jako nepřátelští vojáci sami bez boje vzdají našim jednotkám a přísahají plnit rozkazy Generálního štábu Zapatovy armády národního osvobození.
5. Požadovat bezpodmínečnou kapitulaci nepřátelského vedení dříve, než začnou boje, aby se minimalizovaly ztráty na životech.
6. Ukončit drancování našich přírodních zdrojů na územích kontrolovaných EZLN.

V závěru Prohlášení EZLN vyzývá k podpoře občanů Mexika pro tento program, který bojuje za „práci, půdu, jídlo, zdraví, vzdělání, nezávislost, svobodu, demokracii, spravedlnost a mír“ a deklarují, že svůj boj neukončí, dokud nebudou jejich požadavky splněny a nebude vytvořena svobodná a demokratická vláda (Primera Declaración de la Selva Lacandona 2015). EZLN svým Prvním prohlášením z Lakandonského pralesa získala téměř okamžitou podporu a pozornost široké veřejnosti. Důraz na slova obsažená v prohlášení, jako je „demokracie“, „národ“ či „vlast“, přidělily povstání sociálně-kulturní rozměr, který byl podpořen i tím, že zapatisté použili násilí pouze proti vojenským jednotkám a nikoliv proti civilistům. Je důležité si uvědomit, že následné vyhlášení války nevyjadřovalo přání zlikvidovat mexický stát, ale vytvořit podporu pro ústavní záruky upřené marginalizovaným skupinám uvnitř mexické společnosti.

4.3.4 Dílčí závěry fáze manifestace

Fáze manifestace se od latentní fáze liší v tom, že vytvořená vzájemná neslučitelnost je doprovázena akcí. Touto akcí lze chápat veřejné vystoupení jednoho z aktérů s požadavky vůči druhému účastníku konfliktu. Konflikt se tím stává zřetelným, což značí i rostoucí napětí. Právě do této fáze

manifestace dospěl chiapaský konflikt v roce 1993, kdy EZLN vydalo „Prohlášení z Lakandonského pralesa“ (*Declaración de la Selva Lacandona*), které znamenalo vyhlášení války mexické federální vládě. Na základě tohoto prohlášení EZLN je možné pomocí Heidelberské databáze KOSIMO zařadit chiapaský konflikt v této fázi mezi nenásilnou krizi nízké intenzity, pro kterou je typické zveřejnění požadavků s hrozbami použití síly k jejich splnění, což EZLN vydáním Prohlášení, kde stanovila své základní cíle a důvody vyhlášení války vládě, splnilo. Rozdíl mezi latentní fází a manifestací je i v radikalizaci prostředí. Základy k tomu byly položeny již v předchozí fázi a jednalo se hlavně o nekontrolovatelný nárůst chudoby a zastavení agrární reformy. Rolníkům to vzalo naději na legální získání pozemků, ale především to vnímali jako zradu dědictví mexické revoluce a obviňovali vládu z toho, že je přestala reprezentovat. Vládní strana PRI tak postupně začala ztrácet podporu nejdůležitější skupiny obyvatel, rolníků, kteří tvořili přibližně 50 % všech obyvatel. V této fázi se nespokojené rolnické skupiny začínají organizovat připojením se k zapatistickému hnutí. Zapatova armáda národního osvobození byla schopna rolnická hnutí a frakce, soupeřící často mezi sebou navzájem i uvnitř, sjednotit a zároveň si získat také podporu indiánů díky svému slibu bojovat za jejich práva.

Ke klasifikaci chiapaského konfliktu z hlediska aktérů práce použije rozlišení v rámci databáze Correlates of War (COW), která rozlišuje *mezistátní války*, *extra-systémové války* a *občanské války*. Chiapaský konflikt nejlépe odpovídá definici občanské války, jelikož se jedná o ozbrojený konflikt mezi mexickou vládou a nevládní skupinou zapatistů, přičemž jejich boje byly organizovanou vojenskou akcí uvnitř mexického státu. Podle Singera a Sarkeesové je vždy předmětem boje autonomie či kontrola zdrojů. Zapatisté si mezi své cíle kladou respektování práv domorodého obyvatelstva, ale především sociální, kulturní, politickou a ekonomickou autonomii. Tyto požadavky jsou pro mexickou vládu zcela nepřijatelné a to hlavně z důvodů ekonomicky strategického významu Chiapasu pro Mexiko.

U konfliktu lze také určit typ neslučitelnosti, který je podle UCDP rozdělen do dvou skupin. Samotná neslučitelnost je definována jako stav

obecně neslučitelné pozice a musí se týkat vlády nebo území. Na základě toho UCDP zahrnuje chiapaský konflikt mezi neslučitelností týkající se vlády (*Incompatibility concerning government*), což znamená nejednotnost v názoru o typu politického systému a často po podepsání mírové dohody vede k nahrazení ústřední vlády či ke změně jejího složení (UCDP 2015). EZLN nesouhlasilo s politickým systémem Mexika, kterému dominovala politická strana PRI. Zapatisté proto v Prohlášení vyzvali k ukončení vlády jedné strany a ke konání nových svobodných voleb, jejichž výsledky budou odrážet skutečné mínění obyvatel. Mexická vláda nebrala požadavky EZLN vůbec v potaz a nijak se k nim veřejně nevyjádřila, jelikož se jednalo o zcela neznámou malou rebelantskou skupinu a vláda nevěřila tomu, že by mohla získat jakoukoli podporu veřejnosti. Dalším důvodem bylo, že Prohlášení zapatisté vydali krátce před vstupem Mexika do NAFTA. Vláda si nemohla dovolit žádný skandál, a proto využila utajených vojenských operací, které měly prozkoumat situaci na území státu Chiapas a v tichosti potlačit případné povstání. Mexická vláda tedy měla řadu důvodů, proč nevěnovat požadavkům EZLN pozornost. Konflikt je ale možné zahrnout i do neslučitelnosti týkající se území (*Incompatibility concerning territory*), i když tak UCDP nečiní. Hlavním důvodem tohoto zařazení je to, že chiapaský spor je veden na základě požadavku o získání určité míry autonomie pro území, kde žije velké množství domorodé populace.

4.4 Fáze eskalace: Povstání v Chiapasu

Tato část práce se věnuje období, v němž dospěl chiapaský konflikt do fáze eskalace, jež se od předchozí etapy liší vyústěním sporu do ozbrojeného násilného střetu. Stalo se tak 1. ledna 1994 a eskalace trvala do 12. ledna 1994, kdy mezi vládou a EZLN došlo k vyhlášení příměří a ukončení vzájemných bojů. Práce v této podkapitole definuje konflikt z hlediska intenzity, k čemuž využije Wallensteenovy definice ozbrojeného konfliktu, podle které určí, zda je možné chiapaský konflikt zařadit do kategorie menšího nebo většího ozbrojeného konfliktu, či války. Na základě intenzity dále dojde ke klasifikaci konfliktu podle databáze KOSIMO

Heidelberského institutu, který na rozdíl od Uppsalského projektu využívá kvalitativní definici konfliktu.

V roce 1994 ve státu Chiapas, v jedné z nejvíce zaostalých a zapomenutých částí Mexika, několik ozbrojených skupin obsadilo městskou radnici ve městě San Cristóbal de las Casas, která patří mezi hlavní turistická střediska na jihovýchodě Mexika. Rebelové, složení ze členů hlavních etnických skupin žijících v Chiapasu, patřili mezi příslušníky EZLN a jejich výzbroj se skládala ze samopalů, pušek nebo často z pouhých dřevěných holí. Jejich hlavním pojícím prvkem byla společná zkušenost s represemi a útlakem, která dostala konkrétní podobu v manifestu "Primera Declaración de la Selva Lacandona" ("První prohlášení z Lacandonského pralesa"). EZLN tak otevřeně vyjádřilo svůj boj proti vládě, volajíc po svržení "diktátora" Carlose Salinase de Gortari a ukončení dlouholeté hegemonie mexické politické strany PRI.

Lednem roku 1994 byla zapatistickým hnutím násilně popřena vládní autorita a svrchovanost nad regionem Chiapas. Pokud ale připustíme, že EZLN by nebylo vnímáno pouze jen jako lokální hnutí, ale také jako ztělesnění širšího protestu, tak v národním kontextu by to znamenalo odmítnutí orgánů místní i federální vlády. Pokud za autoritu považujeme legitimní výkon moci, jehož prostřednictvím jsou akce ostatních kontrolovány, tak podle této definice EZLN nepředstavuje vážnou hrozbu pro výkon vlády, neboť její vojenská síla byla velmi omezená. Přesto lze jejich čin považovat za důležitou výzvu legitimitě vlády, a to především popřením jejího práva na kontrolu (Rojas 2004: 7).

Hlavní význam zapatistů nespočívá v jejich vojenské povaze. Zapatisté nikdy neměli dostatek vojenské síly, aby vážně ohrozili mexický stát. Jejich síla spočívala především v politické hrozbě (Kampwirth 1996: 262). Comandante Marcos tehdy vysvětlil motiv povstalců: „*Převzali jsme čtyři města v Chiapasu, protože v této zemi nejsou žádné podmínky pro svobodné volby. Jedná se o varování vládě, že jsme již unaveni nedostatkem demokracie*“ (Ross 1994: 19). A právě z tohoto důvodu se domorodí rolníci rozhodli obrátit k ozbrojenému boji.

Sám Marcos potvrdil, že se dlouho nemohli shodnout na přesném termínu povstání. Po zastavení agrární reformy v roce 1992 se hnutí rozrostlo o nové dobrovolníky, mezi kterými převažovala mladší generace. Ke konci roku 1992 mohla být členská základna EZLN přibližně 12 000 (Womack 1999: 42). S přílivem nových členů se muselo opakovaně započít s výcvikem a právě z důvodu nepřipravenosti povstaleckého vojska byl termín posunut na rok 1993. Mezitím však mexická armáda odhalila výcvikový tábor v Pataté Viejo, který se nacházel v okrese Ocosingo. Tábor byl armádou zničen a důsledkem bylo několik raněných i mrtvých na obou stranách. Vojsko pokračovalo v pátráních v okolních vesnicích, zatýkáni byli i vesničané, kteří jakékoliv spojení s EZLN popřeli. Z těchto důvodů se do skrýší v pralese ukrylo 116 tzeltalských rodin (Rojas 1995: 289). Na veřejnost se žádné informace o těchto akcích mexické armády nedostaly, protože existovaly obavy z poškození vyjednávání o vstupu Mexika do NAFTA, který byl mexickým Kongresem v listopadu 1993 určen na 1. ledna 1994. Přípravy na vstup Mexika do Severoamerické zóny voleného obchodu začaly probíhat přibližně dva roky před povstáním. Zapatisté to považovali doslova za poslední kapku, která rozhodla o vyhlášení války mexické vládě a později o přechodu od slov k činům, tedy k ozbrojenému povstání. Již od roku 1993 bylo jasné, že se hluboko v lakandonském pralese organizují povstalecká vojska, mexická vláda si však před vstupem do NAFTA nemohla dovolit žádný skandál a tím ohrozit svá vyjednávání, proto mlčela ona i média.

Ačkoliv EZLN původně jako datum povstání zvažovalo výročí narození Emiliana Zapaty, tak tento lednový termín zapatistům vyhovoval více, jednak protože koncem prosince již bylo po sklizni a rolníci mohli jít bojovat, zároveň byly plné sklady pro případ nouze o potraviny. Určené datum povstání můžeme rovněž považovat za symbolické, jelikož EZLN tím chtělo vyjádřit boj za ochranu rolnické produkce mexických indiánů. V souvislosti se vstupem do Severoamerické zóny volného obchodu se mexičtí rolníci obávali své neschopnosti konkurovat americkým zemědělcům, kteří využívali vysoké dotace americké vlády. Existovaly také obavy, že nižší sazby pro dovoz zemědělských produktů v rámci dohody

NAFTA by výrazně snížily cenu kávy a kukuřice (Kahl 2006: 214). Vstup Mexika do NAFTA byl podle Sub-commandanta Marcose "rozsudkem smrti", neboť dle jeho názoru povede ke zvýšení chudoby. Také vedení EZLN to považovalo za poslední z řady nepřijatelných vládních iniciativ (Uppsala Conflict Data Programm 2015). NAFTA vstoupila v platnost, ale EZLN udělala vládě mezinárodní ostudu. Mexický prezident Salinas, hrdý na to, že své zemi vyjednal vstup do Severoamerické zóny volného obchodu, si takovéto jednání nenechal líbit. S okamžitou platností odvolal ministra vnitra a bývalého guvernéra Chiapasu, Patrocinia Gonzálese Garrida, nicméně vláda se následným tvrdým zásahem proti povstalcům nevyhnula ztrátě zbytku své legitimacy doma i v zahraničí (Mácha 2003: 117).

Dne 1. ledna 1994 převzaly domorodé skupiny kontrolu nad čtyřmi obcemi v jižním státě Chiapas.¹²⁶ Rebelové se přihlásili k Zapatově armádě národního osvobození (EZLN) a odvolali se k reformám Zapaty, který bojoval a zemřel v průběhu Mexické revoluce.¹²⁷

Vojáci podcenili zapatisty. Považovali je za pouhé indiány, kteří nejsou schopni boje. Přesto se zapatisté dokázali vyzbrojit a vycvičit jako armáda, a navíc se jim podařilo vojáky zmást. Když členové EZLN dorazili do San Cristóbal, tak vojáci spali a nevěděli, že se zapatisté vydali do centra města. Dřív než se vojáci probudili, měli zapatisté již obsazený Palacio de Gobierno a v okolí města založili vlastní stráž. Nakonec k žádným bojům nedošlo, protože armáda opustila město zcela zmatená. Teprve o dva dny později, dne 3. ledna, když se zapatisté stahovali z města, tak napadli vojáky na Rancho Nuevo (Thomas, Henderson 2002: 656–659).

Dne 1. ledna bezprostředně po vydání vyhlášení války mexické armádě a vládě, Comandante Marcos prohlásil: „*Musíme vzít do rukou zbraně, protože jsme byli po mnoho let utlačováni a naše problémy nebyly*

¹²⁶ Byly obsazeny tyto státy: Altamirano, Chanal, Huistán, Las Margaritas, Oxchuc, Ocosingo a město San Cristóbal de las Casas (Opatrný 2003: 185–186).

¹²⁷ Povstání vyvolalo strach a to zejména mezi *ladinos*. Ti se obávali spravedlivé pomsty ze strany zapatistů. Například správci tržišť, kteří si nechávali vyplácet nemalé částky za pronájem stánků, z čehož je patrné, že s indiány neměli příliš přátelské vztahy. Správce hlavního sancristóbalského tržiště se proto ukrýval na neznámém místě. Toho využili chudí indiánští prodavači, kteří si mezitím vytvořili vlastní systém organizace prodejních ploch a přesunuli se na nejlepší místa na tržišti (Womack 1999: 264).

vyřešeny.“ (Uppsala Conflict Data Programm 2015). Zapatisté vyzvali k ukončení politického systému, který byl uzurpován Institucionální revoluční stranou (PRI) od roku 1929, a rovněž požadovali reformy k překonání pokračující marginalizace domorodých obyvatel. Cíle povstání lze tudíž vidět v úsilí o demokratizaci a rozdělení pozemků. Otázky, které mají své kořeny v období Mexické revoluce, jejíž hlavní postavou byl Emiliano Zapata.

EZLN ospravedlnilo zahájení své první vojenské akce tím, že využití práva projevu a nenásilných strategií, jako jsou protesty a pochody, se ukázaly být neúčinné a důsledkem bylo ozbrojené povstání EZLN. Zapatova armáda národního osvobození rovněž odůvodňovala vyhlášení války odvoláváním se na článek 39 mexické ústavy, dle kterého Mexičané mají *"za všech okolností nezadatelné právo měnit či upravovat svou formu vlády."* (Constitución de los Estados Unidos Mexicanos 2015) Vyhlášení války tak s velkou pravděpodobností nevyjadřovalo přání zlikvidovat mexický stát, ale vytvořit podporu pro ústavní záruky, upřené marginalizovaným skupinám v mexické společnosti.

Skupina EZLN se i po povstání nadále soustředila na uznání práv domorodých obyvatel, demokracii, svobodu a spravedlnost pro všechny mexické ženy a muže. Požadavky a projevy zapatistů o právech pro všechny Mexičany poskytly cestu pro zahájení národního dialogu o změnách, které musí nastat v politických, hospodářských a sociálních sektorech v Mexiku. Přítomnost EZLN a skupin občanské společnosti v Mexiku tak následně vedla k tomu, že vláda již nemohla nadále zamítat nároky domorodých skupin na lidská práva.

Povstání EZLN mělo krátké trvání. Do týdne se museli zapatisté stáhnout z velkých měst, jež zabrali, a do dvou týdnů bylo vyhlášeno příměří. Původně EZLN počítala s tím, že boje nezastaví do února následujícího roku, a navíc první kroky k usmíření měla podle jejich předpokladů učinit federální vláda. Navzdory krátkému ozbrojenému boji a bezvýznamnosti Chiapasu, se zapatistům podařilo získat pozornost celého světa (Kampwirth 1996: 261). Dne 12. ledna 1994 prezident Salinas deklaroval jednostranné příměří a vyzval Zapatisty ke složení zbraní a

jednání s nově vytvořenou Komisí pro mír a usmíření (*Comisión para la Paz y la Reconciliación*). Mírové rozhovory začaly dne 21. února v San Cristóbal de las Casas.

První den bojů, při převzetí čtyř měst v Chiapasu, zemřelo při střetech mezi EZLN a státními policejními silami deset lidí. Dne 2. ledna dosáhl konflikt 25 úmrtí, čímž došlo k naplnění kritéria Uppsala Conflict Data Programm, aby ho bylo možné zařadit mezi menší ozbrojený konflikt. Počet úmrtí dosáhl během víkendu ve dnech 1. – 2. ledna 1994 přibližně 57 obětí (Uppsala Conflict Data Programm 2015).

EZLN v roce 2004 vydalo prohlášení, které obsahovalo seznam povstalců zabitých během deseti dnů ve střetech z roku 1994. Podle tohoto prohlášení bylo 34 povstalců zabito v boji a dalších pět bylo hromadně popraveno, 8 civilistů, mylně považovaných za povstalce, bylo zabito vládními jednotkami. EZLN také oznámilo, že při střetech bylo zabito 27 vládních vojáků. Podle vlády bylo zabito po prvních 10 dnech střetů 15 vojáků, 71 členů z EZLN a 24 policistů (Uppsala Conflict Data Programm 2015).

4.4.1 Intenzita a doba trvání konfliktu: Aplikace Wallensteenovy definice ozbrojeného konfliktu na Chiapas

Podle údajů Výzkumného programu Uppsala bylo v prvním roce chiapaského konfliktu zabito přibližně 110 osob. Za tento rok konfliktu bylo tudíž zabito více jak 25 osob, což je podmínka zahrnutí sporu do definice ozbrojeného konfliktu. V následujícím roce 1995 nebylo zabito více jak 24 osob, proto nelze tento rok zahrnout do definice ozbrojeného konfliktu z důvodu nízké intenzity. Tento výsledek lze přisoudit započetí druhého kola mírových jednání mezi stranami konfliktu, které však postupně slábly, což se odráží na následujícím roce, kdy počet obětí opět stoupl. Konflikt v roce 1996 způsobil úmrtí přibližně 40 lidí. Podobně jako rok 1994 i tento rok překračuje hranici 25 obětí za rok. Zkoumané roky patří mezi období, kdy konflikt měl největší intenzitu. Za tři roky konfliktu,

v letech 1994 až 1996, zemřelo přibližně 174 osob. Podle UCDP a Wallensteenovy definice o ozbrojeném konfliktu můžeme chiapaský konflikt v uvedeném časovém horizontu zařadit mezi menší ozbrojený konflikt (*minor armed conflict*), při kterém musí být více než 25 mrtvých za rok, ale méně než 1000 obětí v průběhu celého konfliktu.

Tabulka 5: Počet obětí a určení intenzity dle jednotlivých roků konfliktu

Rok	Počet obětí	Počet obětí v kategorii	Úroveň intenzity v daném roce
1994	145	25–999	Menší ozbrojený konflikt
1995	0–24	–	–
1996	37	25–999	Menší ozbrojený konflikt
Celkem	182		

Zdroj: Vytvořeno autorkou dle údajů UCDP 2015

4.4.2 Dílčí závěry fáze eskalace

Chiapaský konflikt v této fázi dospěl do násilného střetu mezi zapatisty a mexickou vládou. Hlavní rozdíl s předchozí fází manifestace spočívá v tom, že nyní se požadavky nepojily pouze s hrozbou použití násilí, ale k jeho použití došlo. Ačkoliv jejich vzájemný boj neměl příliš dlouhého trvání, přesto si vyžádal oběti. Aplikací Wallensteenovy definice ozbrojeného konfliktu práce určila, o jaký typ konfliktu se z hlediska intenzity jednalo. Jelikož v roce 1994 zemřelo přibližně 145 osob, spadá chiapaský konflikt v tomto období mezi menší ozbrojený konflikt (*minor armed conflict*). Pokud bychom započítali i roky 1995 a 1996, tak zjistíme, že si konflikt celkem vyžádal 182 obětí. Na tomto základě můžeme chiapaský konflikt zařadit mezi menší ozbrojený konflikt, ve kterém má být více než 25 až 1000 obětí za rok a méně než 1000 obětí v průběhu celého

konfliktu. Chiapaský konflikt rovněž splňuje podmínku UCDP, aby jednou ze stran konfliktu byla vláda státu.

V rámci fáze eskalace je také možné zařadit chiapaský konflikt na základě klasifikace Heidelberského institutu, tak jak je uvedena v teoretické části práce. V této fázi se intenzita násilí pohybovala mezi stupněm 3, který značí násilnou krizi, a stupněm 4, kdy dochází k použití organizovaného násilí v rámci omezené války. Násilná krize se většinou projevuje vzpourami a povstáním, což je i případ EZLN ve fázi eskalace, nicméně odpovědí mexické armády na tuto vzpuru bylo využití organizovaného násilí pro zastavení a poražení zapatistů. Z tohoto důvodu se přikláníme k zařazení chiapaského konfliktu ve fázi eskalace mezi omezenou válku se stupněm intenzity 4.

Výše uvedené údaje o délce trvání bojů a počtu obětí nepotvrzují naši hypotézu, tedy tu část, která předpokládá, že čím delší je doba trvání a vyšší intenzita konfliktu, tím se zvyšuje ochota aktérů ukončit konflikt a zahájit mírová jednání, jelikož chiapaský konflikt ve fázi eskalace násilí neměl dlouhého trvání a ani nedosahoval vysoké intenzity, přesto však došlo k zahájení vyjednávání míru.

4.5 Fáze deeskalace a řešení konfliktu

V této části práce dospěl chiapaský konflikt z fáze eskalace do fáze deeskalace, která vzniká ve chvíli, kdy ani jedna ze stran konfliktu není schopna prosadit své zájmy, což umožňuje započít mírová jednání. Ta vytvářejí prostor pro vznik mírové dohody, která řeší vzájemné spory a příčiny konfliktu. První dohoda v chiapaském konfliktu vznikla již v roce 1994, ale kvůli neschopnosti dosáhnout kompromisu nebyla přijata. Nejvýznamnějším krokem pro překonání vzájemných sporů mezi zúčastněnými stranami chiapaského konfliktu bylo uzavření Dohody ze San Andrés. Tato část práce bude analyzovat průběh mírového procesu, způsob řešení konfliktu a vnitřního bezpečnostního dilematu. Dále se zaměří na vývoj vztahu vzájemné neslučitelnosti a na důvody neúspěchu daných mírových rozhovorů. Analýza období deeskalační fáze bude uzavřena

rokem 2006, kdy EZLN deklarovalo vstup do politické činnosti. Tato podkapitola také představí dalšího aktéra chiapaského konfliktu, polovojenskou skupinu *Paz y Justicia* (Mír a spravedlnost), která se do dějin Mexika zapsal provedením tzv. Actealského masakru. V závěru podkapitola zhodnotí, nakolik byl mírový dialog úspěšný.

Formální mírové procesy reagovaly na požadavky EZLN, které byly odrazem křivd spáchaných na domorodém společenství v Chiapasu.¹²⁸ Rovněž se v nich projeví snahy o uznání práva na sebeurčení, zlepšení zdravotnictví a vzdělání. Započetí mírové fáze se zdálo být důležitým posunem, který by umožnil vyřešení chiapaského konfliktu.

4.5.1 První fáze mírových jednání: Přítomnost patové situace?

Co vedlo v případě Chipasu k započetí mírových jednání? S jistotou můžeme říci, že se jednalo o patovou situaci a to i přesto, že mexická vláda byla schopná prosadit své zájmy i cíle silou. I když vláda byla silnějším aktérem než zapatisté, tak tak neučinila, protože si pravděpodobně uvědomovala, že úplná eliminace EZLN by vedla ke ztrátě její již tak nízké legitimacy mezi mexickým obyvatelstvem. Chiapaský konflikt a samotní zapatisté byli navíc schopni získat obrovskou podporu jak doma, tak i ze zahraničí. Jakékoli další ozbrojené činy s cílem zničení EZLN ze strany vlády by byly okamžitě odsouzeny a můžeme se jen domnívat, zda by tak proces přechodu k demokracii nebyl urychlen o několik let. Nicméně pokud bychom vycházeli z definice patové situace uvedené v první hypotéze, tedy že vojenský pat značí rovnováhu sil bojujících skupin, tak můžeme s jistotou tvrdit, že takováto situace v případě Mexika nenastala. EZLN byla a nadále zůstává slabým aktérem, který není schopen se svému nepříteli v podobě mexické vlády vyrovnat silou a v žádném případě nemůže ohrozit její existenci. K ukončení bojů a započetí mírových rozhovorů, tak s velkou pravděpodobností vedly jiné faktory, než jakými je

¹²⁸ Mírový proces je formální proces, v němž se válčící strany rozhodly řešit neslučitelnost prostřednictvím dohod, které navazují na předchozí mírové dohody, jež byly podepsány (Uppsala Conflict Data Programm 2015).

dlouhá doba trvání konfliktu, přítomnost patové situace a vysoká intenzita konfliktu.

Jednou z podmínek započetí mírového procesu je, aby strany konfliktu uznaly svou vzájemnou existenci. Mexická vláda však ještě začátkem února 1994 neuznala EZLN za legitimní válčící stranu podle ženevských dohod. EZLN si podmínilo konání rozhovorů propuštěním politických vězňů a odchodem armády ze zóny konfliktu. Vláda si jako podmínku kladla odzbrojení EZLN. Nakonec smířlivý krok učinila vláda schválením Salinasova návrhu zákona o amnestii a také rozkazem stáhnout vojska z konfliktní oblasti. Na oplátku EZLN propustilo zadržovaného generála Castellanos (Mácha 2003: 119). Přijetím zákona o amnestii byl učiněn první krok k překonání vnitřního bezpečnostního dilematu. Na další postup k jeho překonání si však strany konfliktu musely počkat a to především kvůli jejich neschopnosti dohodnout se na společném kompromisu v průběhu prvního kola mírového procesu, jehož analýza nám odhaluje rozdílné pohledy obou stran konfliktu na to, čeho by vzájemné rozhovory měly dosáhnout.

První kolo mírových rozhovorů, tzv. Rozhovory v Katedrále, mezi EZLN a mexickou vládou se uskutečnilo dne 21. února 1994 v Katedrále San Cristóbal de la Casas a bylo zprostředkováno biskupem Samuelem Ruizem. Vyjednávání zahrnovalo čtyři důležité oblasti: sociální, ekonomickou a politickou oblast a požadavek na ukončení nepřátelství. Po dvou týdnech obě strany konfliktu veřejně oznámily, že došlo k dohodě v polovině otázek týkajících se zdravotní péče, vzdělání, včasného přístupu k pravdivým informacím, respektování kultury, tradic, práv a důstojnosti domorodých skupin v Mexiku. Avšak otázky v oblasti národní demokratické reformy a samosprávy pro mexické domorodé obyvatelstvo nebyly vyjednány. Následně došlo k uzavření nezávazné dohody o pozemkové reformě, která zahrnovala i příliv investic do chudých domorodých vesnic. Jednání v katedrále trvala až do června 1994. Rozhovory byly přerušeny zapatisty, kteří před podepsáním dohody odešli konzultovat dosažené cíle se svými domorodými členy. Dne 12. června EZLN vydalo „Druhé prohlášení z Lakandonského pralesa“ (*Segunda*

Declaración de la Selva Lacandona), ve kterém stálo, že EZLN nesouhlasí s předběžnou mírovou dohodou, jíž bylo dosaženo při jednáních s vládou v San Cristobal de las Casas. Zapatisté rovněž odmítli složit zbraně, dokud nebude vyřešen problém demokracie, svobody a spravedlnosti (*Segunda Declaración de la Selva Lacandona* 2015). O několik měsíců později, dne 12. října 1994, se EZLN rozhodlo zcela přerušit probíhající mírový dialog s vládou (Benítez Manaut, Selee, Arnson 2006: 138–139). Hlavní důvod neúspěchu prvního kola mírových jednání můžeme pozorovat v rozdílném pohledu vlády a zapatistů na rozsah projednávaných záležitostí. Zapatisté požadovali národní řešení svých požadavků prostřednictvím ekonomické a politické reformy, zatímco federální vláda byla ochotná připustit sérii reforem pouze na státní úrovni. Jednání tudíž ztroskotala, protože v dohodách dosažených v březnu 1994 nebyly zahrnuty klíčové požadavky zapatistů a jejich provedení na celonárodní úrovni.

V listopadu 1994 biskup Ruíz vytvořil Národní komisi pro mediaci (*Comisión Nacional de Intermediación*, CONAI), která měla sloužit jako zprostředkovatelská organizace pro druhé kolo mírových jednání (Benítez Manaut, Selee, Arnson 2006: 138–139). Nově zvolený prezident Zedillo¹²⁹ byl ochoten započít se zapatisty mírové rozhovory a to především proto, že si uvědomoval politickou hrozbu ze strany zapatistů a také i rostoucí organizovanost opozice.

Federální vláda si po prvním kole neúspěšných mírových rozhovorů ponechala otevřenou vojenskou i smířčí cestu k řešení konfliktu. Dokládá to například 8. prosinec 1994, den vzniku Povstalecké vlády v tranzici, kdy federální armáda začala provádět přesun vojsk na okraj San Cristóbalu. V následujících týdnech se militarizace státu stupňovala. Po celou dobu procesu militarizace však mexický prezident Zedillo pokračoval ve smířlivých prohlášeních. Dne 13. prosince trval na tom, že *“by čekal i 24*

¹²⁹ V roce 1994 se konaly prezidentské volby, které vyhrál s 51 % hlasů kandidát PRI, Ernesto Zedillo Ponce de León. V chiapaských guvernérských volbách s 50 % hlasů rovněž vyhrál kandidát PRI, Eduardo Robledo Rincón. Jeho pozice však byla otřesena významným ziskem hlasů (35 %) opoziční strany PRD, za kterou kandidoval Amado Avendaño. EZLN se pokoušelo výsledky voleb zpochybnit, nicméně Robledo byl odhodlán do své funkce nastoupit, i když volební komise navrhla výsledky voleb zrušit z důvodu pochybení na 720 volebních místech. Robledo sice zapatistům nabídl, že odstoupí, ale jen pokud složí zbraně, to se však nestalo (Mácha 2003: 120–121).

hodin denně po mnoho dní, týdnů i měsíců na podmínky, které jsou nutné k zahájení dialogu“ (Kampwirth 1996: 264). Je možné, že se jednalo o pouhou rétoriku, jelikož vládní vojenské akce vyzněly jasněji, než jeho slova.

Barbara Walter dělí řešení občanské války do tří kroků: (1) zahájení jednání, (2) vytvoření kompromisu ohledně cílů a principů a (3) provádění podmínek stanovených ve smlouvě (Walter 2002a: 1–5). Zapatisté a mexická vláda se v prvním kole mírových dialogů nepřenesli přes první krok. V jejich případě došlo pouze k zahájení vzájemných jednání, která zkrachovala právě na vytváření kompromisu. Druhé kolo mírového procesu bylo v tomto ohledu mnohem úspěšnější, i když první kolo jednání mělo také určité kladné výsledky, které podporují úspěšnost mírového procesu. Jednalo se především o vládou vydaný zákon o amnestii a stažení mexických vojsk z konfliktní zóny. Také EZLN projevilo ochotu a vydalo vězněného generála Castellanose.

4.5.2 Druhé kolo mírových vyjednávání: Dohody ze San Andrés

Na začátku ledna 1995 se očekávalo obnovení bojů ze strany zapatistů jako důsledek nesjednání vzájemné dohody. Zapatisté se však místo k násilí přiklonili k vydání svého třetího Prohlášení z Lakandonského pralesa (*Tercera Declaración de la Selva Lacandona*). Zde zapatisté vyzývají k vytvoření Hnutí za národní osvobození (*Movimiento para la Liberación Nacional*), které by bylo nadstranické a vedlo by ke svržení stávající vlády a vzniku přechodné vlády. Tato přechodná vláda by měla za úkol připravit novou ústavu zahrnující práva domorodých obyvatel (*Tercera Declaración de la Selva Lacandona* 2015). Prezident Zedillo mezitím vydal zatykač na vedení EZLN a vojsko se pokoušelo vypátrat členy EZLN. Tato vojenská operace byla neúspěšná a vedla ke zničení několika vesnic. Vládní kroky byly kritizovány jak mexickou veřejností, tak ze zahraničí. Prezident Zedillo víceméně pod tímto tlakem ohlásil zastavení vojenských akcí (Mácha 2003: 124–125).

V lednu 1995 se zapatistický leader Marcos setkal s novým ministrem vnitra a dohodli se na obnovení příměří. Vláda přijala EZLN požadavky na stažení armády z povstaleckého území, které bylo nedávno obsazeno. Biskupu Ruizovi bylo povoleno pokračovat ve zprostředkování. Z tohoto důvodu můžeme za jedinou účinnou třetí stranou ve studovaném konfliktu považovat katolickou církev, která slouží jako prostředník skrze biskupa Samuela Ruize, vedoucího Národní komise pro mediaci (*Comisión Nacional de Intermediación*, CONAI). Biskup Samuel Ruiz prováděl kyvadlovou diplomacii mezi stranami a předal rámec návrhu na jednání od vlády povstalcům. Když se obě strany setkaly a shodly se na času, místě a agendě jednání, biskup podepsal dohodu jako svědek. V roce 1995 se rozhovory mezi vládou a EZLN konaly ještě několikrát a to v San Andres Larrainzar v Chiapasu. Kyvadlová diplomacie církevních mediátorů byla použita jak na začátku vyjednávání, tak i poté při přímých rozhovorech zprostředkovaných biskupem Ruizem (Tébar 2011: 125–126).

V březnu se prezident Zedillo a Kongres dohodli na prosazení Zákona o dialogu, usmíření a důstojném míru (*Ley Para El Dialogo, La Conciliación y la Paz Digna en Chiapas*), který měl být předložen mexickému kongresu. Návrh zákona vyzval k vytvoření nezbytných podmínek pro mírové rozhovory a obsahoval následující požadavky: (1) jednání o míru, (2) pozastavení vojenských operací vůči EZLN, (3) pozastavení příkazu chytit vůdce EZLN a (4) vytvořit Komisi pro usmíření a mír (*Comisión para la Concordia y Paz*; COCOPA), která bude dohlížet na jednání a na navržení justičních reforem, které vyplývají z těchto dohod (*Ley Para El Dialogo, La Conciliación y la Paz Digna en Chiapas 1995*). Zapatisté původně zamítli návrh zákona, nakonec ho ale přijali, čímž byla potvrzena jejich ochota a vůle řešit konflikt mírovou cestou.

Dne 9. dubna 1995 se vláda a povstalečtí vyjednávači setkali v džungli v San Miguel na západě Ocosingo v Chiapasu s cílem stanovit čas, místo a program jednání. Obě strany se po dvanácti hodinách dohodly započít mírová jednání v chiapaském městě San Andrés Larrainzar, které prohlásily za "stálé místo" mírových úsilí. Tato vzájemné ujednání bylo podepsáno zástupcem ministerstva vnitra Gustavo Iruegasem, zapatistou Commander

"Tacho" a mediátorem jednání, chiapaským biskupem Samuelem Ruizem. Datum pro zahájení mírových rozhovorů bylo stanoveno na 20. dubna. Toto datum se nakonec o dva dny posunulo a dne 22. dubna 1995 EZLN s vládou oficiálně vstoupily do mírových rozhovorů. Toto období patří mezi nejintenzivnější vyjednávání mezi zapatisty a vládou. Rozhovory však byly pozastaveny po dosažení patové situace a to i přes opatření k jejímu zabránění. Mírový dialog byl znovuobnoven dne 12. května a v následujících dnech vedla mexická vláda s EZLN rozhovory v oddělených místnostech prostřednictvím kyvadlové diplomacie skrze církevní mediátory. Rozhovory byly zaměřeny na otázky bezpečnosti a nakonec vedly k dosažení předběžné dohody o opatřeních k uvolnění napětí. Konkrétně byl v prvním přímém rozhovoru s prezidentem Zedillou přijat vládní návrh "Program integrovaného, progresivního, recipročního, proporcionalního a ověřitelného uvolnění napětí" (*Programa de integrado, progresiva, recíproca, equilibrada y verificable de la liberación tensión*). V květnu tohoto roku EZLN a vláda rovněž projednávaly šest smluv, které byly spouštěcím bodem pro jednání. Dne 11. září se vláda a zapatisté konečně dohodli na postupech pro uspořádání rozhovorů. Tématy diskuze byly domorodá práva a kultura, sociální péče a rozvoj, spravedlnost a demokracie. První smlouva se týkala domorodé kultury a práv, což se zdálo být významným předpokladem pro prosazení domorodých práv zdůrazňovaných EZLN.¹³⁰ Rozhovory pokračovaly v červnu a červenci. Dne 17. listopadu 1995 v první podstatné fázi jednání, vláda a EZLN dosáhly předběžné dohody obsahující 25 bodů o indiánských právech a kultuře (Womack 1999: 304).

Následně v únoru 1996 EZLN a federální se státní vládou podepsaly Dohody ze San Andrés (*Los Acuerdos de San Andrés*).¹³¹ Překvapující bylo

¹³⁰ Marcos se o kultuře vyjadřuje následujícím způsobem: „Zničení kultury „ostatních“ je neúčinnějším způsobem jak je odstranit.“ (Marcos 2003).

¹³¹ Dohody ze San Andrés navrhovaly vytvoření nového vztahu mezi mexickým státem a domorodým obyvatelstvem. V jednom ze tří zásadních závěrů tohoto dokumentu bylo: „Vláda přijímá závazek vybudovat, ..., nový společenský pakt, který mění základní sociální, politické, ekonomické a kulturní vztahy s domorodým obyvatelstvem. ... Pakt rovněž zefektivní ty práva a záruky, které jim náleží: právo na kulturní odlišnost, právo na obývání jejich území, užívat tato území podle čl. 13.2 ILO 169, právo na politickou samosprávu společenství, právo rozvíjet svou kulturu, právo na svůj tradiční systém výroby, právo vést a provádět své vlastní rozvojové plány“ (Acuerdos de San Andrés 1996; Cuevas 2001).

především to, že vláda vyjádřila úplný souhlas s textem smlouvy, jelikož dohody sestavily rámec pro ústavní změny, které by braly na vědomí různorodá kolektivní práva domorodých skupin uvnitř jasně územně určených hranic podle standardů, které se týkaly domorodých práv.¹³² Mezi těmito reformami lze za nejvýznamnější akt považovat uznání domorodého obyvatelstva ve federální ústavě: „*Stát musí formou ústavní záruky podpořit uznání práv indiánských obyvatel na sebeurčení, posílení jejich politické účasti a zastoupení ve veřejném životě, zvýšení jejich kulturních práv a decentralizace struktury státu. Právo na sebeurčení může být uplatněno v rámci ústavní autonomie při současném zachování národní celistvosti*“ (Acuerdos de San Andrés 1996). V této části Dohod bylo rovněž stanoveno, že indiánské národy si budou moci určit vlastní formu vlády. Smlouva se rovněž zabývala lepším postavením domorodého obyvatelstva a chudých ve vztahu k zaměstnání, vzdělání a rovnosti před zákonem. Byl zřízen nový vztah mezi různými úrovněmi vládní autority, což obcím s domorodým obyvatelstvem umožnilo samosprávu v určitých záležitostech týkajících se kultury a tradic (Los Acuerdos de San Andrés 1996). Tato část Dohod rovněž obsahovala závazek, že indiánské obyvatelstvo si bude moci určit vlastní formu vlády. Smlouva se dále zabývala lepším postavením domorodého obyvatelstva a chudých ve vztahu k zaměstnání, vzdělání a rovnosti před zákonem.

Jednalo se o dlouhodobý požadavek řady domorodých organizací v Mexiku, které bojovaly za oficiální uznání domorodých práv v naději, že získají svolení pro své vlastní politické a sociální postupy. Vláda a zapatisté tak dosáhli dohody, která však do značné míry schvalovala postoj EZLN, ale nechávala místo pro dezinterpretace. Vláda viděla koncept práv původních obyvatel jako cestu, jak větším způsobem inkorporovat původní obyvatele do politického a ekonomického procesu uvnitř existujícího legálního systému. Zapatisté a jejich spojenci však usilovali o dohodu, která by uznala zvykové právo uvnitř domorodého společenství, pokud by bylo ve

¹³² Mírová dohoda je dohoda podepsaná alespoň dvěma válčícími stranami. Řeší problém neslučitelnosti buď částečně, nebo celkově. Mohou také popisovat proces, jak válčící strany plánují regulovat neslučitelnost (Uppsala Conflict Data Programm 2015).

shodě s národními postupy, a pokud by to původnímu obyvatelstvu umožňovalo uvnitř teritoriálně vymezeného území mít kolektivní práva nad zdroji a politickým rozhodování (Benítez Manaut, Selee, Arnson 2006: 139–142; Monjardin 1999: 129–1312).

4.5.3 Aplikace teorie řešení občanské války na chiapaský konflikt

Na rozdíl od prvního kola jednání se mírový proces ve svém druhém kole přenesl přes spory, jež vznikají při uzavírání mírové smlouvy, a vedl tak ke vzniku Dohody ze San Andrés. Řešení občanské války dle Barbary Walterové se tak posunulo od zahájení jednání k podepsání mírové dohody oběma aktéry. Způsob ukončení konfliktu byl tedy mírovou dohodou, nicméně určení toho, zda došlo k provádění a implementace podmínek stanovených ve smlouvě už se jeví jako značně problematické.

Strany chiapaského konfliktu přijaly svou vzájemnou existenci a zastavily násilné akce proti sobě. Pro řešení občanské války je zásadní vyřešení vzájemné neslučitelnosti, což v případě chiapaského konfliktu určíme pomocí analýzy mírové dohody z hlediska jejího obsahu, ale rovněž dle závazků přijatých v Dohodách ze San Andrés. Například zda smlouva obsahuje začlenění povstalců do vlády, armády či právo povstaleckých hnutí přeměnit se na politické strany.

Řešení neslučitelnosti v mírové dohodě zahrnuje navržení a následné vytvoření specifických postupů. Tento proces musí obsahovat jasně viditelné kroky a neskládat se z nespecifikovaných prohlášení jako je například "pokračování v diskuzi o otázkách týkajících se budoucnosti". Dohoda mezi zapatisty a mexickou vládou se však vzájemnou neslučitelností téměř nezabývala (Los Acuerdos de San Andrés 1996):

1. Smlouva nestanovila právo povstaleckých skupin transformovat se do politických stran.
2. Dohoda nestanovila začlenění povstalců do vlády nebo civilní služby.

3. Tato dohoda nezahrnovala uspořádání voleb či volebních reforem.
4. Tato dohoda nestanovila integraci povstaleckých skupin do prozatímní vlády.
5. Dohoda nestanovila uspořádání národních rozhovorů o vyřešení konfliktu.
6. Dohoda neposkytla spornému regionu autonomii (autonomie je definována jako uspořádání samosprávy, která zahrnuje kontrolu zvláštních území, primární a sekundární legislativní moc, výkonnou moc a moc v daňových otázkách).
7. V dohodě není stanoveno řešení na federální úrovni.
8. Dohoda neposkytla spornému regionu nezávislost.
9. Dohoda nestanovila konání referenda o budoucím statusu konfliktního regionu.
10. V dohodě bylo poskytnuto konfliktním regionům sdílení moci v místní vládě.
11. V dohodě je stanoveno rozšíření kulturní svobody.
12. Tato dohoda nestanovila vymezení hranice.
13. V dohodě je poskytnuta konfliktnímu regionu místní samospráva.
14. Dohoda neposkytla propuštění vězňů.
15. Dohoda nezahrnovala koncepci národního usmíření.
16. Dohoda nepotvrdila dřívější dohody.
17. Dohoda nestanovila návrat uprchlíků.
18. Dohoda nenastínila jednání včetně jednání o neslučitelnosti.
19. Dohoda nestanovila rozvoj operací na udržení míru.
20. V dohodě není stanoveno vytvoření komise nebo výboru, který by dohlížel na provádění a plnění dohody.

Z požadavků uvedených v kapitole „Teorie řešení občanských válek“, které jsou důležité, aby mírový proces uspěl, je jich v Dohodách ze San Andrés obsaženo pouze několik. Splněn byl požadavek aktivního zapojení třetí strany, kterou sehrála církev. V květnu roku 1995 byl mírový dialog znovuobnoven a mexická vláda s EZLN vedla rozhovory v oddělených

místnostech prostřednictvím kyvadlové diplomacie skrze církevní mediátory. Konkrétně biskup Ruiz usnadňoval dialog mezi EZLN a mexickou vládou.¹³³ Na tomto základě můžeme určit typ mediátora, kterým tedy byla církev, a jeho strategii kyvadlové diplomacie.¹³⁴ Pokud bychom měli zařadit tento typ mediace dle dvou základních strategií: integrace a maximalizace nákladů, tak v tomto případě se způsob mediace chiapaského konfliktu přibližoval integrační strategii. Mediátor v rámci této strategie předkládá návrhy, které překlenou neslučitelné zájmy a prostřednictvím vzájemné komunikace dosáhnou dohody, která je oboustranně přijatelná, což byly i metody použité biskupem Ruizem, jenž za tímto účelem vytvořil Národní komisi pro mediaci (*Comisión Nacional de Intermediación*, CONAI). Ta měla sloužit jako zprostředkovatelská organizace pro druhé kolo mírových jednání. Z tohoto důvodu se rozhodně nejednalo o strategii maximalizování nákladů neboli manipulaci, jelikož ta je založena na použití hrozeb či trestů a kompenzací, jež poskytují výhody nebo záruky výměnou za kompromis. Nicméně tato práce považuje strategii maximalizování nákladů za efektivnější a staví na ni druhou hypotézu, jelikož důvěryhodnost třetí strany je hodnocena pomocí dvou základních podmínek:

- (1) Mediátor musí být schopen odradit od použití agrese, aniž by musel využít síly, pokud vypukne další střet,
- (2) Garant musí být ochoten použít sílu, pokud je to nutné. Jeho vojenská síla musí být dostatečná, aby byl schopen potrestat toho, kdo porušuje smlouvu.

Přestože tedy došlo k zahrnutí třetí strany při řešení chiapaského konfliktu, tak se jednalo o mediátora, kterého lze zařadit mezi „soft power“, protože tento typ mediátora nemá politickou, ekonomickou či vojenskou moc a spíše než na donucování, spoléhá na svou autoritu jako zprostředkovatele, zkušenosti a charisma, což je i případ církevní mediace v chiapaském konfliktu. Otázkou tedy zůstává, pokud by třetí stranou byl

¹³³ V roce 1998 biskup Samuel Ruiz odstoupil z funkce mediátora, přičemž obvinil mexickou vládu z toho, že mírový proces pouze předstírala. Ruiz i nadále prosazoval ochranu lidských práv domorodého obyvatelstva a to až do své smrti v roce 2011. Po jeho rezignaci byl na jeho místo dosazen biskup Felipe Arizmendi Esquivel (Preston 2011).

¹³⁴ Mezi další základní strategie patří manipulativní zprostředkování; využití sankcí v případech znovuoobnovení násilí; garantování míru a peacekeepingové síly.

mediátor s mocí potrestat aktéra (například nějaký silný zahraniční aktér nebo nadnárodní organizace), který by nedodržel podepsanou smlouvu, zda by došlo k úspěšnému vyřešení konfliktu. Konkrétně jestli by došlo k naplnění další podmínky v rámci teorie řešení občanských válek, tedy implementace mírové dohody a její provedení do praxe. Tato práce se domnívá, že ano, jelikož integrační strategie se ukázala jako neefektivní a neúspěšná. Z tohoto důvodu bude zajímavé provést analýzu dalších dvou zkoumaných zemí z hlediska mediace, tedy zda dojde k potvrzení uvedeného předpokladu.

V Dohodě bylo uznáno rozšíření kulturní svobody domorodých obyvatel a spornému regionu byla poskytnuta místní samospráva. Toto však nepostačuje proto, aby byl mírový proces úspěšný. Dohody v zásadě neřešily dva hlavní body podmiňující úspěch řešení občanské války, demokratizaci a bezpečnost. Nejprve k demokratizaci, protože problému bezpečnosti se práce věnuje v další části této podkapitoly. Zapatistům nebyla nabídnuta možnost podílet se na politickém rozhodování, jelikož smlouva nestanovila právo povstalecké skupiny transformovat se do politických stran a ani se v Dohodách neuvažuje o možnosti začlenit sporné regiony do místních vlád. Dohody rovněž nevytvořily komisi, která by kontrolovala provádění a plnění dohody. Ještě před podpisem vznikla Komise pro usmíření a mír (COCOPA), která ale pouze dohlížela na jednání mezi vládou a EZLN. V oblasti kontroly plnění a provádění Dohody ze San Andrés neměla žádné pravomoci. Lze říci, že Dohody ze San Andrés znamenaly ukončení násilí mezi vládou a EZLN, ale neznačily nastartování směrem k budování míru. Pokud bychom aplikovali teorii řešení občanských válek od Barbary Walterové, tak se mexická vláda s EZLN byly schopny dohodnout na kompromisu ohledně cílů a principů, ale ztroskotaly na provádění podmínek stanovených ve smlouvě. Ačkoli v následujících pěti letech nedošlo k obnovení násilí, tak strany konfliktu nepřekonalý vzájemné spory, které by umožnily implementování a prosazení mírové dohody do praxe.

Zda bylo řešeno vnitřní bezpečnostní dilemma ve Smlouvě ze San Andrés, lze určit pomocí pěti Wallensteinových opatření, konkrétně zda

došlo k jejich přijatí: (a) všeobecná demilitarizace a vytvoření jednotné armády, (b) zvláštní záruky pro lídry, (c) mezinárodní přítomnost, například mírových sil, (d) sdílení moci během přechodu (e) amnestie pro vůdce, důstojníky a agenty (Wallensteen 2002: 138–139). Dohody ze San Andrés bezpečnostní dilema téměř neřešily, jelikož (Los Acuerdos de San Andrés 1996):

1. Dohoda nestanovila začlenění povstalců do armády.
2. Smlouva nestanovila odzbrojení válčících stran.
3. Dohoda nestanovila regulaci násilného chování stran.
4. Ve smlouvě nebyly dány zvláštní záruky lídrům, pouze byl oficiálně stažen zatykač na vedení EZLN.
5. Dohoda nestanovila mezinárodní přítomnost.
6. Tato dohoda nestanovila amnestii.
7. Smlouva neobsahovala ustanovení o rozsáhlém sdílení moci v nové vládě.
8. Smlouva neobsahovala ustanovení o příměří.

Na tomto základě lze tvrdit, že Dohody ze San Andrés neřešily vnitřní bezpečnostní dilema, jelikož nebylo přijato ani jedno z pěti uvedených opatření. Demilitarizaci, tedy stažení vojáků z dobytých míst a z konfliktní oblasti, mohou někteří považovat za porážku. Přesto je demilitarizace nutná k ukončení občanské války, mezi které jsme chiapaský konflikt z hlediska aktérů zařadili (viz kap. 3.2.5). Bez splnění těchto opatření nadále existuje hrozba obnovení konfliktu. Vyřešení vnitřního bezpečnostního dilematu lze přitom považovat za zásadní, protože stranám konfliktu nejsou dány záruky, které by je chránily ve chvíli implementace mírové dohody. Jedna ze stran například může využít dohodu pouze pro načerpání sil a mezi stranami konfliktu bude nadále přetrvávat obava a nedůvěra v činy protivníka. Je tomu především proto, že smlouva nejenže nestanovila odzbrojení válčících stran, ale nedošlo ani ke snížení jejich zbrojní síly. Nadále tu proto existovala možnost, že jedna strana může ohrozit bezpečnost druhé. Pokud tedy nejsou stanoveny záruky bezpečnosti, je velmi pravděpodobné, že

takováto smlouva nebude úspěšná. Zapatistům nebylo v uzavřené smlouvě zaručeno, že zastavení bojů nebude znamenat jejich zničení. To, že se mírový proces v Chiapasu i přes uzavření Dohody ze San Andrés nedostal k třetímu kroku stanovenému B. Walterovou, překonání sporů a provádění podmínek stanovených ve smlouvě, lze přičítat právě nevyřešení vnitřního bezpečnostního dilematu, vzájemné neslučitelnosti a nepřítomnosti plnohodnotné třetí strany, která by byla schopná a ochotná použít mechanismy k vynucení podmínek stanovených v mírové dohodě.

4.5.4 Zhroucení mírového procesu: COCOPA iniciativa a Zedillova iniciativa

Povaha mírového procesu mezi vládou PRI a EZLN dokládá neschopnost nalézt společný kompromis. V rozmezí let 1994–2000 vládní strategie spoléhala na politická jednání. Tento postoj je ještě více zřetelný po nástupu strany PAN (*Partido Acción Nacional*) k moci v prosinci 2000, kdy vláda věřila, že celý konflikt může být vyřešen skrze legislativní změny, což se ukázalo jako nereálné. EZLN, na druhou stranu, spíše spoléhalo na ekonomické řešení celého problému, tedy že řešení leží v překonání chudoby a dále i sociálního, politického a kulturního vyloučení domorodého obyvatelstva.

Mezi březnem 1996 a prosincem 1997, po podepsání dohod ze San Andrés, se mírový proces zhroutil. COCOPA iniciativa, zahájená v listopadu 1996, přetvořila podepsanou smlouvu do návrhu zákona, který předložila federální vládě s doporučením na změnu článků 4, 18, 26, 53, 73, 115 a 116 mexické ústavy.¹³⁵ Tyto články se týkají práva na sebeurčení a

¹³⁵ Ústavní reforma týkající se článku 4 zahrnuje ochranu kulturních, sociálních, ekonomických, a politických organizací domorodých skupin. Změna článku 18 doporučuje, aby domorodé obyvatelstvo mělo právo vykonávat trest odnětí svobody v místech v blízkosti jejich domovů, aby se později mohli znovuzачlenit do sociální komunity. Reforma článku 26 se zabývá organizováním legislativy a projektů, které budou brát v úvahu potřeby domorodých komunit a specifické kulturní potřeby. Kromě toho, stát by podle tohoto článku měl zaručit rovný přístup k rozdělení národních zdrojů. Článek 53 navrhuje vytvořit volební okrsky, tak aby byla zajištěna politická účast a celostátní zastoupení domorodých obyvatel. Článek 73 navrhuje, aby role Kongresu při vytváření federálních zákonů respektovala domorodé komunity na místní úrovni s cílem splnit cíle uvedené v článku 4 a v článku 115 mexické ústavy. Článek 115 doporučuje místní politickou autonomii domorodých obyvatel v mezích federální vlády a uznání nezávislosti domorodých skupin vybrat si své vlastní politické tradice a postupy pro volbu svých zástupců. Článek 116 souvisí s politickou reprezentací.

autonomie pro domorodé obyvatelstvo v Mexiku. Federální vláda oficiálně odpověděla na COCOPA iniciativu dne 2. února 1998 v dokumentu "Vyjádření federální vlády ke COCOPA iniciativě týkající se domorodé kultury a práv". Vláda návrhu zákona vytkla hned několik bodů a tvrdila, že COCOPA se odchýlila od Dohod ze San Andrés a Federální ústavy v souvislosti s (1) podmínkami stanovenými pro sebeurčení domorodých obcí; (2) dodržováním tradičních politických dělení (federální, státní a komunální), a zejména strukturou obecní vlády, jak je stanoveno v článku 115 federální ústavy; (3) vytvořením režimu výjimek, které nejsou v souladu s Dohodami ze San Andrés následujícím způsobem: (a) metody získávání území, jak jsou vyjádřeny v článku 27 mexické ústavy, (b) způsoby komunikace s federální vládou, jak je vyjádřeno v článku 73 mexické ústavy, a (c) vzdělávací plán a programy jsou v rozporu s článkem 3 mexické ústavy. Vládní pozice tak s ohledem na iniciativu COCOPA nasvědčuje tomu, že práva domorodých obyvatel, musí být vymezena a ohraničena v rámci federální vládní struktury (Higgins 2001: 890–892; Sámano, Alcántara, González 2000: 107–110).

Dne 15. dubna 1998 prezident Zedillo předložil mexickému Kongresu protinávrh, "Iniciativa pro ústavní reformy týkající se práv domorodé kultury" (dále jen Zedillova iniciativa). Zedillova iniciativa Kongresem neprošla kvůli politickým sporům týkajících se otázky, zda by vláda měla umožnit širší pochopení práv domorodých obyvatel, která jsou vyjádřena v Iniciativě COCOPA, nebo se přiklonit k omezenému pohledu na práva domorodých obyvatel, jak bylo uvedeno v Zedillově iniciativě (Lopez 2005: 80).

Zamítnutí COCOPA iniciativy vládou odráželo její neochotu přijmout základní podmínky, které byly dohodnuty na základě Dohod ze San Andrés. Vládní postoj také poukázal na lhostejnost vládního závazku k domorodým právům uvedeným v mezinárodních smlouvách. Zamítnutí vlády přijmout uvedený návrh zákona totiž značí popření domorodých práv, jak jsou vyjádřena v mezinárodní smlouvě, závazné pro Mexiko. Iniciativa

Reforma doporučila, aby se zajistilo zastoupení původních komunit v zákonodárných volebních okrscích, které musí být upraveny tak, aby byly v souladu se zeměpisným rozdělením daných komunit (Lopez 2005: 88).

COCOPA je posílena mezinárodní smlouvou, která chrání domorodé skupiny v rámci Úmluvy 169 Mezinárodní organizace práce (*International Labor Organization*, ILO).¹³⁶ Tato Úmluva poskytla základ pro vybudování domácího mírového návrhu na autonomii domorodých obyvatel a na kulturní práva v Mexiku. Ustanovení Úmluvy jasně obsahuje ochranu práv domorodých skupin jako celku. Článek 4 Úmluvy vyjadřuje, že státy mají povinnost přijmout zvláštní opatření k ochraně "kultury a životního prostředí obyvatel, kterých se to týká" (ILO 1989). Článek 6 Úmluvy stanovuje, že státní strany musí podporovat plný rozvoj „vlastních institucí a iniciativ“(ILO 1989). Článek 7 Úmluvy určuje, že "*národy musí mít právo rozhodnout o svém vlastním zájmu v procesu rozvoje, jestliže to ovlivňuje jejich životy, víru, instituce a duševní pohodu a pozemky, které zauímají nebo jinak používají pro výkon kontroly svého vlastního ekonomického, sociálního a kulturního rozvoje*" (ILO 1989). Využití klíčových pojmů a práv v Úmluvě iniciativou COCOPA nebylo přijato vládou, jež trvala na tom, že struktura mírových iniciativ týkajících se domorodých práv a kultury musí být omezena na státní kontrolu. Z toho vyplývá, že práva poskytovaná domorodým obyvatelům jsou upozaděna vůči národnímu zájmu dohlížet na domorodou svrchovanost.

Tento politický vývoj naznačil, že vláda jednostranně určuje stupeň práv, která budou svěřena domorodým obyvatelům, aniž by brala v úvahu procesní a právní rámec existující v Zákoně o dialogu ke sjednání míru (Lopez 2005: 80–81). Ve stejnou dobu, lokální úřady a velkostatkáři započali intenzivní protipovstaleckou kampaň proti zapatistům a jejich přívržencům. Ačkoli ve formujících se polovojenských skupinách nebyl žádný konkrétní důkaz o federální angažovanosti, armáda, která byla rozmístěna v konfliktních zónách, tolerovala chování polovojenských skupin a málokdy proti nim zasáhla. Mezi nejznámější polovojenské skupiny patří Mír a spravedlnost (*Paz y Justicia*) operující od roku 1994 v okresech Tila, Sabanilla, Salto de Agua a Palenque. Se začátkem útoku polovojenských skupin se zapatisté rozhodli přerušit jednání s vládou.

¹³⁶ Mexickým Senátem byla ratifikována v roce 1991 (Lopez 2005: 82).

Mírový proces se dostal do slepé uličky. Další tři roky byla mírová jednání na mrtvém bodě, občas přerušena násilím.

Polovojenská skupina *Paz y Justicia* (Mír a spravedlnost) využila jednostranného násilí v souvislosti s neustálými boji o zdroje a politickou loajalitu v Chiapasu.¹³⁷ Skupina Paz y Justicia se proměnila z venkovského rozvojového hnutí do polovojenské organizace v 90. letech. Přestože skupina potvrdila svůj nesouhlas se zapatisty, popřela, že by byla ozbrojenou polovojenskou silou. Nicméně později členové skupiny otevřeně přiznali obdržení podpory ze strany PRI a od vládních vojáků v boji proti zapatistům. *Paz y Justicia* nesla odpovědnost za zabití neozbrojených civilistů, včetně žen a dětí, kteří byli podezřelí z podpory zapatistů. Podle organizací na ochranu lidských práv skupina se také podílela na vyhnání 10 000 spojenců zapatistů z jejich domovů. Polovojenská skupina údajně i pronásledovala a hrozila členům organizací na ochranu lidských práv, jako je *Red de Defensores comunitarios*, která zveřejňuje zprávy o porušování lidských práv vůči domorodým komunitám v Chiapasu. Skupina *Paz y Justicia* se poprvé stala aktivní v roce 1997. Dne 22. prosince 1997 skupina polovojenských důstojníků vstoupila do Actealu v Chiapasu a zabila čtyřicet pět domorodých osob, převážně žen a dětí, kteří se modlili v kostele. EZLN po této události vydalo prohlášení obviňující vládu za masakr. Zpráva Meziamerické komise pro lidská práva uvedla, že pracovníci veřejných bezpečnostních sil usnadnili vyzbrojení skupiny, která provedla masakr, pomáhali při přepravě zbraní a neučinili žádné kroky proti ozbrojenému útoku, který vedl k masakru. Za administrativy prezidenta Zedilla vzniklo úsilí prošetřit příčiny Actealského masakru. Vláda vydala zprávu o zjištěních o Actealském masakru v roce 1999.¹³⁸ Skupina *Paz y Justicia* byla po roce 2000 méně aktivní, i když nevládní organizace tvrdí, že nebyla

¹³⁷ Paz y Justicia měla několik vůdců a zakladatelů, včetně Samuela Sanchezze a Chol Indiána z Tila, který byl zástupcem vládnoucí PRI ve státním kongresu. Pár měsíců po přesunu moci v zemi, tedy v roce 2000, byl Sanchez zatčen spolu s bývalými vojáky Marcosem Torres Albinoem a Mario Cruzem, kteří byli pravděpodobnými spoluvůdci v Paz y Justicia (Uppsala Data Programm 2015).

¹³⁸ Vyšetřování vedlo k odsouzení a uvěznění několika lidí, kteří se přímo i nepřímo podíleli na masakru. Jak vyplývá z vyšetřování, bylo zadrženo 102 osob a z nich 55 obdrželo trest odnětí svobody (Uppsala Data Programm 2015).

nikdy zcela odstraněna a většina jejích předáků nikdy nestanula před soudem (Uppsala Data Programm 2015).

4.5.5 *Konec vlády PRI a nová naděje na obnovení řešení konfliktu*

V roce 2000 se mexickým prezidentem stal Vincente Fox (2000–2006) a se svou středopravou Národní stranou akce (PAN) úspěšně porazil jeden-a-sedmdesátileté kralování Institucionální revoluční strany (PRI), což značilo možnost nového politického vedení, které by mohlo být příznivější pro požadavky EZLN.¹³⁹

Jednou z hlavních otázek Foxovy prezidentské kampaně bylo vyřešení chiapaského konfliktu mírovými prostředky. Jeho platforma vyzývala k demilitarizaci Chiapasu, uctění Dohod ze San Andrés schválením COCOPA iniciativy Kongresem a započít státní jednání s EZLN. Jeho funkčním obdobím byla vzkříšena naděje mezi těmi, kteří doufali ve vyřešení konfliktu v Chiapasu. Na rozdíl od vývoje za vlády strany PRI, tak počáteční činy prezidenta Foxe naznačovaly pozitivní vývoj směřující k obnovení mírových jednání mezi vládou a EZLN.

Fox ve své inaugurační řeči slíbil, že Kongresu pošle navrhovaný zákon týkající se práv domorodých obyvatel, který sestavila COCOPA, čímž by podle jeho mínění došlo ke splnění vládní povinnosti vyplývající z Dohod ze San Andrés. Po nástupu do funkce tak skutečně učinil a poslal návrh zákona o domorodých právech Kongresu, nechal uzavřít čtyři vojenské základny v Chiapasu a byli osvobozeni někteří političtí vězni z EZLN. Přestože tyto změny za Foxovy administrativy odrážejí pozitivní změnu ve vládních postupech, EZLN zůstávalo ve svých krocích opatrné a

¹³⁹ V prezidentských volbách v roce 2000 Vincente Fox z politické strany PAN vedl koalici Aliance za změnu (*Alianza por el Cambio*). Od začátku své neoficiální prezidentské kampaně dával Vincente Fox jasně najevo, že se jeho snaha zvítězit odvíjí od touhy porazit stranu PRI. Fox postavil svou kampaň na zdůraznění problémů režimu. Foxův slogan „*Ya es la hora del cambio*“ („Nyní je čas na změnu“), byl obvykle na plakátech zkrácen na jednoduché slovo „*Ya*“, které bylo v kontextu překládáno jako „Už dost“. Mezi hlavní Foxova volební témata patřila kromě vyřešení konfliktu v Chiapasu i boj s korupcí, investice do vzdělání, zlepšení situace chudých, odstranění PRI od vlády, reorganizace výkonné moci a posílení mexického federalismu (Klesner 2001: 108).

zvolilo strategii politické neústupnosti do té doby, dokud nebude zákon schválen (Stavenhagen 2000: 1–5; Jensen 2001: 60–61; Benítez Manaut, Selee, Arnson 2006: 144–146).

Dne 26. února 2001 vedení EZLN a jejich příznivci uspořádali pochod do hlavního města přes dvanáct mexických států, usilujíc o podporu ze strany vlády pro tři klíčové požadavky, které nebyly plně provedeny: (1) uzavření sedmi vojenských základen v Chiapasu, z nichž čtyři již byly zavřené (2) propuštění všech politických vězňů a (3) schválení návrhu zákona o domorodých právech nebo Dohod ze San Andrés Kongresem. EZLN dále vyzvala Kongres ke změně Ústavy a garantování dodatečných práv pro přibližně deset milionů domorodých obyvatel. Mezi změny patřil požadavek, aby domorodé obyvatelstvo mělo možnost volit vlastní lídry prostřednictvím jejich tradičního způsobu a umožnit užití domorodých právních předpisů, kterými se řídí jejich komunity. Dále poskytnout domorodým obyvatelům kontrolu nad přírodními zdroji, vodou, půdou a lesy. Vláda však tyto požadavky označila jako nerealizovatelné. Prezident Fox vysvětlil, že nebude odstraňovat vojenský personál ze zbývajících oblastí, dokud zapatisté nezahájí mírové rozhovory. Obzvláště třetí požadavek byl vnímán jako obtížně realizovatelný, neboť by vyvolal ústavní změny, vyžadujíc dvou-třetinovou většinou hlasů, což by pravděpodobně bylo neuskutečnitelné kvůli hlubokým politickým rozporům mezi stranami v Kongresu (Lopez 2005: 81–82).

Mexický Kongres nakonec přijal verzi návrhu COCOPA, ale až po několika změnách v textu, které podstatně upravily definici teritoriality a velkou měrou realizaci zákona státními vládami. Přijatý zákon o domorodých právech změnil články 1, 2, 4, 18 a 115 v mexické ústavě a omezil výkon domorodé autonomie a práva na sebeurčení. Zákon se odchýlil od nároků domorodých skupin například v právu na kolektivní využití jejich pozemků. Kromě toho upírá indiánské komunitě status právnické osoby (Constitución de los Estados Unidos Mexicanos 2015). Zákon byl sám o sobě velkým pokrokem v uznání domorodého obyvatelstva, ale zapatisté a jejich spojenci v domorodém hnutí to považovali za „zradu duše a poselství Dohod ze San Andrés“. Z tohoto

důvodu zapatisté ukončili veškerou komunikaci s vládou a mezitím nezbytné 2/3 představitelů státní legislativy přijaly zákon, ale ten byl odmítnut téměř ve všech státech, kde je velká populace domorodého obyvatelstva. Výsledkem kongresové debaty bylo, že se většina domorodých společenství cítila být podvedena federálními úřady (van der Haar 2005: 11).

Tyto změny návrhu zákona o domorodých právech vedly EZLN a Domorodý národní kongres (*Congreso Nacional Indígena*; CNI) k vydání nezávislého prohlášení směřovaného vládě, které se týkalo jejich nesouhlasu s novým zákonem. Prohlášení CNI obsahovalo odmítnutí zákona v plném rozsahu a požadovalo na vládě dodržení Dohod ze San Andrés, včetně ústavního uspořádání vyvinutého v COCOPA iniciativě. Domorodý národní kongres v prohlášení žádá o začlenění stanoviska, jež se týká práva na územní autonomii, kulturu, přírodní zdroje, a na organizační a politické celky. CNI zde rovněž naléhalo na vývoj samostatných právních struktur a lokální politické jednotky v domorodých komunitách, projednání původních práv a Dohod ze San Andrés, územní autonomii v rámci těchto komunit k užití přírodních zdrojů pro duchovní a materiální obnovu (EZLN statement on press conference 2001). Toto prohlášení je významné v tom smyslu, že EZLN zde definitivně odmítla vyjednávat a přijímat jakékoli vládní iniciativy, dokud vláda neuzná ústavní ustanovení v rámci iniciativy COCOPA.¹⁴⁰ Následná vláda prezidenta Calderóna (2006–2012) se vyznačovala ignorováním klíčových příčin povstání: požadavek na uznání domorodých práv, jejich práva na autonomie a na sebeurčení.

4.5.6 *Rozvoj autonomních struktur*

V červnu 2005 EZLN oznámilo novou fázi svého boje. V Šestém prohlášení z Lakandonského pralesa (*Sexta Declaración de la Selva Lacandona*) zapatisté deklarovali, že vstupují do fáze politické činnosti.

¹⁴⁰ Domorodé obce a státní samosprávy v Oaxace dokonce napadly ústavnost Zákona o domorodých právech prostřednictvím mexického soudního systému s tím, že zákon porušuje osm předpisů mexické ústavy a 169. úmluvu Mezinárodní organizace práce (ILO) o právech původního a domorodého obyvatelstva (Lopez 2005: 83).

EZLN se rozhodlo prosazovat své požadavky mírovou cestou, proto se také zapatisté zavázali nenavazovat žádné tajné vztahy s politicko-vojenskými organizacemi z jiných zemí. Cílem jejich politického boje je podle deklarace nová Ústava, čímž jsou myšleny nové zákony, které budou brát v úvahu požadavky mexického lidu, jimiž jsou: střecha nad hlavou, půda, zaměstnání, výživa, zdraví, výchova, kultura, nezávislost, demokracie, spravedlnost, svoboda a mír (*Sexta Declaración de la Selva Lacandona* 2015). Ačkoli EZLN výslovně neproklamovalo, že se definitivně vzdává ozbrojeného boje, tak *Sexta Declaración de la Selva Lacandona* lze považovat za první krok směřující k většímu zapojení se do národní a mezinárodní politické debaty.

Poté, co EZLN v prosinci 1994 prohlásilo asi třetinu Chiapasu za území pod svou kontrolou a začalo vytvářet 32 tzv. autonomních obcí (čili paralelních místních vlád). V posledních letech pokračovali zapatisté s rozvíjením autonomních struktur a začali přebírat organizaci zdravotnictví, školství, zemědělství, místního obchodu, kultury a správy do vlastních rukou. Zapatisté prosazují používání místních indiánských jazyků, ale i španělštiny. Pro školy byl sestaven studijní program, který je založen na místní kultuře a vztahuje se k životu na venkově. Nové zdravotnické organizace se soustřeďují na prevenci nemocí a zabývají se tradiční indiánskou medicínou (Slačálek, Dvorská 2003). V červenci 2003 zapatisté oznámili, že hodlají reorganizovat své územní uspořádání. Namísto oddělené autonomní komunální vlády byla pro-zapatistická společenství seskupena do pěti regionálních spojení nazvaných jako *caracoles* a každý z nich by měl mít svůj vlastní Úřad dobré vlády (*Junta de Buen Gobierno*, JBG).¹⁴¹ Uvedené plány jsou vnímány jako záruka dobrého vládnutí uvnitř zapatistických společenství a poskytují lepší jednotnost v jejich politické struktuře, zahrnujíc řešení konfliktů mezi samosprávami (van der Haar

¹⁴¹ Zapatisté označují svůj koncept vlády jako *Junta de Buen Gobierno* (JBG), jelikož delegáti jsou přímo zodpovědní těm, kteří je zvolili. *Caracoles* a JBG jsou výsledkem politicko-územní reorganizaci Zapatistů. To znamená, že jsou produktem procesu, který zahrnuje vytvoření jiné úrovně (vyšší jak město, ale nižší než stát) způsobu správy autonomních procesů. *Caracoles* slouží jako prostor, ve kterém jsou prováděny procesy rozhodování mezi občanskou společností a domorodými zapatistickými komunitami v rámci každého zapatistického území. *Caracoles* neodstraňují autonomní obce, ale naopak by měly vést k jejich posílení v souladu s dohodami ze San Andrés (Espinoza 2006: 223; Viegas 2006: 15–16).

2005: 4). K tomuto vývoji se Foxova administrativa nijak nevyjadřovala a naopak mu ponechala volný průběh. Celý proces vytváření autonomních vlád však ve svém důsledku vedl k oslabení EZLN, jelikož tyto vlády musí koexistovat s oficiálními vládami, což se v mnoha případech jeví jako problematické. Navíc v některých obcích, které jsou pod vládou zapatistů, obyvatelé odmítají přítomnost EZLN.

V prezidentských volbách v roce 2006 se hlavní souboj o prezidentské křeslo odehrál mezi dvěma kandidáty, Adrésem Obradorem (*Partido de la Revolución Democrática*, PRD) a Felipe Calderónem (PAN), přičemž Calderón z něho vyšel jako vítěz. Svůj postoj k prezidentským kandidátům vyjádřilo EZLN v kampani nazvané „*La Otra Campaña*“. V jejím průběhu Marcos odmítl oba dva prezidentské kandidáty, ačkoliv by se mohlo zdát, že pro Marcose bude přijatelný alespoň charismatický levicový kandidát za PRD, Andrés Manuel Obrador, který zaujímal negativní postoj k volnému trhu. V průběhu Calderónova funkčního období (2006–2012) se EZLN příliš veřejně neprojevovalo, pouze několikrát kritizovala Calderónovu militarizaci Chiapasu, jež byla součástí jeho protidrogové kampaně. Nicméně zapatisté to vnímali jako záminku pro kontrolování aktivit EZLN (de Haro, Saragoza, Guzmán 2012: 242–243). Z tohoto důvodu se ve městě San Cristobal de las Casas v květnu roku 2011 uskutečnil protest proti Calderónovu protidrogovému programu. Tento pochod zapatistů a jejich přívrženců lze považovat za jeden z největších projevů nespokojenosti po pěti letech, kdy EZLN operovalo v ústraní. Protestující pochodovali se zakrytými tvářemi a jejich transparenty požadovaly spravedlnost a mír. Celý protest proběhl v poklidu a zapatisté se s ostatními rozloučili se slovy: „*Děkujeme za trpělivost. Jak jsme přišli, tak také odejdeme.*“ (Ramírez 2011).

Výzkumný projekt *Minority at Risk (MAR)* na svých stránkách zveřejňuje určení rizika (*Risk Assessment*), kde shrnuje, zda skupině hrozí povstání, protest nebo represe.¹⁴² Celé je to založeno na velkém počtu

¹⁴² *Minority at Risk* je univerzitně založený výzkumný projekt, který monitoruje konflikty a status politicky aktivních skupin v zemích, kde počet obyvatel dosahuje nejméně 500,000. Projekt MAR byl zahájen v roce 1986 Tedem R. Gurrem a byl založen v Centru pro mezinárodní rozvoj a management konfliktu při Marylandské univerzitě. Projekt je navržen

proměnných. U zapatistů, kteří jsou zařazeni do typu skupiny domorodé obyvatelstvo, MAR uvádí tři faktory, které by mohly zvýšit pravděpodobnost budoucího povstání.¹⁴³ Prvním faktorem je neústupný protest v minulé dekádě. Druhým faktorem je jejich teritoriální koncentrace v Oaxace a Tehuantepecu. Poslední faktor zdůrazňuje vysoký stupeň organizovanosti a koheze v COCEI (Minority at Risk 2015).¹⁴⁴

Výzkumný projekt MAR také uvádí čtyři faktory, které podporují pravděpodobnost, že ke konfliktu nedojde: (1) zvýšení demokratické stability za Foxovy administrativy, (2) Foxovy snahy vyhovět požadavkům domorodého obyvatelstva, (3) rozšířená veřejná a ideologická podpora mexickým domorodým skupinám ze strany zahraničních vlád a NGOs, (4) nedostatek vážných ozbrojených konfliktů v sousední Guatemale. V závěru MAR uvádí, že situace v regionu nenaznačuje eskalaci násilí (Minority at Risk 2015).

4.5.7 Dílčí závěry fáze deeskalace

Současná situace v Chiapasu je po dvou neúspěšných mírových procesech označována za „ozbrojený mír“, kdy otevřená konfrontace mezi mexickou armádou a EZLN není pravděpodobná. Avšak současná nestabilní situace v Chiapasu způsobuje nedostatek ekonomického růstu a ve svém důsledku poškozují obě strany. Podnět k jednání by proto měl vzejít z určitého stupně, ve kterém společnost pochopí, že jejich zájmy by mohly být lépe obstarávány, pokud by došlo k ukončení konfliktu. Chiapas potřebuje aktivnější mírový dialog, skrz který vláda a domorodá společenství mohou oslovit základní příčiny, které daly původ konfliktu.

tak, aby poskytoval informace, které budou nápomocny komparativním výzkumům a přispějí k pochopení konfliktů, které zahrnují relevantní skupiny (Minority at Risk 2015).

¹⁴³ MAR kategorizuje skupiny do šesti typů. První z nich jsou etnonacionalisté (*Ethnonationalist*); etnická třída (*Ethnoclass*); domorodé obyvatelstvo (*Indigenous*) jsou původními obyvateli regionu, kteří žijí v souladu s tradičními společenskými, ekonomickými a kulturními zvyky, jež se značně odlišují od zvyků dominantní skupiny; společný kandidát (*Communal Contender*); náboženská sekta (*Religious Sect*); národní menšina (*National Minority*) (Minority at Risk 2015).

¹⁴⁴ Zapatisté patří mezi dominantní skupinu v Isthmus Tehuantepec v Mexiku. Jsou zastoupeny Koalicí dělníků, sedláků a studentů v Isthmus Tehuantepec (COCEI: *Coalición Obrera, Campesina, Estudiantil del Istmo*), místní, tradiční politickou organizací (Minority at Risk 2015).

Jako důležité se rovněž jeví vyjednání podmínek nových smluv, které by poskytly stabilní dlouhodobou dohodu. Je nutné, aby si představitelé EZLN uvědomili, že budoucí zlepšení jejich společenství – a možnost přijetí práv domorodého obyvatelstva uvnitř mexického státu - záleží na dosažení dohody o konci konfliktu. Tato perspektiva vyžaduje, aby strany konfliktu odstoupily od svých postojů a akceptovaly to, že vyjednaný mír je pro ně větším vítězstvím než obhajování současné bezvýchodné situace (Benítez Manaut, Selee, Arnson 2006: 134; 147).

Výsledkem fáze deeskalace chiapaského konfliktu byly dvě nepříliš úspěšná mírová jednání. První mírové dialogy mezi vládou a EZLN vedly k dohodě, která však nikdy nebyla oficiálně schválena a přijata EZLN. Hlavním důvodem neúspěchu těchto jednání byl odlišný pohled vlády a EZLN na řešení konfliktu. Zatímco EZLN požadovalo celonárodní řešení a provedení svých požadavků, mexická vláda nehodlala ustoupit od svého návrhu řešení na lokální úrovni. Práce došla k závěru, že právě tyto neshody způsobily, že se mírový dialog nedostal přes zahájená jednání k druhému kroku, kterým je podle Walterové vytváření kompromisu týkající se cílů a principů. Nebylo tudíž jasné, zda se konflikt opět nevyhroťí do násilné fáze.

V roce 1996, po dvou letech otevřeného nepřátelství, byl konflikt ukončen mírovou dohodou, s jejímž obsahem souhlasily obě strany konfliktu. Pokud by došlo k implementaci Dohod ze San Andrés, tak by to znamenalo kulturní, sociální, ekonomickou a politickou autonomii indiánských komunit. Hlavním důvodem neúspěchu této Dohody je absence přítomnosti základních podmínek nutných pro to, aby mírový proces uspěl. Dohody ze San Andrés splnily pouze požadavek aktivního zapojení třetí stran, kterou představoval biskup Ruiz. Dohoda neřešila ani problém demokratizace a bezpečnosti. Především nevyřešení bezpečnostního dilematu má za následek i současnou situaci, která je označována za „ozbrojený mír“, kdy ani jedna ze stran konfliktu si nemůže být zcela jistá činností druhého aktéra, jelikož zde nebyla položena záruka bezpečnosti. Je zajímavé, že EZLN se snažila prosadit demilitarizaci Chiapasu, ale vláda to odmítla. Ani později, již za Foxovy administrativy, se zapatistům nepodařilo

prosadit tento požadavek. Prezident Fox to zdůvodnil tím, že nemá žádnou záruku ze strany EZLN, která by potvrdila jejich mírové úmysly.

COCOPA iniciativa, zahájená v listopadu 1996, přetvořila podepsanou smlouvu do návrhu zákona a zcela se až na několik výjimek shodovala s jednotlivými body Dohod ze San Andrés. V předchozí části práce je uvedeno, že pokud se mírová dohoda nezabývá problémem demokratizace a nejsou v ní stanoveny záruky bezpečnosti, je velmi pravděpodobné, že takováto smlouva nebude úspěšná. Ve chvíli, kdy byly Dohody ze San Andrés přetvořeny do návrhu zákona existovala možnost, že tato smlouva přeci jen uspěje. Podle Colliera s Hoefflerovou a Soderbomem existuje relativně dobrá šance, že konflikt skončí v prvních dvou letech, což je i případ Dohod, které byly podepsány téměř přesně dva roky po vypuknutí povstání. Ale poté co vláda tento návrh zákona odmítla, tak tím zcela negovala Dohody ze San Andrés. To, že se mírový proces v Chiapasu i přes uzavření Dohod ze San Andrés nedostal k třetímu kroku stanovenému B. Walterovou, překonání sporů a provádění podmínek stanovených ve smlouvě, lze na základě získaných poznatků přičítat nejen absenci demokratizace a řešení vnitřního bezpečnostního dilematu, ale také neschopnosti překonat neslučitelnost ze strany vlády vůči zapatistům. Tato neslučitelnost byla jasně zřetelná ve vládní neochotě přeměnit Dohody na zákon, který by se tím pro ně stal závazným, a jeho plnění by bylo vynutitelné zákonnou cestou. Schválením Iniciativy COCOPA by již nebylo nadále možné zpochybňovat legálnost a legitimitu činnosti a boje Zapatovy armády národního osvobození (EZLN). V Dohodách ze San Andrés je již patrné, že se hlavním předmětem zapatistického boje stane požadavek na politickou, kulturní a ekonomickou autonomii indiánských komunit, na úkor dříve proklamované demokracie a reformy ekonomického systému. Právě požadavek politické autonomie způsobil, že Dohoda ve své původní podobě nebyla nikdy implementována, tudíž nedošlo k naplnění třetího bodu B. Walterové nutného k vyřešení občanské války a to i přesto, že mexický Kongres sice nakonec přijal verzi návrhu COCOPA, ale až po několika změnách v textu, které podstatně upravily definici teritoriality a velkou měrou realizaci zákona státními vládami. Zákon byl sám o sobě velkým

pokrokem v uznání domorodého obyvatelstva, ale ani v tomto okamžiku se nepodařilo prolomit vzájemné spory mezi vládou a zapatisty.

Otázkou zůstává, proč legislativní změny nepřinesly kýžený výsledek, tedy ukončení a vyřešení celého konfliktu. Příčiny jsou hned dvě. Prvním důvodem je neochota EZLN uznat přijatý zákon o domorodých právech. EZLN nadále požadovala přetvoření Iniciativy COCOPA do zákona, který by prováděl Dohody ze San Andrés v plném znění. Z tohoto důvodu zapatisté odmítli Kongresem přijatý zákon, který nebyl přijat ani ve státech, kde je velká populace domorodého obyvatelstva. Za druhé, daný zákon není mexickou vládou v praxi nijak uskutečňován a existuje pouze na papíře. Navzdory sociálním programům vlády, nedošlo v jižním Mexiku k zlepšení podmínek, ve kterých domorodé a marginalizované obyvatelstvo žije. S první příčinou se také pojí odmítnutí principů liberalismu ze strany zapatistů. Z tohoto důvodu EZLN od roku 2003 vytváří autonomní struktury s vlastními úřady dobrého vládnutí, které nezbytně nemusí vést ke konfrontaci se státem. I když na lokální úrovni může docházet k určitým střetům, jelikož tyto vlády musí koexistovat s oficiálními institucionalizovanými politickými autoritami. Jakékoli další případné rozhovory mezi vládou a EZLN by proto měly zahrnovat uznání těchto autonomních struktur ze strany mexické vlády.

Povstání v Chiapasu mělo nepochybně vliv na mexický přechod k demokracii. Nelze tvrdit, že negativní, jelikož dalo vzniknout dvěma důležitým otázkám: chudoba a domorodá práva. Obě oblasti a jejich řešení jsou extrémně důležité pro úspěšný rozvoj demokracie v Mexiku, ale i v dalších částech Latinské Ameriky, kde se domorodá hnutí, požadující autonomii, uznání teritoriálních práv a práv nad přírodními zdroji, radikalizují. Takováto radikalizace hnutí může ohrozit úroveň demokracie, která je v případě Mexika stále zranitelná, jak mj. dokazují obvinění z volebních podvodů během posledních prezidentských voleb 2012. Po nástupu Vicenta Foxe do prezidentského úřadu lze vysledovat určité politické snahy k prohloubení demokratické tranzice. Během jeho a Calderónovy administrativy se vládní akce zaměřily na legislativní změny v oblasti práv domorodého obyvatelstva, i když Calderón otázku domorodých

práv zredukoval na problém chudoby a kulturních práv. Nicméně, v jejich prosazování, skrze legální politické mechanismy, se projevila slabost mexického státu. A právě slabostí mexického státu lze vysvětlit neúspěch při řešení konfliktu v Chiapasu.

Závěr

Tématem této disertační práce byly občanské války, které se odehrály v průběhu 20. století v zemích Latinské Ameriky. Práce vycházela z *most-similar research design*, v rámci kterého byly vybrány tři velmi podobné případy, které však měly odlišná vyústění v oblasti úspěšnosti řešení konfliktů. Práce se konkrétně zaměřila na tři občanské války, z nichž dvě, Salvador (1979–1992) a Nikaragua (1979–1990), spadají v oblasti řešení občanských válek mezi úspěšné případy. Na opačném konci stojí Chiapas, který se řadí mezi neúspěšné případy, jelikož od roku 1994, kdy došlo k otevřené eskalaci násilí, nebyl konflikt doposud úspěšně vyřešen.

Hlavním cílem práce byla analýza a komparace výše uvedených případů latinskoamerických konfliktů na základě teorie řešení občanských válek. Pro tento účel práce rozdělila každý ze zkoumaných konfliktů do čtyř fází. V rámci latentní fáze konfliktu, což je první fáze sporu, analyzovala hlavní příčiny konfliktu. Poté se práce zabývala hlavními vnitropolitickými aktéry sporu a jejich neslučitelnými požadavky, které otevřeně deklarovali ve fázi manifestace. Následovalo vypuknutí násilí a přechod konfliktu do fáze eskalace, na kterou navazuje fáze deeskalace a řešení konfliktu, jež zahrnuje období mírového procesu a snahy o jeho ukončení.

Kapitola zabývající se latentní fází sporu si kladla za cíl vysledovat formování podmínek pro vznik salvadorského, nikaragujského a chiapaského konfliktu a tak umožnit klasifikování konfliktů z hlediska příčin. Práce došla k závěru, že příčiny všech tří konfliktů byly multikauzální, přičemž mezi nimi převažovaly především politické a socio-ekonomické důvody k vypuknutí násilí. Všemi třemi konflikty se také prolínají dvě hlavní roviny příčin, které vedly k otevřenému boji mezi jednotlivými vládami na straně jedné a danými partyzánskými skupinami na straně druhé. Jedná se o boj za půdu a boj proti diskriminaci a represím, které muselo chudé domorodé a rolnické obyvatelstvo po dlouhou dobu snášet. Nicméně na základě CH modelu práce došla k závěru, že na počátku každého z konfliktů převažoval boj za zisk (*greed*) nad nápravou křivd (*grievance*) spáchaných na utlačovaném obyvatelstvu a to z několika

důvodů. V salvadorském konfliktu na jeho počátku zcela jistě převažoval boj za zisk (*greed*) moci a půdy, jelikož její získání bylo ze strany FMLN vnímáno jako cesta k nápravě křivd (*grievance*) páchaných na rolnickém a domorodém obyvatelstvu, kteří byli využíváni pro práci na kávových plantážích patřících agrární elitě. V této souvislosti můžeme na salvadorský konflikt nahlížet i v mocensko-politickém kontextu, jelikož změna ve vlastnictví půdy byla možná, dle postojů FMLN, prostřednictvím uchopení moci a změnou vlády, která sice v posledních letech před vypuknutím konfliktu provedla několik pozemkových a sociálních reforem, ty však i nadále ponechaly půdu v rukou oligarchie. Z pohledu FMLN byla občanská válka jedinou možností, jak dosáhnout svých cílů.

Podobně i v nikaragujském konfliktu se projevil boj za nápravu křivd (*grievance*) páchaných na rolnickém obyvatelstvu, jakými byly marginalizace a ekonomické zneužívání. Nikaragujský konflikt měl rovněž mocensko-politický rozměr, protože zahrnoval boj za zisk (*greed*). Konkrétně ze strany FSLN šlo o zisk politické moci odstraněním dynastie Somozů a nastolení vlastní levicové politiky, která by dle jejich názoru zlepšila ekonomickou i politickou situaci v zemi.

V případě Chiapasu EZLN i zde na počátku převažoval boj za zisk (*greed*) nad nápravou křivd (*grievance*). Zapatisté svůj zisk vidí v půdě pro své stoupence, kteří se k nim za tímto účelem připojili, jelikož základnu zapatistického hnutí představují indiáni a převážná většina z nich se živí zemědělstvím, a půda je pro ně tudíž životně důležitá. Přestože se intenzita boje za půdu s dalšími požadavky EZLN, jako je respektování práv indiánského obyvatelstva a zachování tradice indiánských obcí, snížila, nadále zůstává jeho nedílnou součástí. Boj za půdu a boj proti represím vůči domorodému obyvatelstvu můžeme považovat za základní příčiny otevřeného vypuknutí chiapaského povstání. Hlavní příčinu konfliktu lze tedy nalézt především v postupném ustupování od agrární reformy až po její úplné zrušení v roce 1992. Práce došla k závěru, že spor lze považovat za konflikt ekonomický a teritoriální, protože EZLN reprezentující domorodé obyvatelstvo v roce 1994 prohlásila třetinu Chiapasu za území pod svou kontrolou a v současné době zapatisté pokračují s rozvíjením autonomních

struktur. Jedná se rovněž o mocensko-politický konflikt, protože zapatisté v Dohodách ze San Andrés mj. prosazovali politickou samosprávu domorodých společenství na „svých“ územích. S připojením se domorodého obyvatelstva k EZLN lze na konflikt nahlížet i z etnického pohledu, kdy EZLN požaduje na mexické vládě, aby domorodé obyvatelstvo mohlo rozvíjet svou vlastní kulturu, ale i tradiční systém uspořádání.

V následujících částech práce zkoumala fázi manifestace daných konfliktů, v rámci které je důležité určení typu neslučitelnosti mezi hlavními aktéry. Pomocí UCDP (*Uppsala Conflict Data Programm*) je možné zahrnout všechny tři konflikty mezi typ neslučitelnost týkající se vlády (*Incompatibility concerning government*), což znamená nejednotnost v názoru podobu politického systému. Chiapaský konflikt je zároveň možné přiřadit i do neslučitelnosti týkající se území (*Incompatibility concerning territory*). Hlavním důvodem je skutečnost, že chiapaský spor je veden na základě požadavku získat určitou míru autonomie pro území, kde žije velké množství domorodé populace.

Analýza fáze manifestace umožnila zodpovědět výzkumnou otázku: Kdo byli hlavní aktéři ve studovaných občanských válkách? Mezi hlavní vnitropolitické aktéry ve všech třech konfliktech patřily jednotlivé vlády analyzovaných zemí, proti kterým se postavila daná nevládní partyzánská skupina – v případě Salvadoru FMLN, v Nikaragui se jednalo o FSLN¹⁴⁵ a v Chiapasu o EZLN. Pro zjištění manifestovaných požadavků a cílů práce čerpala z jednotlivých prohlášení vydaných těmito partyzánskými skupinami. Použitím databáze Correlates of War (COW) práce zařadila studované konflikty mezi občanské války, jelikož se vždy jednalo o ozbrojený konflikt mezi vládou a nevládní skupinou, přičemž jejich boje byly organizovanou vojenskou akcí uvnitř státu. Z hlediska aktérů je tedy možné zařadit chiapaský konflikt mezi občanské války, ale z hlediska intenzity tak nelze učinit, což více rozvede následující část závěru.

Práce ve fázi eskalace určila konflikt na základě intenzity, k čemuž využila UCDP a Wallensteenovy kvantitativní definici ozbrojeného

¹⁴⁵ Později se role FSLN změnila a z partyzánské skupiny vznikla vláda, proti které zahájily boje jednotky *Contras*.

konfliktu. UCDP a Wallensteen rozlišují tři typy ozbrojeného konfliktu: menší ozbrojený konflikt, středně ozbrojený konflikt a válku.

V průběhu salvadorského konfliktu zemřelo 14 080 osob, z toho si období od roku 1981 až do roku 1989 vyžádalo více jak 1000 obětí za rok. V tomto časovém rozmezí můžeme konflikt klasifikovat jako válku (*war*). Roky 1980, 1990 a 1991 jsme dle jejich intenzity zařadili mezi menší ozbrojený konflikt (*minor armed conflict*), při kterém musí být více než 25 obětí, ale méně než 1000 obětí za rok. V rámci celého konfliktu se však ve zmíněných rocích jednalo o střední ozbrojený konflikt (*intermediate armed conflict*), jelikož salvadorský konflikt měl ve svém celkovém průběhu více jak 1000 obětí. Velkou intenzitu konfliktu můžeme vysledovat i u nikaragujského konfliktu, v jehož průběhu zemřelo 8615 osob. Konflikt práce klasifikovala jako válku (*war*) v letech 1978 až 1979 a rovněž i v období od roku 1983 do roku 1988, jelikož v těchto letech padlo více jak 1000 obětí za rok. Zbývající roky 1977, 1982, 1989 a 1990 se vyznačují nízkou intenzitou a z tohoto důvodu jsme je zařadili mezi menší ozbrojený konflikt (*minor armed conflict*). Podobně jako u salvadorského konfliktu se i v rámci nikaragujského konfliktu v uvedených letech jednalo o střední ozbrojený konflikt (*intermediate armed conflict*), jelikož nikaragujský konflikt měl ve svém celkovém průběhu více jak 1000 obětí. Nejmenší intenzitu ze studovaných zemí můžeme zaznamenat u chiapaského konfliktu, kde v roce 1994 zemřelo přibližně 145 osob, čímž v tomto období konflikt spadá mezi menší ozbrojený konflikt (*minor armed conflict*). Pokud bychom započítali i zbývající roky spadající do fáze eskalace, tedy rok 1995 a 1996, tak zjistíme, že si konflikt celkem vyžádal 182 obětí. Na tomto základě můžeme chiapaský konflikt zařadit mezi menší ozbrojený konflikt, ve kterém má být více než 25 až 1000 obětí za rok a méně než 1000 obětí v průběhu celého konfliktu. Komparace počtu obětí ve studovaných konfliktech nám posloužila k otestování první hypotézy práce, která je podrobněji rozebrána níže.

V rámci fáze eskalace je také možné zařadit dané konflikty z hlediska intenzity dle Heidelberské databáze, na základě které intenzita konfliktu není určována počtem obětí, ale například podle úrovně napětí či jednání

aktérů. Salvadorský i nikaragujský konflikt v této fázi dosahoval intenzity stupně 5 a u obou konfliktů tak můžeme mluvit o válce, během které dochází k systematickému a dlouhodobému použití násilí. V chiapaském konfliktu se intenzita násilí pohybovala mezi stupněm 3, který značí násilnou krizi, a stupněm 4, kdy dochází k použití organizovaného násilí v rámci omezené války. Násilná krize se většinou projevuje vzpourami a povstáním, což je i případ EZLN ve fázi eskalace, nicméně odpovědí mexické armády na tuto vzpuru bylo využití organizovaného násilí pro zastavení a porážení zapatistů. Z tohoto důvodu se práce přiklonila k zařazení chiapaského konfliktu ve fázi eskalace mezi omezenou válku se stupněm intenzity 4.

Na základě analýzy provedené v rámci fáze eskalace můžeme v případě Salvadoru a Nikaragui potvrdit první hypotézu práce, která předpokládá, že aktéři občanské války jsou ochotni vstoupit do mírového procesu, pokud předpokládané náklady na dosažení vítězství vzrůstají. Tato hypotéza byla hodnocena pomocí tří ukazatelů: doba trvání války, přítomnost vojenské patové situace a intenzita války (měřeno dle počtu obětí), přičemž vojenský pat značí rovnováhu sil bojujících skupin. V tomto případě došlo k jednoznačnému naplnění všech tří ukazatelů této hypotézy, tedy dlouhá doba trvání války, přítomnost vojenské patové situace a vysoká intenzita války. Délka tohoto konfliktu dosáhla v případě Salvadoru jedenácti let a v případě Nikaragui osmi let, i když nesmíme opomenout skutečnost, že násilné akce se u obou studovaných zemí objevovaly již v průběhu 70. let, ačkoliv se jednalo pouze o sporadické užití násilí. Vleklost konfliktu způsobila vyčerpání aktérů na obou stranách, což vedlo k patové situaci. Přítomnost vojenské patové situace v Salvadoru můžeme pozorovat především v posledních letech války, kdy došlo k rovnováze sil na obou stranách konfliktu a ani jeden z aktérů nebyl schopen porazit svého nepřítele. Přítomnost vojenské patové situace v Nikaragui se objevuje poté, co USA ukončily vojenskou podporu jednotkám Contras v roce 1987 po propuknutí Írán-Contra skandálu. Dlouhá doba trvání konfliktu, přítomnost vojenské patové situace a vysoká intenzita násilí tak u obou případů přispěly k ukončení násilí a zahájení jednání o míru.

V případě chiapaského konfliktu však k potvrzení první hypotézy nedošlo, jelikož chiapaský konflikt ve fázi eskalace násilí neměl dlouhého trvání a ani nedosahoval vysoké intenzity. Rovněž zde nemůžeme hovořit ani o přítomnosti vojenské patové situace, protože mezi mexickou vládou a zapatisty nedošlo k rovnováze sil bojujících skupin. Můžeme tedy pouze spekulovat, jaké byly hlavní faktory, které vedly k ukončení bojů a započetí mírových rozhovorů. Jedno z vysvětlení, které se nabízí, je mezinárodní podpora pro EZLN, které je sice slabým aktérem a v době eskalace násilí tak zapatisté nebyli schopni čelit svému nepříteli v podobě mexické vlády. Nicméně mexická vláda si uvědomovala reakci, kterou by mohla způsobit likvidace zapatistů, ať už na domácí půdě či v zahraničí. Mexiko v této době stálo na počátku přechodu k demokracii a můžeme se jen domnívat, zda by úplná eliminace EZLN neurychlila proces přechodu k demokracii o několik let tím, že by došlo k radikalizaci obyvatelstva, které by mohlo vzít dění do svých rukou. Otázkou také je, jestli by neochota vlády vyjednávat se zapatisty nepoznamenala tento jinak hladký přechod k demokracii násilím.

Cílem práce bylo rovněž analyzovat mírové procesy, které ve zkoumaných zemích proběhly, čímž se práce posunula do fáze deeskalace, jež posloužila pro zodpovězení těchto výzkumných otázek: Jak probíhal mírový proces v jednotlivých zemích? Jakým způsobem byly ukončeny studované občanské války? Zároveň v rámci této fáze došlo k potvrzení druhé hypotézy práce, která předpokládá, že pokud do mírového procesu občanské války není zahrnuta třetí strana, tak se buď nepodaří dosáhnout dohody, nebo dosažené dohody rychle zanikají. Důvěryhodnost třetí strany byla hodnocena pomocí dvou základních podmínek. Zaprvé, třetí strana musí signalizovat vyřešení konfliktu. To znamená schopnost odradit od použití agrese, aniž by musela využít síly, pokud vypukne další střet. Tyto signály odhalují skutečné preference třetí strany a posilují důvěryhodnost jejích slibů. Zadruhé, garant musí být ochoten použít sílu, pokud je to nutné. Jeho vojenská síla musí být dostatečná, aby byl schopen potrestat toho, kdo porušuje smlouvu. Síla je tak nezbytná pro účinné odrazení od nedodržování dohody.

Nejprve rozebereme salvadorský a nikaragujský mírový proces. Ten u obou zemí úspěšně prošel všemi třemi fázemi stanovenými B. Walterovou, jakými bylo započetí jednání, podepsání dohody a úspěšná implementace smlouvy, a z tohoto důvodu můžeme občanskou válku v Salvadoru a v Nikaragui považovat za úspěšně vyřešenou. Za stěžejní, aby aktéři konfliktu přešli z fáze podepsání dohody k její implementaci, lze považovat přítomnost třetí strany. Tuto úlohu při řešení salvadorského konfliktu sehrála Organizace spojených národů. Roli OSN v mírovém procesu lze považovat za zcela zásadní při překonávání překážek a problémů, jež mohly zbrzdit implementaci uzavřené dohody. Pozorovatelská mise OSN v Salvadoru (ONUSAL) také patří mezi první mise OSN, jež ve svém mandátu kladly zvláštní důraz na lidská práva. Mandát mise ONUSAL byl později rozšířen o ověřování všech aspektů příměří vycházejících z podepsané dohody a na žádost salvadorské vlády také provedla monitoring národních voleb konaných v březnu a v dubnu roku 1994. V mírovém procesu v Nikaragui, podobně jako v Salvadoru, roli mediátora plnila mise OSN (ONUCA), která poskytla aktérům garance, že budou v průběhu implementace dohody chráněni, čímž došlo k překonání vnitřního bezpečnostního dilematu. Mírový proces v obou zemích také zcela řešil další body podmiňující úspěch řešení občanské války, demokratizaci a vzájemnou neslučitelnost. V rámci fáze deeskalace salvadorského i nikaragujského konfliktu tudíž došlo k potvrzení druhé hypotézy práce, která vychází z předpokladu, že pokud by do mírového procesu občanské války nebyla zahrnuta třetí strana, tak se buď nepodaří dosáhnout dohody, nebo dosažené dohody rychle zanikají.

V rámci fáze deeskalace v Chipasu práce umístila mírové rozhovory do tří bodů řešení občanské války podle Barbary Walterové: (1) zahájení jednání, (2) vytvoření kompromisu ohledně cílů a principů a (3) provádění podmínek stanovených ve smlouvě. Zapatisté a mexická vláda se v mírových dialozích nepřenesli přes druhý krok. Důvodem neúspěchu vzájemných jednání byl rozdílný pohled vlády a zapatistů na rozsah projednávaných záležitostí. Zapatisté požadovali celonárodní řešení svých požadavků prostřednictvím ekonomické a politické reformy, zatímco

federální vláda byla ochotna připustit sérii reforem pouze na státní úrovni. Z podmínek nutných proto, aby bylo řešení občanské války úspěšné, neobsahují Dohody ze San Andrés téměř žádnou z nich. Pouze zapojení třetí strany, která zprostředkovává dialog mezi stranami konfliktu, je splněno, s čímž se pojí druhá hypotéza práce. Přestože tedy došlo k zahrnutí třetí strany při řešení chiapaského konfliktu, tak se jednalo o mediátora, kterého lze zařadit mezi „soft power“, protože tento typ mediátora nemá politickou, ekonomickou či vojenskou moc a spíše než na donucování, spoléhá na svou autoritu jako zprostředkovatele, zkušenosti a charisma, což je i případ církevní mediace v chiapaském konfliktu. I tento třetí zkoumaný případ nám tudíž potvrdil druhou hypotézu práce, tedy že přítomnost silné nezávislé třetí strany je nezbytná pro úspěšné vyřešení občanské války. Uzavřená dohoda navíc neřešila vzájemnou neslučitelnost, demokratizaci a ani vnitřní bezpečnostní dilema. Zapatistům nebylo v Dohodách ze San Andrés zaručeno, že zastavení bojů nebude znamenat jejich zničení. To, že se mírový proces v Chiapasu i přes uzavření Dohody ze San Andrés nedostal k třetímu kroku stanovenému B. Walterovou lze přičítat právě nevyřešení vnitřního bezpečnostního dilematu prostřednictvím přítomnosti třetího aktéra.

Salvadorský a nikaragujský konflikt byly úspěšně ukončeny uzavřením mírové dohody. Ze zkoumaných konfliktů tak pouze Chiapas nadále zůstává nevyřešen. Rok 2000, kdy se novým mexickým prezidentem stal Vincente Fox ze Strany národní akce (PAN), dal novou naději na obnovení mírového procesu, který zcela ztroskotal po neúspěšném pokusu přetvořit Dohody ze San Andrés v zákon. Vláda sice nakonec přijala iniciativu COCOPA, ale až po určitých úpravách, které zcela měnily definici teritoriality a velkou měrou realizaci zákona státními vládami. Změny ústavy přeměnily původní COCOPA návrh a to podřízením práv původních obyvatel federálnímu státu a lokální jurisdikci. EZLN prohlásila, že Foxova vláda nikdy neměla odhodlání schválit COCOPA iniciativu a namísto toho vyjednala s Kongresem zákon, který neuznává domorodá práva. Tímto krokem Foxova vláda a zákonodárci vytvořili politickou situaci, která způsobila ukončení dialogu a mírová jednání se zapatisty.

Collier s Hoefflerovou považují mír, ale i občanskou válku za trvalý stav, což znamená, že společnosti žijící v míru mají vysokou pravděpodobnost, že v míru zůstanou. Naproti tomu společnosti, které se nacházejí v občanské válce, mají vysoký předpoklad, že občanská válka u nich přetrvá. Na tomto základě tedy také můžeme tvrdit, že čím déle bude mexická vláda a zapatisté ve vzájemném konfliktu, tím také roste pravděpodobnost, že v něm zůstanou. Chiapaský konflikt bude existovat do té doby, dokud nebudou vyřešeny neslučitelné postoje jeho aktérů. K tomu je ale potřeba, aby každá ze stran konfliktu částečně ustoupila ze svých požadavků a překonala tak spory, které vznikají při uzavírání mírové dohody. Zároveň by do řešení konfliktu měla být zahrnuta třetí strana. Ta by vystupovala jako nezávislý garant pro překonání vnitřního bezpečnostního dilematu, tak jak tomu bylo v Salvadoru a Nikaragui, kde přítomnost třetí strany měla klíčovou roli v úspěšném ukončení těchto konfliktů. V nikaragujském mírovém procesu přítomnost OSN měla zásadní úlohu při provádění demobilizace jednotek Contras, ale také při zprostředkování jednání mezi vládou a ozbrojenými skupinami, při sledování dodržování lidských práv v bývalých zónách konfliktu a při podpoře zapojení místních kapacit do řešení konfliktu. Podobně i v Salvadoru Organizace spojených národů byla hlavním hráčem, který nejen ověřoval dodržování dohod, ale také pomáhal při zprostředkování rozhovorů. Bez přítomnosti tohoto třetího aktéra by bylo pro obě země velmi snadné vklouznout zpátky do ozbrojeného konfliktu. Ani Nikaragua a ani Salvador by totiž nebyly samy o sobě schopny ohlídat dodržování podepsaných dohod a to obzvláště v atmosféře vzájemné nedůvěry, která po ukončení bojů panovala na obou stranách. Navíc Organizace spojených národů byla považována za obzvláště neutrální třetí stranu, v níž mohly být dostatečně zředěny hegemonické zájmy Spojených států amerických, což v té době nebylo možné tvrdit o Organizaci amerických států. Ačkoliv nikaragujský i salvadorský konflikt byly úspěšně vyřešeny, přesto v obou zemích existují problémy v socio-ekonomické oblasti týkající se především nerovnosti příjmů, nerovného rozdělení pozemků či rostoucí chudoby. Všechny tyto problémy mohou vyvolat další konflikty, a proto je nezbytné, aby salvadorská i nikaragujská vláda pracovaly na jejich odstranění. Co se týká chiapaského konfliktu, tak

zde zatím za největší dosažený úspěch můžeme považovat Dohody ze San Andrés. Ačkoliv je současná situace považována za „ozbrojený mír“, přesto lze otevřené násilí a opětovnou eskalaci konfliktu po přechodu k demokracii téměř vyloučit, protože se zvýšila legitimita mexické vlády, která už není ovládána jednou stranou prostřednictvím volebních podvodů. Jediným možným řešením chiapaského konfliktu by proto mělo být obnovení politických jednání mezi vládou a EZLN, které by vedlo k dosažení kompromisu o řešení vzájemných sporů a přizpůsobení požadavků.

Literatura a prameny

Literatura

Monografie

- Almeida, Paul D. 2008. *Waves of Protest. Popular Struggle in El Salvador, 1925 – 2005*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Álvarez, Alberto Martín. 2010. *From Revolutionary War to Democratic Revolution: The Farabundo Martí National Liberation Front (FMLN) in El Salvador*. Berlin: Berghof Conflict Research/Berghof Forschungszentrum für konstruktive Konfliktbearbeitung
- Anderson, Leslie E. 2005. *Learning Democracy: Citizen Engagement and Electoral Choice in Nicaragua, 1990-2001*. University of Chicago Press.
- Bendaña, Alejandro. 1992. *La Firma de Esquipulas II: Una Perspectiva Sandinista*. San José: Arias Foundation for Peace and Human Progress.
- Bercovitch, Jacob. 1997. „Mediation in International Conflict: An Overview of Theory, a Review of Practice.“ In: *Peacemaking in International Conflict: Methods and Techniques*. Eds. William Zartman & J. Lewis Rasmussen. Washington, D.C.: United States Institute of Peace.
- Bercovitch, Jacob a Houston, Allison. 1996. „The Study of International Mediation: Theoretical Issues and Empirical Evidence.“ In: *Resolving International Conflicts: The Theory and Practice of Mediation*. Ed. Jacob Bercovitch. Boulder, CO: Lynne Rienner, 13.
- Binford, Leigh. 2004. „Peasants, Catechists, Revolutionaries: Organic Intellectuals in the Salvadoran Revolution, 1980-1992.“ In: *Landscapes of Struggle. Politics, Society and Community in El Salvador*. Eds. Lauria Santiago, A. D. and L. Binford. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 105–125.
- Black, George. 1981. *Triumph of the People: the Sandinista Revolution in Nicaragua*. London: Zed Press.
- Bonner, Raymond. 1984. *Weakness and Deceit: U.S. Policy and El Salvador*. New York Times Books.

- Borge, Tomás. 1982. *Sandinistas Speak*. New York: Pathfinder Press.
- Bracamonte, Moroni Angel J., Spencer, David E. 1995. *Strategy and Tactics of the Salvadoran FMLN Guerrillas: Last Battle of the Cold War, Blueprint for Future Conflicts*. Praeger.
- Broksett, C. 1988. *Land, Power, and Poverty*. Boston Unwin Hyman.
- Burgerman, Susan. 2006. „Making Peace Perform in War-Transition Countries: El Salvador, Guatemala, and Nicaragua.“ In: *Short of the Goal: U.S. Policy and Poorly Performing States*. Eds. Birdsall, Vaishnav, Ayers, 245–284.
- Buzan, Berry, Waewer, Ole, Wilde, Jaap. 2005. *Bezpečnost: Nový rámeček pro analýzu*. Brno: Centrum strategických studií.
- Byrne, Hugh. 1996. *El Salvador's Civil War. A Study of Revolution*. Boulder: Lynne Rienner.
- Cabarrús, Carlos Rafael. 1983. *Genesis de una revolución: Analisis del surgimiento y desarrollo de la organización campesina en El Salvador*. Centro de Investigaciones y Estudios Superiores en Antropología Social.
- Call, Charles T. 2002. „Assessing El Salvador's Transition from Civil War to Peace.“ In: *Ending Civil Wars*. Eds. Stephen John Stedman, Donald Rothchild, & Elisabeth Cousens. Boulder, CO: Lynne Rienner Press.
- Ceceña, Ana E., Barreda, Andrés. 1995. „Chiapas y sus recursos estratégicos.“ In: Ceceña, A. E. (ed.): *Chiapas 1: Recursos estratégicos, historia económica, problemas agrarios*. México: Instituto de investigaciones económicas.
- Collier, George A. 1994. *Land and the Zapatista Rebellion in Chiapas*. Oakland: The Institute for Food and Development Policy.
- Collier, Paul. 2006. *Economic Causes of Civil Conflict and their Implications for Policy*. Oxford University: Department of Economics.
- Collier, Paul & Sambanis, Nicholas, eds. 2005. *Understanding Civil War: Evidence and Analysis. Volume 1: Africa*. Washington, DC: The World Bank.

- Collier, Paul & Sambanis, Nicholas, eds. 2005. *Understanding Civil War: Evidence and Analysis, Volume 2: Europe, Central Asia, and other Regions*. Washington, DC: The World Bank.
- DeRouen, Karl R. a Bercovitch, Jacob. 2012. „Trends in Civil War Mediation.“ In: *Peace and Conflict 2012*. Eds. Joseph J Hewitt, Jonathan Wilkenfeld & Ted Robert Gurr. Boulder, CO: Paradigm, 59–70.
- Drulák, Petr. 2008. *Jak zkoumat politiku*. Portál.
- Dunkerly, James. 1994. *The Pacification of Central America: Political Change in the Isthmus, 1987-1993*. London: Verso.
- Dye, David R. 2000. *Patchwork Democracy: Nicaraguan Politics Ten Years after the Fall*. Hemisphere Initiatives.
- Eberwein, Wolf-Dieter, Chojnacki, Sven. 2001. *Scientific Necessity and Political Utility. A Comparison of Data on Violent Conflicts*. Berlin: Internationale Politik.
- Enriquez, L., Spalding, R. 1987. „Banking Systems and Revolutionary Change: The Politics of Agricultural Credit in Nicaragua.“ In: *The Political Economy of Revolutionary Nicaragua*. Ed. R. Spalding. Boston: Allen & Unwin, Inc.
- Figuroa, Humberto Corado. 2013. „From War to Peace in El Salvador: The Military Transition.“ In: *Military Engagement*. Ed. Dennis Blair. Brookings Institution Press, 82–92.
- Finsterbusch, Kurt a Greismanem, H. C. 1974. *The Unprofitability of Warfare: An Historical-Quantitative Approach*. Montreal: American Sociological Association.
- Field, Martha A., Fisher, William W. 2001. *Legal Reform in Central America: Dispute Resolution and Property Systems*. Harvard University.
- Fortna, Virginia Page. 2004a. *Peacekeeping and the Peacekept: Data on Peacekeeping in Civil Wars 1989-2004*. Columbia University.
- Fortna, Virginia Page. 2004c. *Peace Time: Cease-Fire Agreements and the Durability of Peace*. Princeton: Princeton University Press.

- Fortna, Virginia Page. 2008. *Does Peacekeeping Work? Shaping Belligerents' Choices after Civil War*. Princeton: Princeton University Press.
- Foster, Lynn V. 2009. *A Brief History of Mexico*. New York: Facts on File.
- Fox, Gregory H., Roth R. Brad. 2000. *Democratic Governance and International Law*. Cambridge University Press.
- Garrido, Luis Javier. 1995. *El partido de la revolución institucionalizada (medio siglo de poder político en México): la formación del nuevo estado (1928-1945)*. México: Siglo Veintiuno.
- Goertz, Gary a Diehl, Paul F. 1992. *Territorial Changes and International Conflict*. London: Routledge.
- González, J. Esponda, Barrios, P. Elizabeth. 1995. „Notas para comprender el origen de la rebelión zapatista.“ In: *Chiapas I: Recursos estratégicos, historia económica, problemas agrarios*. Ed. Ceceña, A. E. México: Instituto de investigaciones económicas.
- Gordon, Sara. 1989. *Crisis Política y Guerra en El Salvador*. México: Siglo XX.
- Gould, Jeffrey. 1990. *To Lead as Equals: Rural Protest and Political Consciousness in Chinandega, Nicaragua (1912-1979)*. University of North Carolina Press.
- Grenier, Yvon. 1999. *The Emergence of Insurgency in El Salvador. Ideology and Political Will*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press.
- Guevara, Ernesto „Ché“. 1961. *Guerrilla Warfare*. New York: Monthly Review Press.
- Haggerty, Richard A. 1988. *El Salvador: A Country Study*. Foreign Military Influence and Assistance: Federal Research Division Library of Congress.
- Hampson, Osler Fen. 1996. *Nurturing Peace: Why Peace Settlements Succeed or Fail*. Washington, DC: United State Institute of Peace Press.

- Hartzell, Caroline A. 2002. „Peace in Stages: The Role of an Implmentation Regime in Nicaragua.“ In: Stedman, Rothchild, Cousens (eds.). *Ending Civil Wars: The Implementation of Peace Agreements*. Lynne Rienner Publishers, 353–420.
- Hingarová, Vendula. 2010. „Indiánské jazyky v Mexiku.“ In: *Mexiko. 200 let nezávislosti*. Eds. Vendula Hingarová, Sylvie Květinová, Gabriela Eichlová. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 261–284.
- Holiday, David, Stanley, William. 2000. „Under the Best of Circumstances: ONUSAL and the Challenges of Verification and Institution Building in El Salvador.“ In: *Peacemaking and Democratization in the Western Hemisphere*. Ed. Tommie Sue Montgomery. Miami: North-South Center Press at the University of Miami.
- Houtart, Francois, Lemercinier, Genevieve. 1992. *El camnesino como actor: Sociologia de una comarca de Nicaragua*. Managua: Ediciones Nicarao.
- Jensen, Marianne ed. 2001. *Indigenous Affairs: Militarization*. Copenhagen: International Work Group for Indigenous Affairs.
- Kagami, Mitsuhiro. 2007. *The Sandinista Revolution and Post-Conflict Development – Key Issues*. Bangkok Research Center, IDE-JETRO.
- Kahl, Collin. 2006. *States, Scarcity, and Civil Strife in the Developing World*. Princeton University Press.
- Kaimowitz, David, Thome, Joseph. 1982. „Nicaragua’s Agrarian Reform: The First Year (1979-80).“ In: *Nicaragua in Revolution*. Ed. Thomas Walker. New York: Praeger Publishers.
- Kalyvas, Stathis N. 2006. *The Logic of Violence in Civil Wars*. New York: Cambridge University Press.
- Kampwirth, Karen. 1996. *Creating Space in Chiapas: An Analysis of the Strategies of the Zapatista Army and the Rebel Government in Transition*. Great Britain: Society for Latin American Studies.
- Kampwirth, Karen. 2002. *Women and Guerilla Movements: Nicaragua, El Salvador, Chiapas, Cuba*. University Park: Pennsylvania State University Press.

- Kašpar, Oldřich. 1999. *Dějiny Mexika*. Praha: Lidové noviny.
- Klesner, Joseph L. 1998. *Electoral Politics and Mexico's New Party System*. Chicago: Meeting of Latin American Studies Association.
- Klesner, Joseph L. 2001. *The End of Mexico's One-Party Regime*. Political Science & Politics. Academic Research Library.
- Kressel, Kenneth. 1972. *Labor Mediation: An Exploratory Survey*. New York: Association of Labor Mediation Agencies.
- Kriesberg, Louis. 2001. „The Growth of the Conflict Resolution Field.“ In: *Turbulent Peace: The Challenges of Managing International Conflict*. Eds. Chester A. Crocker, Fen Osler Hampson a Pamela Aall. Washington, D.C.: United States Institute of Peace Press.
- Krauze, Enrique. 1998. *Mexico: Biography of Power*. Harper Collins Publishers.
- Landau, Saul. 1993. *The Guerrilla Wars of Central America: Nicaragua, El Salvador, and Guatemala*. New York: St. Martins' Press.
- Langston, Joy. 2006. „The Birth and Transformation of the *Dedazo* in Mexico. In: *Informal Institutions and Democracy: Lessons from Latin America*. Eds. Helmke, Gretchen a Steven Levitsky. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 143–159.
- Lara-Martínez, Rafael. 2007. *Balsamera bajo la guerra fría. El Salvador 1932. Historia de un etnocidio*. Universidad Don Bosco: Departamento de Investigación.
- Le Bot, Yvon M. 1997. *El Sueño Zapatista*. Anagrama.
- Levine, Mark. 1997. „Peacemaking in El Salvador.“ In: *Keeping the Peace. Multidimensional UN Operations in Cambodia and El Salvador*. Eds. Michael W. Doyle, Ian Johnstone and Robert C. Orr. Cambridge: Cambridge University Press.
- Levy, Daniel C., Bruhn, Kathleen, Zebadúa, Emilio. 2006. *Mexico: the Struggle for Democratic Development*. Berkeley: University of California Press.

- Luciak, Ilja A. 1995. *The Sandinista Legacy: Lessons from a Political Economy in Transition*. The University Press of Florida.
- Luciak, Ilja A. 2001. *After the Revolution: Gender and Democracy in El Salvador, Nicaragua, and Guatemala*. Johns Hopkins University Press.
- Lungo Ucles, Mario. 1996. *El Salvador in the Eighties. Counterinsurgency and Revolution*. Philadelphia: Temple University Press.
- Mácha, Přemysl. 2003. *Plamínek v horách, požár v nížině*. Brno: Doplněk.
- Maiz, Equipo. 2002. *Historia de El Salvador: De Como la Gente Guanaca No Sucumbio Ante los Infames Ultrajes de Espanoles, Criollos, Gringos y Otras Plagas*. Algier's Impresores.
- Matus, Javier et al. 1990. *El Cooperativismo Agronecurario en Nicaragua*. Managua: Centro para la Promocion, Investigacion y el Desarrollo Rural y Social.
- Mendez Asensio, Luis a Cano Gimeno, Antonio. 1994. *La guerra contra el tiempo: Viaje a la selva alzada*. Mexico City: Ediciones Tema de Hoy.
- Menjívar Ochoa, Rafael. 2008. *Tiempos de Locura. El Salvador 1979–1981*. El Salvador: FLACSO/Índole.
- Merrill, Tim. 1993. *Nicaragua: A Country Study*. Washington: GPO for the Library of Congress.
- Měšťánková, Petra. 2009. *Přechod k demokracii v Mexiku*. Olomouc: Iuridicum Olomoucense.
- Miall, Hugh, Ramsbotham, Oliver a Woodhouse, Tom. 1999. *Contemporary Conflict Resolution: The Prevention, Management and Transformation of Deadly Conflicts*. Cambridge: Polity Press.
- Montgomery, T. 1995. *Revolution in El Salvador: from civil strife to civil peace*. Boulder: Westview Press.
- Montgomery, Tommie Sue. 2000. *Peacemaking and Democratization in the Western Hemisphere*. Miami: North-South Center Press.
- Morán, Mariano Castro. 1989. *Función política del ejército Salvadoreño en el presente siglo*. San Salvador: UCA Editores.

- Morley Morris H. 2002. *Washington, Somoza and the Sandinistas: Stage and Regime in US Policy toward Nicaragua 1969–1981*. Cambridge University Press.
- Navarro, Enrique Camacho. 1991. *Los usos de Sandino*. México, D.F.: Universidad Nacional Autónoma de México.
- Nuñez Soto, Orlando. 1987. *Transición y lucha de clases en Nicaragua 1979-1986*. México: Siglo XXI/Coordinadora Regional de Investigaciones Economicas y Sociales.
- Opatrný, Josef. 2003. *Mexiko*. Praha: Libri.
- Ortega Saavedra, Humberto. 1979. *Cincuenta Años de Lucha Sandinista*. Mexico: Editorial Diogenes.
- Paris, Roland. 2001. *Broadening of the Study of Peace Operations*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Parkman, Patricia. 2006. *Insurrección no Violenta en El Salvador. La Caída de Maximiliano Hernández Martínez*. San Salvador: Concultura.
- Pfetsch, Frank R., Rohloff, Christoph. 2000. *National and International Conflicts, 1945–1995*. Routledge.
- Pečínka, Pavel. 1998. *Od Guevary k Zapatistům*. Brno: Doplňk.
- Prud'homme, Jean François. 1998. „Interest Representation and the Party System in Mexico.“ In: *What Kind of Democracy? What Kind of Market? Latin America in the Age of Neoliberalism*. Eds. Philip D. Oxhorn and Graciela Ducatenzeiler. University Park: Pennsylvania State University Press, 169-192.
- Rojas, Rosa. 1995. *Chiapas: la paz violenta*. México: La Jornada.
- Ross, John. 1994. *Rebellion from the Roots: Indian Uprising in Chiapas*. Common Courage Press.
- Rosset, Peter, Vandermeer, John (eds.). 1983. *The Nicaraguan Reader: Documents of a Revolution under Fire*. New York: Grove Press.

- Rothchild, Donald. 2010. „Settlement Terms and Postagreement Stability.“ In: *Ending Civil Wars: The Implementation of Peace Agreements*. Eds. Stedman, Rothchild, Cousensová. Lynne Rienner Publishers.
- Ruchwarger, Gary. 1987. *People in Power: Forging a Grassroots Democracy in Nicaragua*. Massachusetts: Bergin and Garvey Publishers.
- Samayoa, Salvador. 2003. *El Salvador. La Reforma Pactada*. San Salvador: UCA Editores.
- Serrano, Mónica. 1998. *Violencia Civil en Chiapas: Los Orígenes y las Causas de la Rebelión*. London: Institute of Latin America Studies.
- Sheppard, Barry. 2012. *The Party: The Socialist Workers Party 1960-1988. Volume 2: Interregnum, Decline and Collapse, 1973-1988*. IMG Publications.
- Sisk, Timothy a Risley, Paul. 2005. *Democracy and Peacebuilding at the Local Level: Lessons Learned*. Stockholm: Institute for Democracy and Election Assistance.
- Sisk, Timothy. 2009. *International Mediation in Civil War: Bargaining with Bullets*. London: Routledge.
- Smith, Hazel. 1993. *Nicaragua: Self-determination and Survival*. London: Pluto Press.
- Spalding, Rose J. 1996. „Nicaragua: Politics, Poverty, and Polarization.“ In: *Constructing Democratic Governance: Mexico, Central America, and the Caribbean in the 1990s*. Eds. Jorge I. Domínguez, Abraham E. Lowenthal. Baltimore, Md.: Johns Hopkins University Press.
- Spear, Joanna. 2003. „Demobilization and Disarmament.“ In: *Ending Civil Wars: The Implementation of Peace Agreements*. Eds. Stedman, Rothchild, Cousensová. Lynne Rienner Publishers, 141–182.
- Spence, Jack. 2004. *War and Peace in Central America: Comparing Transitions Toward Democracy and Social Equity in Guatemala, El Salvador, and Nicaragua*. Massachusetts: Hemisphere Initiatives.

- Stanley, William. 1996. *The Protection Racket State: Elite Politics, Military Extortion, and Civil War in El Salvador*. Philadelphia: Temple University Press.
- Stavenhagen, Rodolfo. 2000. *Mexico's Unfinished Symphony: The Zapatista Movement*. Washington D. C.: Woodrow Wilson Center.
- Stedman, Stephen J. a Downes, Alexandr B. 2010. „Evaluation Issues in Peace Implementation.“ In: *Ending Civil Wars: The Implementation of Peace Agreements*. Eds. Stedman, Rothchild, Cousens. Lynne Rienner Publishers, 52–65.
- Stanley, William. 2000. „Building New Police Forces in El Salvador and Guatemala: Learning and Counter-Learning.“ In: *Peacebuilding and Police Reform*. Eds. Tor Tanke Holm and Espen Barth Eiden. Great Britain: Frank Cass Publishers, 113–134.
- Šedivý, Jiří. 2000. „Válka: Rámec pro analýzu.“ In: Jehlička, Tomeš, Daněk (eds.): *Stát, prostor, politika*. Praha: Přírodovědecká fakulta UK Praha.
- Tébar, Pilar G. 2011. „The Catholic Church as Mediator in the Chiapas Conflict.“ In: *Mediation in Political Conflicts. Soft Power or Counter Culture?* Ed. Jacques Faget. Hart Publishing, 115–136.
- Thomas, Gilbert, Henderson Timothy J. 2002. *Zapatista Army of National Liberation*. Durham: Duke Press.
- Toft, Monica Duffy. 2009. *Securing the Peace: The Durable Settlement of Civil Wars*. Princeton: Princeton University Press.
- Tomeš, Jiří, Festa, David, Novotný, Josef a kol. 2007. *Konflikt světů a svět konfliktů*. Praha: P3K.
- Van der Haar, Gemma. 2005. *El Movimiento Zapatista de Chiapas: Dimensiones de su Lucha*. Labour Again Publications.
- Vasquez, John A. a Henahan, Marie T. 2011. *Territory, War, and Peace*. London: Routledge.
- Villafuerte, Solís et al. 1999. *La tierra en Chiapas: Viejos problemas nuevos*. México: Plaza y Valdés.

- Vilas, Carlos M. 1986. *The Sandinista Revolution: National Liberation and Social Transformation in Central America*. New York: Monthly Review Press.
- Vilas, Carlos M. 1995. *Between earthquakes and volcanoes: Market, state, and the revolutions in Central America*. New York: Monthly Review Press.
- Wagner, Robert Harrison. 1993. „The Causes of Peace.” In: *Stopping the Killing*, ed. Roy Licklider. New York: New York University Press.
- Waisová, Šárka. 2002. *Úvod do studia mezinárodních vztahů*. Dobrá voda: Aleš Čeněk.
- Waisová, Šárka. 2005. *Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích*. Praha: Portál.
- Wallensteen, Peter. 2002. *Understanding Conflict Resolution. War, Peace and the Global System*. London: Sage Publications.
- Walter, Barbara. 1996. *Designing Transitions from Violent Civil War*. Institute on Global Conflict and Cooperation.
- Walter, Barbara F. 2002a. *Civil War Resolution Data Set Codebook*. University of California.
- Walter, Barbara F. 2002b. *Committing to Peace: The Successful Settlement of Civil Wars*. Princeton: Princeton University Press.
- Weeks, J. 1985. *The Economies of Central America*. New York: Holmes & Meyer.
- Wheelock Román, Jaim. 1986. *Entre la crisis v la agresion: La Reforma Agraria Sandinista*. Managua: Editorial Nueva Nicaragua.
- Wheelock Román, Jaim. 1997. „Revolution and Democratic Transition in Nicaragua.“ In: *Democratic Transitions in Central America*. Eds. Domínguez, Jorge I., Lindberg, Marc. Gainesville: University Press of Florida.
- Wickham-Crowley, Timothy P. 1989. „Winners, Losers, and Also-Rans: Toward a Comparative Sociology of Latin American Guerrilla

- Movements.“ In: *Power and Popular Protest, Latin American Social Movement*. Ed. Susan Eckstein. Berkeley, CA: University of California Press, 139.
- Wight, Martin. 2002. *Power Politics*. A&C Black.
- Womack, John. 1999. *Rebellion in Chiapas: An Historical Reader*. New York: The New Press.
- Wood, Elisabeth. 2000. *Forging Democracy from Below: Insurgent Transitions in South Africa and El Salvador*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Year Book of Labour Statistics. 1977. Geneva: International Labour Office.
- Zartman, I William a Touval, Saadia. 2007. „International mediation.“ In: *Leashing the Dogs of War: Conflict Management in a Divided World*. Eds. Chester A. Crocker, Fen Osler Hampson & Pamela Aall. Washington, DC: United States Institute of Peace, 437–454.
- Zimmerman, Matilde. 2000. *Sandinista: Carlos Fonseca and the Nicaraguan Revolution*. Durham: Duke University Press.

Working papers a disertační práce

- Levine, Carlisle. 2000. „International Service for Peace (SIPAZ): Promoting Peacebuilding and Nonviolent Conflict Transformation in Chiapas, Mexico.“ *Reflecting on Peace Practice Project*. Dostupné na: <http://www.cdacollaborative.org/media/53219/International-Service-for-Peace-SIPAZ-.pdf> (11. 2. 2015)
- Collier, Paul, Hoeffler, Anke. 1999. *Justice-Seeking and Loot-Seeking in Civil War*. World Bank. Dostupné na: <http://siteresources.worldbank.org/INTKNOWLEDGEFORCHANGE/Resources/491519-1199818447826/28151.pdf> (2. 8. 2014).
- Collier, Paul, Hoeffler, Anke a Mans Soderbom. 2001. *On the Duration of Civil War*. World Bank. Dostupné na:

- http://siteresources.worldbank.org/DEC/Resources/duration_of_civil_war.pdf (12. 8. 2014).
- Kyle, Brett. 2004. *Causes for Civil War and Failed Revolution in El Salvador*. University of Texas at Austin. Dostupné na: <http://lanic.utexas.edu/project/etext/llilas/ilassa/2004/kyle.pdf> (19. 5. 2015)
- Macías, Ricardo Córdova. 2001. „Demilitarizing and Democratizing Salvadoran Politics.“ In: *El Salvador. Implementation of the Peace Accords*. Ed. Margarita S. Studemeister. United States Institute of Peace, 27–32. Dostupné na: <http://www.usip.org/sites/default/files/pwks38.pdf> (27. 5. 2015)
- Montenegro, Niyireth Fernanda Gutiérrez, Parra Rojas, Leonardo. 2010. *Apuntes para un análisis de la ideología elenista y sandinista, enmarcada en la guerra irregular*. University of Texas. Dostupné na: <http://lanic.utexas.edu/project/etext/llilas/ilassa/2010/gutierrez.pdf> (18. 2. 2015)
- OECD. 2001. *Helping Prevent Violent Conflict*. Dostupné na: http://www.oecd-ilibrary.org/development/helping-prevent-violent-conflict_9789264194786-en (5. 8. 2014).
- Petříček, Martin. 2011. *Sociální hnutí a jejich dopady na přechod k demokracii v Mexiku: případ zapatistů*. Disertační práce, Praha: VŠE. Dostupné na: https://www.vse.cz/vskp/28857_socialni_hnuti_a%20jejich_dopady_na_prechod_k%20demokracii_v%20mexiku_pripad_zapatistu (30. 6. 2015)
- Pozas Pardo, Santiago. 2000. *Nicaragua (1979-1990), actor singular de las relaciones internacionales en el final de la guerra fría*. Tesis Doctoral. Universidad del país vasco / euskal herriko unibertsitatea. Dostupné na: <https://addi.ehu.es/bitstream/10810/12322/1/pozas%20pardo.pdf> (20. 2. 2015)
- Popkin, Margaret. 2000. *Iniciativas para mejorar la independencia judicial en América Latina: Una perspectiva comparada*. DPLF, Fundación para

- el debido proceso. Dostupné na: <http://www.dplf.org/es/resources/iniciativas-paramejorar-la-independencia-judicial-en-america-latina-una-perspectiva> (27. 5. 2015)
- Sambanis, Nicholas. 2003. *Using Case Studies to Expand the Theory of Civil War*. Working Paper 3. Dostupné na: http://www.forecastingprinciples.com/files/pdf/Using_Case_Studies.pdf (1. 8. 2014).
- Viegas, Diego R. 2006. *EZLN Y Rebelión De Chiapas (1994-2006). Crónica "Intergaláctica" Y Continuidades Latinoamericanas*. Fundación Mesa Verde. Dostupné na: <http://www.fundacionmesaverde.org/docs/EZLN.pdf> (22. 3. 2015)

Odborné časopisy

- Bennetta, D. Scott, Stam, Allan C. 2000. „Eugene: A Conceptual Manual.“ *International Interactions: Empirical and Theoretical Research in International Relations*, Volume 26, Issue 2, 179–204.
- Bercovitch, Jacob a Houston, Allison. 1993. „Influence of Mediator Characteristics and Behavior on the Success of Mediation in International Relations.“ *International Journal of Conflict Management* 4, 297–321.
- Bercovitch, Jacob a Houston, Allison. 2000. „Why Do They Do It Like This? An Analysis of the Factors Influencing Mediation Behavior in International Conflicts.“ *Journal of Conflict Resolution* 44(2), 170–202.
- Betz, Joseph. 2000. „Sandinista Nicaragua as a Deweyan Social Experiment.“ *Transactions of the Charles S. Peirce Society* 36.1 (2000), 25–47.
- Booth, John A., Richard, Patricia Bayer. 2006. „Revolution's Legacy: Residual Effects on Nicaraguan Participation and Attitudes in Comparative Context.“ *Latin American Politics and Society*, Volume 48, Issue 2, 117–140.

- Carnevale, Peter J. D. 1986. „Strategic Choice in Mediation.” *Negotiation Journal* 2(1), 41–56.
- Ceceña, Ana Esther. 2001. “Por la humanidad y contra el neoliberalismo. Líneas centrales del discurso zapatista.” *Revista Observatorio Social de América Latina*, nº 3, Clacso.
- Deere, Carmen Diana et al. 1985. „The Peasantry and the Development of Sandinista Agrarian Policy: 1979-1984.” *Latin American Research Review*, Vol XX, No 3, 75–110.
- Denny, Elaine K. a Walter, Barbara F. 2014. „Ethnicity and Civil War.” *Journal of Peace Research*, Vol. 51(2), 199–212.
- Downes, Alexandr B. 2006. „Desperate Times, Desperate Measures: The Causes of Civilian Victimization in War.” *International Security*, 30 (Spring 2006), 157.
- Downes, Alexandr B. 2010. „The Problem with Negotiated Settlements to Ethnic Civil Wars.” *Security Studies*, 13: 4, 230–279.
- Doyle, Michael W., Sambanis, Nicholas. 2000. „International Peacebuilding: A Theoretical and Quantitative Analysis.” *American Political Science Review* 94 (4), 779–801.
- Dreyer, David R. 2010. „Issue Conflict Accumulation and the Dynamics of Strategic Rivalry.” *International Studies Quarterly* 54(3), 779–795.
- Dreyer, David R. 2012. „Issue Intractability and the Persistence of International Rivalry.” *Conflict Management and Peace Science* 29(5), 471–489.
- Espinoza, Manuel I. M. 2006. „Las juntas de buen gobierno y los caracoles del movimiento zapatista: fundamentos analíticos para entender el fenómeno.” *RIPS. Revista de Investigaciones Políticas y Sociológicas*, vol. 5, núm. 1, 2006, 215-233.
- Fearon, D. James, Laitin, David. 2003. „Ethnicity, Insurgency, and Civil War.” *American Political Science Review*, Vol. 97 no. 1, 75–90.

- Ferrer, Amparo Gonzáles. 1996. „Reivindicaciones zapatistas, una constante en la historia de México.“ *Nueva Sociedad* Nro. 141 Enero - Febrero 1996, pp. 104–113.
- Fortna, Virginia Page. 2004b. „Does Peacekeeping Keep Peace? International Intervention and the Duration of Peace After Civil War.” *International Studies Quarterly* 48 (2), 269–292.
- Fuhrmann, Matthew a Tir, Jaroslav. 2009. „Territorial Dimensions of Enduring Internal Rivalries.“ *Conflict Management and Peace Science* 26(4), 307–329.
- Gall, Olivia. 1998. „Racism, Interethnic War, and Peace in Chiapas.“ *Peace History Society and Consortium on Peace Research, Education, and Development*, Volume 23, Issue 4, October 1998, 531–544.
- Garcia, Urgell Jordi. 2011. „Informal Regional Diplomacy. The Esquipulas Process.“ *Accord: an International review of Peace Initiatives*. Issue 22, 47–49.
- Gibler, Douglas M. 1996. „Alliances that Never Balance: The Territorial Settlement Treaty.“ *Conflict Management and Peace Science* 15(1), 75–97.
- Gibler, Douglas M. 1997. „Control the Issues, Control the Conflict: The Effects of Alliances that Settle Territorial Issues on Interstate Rivalries.“ *International Interactions* 22(4), 341–368.
- Gilbreth, Chris a Otero, Gerardo. 2001. „Democratization in Mexico. The Zapatista Uprising and Civil Society.“ *Latin American Perspectives*, Issue 119, Vol. 28 No. 4, July 2001, 7–29.
- Gleditsch, Kristian S., Metternich, Nils W. a Ruggeri, Andrea. 2014. „Data and Progress in Peace and Conflict Research.“ *Journal of Peace Research* Vol. 51(2), 301–314.
- Goertz, Gary a Diehl, Paul F. 1993. „Enduring Rivalries: Theoretical Constructs and Empirical Patterns.“ *International Studies Quarterly* 37(2), 147–171.

- González, Luis Armando. 2011. „El FMLN Salvadoreño: de la guerrilla al gobierno.“ *Nueva Sociedad*, No 234, julio-agosto de 2011, 143–158.
- Grenier, Yvon. 1991. „Understanding the FMLN: A Glossary of Five Words.“ *Conflict Quarterly*, Spring 1991, 51–75.
- Hansen, Holly E., McLaughlin Mitchell, Sara a Nemeth, Stephen C. 2008. „IO Mediation of Interstate Conflicts: Moving beyond the Global versus Regional Dichotomy.“ *Journal of Conflict Resolution* 52(2), 295–325.
- Hartzell, Caroline A. 1999. „Explaining the Stability of Negotiated Settlements to Intrastate Wars.” *Journal of Conflict Resolution* 43 (1), 3–22.
- Hartzell, Caroline A. 2009. „Settling Civil Wars: Armed Opponents' Fates and the Duration of the Peace.” *Conflict Management and Peace Science* 26 (4), 347–365.
- Hendrix, Cullen a Glaser, Sara. 2007. „Trends and Triggers: Climate, Climate Change and Civil Conflict in Sub-Saharan Africa.“ *Political Geography* 26(6), 695–715.
- Higgins, Nicholas P. 2001. „Mexico’s stalled Peace Process: Prospects and Challenges.“ *International Affairs* 77, No. 4, 885–903.
- Holiday, David, Stanley, William. 1993. „Building the Peace: Preliminary Lessons from El Salvador.“ *Journal of International Affairs*, Winter 1993, Vol. 46 Issue 2, 1–28.
- Chojnacki, Sven a Reisch, Gregor. 2008. „Perspectives on War Collecting, Comparing and Disaggregating Data on Violent Conflicts.“ *Sicherheitspolitik und Friedensforschung* (26. Jg.) 4/2008.
- Jervis, Robert. 1978. „Cooperation under the Security Dilemma.“ *World Politics*, Volume 30, Issue 2, 167–214.
- Jung, Harald. 1979. „The Fall of Somoza.“ *New Left Review* I/117, September-October 1979, 69–89.
- Jung, Harald. 1980. „Class Struggles in El Salvador.“ *New Left Review*, Nr. 122, London, July/Aug. 1980, 3–25.

- Jung, Harald. 1982. „The Civil War in El Salvador.“ *Boletín de Estudios Latinoamericanos y del Caribe*, No. 32, (Junio de 1982), 5–13.
- Kaimowitz, D., Stanfield, D. 1995. „The Organization of Production Units in the Nicaraguan Agrarian Reform.“ *Interamerican Economic Affairs* (39), 51–77.
- Kalyvas, Stathis N. 1999. „Wanton and Senseless? The Logic of Massacre in Algeria.“ *Rationality and Society*, 11 (August 1999), 251.
- Karush, G. E. 1978. „Plantations, Population and Poverty : The Roots of the Demographic Crisis in El Salvador.“ *Studies in Comparative International Development* Vol. XIII, No. 3, 59-75.
- Kirsch, David. 1990. „Death Squads in El Salvador: A Pattern of U.S. Complicity.“ *Covert Action Quarterly*, Summer 1990. Dostupné na: http://www.thirdworldtraveler.com/US_ThirdWorld/deathsquads_ElSal.html (16. 5. 2015).
- Kreutz, Joakim. 2010. „How and When Armed Conflicts End: Introducing the UCDP Conflict Termination Dataset.“ *Journal of Peace Research* 47(2), 243–250.
- Licklider, Roy A. 1995. „The Consequences of Negotiated Settlement in Civil Wars, 1945–93.“ *American Political Science Review* 89 (3), 681–690.
- Lopez, Linda. 2005. „Advancing Human Rights Policy: Does Grassroots Mobilization and Community Dispute Resolution Matter? Insights from Chiapas, Mexico.“ *The Policy Studies Association*, Vol. 22, č. 1.
- Luciak, Ilja A. 1987. „National Unity and Popular Hegemony: The Dialectics of the Sandinista Agrarian Reform Policies, 1979-86.“ *Journal of Latin American Studies*, Vol 19, Part 1, May, 113–140.
- Maldonado, Mercado A., Hidalgo, González V. 2009. “El Sistema Político y Movimientos Indígenas: El Caso del EZLN.” *Nómadas. Revista Crítica de Ciencias Sociales y Jurídicas*/23 (2009.3).

- Manaut, Benítez Raúl, Selee, Andrew, Arnson, Cynthia J. 2006. „Frozen Negotiations: The Peace Process in Chiapas.“ *Mexican Studies* 22, No. 1, 131–151.
- Martí I Puig, Salvador. 2009. „Mutaciones Orgánicas, Adaptación y Desinstitucionalización Partidaria: El Caso del Frente Sandinista de Liberación Nacional (FSLN), 1980–2006.“ *Revista de Estudios Políticos*, Núm. 143, Madrid, enero-marzo (2009), 101–128.
- Mason, David T. 1999. „The civil war in El Salvador. A Retrospective Analysis.“ *Latin American Research Review*, volume 34 number 3.
- Monjardin, Adriana López. 1999. „Los Acuerdos de San Andrés y los Gobiernos Autónomos en Chiapas.“ *Estudios sobre Estado y Sociedad*, Vol. V. No. 14, Enero/Abril de 1999.
- Montemayor, Carlos. 1994. „Chiapas: ¿solución social o militar?“ *La Jornada*, 2. 1. 1994.
- Mueller, John. 2009. „War has almost Ceased to Fire.“ *Political Science Quartely*, Vol. 124 no. 2, 297–321.
- Muñoz, José A. 2006. „International Opportunities and Domestic Protest: Zapatistas, Mexico and the New World Economy.“ *Social Movement Studies*, Vol. 5, No. 3, 251–274, December 2006.
- Oliver, Johanna. 1999. „The Esquipulas Process: A Central American Paradigm for Resolving Regional Conflict.“ *Ethnic Studies Report*, Vol. XVII, No. 2, July 1999, 149–179.
- Peceny, Mark, Stanley, William. 2001. „Liberal Social Reconstruction and the Resolution of Civil Wars in Central America.“ *International Organization* 55, no. 1 (2001), 149–82.
- Peceny, Mark, Stanley, William. 2010. „Counterinsurgency in El Salvador.“ *Politics & Society* 38(1), 67–94.
- Pevehouse, Jon C. 2002. „With a Little Help from my Friends? Regional Organizations and the Consolidation of Democracy.“ *American Journal of Political Science* 46(3), 611–626.

- Posada, Marcelo Germán, López, Mario. „El Salvador 1950-1970: Latifundios, integración y crisis.“ *Revista de Historia de América*, No. 115 (Jan. - Jun., 1993), 37-62.
- Quinn, J. Michael, T. David Mason a Mehmet Gurses. 2007. „Sustaining the Peace: Determinants of Civil War Recurrence.“ *International Interactions* 33 (2), 167–193.
- Regan, Patrick. 1996. „Conditions for Successful Third Party Interventions.“ *Journal of Conflict Resolution* 40 (1), 336–359.
- Reinhardt, N. 1987. „Agro-Exports and the Peasantry in the Agrarian Reforms of El Salvador and Nicaragua.“ *World Development* 15 (7), 941–959.
- Samayoa, Salvador, Galvan, Guillermo. 1979. „El movimiento obrero en El Salvador-Resurgimiento o agitación?“ *ECA*, 369/370 (July-August 1979), 591–600.
- Sambanis, Nicholas. 2001. „Do Ethnic and Non-Ethnic Civil Wars Have the Same Causes? A Theoretical and Empirical Inquiry (Part I), 259–282.“ *Journal of Conflict Resolution*, 45 (3).
- Senese, Paul D. 2005. „Territory, contiguity, and international conflict: Assessing a new joint explanation.“ *American Journal of Political Science* 49(4), 769–779.
- Solano, Xochitl L. „Indigenismo, Indianismo and ‘Ethnic Citizenship’ in Chiapas.“ *The Journal of Peasant Studies*, Vol.32, Nos.3&4, July/October 2005, 555–583.
- Stedman, Stephen J. 1997. „Spoiler Problems in Peace Processes.“ *International Security* 22 (2), 5–53.
- Theisen, Ole Magnus. 2008. „Blood and Soil? Resource Scarcity and Internal Armed Conflict Revisited.“ *Journal of Peace Research* 45(6), 801–818.
- Toft, Monica Duffy. 2006. „Issue Indivisibility and Time Horizons as Rationalist Explanations for War.“ *Security Studies* 15(1), 34–69.

- Torres-Rivas, Edelberto. 1974. „Poder nacional y sociedad dependiente.“ *Estudios Sociales Centroamericanos*, núm. 8, mayo-agosto, 93.
- Urdal, Henrik. 2005. „People vs. Malthus: Population Pressure, Environmental Degradation, and Armed Conflict Revisited.“ *Journal of Peace Research* 42(4), 417–434.
- Urdal, Henrik. 2008. „Population, Resources, and Political Violence: A Subnational Study of India, 1956–2002.“ *Journal of Conflict Resolution* 52(4), 590–617.
- Van Cott, Donna Lee. 2000. „Party System Development and Indigenous Populations in Latin America. The Bolivian Case.“ *Party Politics*, Vol. 6, No. 2, 155-174.
- Verner, Joel G., Thoennes, Marge M. 1984. „Los salvadoreños y el asilo político en Estados Unidos.“ *Foro Internacional*, Vol. 26, No. 1 (101) (Jul. - Sep., 1985), 55-84.
- Villacorta, Carmen Elena. 2014. „El FMLN en El Salvador: de la revolución a la negociación.“ *Revista Contemporânea – Dossiê 1964-2014: 50 Anos Depois, a Cultura Autoritária em Questão*, Ano 4, nº 5|2014, vol. 1, 1–30, 1–30.
- Walter, Barbara. 1997. „The Critical Barrier to Civil War Settlement.“ *International Organization* 51, 3 (Summer 1997), 335–364.
- Walter, Barbara F. 1999. „Designing Transitions from Civil War: Demobilization, Democratization and Commitments to Peace” *International Security* 24 (1), 127–155.
- Walter, Barbara F. 2004. „Does Conflict Beget Conflict? Explaining Recurring Civil War.” *Journal of Peace Research* 41(3), 371–388.
- West, Gordon W. 1992. „The Sandinista Record on Human Rights in Nicaragua.“ *Droit et Société* 22-1992, 393–408.
- Zartman, I. William a Touval, Saadia. 1985. „International Mediation: Conflict Resolution and Power Politics.” *Journal of Social Issues* 41(2), 27–45.

Příspěvky z konferencí

Pleitez, Rafael Antonio. 1993. *Por qué ocurrió una guerra civil en el Salvador y no en Honduras*. Centro de Estudios Latinoamericanos de la Universidad de Pittsburgh. Dostupné na: <http://www.uca.edu.sv/revistarealidad/archivo/4e1f030ecd12bporqueocurrio.pdf> (27. 5. 2015)

Sámano, Miguel A., Alcántara, Carlos D., González, Gerardo G. 2000. *Los Acuerdos de San Andrés Larrainzar en el Contexto de la Declaración de los Derechos de los Pueblos Americanos*. Ponencia presentada en el Antiguo Colegio de Santo Tomas Jornadas Lascasianas, Antigua, Guatemala, Marzo 7–9, 2000. Dostupné na: <http://biblio.juridicas.unam.mx/libros/1/1/12.pdf> (7. 4. 2015).

Prameny a internetové zdroje

Dokumenty

Acuerdo de Paz de Chapultepec. 1992. Dostupné na: http://multimedia.prensa-latina.cu/App_Files/TextFile/acuerdos_de_paz_2_chapultepec.pdf (23. 5. 2015)

Acuerdo de Toncontin. 1990. Dostupné na: http://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/NI_900323_ToncontinAgreement%28esp%29.pdf (27. 7. 2015)

Agreement on Human Rights. 1990. Dostupné na: <http://www.ucdp.uu.se/gpdatabase/peace/EIS%2019900726.pdf> (16. 5. 2015)

Assessment of the Peace Process in El Salvador: Report of the Secretary-General. United Nations General Assembly (A/51/917), July 1, 1997. Dostupné na: <https://s3.amazonaws.com/omeka->

net/11079/archive/files/46ca460f96b755b6d4234826d77988bc.pdf?AWS
AccessKeyId=AKIAI3ATG3OSQLO5HGKA&Expires=1432847647&Si
gnature=veeUcysikvl5Mnh6AHGqfPGW3E4%3D (25. 5. 2015)

CIERA. 1989. *Sistema alimentario. La Reforma Agraria en Nicaragua 1979-1989*. Organización y Participación en el Campo. Nicaragua: CIERA.

Constitución de los Estados Unidos Mexicanos. Dostupné na:
<http://www.diputados.gob.mx/LeyesBiblio/pdf/1.pdf> (1. 2. 2015).

Commission on Human Rights, Report. 1995. Dostupné na:
<http://www1.umn.edu/humanrts/commission/country51/88.htm> (24. 5. 2013)

Consejo Nacional de Población. 2010. *La Situación Demográfica de México 2010*. México, D. F.: CONAPO. Dostupné na:
http://www.conapo.gob.mx/es/CONAPO/La_Situacion_Demografica_de_Mexico_2010 (26. 3. 2015).

El Programa Histórico del FSLN. 1984. Dostupné na:
<http://www.asamblea.gob.ni/bibliotecavirtual/Libros/70502.pdf> (12. 7. 2015)

El Salvador Country Report on Human Rights Practices for 1996. U.S. State Department. Dostupné na:
http://www.state.gov/www/global/human_rights/1996_hrp_report/elsalvador.html (23. 5. 2015)

EZLN statement on press conference. 2001. Dostupné na:
<http://www.criszenzo.com/jaguarsun/chiapas/chiapas122.html> (8. 4. 2015).

FSLN (Dirección Nacional). 1978. *Nicaragua: On the General Political-Military Platform of Struggle of the FSLN for the Triumph of the Sandinista Popular Revolution*. California: Resistance Publications.

Human Rights Watch. 1989. *Nicaragua* (Report). Dostupné na:
<http://www.hrw.org/legacy/reports/1989/WR89/Nicaragu.htm> (15. 7. 2015)

- Human Rights Watch. 1992. *Nicaragua* (Report). Dostupné na: <http://www.hrw.org/reports/1992/WR92/AMW2-03.htm> (26. 7. 2015)
- International Labour Organisation, Convention 169. Dostupné na: <http://www.ilo.org/indigenous/Conventions/no169/lang--en/index.htm> (11. 2. 2015).
- Letter from the Secretary-General addressed to the President of the Security Council 1994. United Nations Security Council (S/1994/1144), October 10, 1994. Dostupné na: http://www.un.org/depts/los/general_assembly/other_general_assembly_documents.htm (25. 5. 2015)
- Ley Para El Dialogo, La Conciliación y la Paz Digna en Chiapas. 1993. Dostupné na: <http://www.diputados.gob.mx/LeyesBiblio/pdf/177.pdf> (12. 2. 2015).
- Los Acuerdos de San Andrés. 1996. Dostupné na: <http://zedillo.presidencia.gob.mx/pages/chiapas/docs/sanandres/acuerdo.html> (12. 1. 2015)
- Mexico Agreements. 1991. Dostupné na: <http://www.ucdp.uu.se/gpdatabase/peace/EIS%2019910427.pdf> (17. 5. 2015)
- National Security Decision Directive on Cuba and Central America, Directive Number 17. 1982. Dostupné na: <https://fas.org/irp/offdocs/nsdd/nsdd-17.pdf> (15. 7. 2015)
- New York Act. 1991. Dostupné na: <http://www.ucdp.uu.se/gpdatabase/peace/EIS%2019911231.pdf> (17. 5. 2015)
- New York Agreement. 1991. Dostupné na: <http://www.ucdp.uu.se/gpdatabase/peace/EIS%2019910925.pdf> (17. 5. 2015)
- The Americas Watch Committee. 1987. *Human Rights in Nicaragua: 1986*. An Americas Watch Report.

- Plan de Ayala. Dostupné na: <http://www.historicaltextarchive.com/sections.php?op=viewarticle&artid=127> (6. 3. 2015)
- Plataforma Programática del Gobierno Democrático Revolucionario. 1980. Dostupné na: <http://www.cedema.org/ver.php?id=3782> (30. 5. 2015)
- Primera Declaración de la Selva Lacandona. Dostupné na: <http://www.nodo50.org/pchiapas/chiapas/documentos/selva.htm> (10. 3. 2015).
- Procedimientos para la paz firme y duradera en Centroamérica. 1987. Dostupné na: http://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/CR%20HN%20GT%20NI%20SV_870807_EsquipulasII%28esp%29.pdf (25. 7. 2015)
- Protocolo de Managua sobre el Desarme. 1990. Dostupné na: colombiainternacional.uniandes.edu.co (26. 7. 2015)
- Repertoire of the Practice of the Security Council. 1992. Central America: efforts towards peace. Dostupné na: http://www.un.org/en/sc/repertoire/89-92/Chapter%208/AMERICA/item%2009_Central%20America_.pdf (25.7. 2015)
- Report of the Congressional Committees Investigating the Iran-Contra Affair. 1987. U.S. House of Representatives and U.S. Senate Select Committee (Chairmen Hamilton, Lee H., Inouye, Daniel K.). Dostupné na: https://books.google.com.hk/books?id=ew_K3auTwEgC&printsec=frontcover&dq=Report+of+the+Congressional+Committees+Investigating+the+Iran/Contra+Affair&hl=zh-CN#v=onepage&q&f=false (15. 7. 2015)
- Report of the Director of the Human Rights Division. 1995. Commission on Human Rights, Economic and Social Council. Dostupné na: <http://www1.umn.edu/humanrts/commission/country51/88.htm> (22. 5. 2015)
- Report of the Secretary-General on the United Nations Observer Mission in El Salvador,” United Nations Security Council, (S/23999), May 26,

1992. Dostupné na:
<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/onusalrep.html> (25. 5. 2015)
- Report of the Secretary-General on the United Nations Observer Mission in El Salvador,” United Nations Security Council (S/25812, May 21, 1993. Dostupné na:
<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/onusalrep.html> (25. 5. 2015)
- Report of the Secretary-General on the United Nations Observer Mission in El Salvador,” United Nations Security Council (S/1994/1000), August 26, 1994. Dostupné na: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N94/342/45/PDF/N9434245.pdf?OpenElement> (25. 5. 2015)
- Report of the Secretary-General on the United Nations Observer Mission in El Salvador,” United Nations Security Council, (S/1995/220), March 24, 1995. Dostupné na:
http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/1995/220 (25. 5. 2015)
- Resolution adopted by the General Assembly. 1997. United Nations Office of Verification in El Salvador. Dostupné na:
<http://www.un.org/documents/ga/res/51/ares51-199.htm> (25. 5. 2015)
- Segunda Declaración de la Selva Lacandona. Dostupné na:
<http://www.nodo50.org/pchiapas/chiapas/documentos/selva.htm#marca2> (10. 3. 2015).
- Sexta Declaración de la Selva Lacandona. Dostupné na:
<http://enlacezapatista.ezln.org.mx/especiales/2> (10. 3. 2015).
- Tercera Declaración de la Selva Lacandona. Dostupné na:
<http://enlacezapatista.ezln.org.mx/especiales/2> (5. 4. 2015).
- The Report of the Latin American Association Delegation to observe the Nicaraguan General Election of November 4, 1984. Dostupné na:

<http://lasa.international.pitt.edu/members/reports/ElectoralProcessNicaragua.pdf> (19. 7. 2015)

Truth Commissions Report. 1993. Dostupné na:
<http://www.usip.org/sites/default/files/file/ElSalvador-Report.pdf> (27. 5. 2015)

Webové stránky

Batallas y héroes militares. Dostupné na:
<http://web.archive.org/web/20080619005618/http://www.faes.gob.sv/MdnCcp/heroes-batallas/heroes-batallas.htm> (29. 4. 2015)

Bonello, Deborah. 2007. *People Profile: Spokesman Subcomandante Marcos*. Mexico Reporter. Dostupné na:
<http://mexicoreporter.com/2007/11/07/people-profile-spokesman-subcomandante-marcos/> (12. 3. 2015).

Casanova, Pablo González. 1994. *Causas de la Rebelión en Chiapas*. Dostupné na:
<http://www.nodo50.org/pchiapas/chiapas/documentos/causas.htm> (20. 1. 2015).

CEDEMA. Centro de Documentacion de los Movimientos Armados. *Aproximación a la historia del Partido Comunista Salvadoreño*. Dostupné na: <http://www.cedema.org/ver.php?id=1640> (5. 5. 2015)

Comisión Federal de Electricidad.
<http://www.cfe.gob.mx/paginas/home.aspx>

Comisión Nacional para el Desarrollo de los Pueblos Indígenas.
<http://www.cdi.gob.mx/>

Consejo Coordinador Nacional Indígena Salvadoreño.
<http://www.ccniselsalvador.org/>

Consejo Nacional para la Cultura y el Arte en El Salvador.
<http://www.concultura.gob.sv/>

COPRI. <http://www.copri.dk>

Correlates of War. <http://www.correlatesofwar.org/>

Cuevas, J. Ramírez. 2001. *Indigenous Rights: Why are the Reforms Being Rejected?* Dostupné na: <http://www.zmag.org/chiapas1/whynoref.htm> (2. 4. 2015).

Database on War. *Soccer War 1969*. Dostupné na: <https://www.onwar.com/aced/chrono/c1900s/yr60/fsoccer1969.htm> (5. 5. 2015)

Heidelberg Institute for International Conflict Research. <http://www.hiik.de>

HSFK. <http://www.hsfk.de>

Indigenous People. <http://www.indigenouspeople.net/Mexico/>

Instituto Nacional de Estadística y Geografía. <http://www.inegi.org.mx/>

Kanji, Omario. 2003. *Security. Beyond Intractability*. Dostupné na: <http://www.beyondintractability.org/essay/security/> (22. 9. 2014).

Migration Policy Insitute. 2007. „El Salvador: Despite End to Civil War, Emigration Continues.“ Dostupné na: <http://www.migrationpolicy.org/article/el-salvador-despite-end-civil-war-emigration-continues> (29. 5. 2015)

ONUCA. Dostupné na: <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/onucabackgr.html#six> (26. 7. 2015)

ONUSAL. Dostupné na: <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/onusalbackgr2.html> (25. 5. 2015)

Peace and security, UN. Dostupné na: <http://www.un.org/en/peacekeeping/operations/peace.shtml> (29. 5. 2015)

Preston, Julia. 2011. „Bishop Samuel Ruiz García, Defender of Mexico’s Mayans, Dies at 86.“ *The New York Times*, Jan. 26, 2011. Dostupné na: http://www.nytimes.com/2011/01/27/world/americas/27ruiz.html?_r=1 (23. 3. 2015)

PRIO. <http://www.prio.org/>

Minority at Risk. <http://www.cidcm.umd.edu/mar/>

Minster, Christopher. 2015. *Biography of Emiliano Zapata*. Dostupné na: <http://latinamericanhistory.about.com/od/themexicanrevolution/p/08zapatabio.htm> (12. 2. 2015)

Ramírez, Gloria Muñoz. 2011. *El EZLN se Moviliza con el Resto del País*. Programa de las Ámericas, 12. 5. 2011. Dostupné na: <http://www.cipamericas.org/es/archives/4561> (10. 4. 2015).

SIPRI. <http://www.sipri.org>

Slačálek, Ondřej, Dvorská, Alice. 2003. „Zapatisté v Mexiku: deset let revoluce.“ *Britské listy*. Dostupné na: <http://www.blisty.cz/art/16316.html> (27. 3. 2015).

Subcomandante Marcos. 2003. *The World. Rebeldia*. Dostupné na: http://www.zmag.org/content/print_article.cfm?itemID=3783§ionID=51 (19. 2. 2015)

The National Security Archive. 2006. *The Iran-Contra Affair 20 Years on Documents Spotlight Role of Reagan, Top Aides*. Dostupné na: <http://nsarchive.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB210/index.htm> (15. 7. 2015)

United Nations Observer Group in Central America. Dostupné na: <http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/onuca.htm> (26. 7. 2015)

University of Oxford. <http://www.ox.ac.uk/>

University of California. <http://irps.ucsd.edu/index.htm>

Uppsala Conflict Data Program. <http://www.pcr.uu.se/>

Williams, Adam. 2010. „Edén Pastora: A wanted man.“ *The Tico Times News*. Dostupné na: <http://www.ticotimes.net/2010/11/26/eden-pastora-a-wanted-man> (15. 7. 2015)

Yale University. <http://www.yale.edu/>